

Collection of Papers
from the International Academic Online Conference
22nd – 23rd of April 2021

CYBERCRIME IN A TIME OF CRISIS

Zborník príspevkov
z medzinárodnej vedeckej online konferencie
22. – 23. apríla 2021

KIBERNETICKÁ KRIMINALITA V ČASE KRÍZY

**SYMPOSIA, COLLOQUIA, CONFERENCES
SYMPÓZIÁ, KOLOKVIÁ, KONFERENCIE**

CYBERCRIME IN A TIME OF CRISIS

BRATISLAVA LEGAL FORUM 2021

KIBERNETICKÁ KRIMINALITA V ČASE KRÍZY

BRATISLAVSKÉ PRÁVNICKÉ FÓRUM 2021

Collection of Papers from the International Academic Online Conference
Bratislava Legal Forum 2021
organised by the Comenius University in Bratislava, Faculty of Law
on 22nd – 23rd of April 2021
under the auspices of the Alumni Club of Comenius University in Bratislava,
Faculty of Law.

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej online konferencie
Bratislavské právnické fórum 2021
organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou
v dňoch 22. – 23. apríla 2021
pod záštitou
Alumni Klubu Univerzity Komenského v Bratislave, Právnickej fakulty.

Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
2021

Reviewers of Papers / Recenzenti:

- Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.
- prof. JUDr. Margita Prokeinová, PhD.
- prof. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.
- doc. JUDr. Marek Kordík, PhD., LL.M.
- doc. JUDr. Iveta Fedorovičová, PhD.
- doc. JUDr. Ondrej Laciak, PhD.
- JUDr. Andrej Belež, PhD.
- JUDr. Denisa Hamranová, PhD.
- JUDr. Jakub Ľorko, PhD.
- JUDr. Stanislav Mihálik, PhD.

Editors / Zostavovatelia:

- Mgr. Andrea Szakács, PhD.
- Mgr. Tibor Hlinka, PhD.
- Ing. Magdaléna Mydliarová
- Mgr. Silvia Senková
- Mgr. Michaela Durec Kahounová

Scientific committee / Vedecká komisia:

doc. JUDr. Eduard **Burda**, PhD. – head of the committee / predseda komisie

prof. Mgr. Ľubomír **Batka**, Dr. theol.

prof. PaedDr. JCDr. Róbert **Brtko**, CSc.

prof. ThDr. PaedDr. Ján **Duda**, PhD.

prof. JUDr. Svetlana **Ficová**, CSc.

prof. JUDr. Mojmír **Mamojka**, PhD.

prof. JUDr. Matúš **Nemec**, PhD.

prof. JUDr. Margita **Prokeinová**, PhD.

prof. JUDr. PhDr. Miroslav **Slaštan**, PhD.

prof. JUDr. Tomáš **Strémy**, PhD.

prof. JUDr. Ján **Svák**, DrSc.

prof. JUDr. Juraj **Vačok**, PhD.

prof. JUDr. Mgr. Vojtech **Vladár**, PhD.

prof. JUDr. Marián **Vrabko**, CSc.

Priv. Doz. DDr. Antonio **Merlino**, Dr. Habil

doc. JUDr. Ing. Ondrej **Blažo**, PhD.

doc. JUDr. Marek **Domin**, PhD

doc. Mgr. Lenka **Dufalová**, PhD.

doc. JUDr. Juraj **Hamulák**, PhD.

doc. JUDr. Ing. Matej **Kačaljak**, PhD.

doc. Mgr. Marek **Káčer**, PhD.

doc. JUDr. Ondrej **Laciak**, PhD.

doc. JUDr. Peter **Lukáčka**, PhD.

doc. Mgr. Miroslav **Lysý**, PhD.

doc. JUDr. Ján **Matlák**, CSc.

doc. JUDr. Zuzana **Mikvá Illýová**, PhD.

doc. Mgr. Matej **Milkvý**, PhD., LL.M.

doc. PhDr. JUDr. Lucia **Mokrá**, PhD.

doc. JUDr. Mgr. Martin **Turčan**, PhD.

JUDr. Jozef **Andraško**, PhD.

JUDr. Mária **Havelková**, PhD.

JUDr. Matúš **Mesarčík**, PhD., LL.M.

JUDr. Lucia **Plaváková**, PhD.

Mgr. Martin **Dufala**, PhD.

Mgr. Andrea **Szakács**, PhD.

Mgr. Irena **Bihariová**

ISBN 978-80-7160-610-9
EAN 9788071606109

CONTENT / OBSAH

CRIMINAL LIABILITY OF THE SELF DRIVING VEHICLES.....	8
Máté Hodula.....	8
VYUŽÍVANIE DIGITÁLNYCH DŔKAZOV PRI ODHAĽOVANÍ A OBJASŇOVANÍ KYBERNETICKEJ KRIMINALITY.....	15
Sergej Romža.....	15
ŽŘÍZENÍ ZVLÁŠTNÍHO ÚŘADU VEŘEJNÉ ŽALOBY JAKO REAKCE NA NOVOTY PŘI PÁCHANÍ TRESTNÉ ČINNOSTI.....	21
Adam Kotoun.....	21
KYBERKRIMINALITA V DOBĚ KRIZE SE ZAMĚŘENÍM NA PACHATELE – PRÁVNICKÉ OSOBY.....	31
Jan Malý.....	31
TRESTNOPRÁVNE MOŽNOSTI POSTIHOVANIA KYBERŠIKANOVANIA.....	41
Tomáš Strémy, Veronika Marková.....	41
PANDÉMIA – KYBERPRIESTOR – SEXUÁLNE ZNEUŽÍVANIE.....	50
Iveta Fedorovičová.....	50
APLIKAČNÉ PROBLÉMY V OBLASTI TRESTNÉHO POSTIHU PÁCHATEĽOV SEXUÁLNEHO ZENUŽÍVANIA DETÍ CEZ INTERNET.....	58
Denisa Hamranová.....	58
VYBRANÉ TRESTNÉ ČINY PÁCHANÉ PROSTREDNÍCTVOM POČÍTAČOVÉHO SYSTÉMU.....	66
Margita Prokeinová.....	66
NÁPAD TRESTNEJ ČINNOSTI V SÚVISLOSTI S COVID-19 A JEHO VPLYV NA TRESTNÉ STÍHANIE.....	75
Marek Kordík, František Vojtuš, Petra Dražová.....	75
TRESTNOPRÁVNA CHARAKTERISTIKA NAVRHOVANÉHO TRESTNÉHO ČINU TÝKAJÚCEHO SA POSTIHOVANIA KYBERŠIKANY.....	85
Stanislav Mihálik.....	85
AKTUÁLNE TRENDY V POČÍTAČOVEJ KRIMINALITE.....	95
Radovan Blažek.....	95
ONLINE PODVODY A PRIMERANÁ MIERA OPATRNOSTI.....	105

Matúš Kováč, Lukáš Turay 105

KYBERGROOMING A JEHO TRESTNOPRÁVNE A KRIMINOLOGICKÉ ASPEKTY..... 110

Jakub Ľorko, Nina Tarabová..... 110

ONLINE MANIPULÁCIE NA SOCIÁLNYCH SIETĎACH V ČASE KRÍZY 121

Lucia Kurilovská, Stanislav Šišulák 121

CRIMINAL LIABILITY OF THE SELF DRIVING VEHICLES

Máté Hodula

Eötvös Loránd University, Faculty of Law, Department of Criminal Law

Abstract: As self-driving evolves day by day, the accidents attributed to such technology will increase as well. If the legal environment does not prepare for these cases, the 'liability-vacuum' caused by the diverging court practices could lead to the rejection of the self-driving vehicles both by the consumers and the legislators. I am approaching the various questions posed by this technology from a continental standpoint, therefore the research examines the liability of the natural persons behind the technology. If we can provide possible answers to these issues, then the criminal liability of legal persons - an unfamiliar concept from the standpoint of the majority of the continental criminal law regimes - does not have to be applied to answer the central questions. If the national rules can determine the obligations of the natural persons travelling in a self-driving vehicle, their criminal liability can be decided accordingly and there is no need to create new offences. Furthermore, the persons accessing the electronic devices through various digital systems can be judged as well – the certain offence may vary, nonetheless, liability may be established.

Key words: intent, negligence, artificial intelligence, AI, self-driving, autonomous vehicle, automated vehicle, traffic offences

1. THE SELF-DRIVING TECHNOLOGY

1.1 What is an autonomous vehicle?

Rudolf Diesel received the patent for the diesel motor in 1893. The first motorised vehicle available to the larger market, the Ford Model T, was released in 1908. 109 years later, the same company commissioned the head of the department for autonomous vehicles as an executive officer to stay in competition against Tesla and similar companies.¹

One of the main topics in the current industrial revolution is the increasing automatization of our daily tasks, including driving. However, as the technology reaches new and new heights, the questions have to be asked – what if something goes wrong? Who can bear the responsibility? If the future case-law (especially the criminal practice) cannot reach some kind of conclusion when these issues inevitably arise, it can easily lead to a 'liability vacuum' which may decrease the support of the public opinion and the legislator for this otherwise meaningful technology.

Before approaching the issue from the aspect of criminal law, a few basics have to be established regarding self-driving technology itself. Although many categorizations exist, the most widespread is the 5+1 partition created by SAE International.² The categories are the following:

0. Zero automatization. Most vehicles in the XX. century.
1. A single automated system assists the driver i.e. a parking assistant.
2. Automatization of more driving tasks to aid the driver with constant monitoring of the driver.
3. The AI can perform most driving tasks with detection capabilities of the outside world while the constant presence of a natural person is required.
4. Complete automatization under specific circumstances without constant human monitoring
5. Complete automatization.

The commonly used 'self-driving' starts at the third category; in other words, categories 3-5 are often referred to as HAV (highly automated vehicle). According to the usual prediction is that the fourth category will be available to the consumers in a few years; the most optimistic was Elon Musk who,

¹ The Guardian, Ford names Jim Hackett as new CEO in push to build self-driving cars, 2017

² SAE J3016

in 2016, believed it a real possibility for a car to travel from New York to Los Angeles without human intervention in 2017³, but this turned out to be an over-ambitious prediction.

1.2 Advantages of the self-driving vehicles

Although several advantages can be listed starting from the optimization of our daily lives and the traffic through self-driving and car-sharing, I will emphasize the decrease of the various road accidents.

According to WHO 1,35 million people died in 2016 in traffic accidents, and the numbers rise steadily⁴. In Hungary, 15291 accidents resulting in injuries happened in 2019.⁵ Out of this, 14279 (93,38% !) can be attributed to the mistake of the drivers; 30 is caused by passengers, 760 by pedestrians. 49 were due to technical issues and 173 happened because 'other causes' (e.g. road quality).⁶

A research conducted in the USA in 2008 by the National Highway Traffic Safety Administration examined further the causes of accidents. If an AI replaces the driver, the number of accidents can (and will) decrease significantly – an AI does not become unattended (3,2%), does not drive aggressively (1,5%) or try to overcompensate (4,9%).⁷

If we subtract the accidents caused by the drivers in the Hungarian example, we cannot expect 93,38% fewer accidents – as more and more tasks are given to the AI, the accidents attributed to the issues with the AI will increase. However, this increase will still be significantly less than the current number of accidents. Only from this aspect, the self-driving technology is a beneficial one worth pursuing, and we did not even take the other advantages into consideration.

2. CAN WE BLAME THE AI?

Although the essay emphasizes the criminal liability of the natural persons involved, we cannot skip the question which comes to mind – can we blame the AI? Although defining the AI itself may lead to further issues (and is avoided due to the limitations of this essay), this topic only considers the AI in the forthcoming decade and not the far future filled with androids and other visions of Philip K. Dick and similar authors.

The short answer is no. From the perspective of continental law, the base of a criminal offence is the voluntarily (intentional or negligent, but voluntary) act of the natural person⁸. However, a research conducted by Weigend et al. examined the issue from several viewpoints.⁹

To summarize the findings of Weigend and his team, the answer is still no. The artificial intelligence does not understand the general preventive aim of the punishment – for instance, an AI does not have personal liberty or property (or if the law allowed the latter, the AI would not understand such concept) hence imprisonment or a fine would not reach its goals. Switching an AI off as a sort of 'capital punishment' may only reach its goal if we first gave the AI a 'will to live'.¹⁰ (I believe it would paint a rather negative picture about humankind to provide such a concept to anything for the sole purpose to threaten them by taking it away.)

Furthermore, the AI does not make decisions based on a choice between morally good or bad. It acts as it has been programmed to do so. Even if the acts are seemingly performed on their own, these are results of pre-determined patterns and courses.¹¹

Therefore, the responsibility of the natural persons connected to the technology has to be researched with utmost importance. If we can answer the complex issues by determining only the responsibility of the natural persons, a solution available to every national criminal law can be

³ NBC News, 2016

⁴ WHO, 2018, p. 2.

⁵ I choose to include the data from 2019 as the 2020 was heavily affected by the lockdown due to COVID-19.

⁶ KSH 2.4.3.

⁷ NHTSA, 2008, table 9(a)

⁸ AMBRUS István – GELLÉR Balázs: A magyar büntetőjog általános tanai I., 2017, pp. 180-181.

⁹ WEIGEND et al.: If Robots Cause Harm, Who is to Blame? Self-Driving Cars and Criminal Liability, *New Criminal Law Review*, 2016/3, 412–436.

¹⁰ WEIGEND et al, 2016, pp. 7-11

¹¹ WEIGEND et al, 2016, p.11

established - if we have to take into consideration the criminal liability of the legal persons (i.e. a company behind an AI), the answer may be used by the legal systems which acknowledge such responsibility, however, this concept conflict with the criminal law of the majority of the continental states.

3. CRIMINAL RESPONSIBILITY ON THE ROAD

Before addressing the issues of the accidents caused by self-driving vehicles, the basic context of the offences against traffic regulations. Although the examples are going to be provided by the Hungarian Criminal Code (Act c of 2012), the basic principles are not unique.

The majority of the offences against traffic regulations (and every one of them inspected in this essay) has a result such as injury or death. To establish criminal responsibility, the prosecution has to provide evidence on the violations of certain rules before the accident – for instance, not yielding the right of way. However, a result and a violation of traffic regulation do not necessarily mean criminal liability – these two elements have to be connected. The textbook example is an *argumentum a contrario*. In a hypothetical case, if the traffic violation was that the defendant did not have the driver's license at the time of the accident (for instance, the defendant had left it at home) and hit a cyclist while abiding by every other regulation, his criminal liability for the injury of the cyclist cannot be established. As the defendant would have hit the cyclist even with the license, there is no relation between the harm and the violation of a regulation.¹² Naturally, consequences could be established even in this case for the missing license, these would be less severe, and in most states, not even regulated by criminal (or misdemeanour) law.

Although in the Hungarian criminal law, traffic offences are regulated in a different chapter¹³ (where the offender can only be the driver of a vehicle), other jurisdictions do not use similar distinction and would categorize an accident as negligent homicide or manslaughter. Nonetheless this difference leads to interesting questions from the dogmatic standpoint, one has to consider the aims of the essay – which is to try to establish a framework for the accidents caused by a self-driving vehicle due to a malfunctioning sensor where the malfunction can be attributed to outside access. Therefore, to answer the further questions in connection with the causes and effects of the distinctions have to be examined through other essays.

Although the aim is to approach the issue from a wider standpoint than the national law, I choose to include two offence from the Hungarian Criminal Code so the various examples can be examined from a strict continental standpoint. The two offence are called 'dangerous driving'¹⁴ and 'causing a road accident.'¹⁵

Dangerous driving refers to causing direct endangerment to the life or physical integrity of another person or persons by the violation of traffic regulations on a public road or a publicly accessible private road. Therefore, the result of dangerous driving is the direct endangerment where the offender (the driver) has to act with a present intent. However, it has to be emphasized that the intent can only extend to the endangerment and not to any harm caused. To give an example, if someone commits an intentional 'hit and run' with a car, the offence will be an offence against life or health (such as homicide). If the result is more serious than the direct danger, the perpetrator can only be negligent towards said result (thus committing an aggravating circumstance of dangerous driving. To give an example, if a hypothetical offender sees his rival neighbor cycling down the road and drives dangerously close to his adversary to frighten him but miscalculates the distance and hits the neighbor breaking his leg, the offender commits the aggravated case of dangerous driving.

However, if the offender causes an accident by only negligence, the offence committed will be 'causing a road accident', meaning he caused grievous bodily injury to another person or persons by violation of traffic regulations through negligence. It has to be noted that the violation of the traffic regulation can be intentional, but the intent cannot extend to bodily harm or not even to direct danger. To give an example, if an offender drives over the speed limit intentionally, but causes a grievous bodily injury what could have been avoided by driving under it, the offence will be causing a road accident although driving over the speed limit was intentional but the accident was not.

¹² VISKI, 1974, p. 373

¹³ Chapter XXII

¹⁴ Section 234.

¹⁵ Section 235.

The above summary of the Hungarian rules provide a clear view for the continental dogmatics on traffic offences – the relevant factors when deciding between the offences are the result and the intent or negligence towards it.

There is one final differentiating factor under Hungarian law, however, it cannot be delivered from the continental spheres of responsibility. According to the Hungarian Criminal Code, only the driver can commit the above-mentioned traffic offences – every other person would commit a similar offence¹⁶ (usually an offence against life or health). For instance, a passenger reaching to the steering wheel unexpectedly, therefore, causing the car to hit a pedestrian, the passenger cannot be sentenced as a driver, therefore his liability can only be established for traffic offences, and the passenger will be liable for an offence against life or health (for instance, manslaughter).

Finally, another issue needs addressing: how to define the AI or similar technology in a criminal code? Supposedly that it is an achievable goal for the legislator of the near future, it unambiguously overextends this essay. Therefore, I choose a simplified yet practical approach: to slightly alter the questions being asked. Instead of looking for hijacking vehicles commanded by artificial intelligence via a computer, I will be examining the issue of overtaking any vehicle using an information system. It is safe to assume that the higher the level of self-driving is, the more advanced the information system is, but the framework detailed below does not depend on the level of automation but the actions of the perpetrator. However, this needs another definition, addressing the soft- and hardware of the vehicles on the road. To be consistent with the examples given, I am referring to the definition provided by the Hungarian Criminal Code as the said term provides a broad picture for such systems: “information system” shall mean equipment intended for the automatic processing, handling, storage and transmission of data or a collection of such devices that are interfaced¹⁷.

4. LIABILITY OF A HACKER

4.1 Sensory attacks

As the main subject of the conference was the issue of cybersecurity, my examination in this topic refers to the concerns from a legal standpoint if someone else takes control over a vehicle. It has to be noted that this is not a security issue tied to self-driving technology. In an experiment conducted in 2015, two experts in the field of cybersecurity managed to take control over an unmodified SUV which was driven by another member of the experiment, and change the air conditioning, radio, windshield and finally, the acceleration, without any intervention from the driver – who was unable to regain his control.¹⁸

This issue will become more and more important as self-driving technology becomes more and more widespread in our daily lives. The latest report of the European Union Agency For Cybersecurity lists various vulnerabilities including sensor-jamming and blinding, Dos/DDos attacks, manipulating vehicle communications and information disclosure.¹⁹

Firstly, my essay examines if accessing a self-driving vehicle – without taking control over it – may constitute any crime given a usual continental criminal code. The second level of the examination asks the question if taking control over constitutes a crime, and if yes, which one, and how does the result affect the offence committed.

It has to be emphasized that the sole access of a self-driving vehicle (or any information system attached to a vehicle) bears many dangers, first and foremost privacy concerns. Naturally, we would feel uneasy if we knew that someone is monitoring the route we take to work or to our children’s school. It is safe to assume that this technology exists in our location-dependent apps, however, the monitoring executed by a single person (without our slightest hint of the violation of our data) gives rise to serious privacy concerns.

As mentioned above, the essay views these vehicles not as self-driving cars but as cars with an information system. Therefore, unlawful entry to such a system may be punishable accordingly – if a

¹⁶ Section 240. Paragraph (2)

¹⁷ Section 459. Paragraph (1) point 15.; It has to be noted that „an interface“ does not refer to a screen or similar input device but a connection between the functionalities mentioned in the definition.

¹⁸ The Wired, 2015.

¹⁹ DEDE et al.: Cybersecurity Challenges in the Uptake of Artificial Intelligence in Autonomous Driving, 2021, pp. 35-36. For detailed scenarios, see 36-41.

criminal code regulates unlawful entry to any similar systems as an offence (e.g. hacking a computer), then only entering an information system incorporated into a vehicle may constitute the same offence if other rules do not apply (such as *lex specialis derogat legi generali*). For instance, according to the presented Hungarian rules regulate these under the offence 'Breach of Information System or Data'²⁰.

If the breach result in sensory faults of the autonomous vehicle thus causing an accident, the exact nature of the violation has to be examined to determine if there is a relation between the accident and the breach. Afterwards, the judge will have to carefully determine if the violator had any intent to cause any harm to the persons involved (or at least acquiesced to the consequences of their conduct.). However, as driving is a well-known situation where even the slightest intervention can cause serious results, I believe the majority of the cases can be deemed intentional rather than negligent mistakes.

Although the main point of the essay is that criminal law can provide substantial answers to these issues without incorporating new offences, certain amendments to existing ones may be grounded (i.e., adding a new aggravating circumstance for breaching an information system where breaching a self-driving vehicle may result in a more serious punishment).

4.2 The control taken

To continue the examination, the imaginary hacker not only gains access to a self-driving car but takes over control. Before providing an answer, further questions have to be asked – did the hacker cause an accident? If yes, what was the intent of the hacker? What was the result? And - if the criminal code distinguishes between the acts of the driver and the passenger – can be anyone taking over a self-driving vehicle viewed as a passenger?

If the national rules differentiate between the offender of the traffic offences based on if they were driving or not, then the national law (or case-law) have to establish whether the person accessing a self-driving vehicle is considered to be a driver. If they can be determined as a driver, then the offence committed can be a traffic offence (e.g. dangerous driving or causing a road accident). If not, then the 'base' offences have to be examined (e.g. homicide or manslaughter).

To provide a deeper examination of the various offences, imagine that someone takes over a vehicle from his laptop and starts driving around with a person (or persons) travelling in the hijacked car. Can we view this as causing direct danger thus – for instance, from a Hungarian view – establish criminal liability for 'dangerous driving'. Examining the currently known accidents involving a self-driving vehicle could provide meaningful insight.

The first accident with a deathly result happened on 07. 05. 2016., near Williston (Florida), where the driver died. The car involved was a Tesla Model S 70D – in this model, the driver had to have their hands on the steering wheel even while operating an auto-pilot. Although the driver – the sole person inside the car – was using the auto-pilot for 37 minutes for the 41-minute-long drive, he was accommodating this obligation for only 25 seconds.²¹ However, the vehicle did not sense a tractor-trailer truck crossing an uncontrolled intersection and collided with it resulting in the instant death of the driver of the Tesla. Examinations established that both drivers had 10.4 seconds to react to the situation²². The Tesla gave various audial and visual signs that the driver should comply with the safety regulations (most importantly, to have his hands on the steering wheel), but the driver ignored these – for this reason, the accident cannot be linked entirely to the fault of the self-driving technology²³. Tesla reacted to these issues in an update where the system can stop the car if these results are unnoticed²⁴, however, in the case of a hijacked vehicle, this can be surpassed too.

Examining the above incident from the standpoint of the criminal law, I believe that solely ignoring the alerts from the Tesla to take control back does not constitute an offence as it does not mean immanently any harm or direct danger to someone else. A specific time and place cannot be determined where the life or health is in direct danger in a vehicle while ignoring an alarm from the system of the autonomous vehicle. Even if ignoring these are intentional, a traffic offence cannot be established – therefore, hijacking a similar vehicle while driving it in compliance with the traffic regulations does not establish criminal responsibility for a traffic offence.

²⁰ Section 423.

²¹ NTSB accident HWY16FH018 p. 14.

²² NTSB accident HWY16FH018, Vehicle Dynamics Study p. 29.

²³ Investigation: PE 16-007, pp. 12-13

²⁴ Tesla Model S User Manual Software version: 2020.44 p. 89.

Naturally, if a criminal code punishes hijacking or similar forms of taking the control over a car, that offence may (and should) be established – for instance, the Hungarian criminal code differentiates between larceny of motor vehicles²⁵ and unlawful seizure of a vehicle²⁶ the major difference being the necessity of force or threat and the subject of the offence (the latter is related to an aircraft, any means of public transportation or any means of freight transport), but similar offences exist in the majority of the criminal legislation.²⁷

If the hijacker causes an accident by directly driving the vehicle or by altering a sensor, the criminal liability of the hijacker can be determined accordingly to their intent – even if they altered some aspect of the vehicle causing an unintentional accident, their criminal responsibility may be established – the exact offence may be based on many factors detailed above, e.g., if the criminal laws differentiate between a driver or an outside person, if there is a separate traffic offence section, etc.

For instance, the driver of the first collision resulting in an outside death is currently on trial for negligent homicide; she was indicted on September 2020 and after pleading not guilty, her trial was delayed in May 2021²⁸. The accident happened on the 18th of March 2018 in Tempe, Arizona when the defendant working for Uber was using a Volvo XC90 was in full automation mode. The car misidentified the victim, a pedestrian, who was crossing the road during nighttime and colliding with her resulting in her death. Although this essay examines the responsibility strictly from the standpoint of the natural persons, it has to be noted the prosecution determined that Uber as a company did not commit any crime²⁹.

5. CONCLUSION

As examined above, the concern of cybersecurity is not unique to self-driving technology, however, as autonomous vehicles become more and more prevalent in our daily lives, these issues have to be approached with paramount importance.

The above essay tried to examine the issues of criminal liability not from a country-specific standpoint but to provide the basic thoughts of a framework where the criminal liability of natural persons can be established. The short essay argues that significant (or any) amendments or changes to criminal offences are unnecessary and would even be detrimental. Creating a new offence called “hijacking a self-driving vehicle” would confuse the sentencing practice while trying to incorporate it with the existing offences.

The well-grounded definitions of intent and negligence can be entirely used in this technology-dependent topic which has several beneficial aspects from the standpoint of the continental dogmatic: the criminal liability of legal persons does not have to be incorporated and the cases can be solved based on existing laws and practices.

Although it is safe to assume that the first serious accidents related to autonomous vehicles in Europe will generate a predicament irrespective of the location of the accident and the relevant national rules, I believe the current disciples of criminal law can provide firm answers after the initial dilemmas.

Answering the issues of hijacking a self-driving vehicle is also tied to the above statements. The differentiation between various national criminal legislations may provide different answers, however, the aspect of the examinations will be the same. Naturally, different national courts can determine different offences if the national rules differ in certain points (such as separate traffic offences or discerning drivers from non-drivers), the answers are currently available in the framework of criminal law.

Nonetheless, this does not mean that any steps by the legislations are unnecessary as certain definitions and questions need deciding. For instance, the natural person travelling in a self-driving vehicle can be determined as a driver and what obligations will these persons have. However, these

²⁵ Section 380

²⁶ Section 320

²⁷ Naturally, other specific offences have to be examined too – for instance, Offences Against Transport Security (Section 232) where indirect endangerment of life or health can be caused during transport security in any non-specified means

²⁸ Phoenix New Times, 2021.

²⁹ David Shepardson, Heather Somerville: Uber not criminally liable in fatal 2018 Arizona self-driving crash: prosecutors (Reuters)

are concerns of administrative law. The criminal law as an instrument of the most severe sanctioning requires no substantial changes to prepare for the upcoming changes.

BIBLIOGRAPHY:

Monografies and academic sources

- ANDERSON, James M.: *Autonomous Vehicle Technology- A Guide for Policymakers*, RAND Corporations, Santa Monica, California, 2014
- BEKES, Imre: *A gondatlanság a büntetőjogban*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974
- DEDE, GEORGIA et al.: *Cybersecurity Challenges in the Uptake of Artificial Intelligence in Autonomous Driving*, European Union Agency For Cybersecurity, 2021
- DUOMA, Frank & PALODICHUK Sarah. A.: *Criminal Liability Issues Created by Autonomous Vehicles*, Santa Clara Law Review, Volume 52 Number 4, 2013
- GASSER et al.: *Legal consequences of an increase in vehicle automation*, BAST-Projektgruppe, 2012
- Lin, Patrick et al.: *From Autonomous Cars to Artificial Intelligence*, Oxford University Press, Oxford, 2017
- LIPSON, Hod & KURMAN, Melba: *Driverless- Intelligent Cars and The Road Ahead*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 2016
- VISKI, László: *Közlekedési Büntetőjog*, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974
- Weigend et al.: *If Robots Cause Harm, Who is to Blame? Self-Driving Cars and Criminal Liability*, New Criminal Law Review, 2016/3, 412–436.

Reports and articles

- National Highway Traffic Safety Administration (2016): *Federal Automated Vehicles Policy- Accelerating the Next Revolution In Roadway Safety*, U.S. Department of Federal Transportation
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH): 2.4.3. *Személyesüléses közúti közlekedési balesetek az előidéző okok szerint*
- NBC News: *A Driverless Tesla Will Travel From L.A. to NYC by 2017, Says Musk*, 2016
- NHTSA: *National Motor Vehicle Crash Causation Survey*, U.S. Department of Transportation, Springfield, Virginia, 2008
- NHTSA: *Traffic Safety Facts*, U.S. Department of Transportation, 2015.
- Phoenix New Times: *Trial Delayed for Backup Driver in Fatal Crash of Uber Autonomous Vehicle*, 2021.
- Reuters : *Uber not criminally liable in fatal 2018 Arizona self-driving crash: prosecutors*, 2019
- SAE J3016 *Automated Driving*
- The Guardian: *Ford names Jim Hackett as new CEO in push to build self-driving cars*, 2017
- The Wired: *Hackers Remotely Kill a Jeep on the Highway—With Me in It*, 2015
- WHO (2018): *Global Status Report on Road Safety*, WHO Press, Genf, 2018.

Contact information:

dr. Máté Hodula
Hodula.mate@gmail.com
Eötvös Loránd University, School of Law, Department of Criminal Law
Egyetem tér 1-3
1053 Budapest
Hungary

VYUŽÍVANIE DIGITÁLNYCH DŔKAZOV PRI ODHALŔOVANÍ A OBJASŔOVANÍ KYBERNETICKEJ KRIMINALITY

Sergej Romža

Univerzita Pavla Jozefa šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

Abstract: Technological progress affects all areas of social life, including criminal law and various forms of crime, not excluding cybercrime. Cybercrime is a relatively structured form of crime. Given the specific nature of the means of committing cybercrime, the methods, procedures and means of detecting and clarifying it must also correspond to this.

Abstrakt: Technologický pokrok postihuje všetky oblasti spoločenského života, vrátane trestného práva a jednotlivých foriem páchania trestnej činnosti, kybernetickú kriminalitu z toho nevyvímajúc. Kybernetická kriminalita je pomerne štruktúrovanou formou páchania trestnej činnosti. Vzhľadom na špecifický charakter prostriedkov páchania kybernetickej kriminality, musia tomu korešpondovať aj metódy, postupy a prostriedky jej odhaľovania a objasňovania.

Key words: digital trace; digital evidence; screen shot; digital data analysis; cybercrime;

Kľúčové slová: digitálna stopa; digitálny dôkaz; screen shot; analýza digitálnych dát; kybernetická kriminalita;

1. Úvod

Nebývalý rozvoj informačných technológií, vo svojich dôsledkoch determinuje aj nové metódy a spôsoby páchania trestnej činnosti. Na túto dynamiku vo vývoji informačných technológií a ich využívania ako prostriedkov páchania trestnej činnosti, nedokáže trestné právo, vrátane kriminalistiky adekvátne reagovať. Jednoducho orgány činné v trestnom konaní, ktorým prináleží odhaľovanie a objasňovanie trestnej činnosti, vrátane kybernetickej kriminality nedokážu adekvátne a efektívne reagovať na technologicky nové spôsoby páchania trestnej činnosti. Inak povedané, technika odhaľovania trestnej (kybernetickej) činnosti zaostáva za technikou páchania trestnej činnosti.

Digitálne dôkazy sú prejavom kybernetickej kriminality vo vonkajšom svete a zároveň prostriedkom na jej odhaľovanie a objasňovanie. So špecifickou povahou digitálnych stôp a s ňou súvisiacou kybernetickou kriminalitou je spojených množstvo interpretačných a aplikačných problémov, pričom ambíciou tohto príspevku je pomenovať niektoré z týchto problémov a zároveň prezentovať možné riešenie týchto problémov.

Nevyhnutným predpokladom správneho pochopenia a uplatnenia digitálnych dôkazov pri odhaľovaní a objasňovaní kybernetickej kriminality, je vymedzenie podstaty a sygnifikantných znakov nielen samotného pojmu digitálneho dôkazu, ale aj s tým súvisiaceho pojmového aparátu. Máme na mysli predovšetkým pojem digitálna informácia, digitálna stopa, či digitálny dôkazný prostriedok.

2. Digitálna stopa

Tak ako aj v iných oblastiach kriminality a forenzných vied, aj v oblasti digitálnych informačných systémov platí LOCAROOV princíp. Akákoľvek činnosť alebo aktivita v informačnom systéme zanecháva v ňom informácie o svojom priebehu, nezávisle na tom, či to je cielená alebo nevedomá činnosť užívateľa alebo aktivita vyvolaná nezávisle na človeku nejakým vonkajším podnetom alebo aktivita automatická. Tieto informácie sú v digitálnej podobe a sú digitálnymi stopami o činnosti, ktorá ich vyvolala.¹

¹ PORADA, V. a kol.: Kriminalistika, technické, forenzné a kybernetické aspekty, 2. aktualizované a rozšírené vydanie; PLZEŇ: Aleš ČENĚK; 2019; s. 708..

Vo všeobecnosti potom platí, že akákoľvek informácia v informačnom systéme, je digitálnou stopou, samozrejme za podmienky, že táto informácia kauzálné súvisí s vyšetrovanou trestnou činnosťou a osobitne s vyšetrovanou kybernetickou kriminalitou.

Kriminalistickou digitálnou stopou, je akákoľvek informácia, ktorá je uložená v digitálnej (binárnej) forme a je zistiteľná, zaistiteľná a interpretovateľná.²

Svetlík, M., Sr., digitálnu stopu charakterizuje ako nehmotnú informáciu, ktorá je zaznamenaná pomocou binárneho kódovania, pričom je nezávislá na fyzickej realizácii kódovania, teda je nezávislá na nosiči digitálnej stopy. Vo všeobecnosti možno potom tvrdiť, že digitálna stopa je latentná a kódovaná.³

Digitálna stopa má hmotný charakter, a preto z procesného hľadiska má povahu vecného dôkazu, podľa § 153 ods. 2 Tr. por. .

V tejto súvislosti si však nemožno nedôvodne zamieňať, či stotožňovať digitálnu stopu s digitálnou informáciou.

Digitálna informácia, na rozdiel od digitálnej stopy, má nehmotný charakter, pričom k jej transformácii, a teda k jej tzv. spracšovaniu, na digitálnu stopu, dochádza s využitím dôkazných prostriedkov, konkrétne s využitím špeciálnych forenzných softwarov.

Inak povedané digitálna informácia má povahu len potenciálnej digitálnej stopy.

3. Digitálny dôkaz v interakcii s digitálnou stopou

Ako už bolo naznačené, v súvislosti s terminologickým vymedzením podstaty digitálnej stopy, vrátane jej systémového procesného ukotvenia, digitálna stopa, ktorá je uložená na akomkoľvek záznamovom médiu, nadobúda status digitálneho vecného dôkazu. Aj preto medzi digitálnym dôkazom a digitálnou stopou, neexistuje obsahový rozdiel.

V angličtine – vo vzťahu k forenznej praxi – má primárny význam „dôkaz“. Pojem „stopa“, v súvislosti s modernými technológiami, v zahraničnej literatúre, nenájdeme (môžeme sa stretnúť s významom „potential digital evidence“, ktorý má blízky vzťah k pojmu „stopa“). Zahraničná teória a prax, sú silne orientované na výsledok trestného procesu, t.j. stopa musí byť súdom akceptovateľná. Preto vo vnímaní a následnom používaní termínov v angličtine, dochádza k automatickému stotožňovaniu pojmov stopa a dôkaz (angl. evidence).⁴

V súčasnosti, v zahraničnej odbornej spisbe, je najviac akceptovanou definíciou digitálneho dôkazu, definícia, ktorá bola navrhnutá už v roku 1999, pracovnou skupinou SWGDE (Scientific Working Group on Digital Evidence, ako „akákoľvek informácia s výpovednou hodnotou, uložená alebo prenášaná v digitálnej podobe“.⁵

Digitálne dôkazné prostriedky, možno definovať ako dôkazné prostriedky, k transformácii ktorých do podoby zrozumiteľnej pre človeka, je potrebné použiť nejaké elektronické zariadenie.⁶

Nazdávame sa, že prezentovaná, inak všeobecne uznávaná a aplikovaná definícia digitálnych dôkazných prostriedkov, je príliš abstraktná, pričom nadobúda skôr popularizačný než vedecký charakter, a to vzhľadom na absenciu štandardizovaného pojmového aparátu, ktorý vymedzuje jednotlivé sygnifikantné znaky digitálnych dôkazných prostriedkov.

Sme toho názoru, že digitálne dôkazné prostriedky možno definovať aj ako technický prostriedok transformácie binárneho obsahu digitálnej informácie do grafickej podoby. Na transformáciu digitálnej informácie do digitálnej stopy (do procesnej formy) sa využívajú špecifické forenzné softwéry (algoritmy).

² PORADA, V.; RAK, R.: Digitálne stopy v kriminalistike a forenzných viedách. Soudní inženýrství, XVII. 2006; č. 1, s. 7.

³ SVETLÍK, M. Sr.: E-discovery vs Digital Forensic. Digital Forensic Review, 1-2/2020, s. 15.

⁴ RAK, R.; PORADA, V.: Digitálna stopa. In.: Sborník z vědecké konference „Pokroky v kriminalice“. Praha: PA ČR, 2004.

⁵ WHITCOMB, C. M.: An Historical Perspective of Digital Evidence: A Forensic Scientists View. Internacionál Journal of Digital Evidence, Spring 2002, vol. 1, Issue 1.

⁶ KOČÍ, M.: Elektronické důkazní prostředky. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

4. K podstate a aplikačnému využitaniu FDA pri odhaľovaní a objasňovaní kybernetickej kriminality

V tejto súvislosti sa žiada poznamenať, že odhaľovanie a objasňovanie trestnej činnosti páchanej s využitím informačných technológií, sa nezaobíde bez forenzných nástrojov, bez forenzných metód odhaľovania tejto trestnej činnosti. Jedným z takýchto forenzných nástrojov je aj forezná digitálna analýza (ďalej len ako „FDA“).

Forezná digitálna analýza (FDA) je exaktná forezná veda, ktorá skúma procesy a zákonitosti vzniku, existencie a zániku digitálnych informácií a interpretuje tieto poznatky na objasňovanie dejov a procesov s tým súvisiacich, pre potrebu výkonu znaleckej činnosti.⁷ Žiada sa v tejto súvislosti upresniť a zdôrazniť, že ide o foreznú vedu, ktorá vytvára poznatkovú bázu (teda predovšetkým metódy metodiky, postupy a iné relevantné informácie), pre účely efektívneho a správneho výkonu znalectva v oblasti analýzy digitálnych dát.⁸

V tejto súvislosti, SVETLÍK, M., veľmi výstižne poznamenáva a pripomína, že dôkazy, ktoré možno získať z prostriedkov digitálnych informačných technológií, neslúžia výlučne na vyšetrovanie kyberkriminality (počítačovej – informačnej kriminality) softwarového pirátstva alebo inej trestnej činnosti spojenej s informačnými technológiami, bez ohľadu na to ako ich formálne nazývame. Nemožno v tejto súvislosti opomenúť, že odbor „digitálnej foreznej analýzy“ nenašiel odkaz v aktuálne platnom zozname znaleckých odborov a odvetví a asi najbližšie k tomu (príbuzné odbory) majú evidované odbory ako je „Kybernetika“, „Informatika“, „Informačné technológie“, „Elektrotechnika“. Paradoxne v odbore, kde sa digitálna forezná analýza v praxi najčastejšie vyskytuje, teda v zozname rôznych odvetví odboru „Kriminalistika“, ju nenájdeme.⁹ Vo všeobecnosti možno potom skonštatovať, že predmetom FDA sú výlučne objekty výpočtovej techniky, ale aj mobilné telefóny a ich príslušenstvo, pamäťové médiá (USB disky, flash pamäte) a ďalšie obdobné prostriedky.¹⁰

PORADA, V., predmet skúmania FDA, ďalej upresňuje (špecifikuje) tak, že primárnym predmetom skúmania sú digitálne záznamy informácií na záznamových (prípadne prenosných) médiách (tzv. digitálne stopy) a sekundárnym predmetom skúmania sú určité technické parametre týchto médií.¹¹

Sumarizačne možno teda konštatovať, že FDA, ako samotná forezná veda, je zastrešujúcou entitou vo vzťahu k práci s digitálnymi informáciami (dôkazmi) v priebehu celého vyšetrovacieho procesu, od stratégie a taktiky vyšetrovania, cez zaistenie digitálnych stôp, ich znalecké skúmanie a v neposlednom rade aj interpretácia digitálnych dôkazov.¹²

5. Screenshoty – printscreeny ako digitálne dôkazy odhaľovania a objasňovania kybernetickej kriminality

Vyhotovenie screenshotov, resp. printscreenov, sa stáva čoraz častejšie štandardnou formou dokumentácie, či procesného zaistovania digitálnych informácií nachádzajúcich sa na rôznych webových platformách, či záznamových médiách. Pre digitálne informácie, ktoré sú uložené na rôznych webových platformách, či záznamových médiách je charakteristické, že tieto podliehajú pomerne rýchlym zmenám (modifikáciám), či už zámerným alebo náhodným, a preto tieto digitálne informácie je potrebné, za pomoci rôznych prostriedkov – technických nástrojov, zdokumentovať v

⁷ HOLOŠKA, J. ; SVETLÍK, M.: Kam kráčí digitální forezní analýza. Digital Forensie Journal, 1/2019, s. 29.

⁸ SVETLÍK, M.: Digitální forezní analýza. Karlovarská právní revue, 2010, č. 2, s. 13.

⁹ PORADA, V a kol.: Kriminalistika. Technické, forezní a kybernetické aspekty. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 706.

¹⁰ NĚMEC, M. : Kriminalistická taktika pro policisty a studenty Policejní akademie České republiky v Praze. PRAHA: Abook, 2017, s. 175.

¹¹ PORADA, V.; ŠEDIVÝ, P.: Kriminalistické a forezní aspekty počítačové (kybernetické) kriminality. Karlovarská právní revue, 2011, č. 2., s. 12.

¹² SVETLÍK, M.: Kriminalistická technika, znalecký důkaz a forezní vědy. In. ROMŽA, S.; FERENČIKOVÁ, S.; MICHALOV, L.: Počítačová kriminalita – juristické, kriminalistické a kriminologické aspekty. Košice: UPJŠ, 2014. s. 67.

reálnom čase, teda javí sa nevyhnutným digitálne informácie transformovať na digitálne stopy (do procesnej formy), nakoľko stopy (vrátane digitálnych stôp) majú povahu vecných stôp (§ 153 ods. 2 Tr. por.).

Práve na dokumentáciu digitálnych informácií (v reálnom čase), a teda na ich procesnú transformáciu sa využívajú tzv. screenshoty – printscreeny.

Screenshot, možno vo všeobecnosti charakterizovať, ako snímku zachytávajúcu aktuálny obsah obrazovky, či mobilného telefónu, ktorý možno následne uložiť do počítača (mobilného telefónu) ako grafický súbor.

Spôsob vyhotovenia screenshotu sa odvíja od používaného operačného systému, napr. WINDOWS, pričom ho získame (vytvoríme a uložíme), po stlačení klávesy Print Screen (PrtSc). Po vytvorení snímky dôjde k jeho automatickému uloženiu do pamäťovej schránky (clipboard) a následne môže byť pomocou grafického programu uložený na disk počítača.

Využitelnosťou printscreenov, pri objasňovaní trestnej činnosti, sa už zaoberali tak všeobecné súdy, ako aj Ústavný súd Českej republiky vo svojej recentnej judikatúre, keď printscreen definovali ako stiahnutie aktuálneho obsahu obrazovky počítača (mobilného telefónu) a následnú transformáciu tohto obsahu do grafického súboru.¹³

V tejto súvislosti Najvyšší správny súd Českej republiky, veľmi správne a výstižne pripomína, že ak orgány činné v trestnom konaní, prípadne aj súkromné osoby, nezachytia (nezdokumentujú) stav internetovej stránky, a to, či už jej editovaním alebo uložením na elektronický nosič dát, znemožnia tak objektivizáciu určitej trestnoprávne relevantnej skutkovej okolnosti. Je preto nevyhnutné, aby dôkazy z internetu, ktoré orgány činné v trestnom konaní, resp. súkromné osoby (iné subjekty trestného konania), zaistili, boli preskúmateľne označené minimálne dátumom ich vyhotovenia.¹⁴ FIALA, Z. a PAČMAG, M. zároveň upozorňujú, že v závažnejších prípadoch, sa môže javiť, za účelom preukázania nezameniteľnosti (autenticity a konzistentnosti) zaistených (zadokumentovaných) informácií (dát), od doby ich zaistenia, do doby ich použitia na účely dokazovania pred orgánmi činnými v trestnom konaní, resp. súdmi, vybaviť takto zaistené podklady (dôkazy), tzv. kontrolným súborom (hash), ktorý predstavuje špecifickú hodnotu, ktorá je vypočítaná z datovej sady, pomocou špecifického algoritmu, ktorý pomáha kontrolovať integritu informácií (dát) pri ich ukladaní a prenose. Pokiaľ majú dva súbory zhodný kontrolný súčet, znamená to, že tieto súbory sú autentické, t.j. objemovo a obsahovo totožné, čím je zaručené, že nedošlo k zmazaniu, či zmene určitého úseku zaistenej komunikácie, časti užívateľských účtov a podobne. Tento kontrolný súčet je potom neoddeliteľnou prílohou (súčasťou) vyhotoveného printscreenu. Účelom popisovaného postupu pri vyhotovovaní (ukladaní) printscreenov komunikácie (dát), je predchádzať možným námietkam jednotlivých subjektov trestného konania, smerujúcich k neoprávnenej manipulácii so zaistenými digitálnymi informáciami (stopami – dátami), teda námietkam smerujúcich k nekonzistentnosti týchto digitálnych stôp.¹⁵ Na rámec uvedeného FIALA, Z. a PAČMAG, M., dodávajú, že súkromné osoby (občania) validitu (procesnú) nimi vyhotovených printscreenov môžu zvýšiť tým spôsobom, že si nechajú autorizovať (ich obsah) vo forme notárskej zápisnice, ako o právne významnej skutočnosti.

V konečnom dôsledku, význam a validita printscreenov, v procese dokazovania v trestnom konaní, zvyrazňuje iné recentné rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu Českej republiky, keď pripomína, že „obsah jednej a tej istej internetovej stránky, vzhľadom na povahu internetu, môže byť a obvykle aj je, premenlivý v čase. Premenný v čase môže byť aj poradie, v akom jednotlivé internetové vyhľadávače, zobrazujú na určitý dotaz, relevantné výsledky, premenlivé môže byť potom aj to, aká relevancia bude jednotlivým, nájdeným výsledkom priradená vyhľadávacím programom“.¹⁶ Zdokumentovanie stavu dát v reálnom čase nadobúda totiž kľúčový význam aj pre vyvodenie prípadnej trestnoprávnej zodpovednosti voči páchatelovi, nakoľko rozhodujúci je skutkový stav v čase spáchanie skutku, nie však stav v predeliktnej, resp. postdeliktnej situácii.

¹³ porov. : Nález Ústavného súdu České republiky, sp. zn.: III.ÚS 3844/13, zo dňa 30. října 2014.

¹⁴ porov.: Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu České republiky, sp. zn.: 1As 33/2011 – 58.

¹⁵ FIALA, Z.; PAČMAG, M.: ICT a nové trendy v procese dokazování v přestupkovém řízení. Forenzní vědy, právo, kriminalistika, roč. 5, č. 2/2020, s. 200 – 201.

¹⁶ porov.: Rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky, ze dne 15.04.2009, sp. zn.: 1As 30/2009-70.

Uvedené nadobúda na význame predovšetkým v kontexte rôznych komunikačných platforiem, ktoré majú častokrát šifrovaný charakter, pričom disponujú fakultatívnou funkcionalitou, ktorá umožňuje po doručení a oboznámení sa s obsahom správy prijímateľom, nastaviť automatické vymazávanie týchto správ (napr. WHATS UP; SIGNAL). V takýchto prípadoch totiž neprichádza do úvahy ani využitie špeciálnych softwarových nástrojov (algoritmov) na dodatočné vygenerovanie týchto informácií (dát) jednoducho tieto dáta sú už nenávratne stratené a nepoužiteľné pre potreby dokazovania v trestnom konaní, pričom veľmi často ide o jediné objektívne dôkazy potvrdzujúce svedeckú výpoveď oznamovateľa (poškodeného), a teda bez ich existencie – fyzickej prítomnosti pre potreby trestného konania, sa orgány činné v trestnom konaní dostávajú do stavu dôkaznej núdze a nič na veci nezmení ani nariadené znalecké dokazovanie s využitím digitálnej expertízy.

6. Záver

Odhaľovanie a objasňovanie kybernetickej kriminality, nemožno nedôvodne redukovať na jej procesné aspekty, naopak je potrebné vnímať túto materiu komplexne, prezieravo, a teda interdisciplinárne.

Nemožno preto opomenúť ani technické a taktické aspekty odhaľovania a objasňovania tohto druhu kriminality.

Odhliadnuc od terminologickej nejednotnosti využívaných prostriedkov odhaľovania a objasňovania kybernetickej kriminality, teda či ide o digitálne dôkazy alebo digitálne dôkazné prostriedky, je potrebné uplatniť pragmatický (materiálny) prístup pri ich uplatňovaní - využívaní na sledovaný účel.

V každom prípade aplikačná prax, na dennej báze, avizuje množstvo interpretačných a aplikačných problémov súvisiacich práve s využívaním digitálnych dôkazov pri odhaľovaní a objasňovaní kybernetickej kriminality, a preto je úlohou trestnoprocesnej jurisprudencie hľadať, nachádzať, ale predovšetkým prezentovať adekvátne riešenie nastolených problémov.

Uvedené potom možno bez výnimky vzťahovať aj na otázky súvisiace s využívaním screenshotov ako procesných dôkazov, na odhaľovanie a objasňovanie už zmieňovanej kybernetickej kriminality.

Zoznam použitej literatúry:

FIALA, Z.; PAČMAG, M.: ICT a nové trendy v procese dokazování v přestupkovém řízení. Forenzní vědy, právo, kriminalistika, roč. 5, č. 2/2020.

HOLOŠKA, J. ; SVETLÍK, M.: Kam kráčí digitální forenzní analýza. Digital Forensie Journal, 1/2019.

KOČÍ, M.: Elektronické důkazní prostředky. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

NĚMEC, M. : Kriminalistická taktika pro policisty a studenty Policejní akademie České republiky v Praze. PRAHA: Abook, 2017.

PORADA, V.; RAK, R.: Digitálne stopy v kriminalistice a forenzních vědách. Soudní inženýrství, XVII. 2006; č. 1.

PORADA, V.; ŠEDIVÝ, P.: Kriminalistické a forenzní aspekty počítačové (kybernetické) kriminality. Karlovarská právní revue, 2011, č. 2.

PORADA, V. a kol.: Kriminalistika, technické, forenzní a kybernetické aspekty, 2. aktualizované a rozšířené vydání; PLZEŇ: Aleš ČENĚK; 2019.

RAK, R.; PORADA, V.: Digitální stopa. In.: Sborník z vědecké konference „Pokroky v kriminalice“. Praha: PA ČR, 2004.

SVETLÍK, M.: Digitální forenzní analýza. Karlovarská právní revue, 2010, č. 2.

SVETLÍK, M.: Kriminalistická technika, znalecký dôkaz a forenzní vědy. In. ROMŽA, S.; FERENČÍKOVÁ, S.; MICHAL'OV, L.: Počítačová kriminalita – juristické, kriminalistické a kriminologické aspekty. Košice: UPJŠ, 2014.

SVETLÍK, M. Sr.: E-discovery vs Digital Forensic. Digital Forensic Review, 1-2/2020.

WHITCOMB, C. M.: An Historical Perspective of Digital Evidence: A Forensic Scientists View. Internacional Journal of Digital Evidence, Spring 2002, vol. 1, Issue 1.

Nález Ústavního soudu České republiky, sp. zn.: III.ÚS 3844/13, zo dňa 30. října 2014.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu České republiky, sp. zn.: 1As 33/2011 – 58.

Rozsudok Nejvyššího správního soudu České republiky, ze dne 15.04.2009, sp. zn.: 1As 30/2009-70.

prof. JUDr. Sergej ROMŽA, PhD.

email: sergej.romza@upjs.sk

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika

Právnická fakulta, Katedra trestného práva

Kováčska ul. č. 26, 041 75 KOŠICE

Slovensko

ŽŘÍZENÍ ZVLÁŠTNÍHO ÚŘADU VEŘEJNÉ ŽALOBY JAKO REAKCE NA NOVOTY PŘI PÁCHANÍ TRESTNÉ ČINNOSTI

Adam Kotoun

Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta

Abstract: In this paper, the author points to some new ways of committing crimes on the internet. He focuses on the field of video games and criminal acts, which occur in the context with playing. He evaluates this topic in the relation to the Public prosecution's organisation in the Czech republic. Especially, he thinks about legislative changes in the future, which set up some special Public prosecutor's office. This office would deal with only selected, sometimes complicated and damaging fields of crimes, which could be the subjects of the competence of the authorities involved in criminal proceedings.

Abstrakt: Autor ve svém příspěvku poukazuje na některé nové způsoby páchaní trestné činnosti na internetu. Zaměřuje se na oblast videoher a trestné činy, které se v souvislosti s hraním objevují. Tuto oblast pak analyzuje ve vztahu k organizaci veřejné žaloby na území České republiky. Zejména se zamýšlí nad tím, zda by při případné transformaci veřejné žaloby v budoucnu nemělo být zauvažováno nad zřízením zvláštního článku soustavy veřejné žaloby, který by se zabýval toliko vybranými, leckdy složitými, a zároveň i velmi společensky závažnými oblastmi kybernetické kriminality, s nimiž se mohou orgány činné v trestním řízení při výkonu působnosti v poslední době setkat.

Key words: Cybercrime, Public prosecution, Organization

Klíčové slová: Kybernetická kriminalita, veřejná žaloba, organizace

1 ÚVOD

Jako hlavní téma tohoto příspěvku jsem zvolil problematiku týkající se případného zřízení zvláštního úřadu veřejné žaloby, kterým by bylo reagováno na některé nově se rozvíjející oblasti trestné činnosti. Apriorním cílem je zejména pak poukázat na určité vybrané aspekty takových oblastí kriminality a zamyslet se nad tím, zda by právě vznik specializovaného státního zastupitelství nemohl být považován jako relevantní odpověď na rostoucí počet páchaných trestných činů v kyberprostoru. Na samém počátku tohoto příspěvku je namístě věnovat alespoň marginální pozornost ústředním pojmům dílčí sekce této konference věnované odvětví trestního práva a jemu příbuzným vědám. Není relevantní toliko blíže definovat termíny kybernetická kriminalita a krize, ale především by mělo být poukázáno na to, proč jejich společný význam v posledních letech, a zejména pak v posledních několika měsících značně posílil. Pod pojmem kybernetická kriminalita si lze představit relativně široké spektrum trestných činů, naplněním jejichž skutkové podstaty je útočeno na některé společenské zájmy chráněné prostředky trestního práva. Apriorním předmětem mého zájmu pro účely tohoto příspěvku budou trestné činy proti majetku. Do kategorie kybernetické kriminality lze však řadit například i některé trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství, trestné činy hospodářské a v neposlední řadě trestné činy proti lidskosti. Společným jmenovatelem, a zároveň obligatorním znakem všech takových trestných činů, je jejich spáchání v kyberprostoru neboli ve virtuálním prostředí veřejné sítě internet. Za nepopiratelný fakt lze v tomto kontextu považovat to, že internet se v drtivě většině případů stal neodmyslitelnou součástí běžného života každého z nás. Druhým ústředním pojmem je pak termín krize, která v původním smyslu slova znamenala též nějaké nesnáze, přičemž její přívlástek může být zcela rozdílný dle zasažené oblasti. S ohledem na celosvětové a již déle než rok trvající problémy způsobené onemocněním Covid-19 je však namístě vzít v potaz především krizi spojenou s tímto virem. Toto období mimo jiné doprovází nejrůznější opatření státu, jejichž cílem je zamezit dalšímu šíření nákazy. Důsledkem přijímání takto zaměřené legislativy je pak často ta skutečnost, že se lidé více zdržují ve svých domovech, tráví čas na internetu a nelze považovat za zvláštnost, že se tyto

celospoločenské zmeny prejavujú i pri páchaní trestné činnosti. Cieľom tohoto príspevku je teda zejména poukázať na to, že jsou toho času čím dál tím více využívané možnosti páchaní trestné činnosti na internetu a zároveň se jedná o tak specifickou oblast s potenciálem vzniku vysoké společenské závažnosti, že je namísto zauvažovat o zřízení speciálního úřadu veřejné žaloby, který by se apriorně zabýval touto oblastí trestné činnosti a byl by tak tzv. „držen krok“ s promptně se rozvíjející oblastí kriminality, která je velmi zvláštní a složitou částí trestního práva.

2 NĚKTERÉ PŘÍKLADY KYBERNETICKÉ KRIMINALITY

V současné době nelze kybernetickou kriminalitu doprovázenou způsobenými nezanedbatelnými škodami toliko spojovat s metodami zvláště sofistikované trestné činnosti či s činnostmi vyspělých organizovaných zločineckých skupin. Tyto aspekty lze nacházet rovněž u činností tvářících se na první pohled zcela neškodně a nevinně. Jako příklad lze uvést i „obyčejné“ hraní videoher, jejichž tvůrci se původně zaměřovali zejména na cílovou skupinu dětí a dospívajících, ale dnes se z podobných aktivit stal fenomén napříč všemi generacemi, ve kterém se pohybují nemalé částky finančních prostředků a vzniká zde tak logicky nemalý prostor k páchaní trestné činnosti.

Jako jeden příklad za všechny jsem zvolil fotbalový simulátor FIFA. V současné době lze považovat fotbal za nejpobulárnější sport na světě. V roce 2020 byla spočtena fanouškovská základna tohoto míčového sportu na 4 miliardy, což představuje více jak polovinu celé světové populace.¹ Fanklub simulátoru FIFA disponuje rovněž relativně silnou základnou, neboť je tato videohra každoročně prodána miliónům uživatelů. Například nabídka vydání videohry FIFA 18 akceptovalo cca 25 miliónů hráčů a od vzniku tohoto simulátoru bylo prodáno již přes 280 miliónů kusů hry.² Vývojáři fotbalového simulátoru se snaží potenciální zájemce každý rok nalákat na nové vydání videohry, proto logicky přicházejí mimo jiné s novými herními režimy, mezi které patří oblíbený herní mód tzv. Ultimate team. V této herní možnosti si hráči sestavují vlastní fotbalové týmy s hráči, které si mohou kupovat na základě fiktivních mincí. Pro zjednodušení celé věci lze ve zkratce uvést, že čím více fiktivních peněz má hráč na svém herním účtu, tím vzrůstá jeho možnost sestavit si kvalitnější tým, se kterým se následně může utkávat v různých on-line zápasech a turnajích s protihráči z celého světa, již mají totožný záměr spočívající v neustále se rozšiřujících možnostech vylepšit svůj tým a postupovat žebříčky v celkových umístěních fotbalového simulátoru. Konečného záměru hráče však nemusí být vždy docíleno samotným hraním. Fiktivní mince k vylepšování si svého týmu lze získat rovněž tím, že si je hráč koupí za finanční částky reálné. A přesně u této skutečnosti se začíná projevovat problém s potenciálním trestněprávním přesahem, neboť se v mnoha případech otevírá prostor pro páchaní zejména majetkové trestné činnosti. Výhodou veřejné sítě internet je sice na jedné straně zprostředkování kontaktu a možnosti hraní zápasů s uživatelem videohry z jiného kontinentu, na straně druhé zde mohou vznikat úskalí spočívající v tzv. nabourávání do uživatelských účtů hráčů a následném zmocnění se cizí věci, v tomto případě fiktivních (herních) peněz, které však mají i svou nezanedbatelnou reálnou hodnotu. V takových případech je tak možné ve virtuálním prostředí spatřovat například nejen páchaní trestného činu neoprávněného přístupu k počítačovému systému a nosiči informací dle § 230 TrZ,³ ale i trestného činu krádeže dle § 205 TrZ.⁴ Důkazem toho, že herní svět fotbalového simulátoru FIFA se stal pomyslným terčem různých kybernetických útoků, resp. předmětem zájmu některých pachatelů trestné činnosti, je například ta skutečnost, že se se shora uvedenými fiktivními penězi hry FIFA v minulých letech objevovaly obchody na tzv. černém trhu za nižší cenu. Toto však nebylo vedeno pod patronátem obchodní společnosti Electronic Arts, která videohry vyvíjí, ale fiktivní peníze uplatnitelné ve videohře pocházely z podvodných jednání a logicky tak byly nabízeny zájemcům nelegální cestou. Například v USA byla v roce 2017 uznána vinou skupina pachatelů, kteří podvodně

¹ The Most Popular Sports In The World. Worldatlas [online]. 2020 [cit. 23. 3. 2021]. Dostupné z: <<https://www.worldatlas.com/articles/what-are-the-most-popular-sports-in-the-world.html>>.

² The 10 Best Selling EA Franchises Of All-Time, Ranked. Thegamer [online]. 2021 [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné z: <<https://www.thegamer.com/best-selling-ea-franchises-ranked/>>.

³ § 230 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TrZ“).

⁴ § 205 tamtéž.

získali fiktivní peníze videohry FIFA v celkové hodnotě 16 miliónů amerických dolarů, tedy v přepočtu cca 350 miliónů korun.⁵

V herním prostředí České republiky nebyl dosud obdobný případ podvodného jednání či jiné trestné činnosti, který by se týkal fotbalové hry FIFA zaznamenan. Jednání podobného charakteru v jiných hrách však reflektována byla. Ve hře Metin2 prověřoval policejní orgán nastalou situaci spočívající v tom, že se uživatel tzv. naboural jinému hráči na jeho herní účet, následně se zmocnil určité částky ve virtuální měně, a především pak z účtu sebral herní výbavu, jež byla zakoupena za 2 000 Kč. V tomto případě byl pachatel stíhán pro spáchání trestného činu neoprávněného přístupu k počítačovému systému a nosiči informací dle § 230 TrZ.⁶

Shora uvedenými příklady bylo zejména poukázáno na to, že s vývojem moderních technologií a možnostmi v on-line hraní videoher se mohou poškození, resp. orgány činné v trestním řízení setkávat se zcela novými možnostmi páčání kybernetické kriminality, u kterých lze nalézt do budoucna potenciál spočívající v neustále se rozšiřujících možnostech, jak se trestné činnosti dopouštět. Dále bylo poukázáno na to, že některé videohry jsou mezi uživateli oblíbené, hraje je široké spektrum osob s různými finančními možnostmi, ti vkládají do virtuálního světa leckdy nemalé finanční částky, čehož mohou následně využít osoby, které nejen, že jsou zdatní ve znalosti užívání veřejné sítě internet a nejrůznějších herních platforem, ale navíc se chtějí bezdůvodně obohatit na úkor jiných.

Podle mého názoru lze ze shora uvedeného dojít k závěru, že možnosti páčání trestné činnosti v kybernetickém prostředí nestagnují, ba naopak dochází v této oblasti k neustále se nově rozvíjejícím možnostem, jak páchat trestnou činnost, přičemž způsobená škoda může být vysoká, stejně tak jako může být vysoká společenská škodlivost takových protiprávních jednání. Zároveň je však namístě podotknout, že ač mohou být v rámci kybernetické kriminality páčány „klasické“ trestné činy jako například krádež nebo podvod, právě prostředí, ve kterém jsou tyto trestné činy páčány, zapříčiňuje to, že vyšetřování takových trestných činů a zejména pak náležitý dozor nad takovým vyšetřováním vyžaduje rozsáhlé odborné znalosti státních zástupců a velmi úzkou specializaci zaměřenou právě na kybernetickou kriminalitu. V případě stíhání a potlačování trestné činnosti na internetu lze použít obecně vzato již relativně zprofanovaný bonmot, že pachatelé jsou vždy o nějaký krok napřed než orgány činné v trestním řízení. Právě v oblasti kybernetické kriminality se totiž domnívám, že toto klišé má stále do jisté míry své opodstatnění. Například kárný senát Nejvyššího správního soudu nedávno poukazoval na velmi špatné technické zázemí na jednotlivých úřadech veřejné žaloby,⁷ přičemž dle mého názoru nelze předpokládat, že při vyšetřování trestných činů mohou orgány činné v trestním řízení disponovat přesným opakem, tedy opravdu pokrokovou technikou a náležitě vzdělanými a proškolenými osobami, které jsou schopné evidovat, resp. stíhat moderní trendy protiprávního jednání v síti internet. Za účelem efektivního předcházení, příp. potírání této neustále se rozvíjející trestné činnosti se nabízí vícero možností, které by mohly vést ke zlepšení tohoto stavu.

Jednu z možných variant bych vyzdvihl do popředí, neboť by byl takovým krokem mimo jiné vyslán jasný signál potenciálním pachatelům trestné činnosti ve virtuálním prostředí, že trestní politika státu nabírá nový směr, který se a priori zaměřuje právě na kybernetickou kriminalitu, přičemž výhody těchto pachatelů spočívající zejména ve větší anonymitě a umu ve virtuálním prostředí nejsou natolik sofistikované, aby nebyly v přípravném řízení, po podání obžaloby v řízení před soudem rozkryty. Tímto mám na mysli změnu v organizaci veřejné žaloby. Oblast organizace veřejné žaloby zůstává v pozadí působnosti státního zástupce v trestním, ale i netrestním řízení. Domnívám se však, že právě organizační změny zaměřené na soustavu veřejné žaloby jako celek mohou nejen nastavit obecný

⁵ Man found dead while awaiting sentencing in \$16 million 'FIFA coin' fraud case. Daily Breeze [online]. 2017 [cit. 28. 5. 2021]. Dostupné z: <<https://www.dailybreeze.com/2017/03/23/man-found-dead-while-awaiting-sentencing-in-16-million-fifa-coin-fraud-case/>>.

⁶ Ukradl 10 000 000 yangů. Policie ČR [online]. 2018 [cit. 30. 3. 2021]. Dostupné z: <<https://www.policie.cz/clanek/ukradl-10-000-000-yangu.aspx>>.

⁷ Obviněný byl měsíc protiprávně ve vazbě. Státní zástupci musí ve století informatiky používat sešitky a lepitka, kritizuje NSS. Česká justice [online]. 2021 [cit. 21. 2. 2021]. Dostupné z: <<https://www.ceska-justice.cz/2021/02/obvineny-byl-mesic-protipravne-ve-vazbe-statni-zastupci-musi-ve-stoleti-informatiky-pouzivat-sesitky-a-lepitka-kritizuje-nss/>>.

rámec, prostredníctvom ktorého bude možné lépe proklamovať nastavený smér trestní politiky štátu, ale bude možné rovněž specializovať skupinu verejných žalobcov, ktorí sa tak následne stanú experty na oblasť kybernetickej kriminality a pozitívni konsekvence sa projeví logicky i v samotnej pôsobnosti štátného zástupcu v trestnom řízení.

3 STÁVAJÍCÍ SOUSTAVA STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ

V současné době je soustava štátního zastupitelství v České republice tvořena ze čtyř článků. Z vertikálního hlediska je tvořena Nejvyšším štátním zastupitelstvím, které vystupuje jako čelní reprezentant veřejné žaloby, následují dvě vrchní štátní zastupitelství bezprostředně podřízená, přičemž ve stejné pozici vůči těmto jsou následně články tvořené úřady veřejné žaloby na krajské úrovni a v subordinačním postavení vůči těmto pak štátní zastupitelství okresní.⁸ Žádný z uvedených úřadů však není žádným speciálním či zvláštním článkem soustavy štátního zastupitelství, jehož pozornost by byla zaměřena pouze na určitou úzkou výšeč trestné činnosti.

Při analýze současné organizace veřejné žaloby v České republice nelze však bez dalšího říci, že vztahy jsou uvnitř soustavy nastaveny způsobem, který nijak nereflexuje určitou specializaci štátních zástupců v trestním řízení. V této souvislosti je namístě uvést některá pravidla stanovená nejvyšším štátním zástupcem jednotlivým úřadům veřejné žaloby, resp. vedoucím těchto úřadů prostřednictvím pokynů obecné povahy, kterými je mimo jiné sledováno zajištění a další proklamace uniformity napříč soustavou štátního zastupitelství.⁹ Vzorovým organizačním řádem z roku 2009 nejvyšší žalobce stanovil jednotlivým úřadům určitý klíč, podle kterého by měla být vedoucím štátním zástupcem příslušného úřadu rozdělována agenda mezi podřízené štátní zástupce.¹⁰ Z uvedeného by bylo možné dojít k závěru, že pokud se ve společnosti objevují nové způsoby páchaní trestné činnosti, které jsou závažné, zároveň však relativně složité na znalosti v oboru informačních technologií, analýzy dat atp., není nikterak obtížné zaměřit jednotlivé štátní zástupce právě na některou z trestněprávních oblastí. Ten by tak dostal prostor k tomu, aby se a priori zaměřil na problematiku internetové kriminality, byl opravdovým odborníkem v takové oblasti, tudíž by v důsledku promptně, ale zároveň efektivně a správně vedl policejní orgán při výkonu dozoru v přípravném řízení, čímž by tak shromažďoval relevantní materiál, na základě kterého by po ukončení přípravného řízení mohl rozhodnout o podání obžaloby, která by tak mohla být doprovázena silným důkazním materiálem, nebo by rozhodl o jiném způsobu ukončení trestního řízení ještě před tím, než se věc předloží soudu k nařízení hlavního líčení. V praxi by teoreticky vzato takové rozvržení specializace mezi jednotlivé štátní zástupce vypadalo tak, že by se jeden zaměřoval na majetkovou kriminalitu, jiný na hospodářskou či kybernetickou. Ač by se podle mého názoru mohlo implementací takových pravidel docílit mimo jiné toho, že budou orgány činné v trestním řízení zdatně sekundovat pachatelům nově se rozvíjející a společensky škodlivé trestné činnosti, ve skutečnosti nastolení takové organizace uvnitř soustavy veřejné žaloby není jednoduše realizovatelné, neboť každý úřad veřejné žaloby není obsazen takovým počtem štátních zástupců, u kterých by bylo možné specializace prosadit. Faktem v této souvislosti je, že krajská štátní zastupitelství disponují dostatečným počtem štátních zástupců, kteří se mohou při výkonu působnosti v trestním řízení zaměřit na „své“ odvětví trestné činnosti, stejně tak štátní zástupci na některých větších okresních štátních zastupitelstvích. Ač by se tedy mohlo zdát, že s ohledem na uvedené je právě například kybernetická kriminalita, kterou bezesporu považují za složitou oblast, dozorována jen dostatečně proškolenými štátními zástupci s bezvadnými znalostmi ve virtuálním prostředí s trestněprávním přesahem, nelze zapomínat na to, že na některých okresních úřadech veřejné žaloby není takové zastoupení vysoké. Pokud některý z úřadů reprezentují například tři štátní zástupci, sotva je agenda rozdělena uvnitř úřadu jako trestní a netrestní, natož pak aby docházelo k proklamaci jakékoli širší specializace. Přitom jsou to právě štátní zástupci okresních štátních zastupitelství, kteří dozorují již velmi společensky závažnou trestnou činnost. Příkladem mohou být opět trestné činy krádeže či podvodu, které lze nejčastěji spojit

⁸ § 6 odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o štátním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

⁹ PAVLÍK, J. In. LATA, J., PAVLÍK, J., ZEŽULOVÁ, J. *Zákon o štátním zastupitelství*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 69.

¹⁰ Příloha č. 2 pokynu obecné povahy nejvyšší štátní zástupkyně. Vzorový organizační řád. 2009, č. 4.

se shora uvedeným příkladem okolo fotbalového simulátoru FIFA, ale obecně i s trestnou činností páchanou v prostředí sítě internet. Trestní stíhání pachatelů těchto trestných činů dozorují státní zástupci i v případech, kde je takové protiprávní jednání spácháno v kvalifikované skutkové podstatě mimo jiné se způsobenou škodou ve výši do 1 miliónu korun.¹¹

S ohledem na shora uvedené mám tak za to, že by bylo namíste do budoucna zauvažovat nad tím, zda by jakákoli kriminalita, u které nepostačuje mít toliko perfektní právní znalosti, ale i například právě i znalosti interdisciplinární či zcela neprávni, by nezasluhovala větší pozornost spočívající například ve vybrání státních zástupců s dostatečnými odbornými předpoklady a jejich následnou jasně danou a úzkou specializací s dostatečným vzdělávacím zázemím. Takové snahy se v organizaci veřejné žaloby v České republice již v minulosti objevily. V roce 2000 vznikly v rámci vnitřní organizace odbory závažné hospodářské a finanční kriminality při vrchních státních zastupitelstvích, kdy jedním z cílů této změny bylo právě zaměření na užší specializaci a podporu takového modelu veřejné žaloby, který bude svou pozornost apriorně věnovat společensky velmi škodlivému, sofistikovanému a leckdy složitému odvětví kriminality.¹² Logicky by se zde nabízela do budoucna možnost vytvoření dalšího odboru při těchto člancích veřejné žaloby, kde by byla dozorována mimo jiné i kybernetická kriminalita. Stejně tak je však vhodné zamyslet se nad možností transformace vrchních státních zastupitelství na specializovaný úřad veřejné žaloby.

4 ZVLÁŠTNÍ ÚŘAD VEŘEJNÉ ŽALOBY

Pokud bylo jedním z mých cílů v tomto příspěvku poukázat na některé složité aspekty trestné činnosti páchané na internetu, které by dle mého názoru zasluhovaly větší pozornost ze strany státu, resp. orgánů činných v trestním řízení, přičemž jako jednu ze změn vedených takovým směrem by bylo možné považovat zřízení speciálních úřadů veřejné žaloby namísto vrchních státních zastupitelství, nelze o tomto hovořit tak, že se jedná o potenciální změnu zcela nereálnou. Rozhodně však není namíste tento návrh de lege ferenda považovat za proveditelný v následujících měsících, neboť dle mého názoru odvětví trestního práva čekají důležitější výzvy jako například rekodifikace trestního procesu. Stejně tak však není vhodné tuto oblast potenciálních organizačních změn v rámci soustavy veřejné žaloby označovat jako zapovězenou.

V minulosti se již někteří ministři spravedlnosti nechali slyšet, že by měla být do jisté míry soustava veřejné žaloby modifikována. Ti, kteří proklamovali vytvoření zcela nového předpisu veřejné žaloby jako například ministři Blažek či Pelikán, zároveň znovuotevřeli debatu nad zrušením obou článků vrchních státních zastupitelství. Dle jejich představ však nemělo dojít k této změně bez dalšího, ale naopak namísto zrušení třetího článku veřejné žaloby mělo být zřízeno speciální uskupení žalobců, kteří by stíhali závažnou hospodářskou kriminalitu.¹³ Naproti tomu stávající ministryně spravedlnosti Benešová se k tomuto tématu vyjádřila tak, že pokud by měla být nějakým způsobem modifikována soustava státního zastupitelství, správným řešením by byla změna spočívající v zúžení soustavy, neboť vrchní státní zastupitelství považuje vzhledem k velikosti České republiky za zbytečné články soustavy státního zastupitelství.¹⁴ Osobně se přikláním k prvně uvedenému názoru. Domnívám se, že je vhodné diskutovat nad vznikem specializovaného týmu státních zástupců. Shora uvedená problematika dokazuje tu skutečnost, že se v posledních letech v trestné činnosti objevují nejrůznější prvky spojené především s moderními technologiemi a internetovým prostředím, z čehož vyplývá mimo jiné rychlé rozšiřování možností potenciálních

¹¹ Například srov. § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹² § 15 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných justičními čekateli.

¹³ Pelikán v novém zákoně o státním zastupitelství navrhuje zrušit vrchní stupně. Česká justice [online]. 2015 [cit. 25. 3. 2021]. Dostupné z: <<https://www.ceska-justice.cz/2015/03/pelikan-vnovem-zakone-o-statnim-zastupitelstvi-navrhuje-zrusit-vrchni-stupne/>>.

¹⁴ Benešová uvažuje o zrušení vrchních státních zastupitelství. Zanikla by místa Bradáčové i Ištvaná. Lidovky [online]. 2019 [cit. 25. 3. 2021]. Dostupné z: <[25](https://www.lidovky.cz/domov/benesova-chce-zrusit-vrchni-statni-zastupitelstvi-zanikla-bymista-bradacova-a-istvana.A190502_105818_In_domov_vlh>.</p></div><div data-bbox=)

pachateľů, jak trestnou činnost páchat, zejména pak neoprávněně disponovat se značnými finančními obnosy, a to za současného zachování anonymity, což je mimochodem jedna z hlavních výhod kybernetické kriminality. A na tyto skutečnosti by mělo být i ze strany státu, resp. orgánů veřejné žaloby náležitě reagováno.

Hlavním smyslem specializovaného a velmi úzce zaměřeného úřadu veřejné žaloby by bylo to, že by státní zástupci svou profesi vykonávající pod záštitou tohoto článku soustavy státního zastupitelství stíhali toliko vybrané oblasti trestné činnosti. Zejména pak ty oblasti, které si zaslouží, aby jim byla věnována výrazná a komplexní pozornost při tvorbě trestní politiky státu ve střednědobém a dlouhodobém časovém horizontu. Nemusela by to být nutně jen kriminalita páchaná prostřednictvím sítě internet, ale do působnosti takového státního zastupitelství by mohly být zahrnuty i další oblasti, které jsou založené na moderních či sofistikovaných metodách, a zároveň je jejich společenská škodlivost nezanedbatelná. Příkladem by mohla být úplatkářská trestná činnost, ale například i závažná finanční hospodářská kriminalita, které se již v současné době věnují odbory na vrchních státních zastupitelstvích.

Důkazem, že zřízení specializovaného týmu žalobců by nebylo ničím neobvyklým, je to, že se i některé členské státy Evropské unie vydaly obdobným směrem a jejich soustava veřejné žaloby je mimo jiné tvořena úřady „*sui generis*“, které mají odlišné postavení od ostatních úřadů veřejné žaloby, přičemž veřejní žalobci zastupující takové úřady se zaměřují pouze na určitou výšeč trestné činnosti. V této souvislosti není vhodné opomenout zejména organizaci veřejné žaloby Slovenské republiky, a to především z důvodu, že až do okamžiku rozdělení ČSFR byla organizace české a slovenské veřejné žaloby vystavena logicky na jednotných základech a s ohledem na společnou historii je namísto slovenskou právní úpravu vždy podrobit alespoň dílčí komparaci. Pomineme-li tu skutečnost, že v současné době obecně vzato může být soustava veřejné žaloby založena na modelu státního zastupitelství, nebo prokuratury, přičemž organizace veřejné žaloby v České republice je založena na principech státního zastupitelství a na Slovensku konstituuje veřejnou žalobu model prokuratury, z čehož tak vyplývají odlišné základní principy, pravomoc a působnost obou soustav, oba modely se toho času shodují v tom, že jsou složeny z úřadů na úrovni nejvyšší (generální), krajské a okresní. Zatímco však v České republice vystupují v třetím článku vrchní státní zastupitelství, slovenský zákonodárce zakotvil jako čtvrtý článek prokuratury svého druhu Úřad zvláštní prokuratury.¹⁵ Důvodem zřízení tohoto zvláštního úřadu veřejné žaloby byla potřeba zaměřit se speciálně na některé oblasti kriminality, a to konkrétně na trestné činy, které jsou určitým způsobem spojené s korupčním jednáním, a dále pak na ty kriminální delikty, jež byly spáchány v souvislosti s činností organizovaných zločineckých skupin.¹⁶ Vedle právní úpravy organizace veřejné žaloby na Slovensku lze v této souvislosti dále uvést např. italskou prokuraturu, kde byla při Generální prokuratuře zřízena jako samostatný orgán se speciální působností Národní centrála pro boj s organizovaným zločinem, přičemž již z jejího názvu je patrné, jak se specializují vybraní veřejní žalobci, které do funkce jmenují zákonem stanovení vedoucí prokurátoři.¹⁷ Další ukázkou zřizování specializovaných orgánů mohou být některé spolkové země Spolkové republiky Německo. Například ve státě Hessensko bylo zřízeno při Státním zastupitelství ve Frankfurtu nad Mohanem Specializované státní zastupitelství pro stíhání hospodářských trestných činů a trestných činů na úseku životního prostředí. Tento specializovaný úřad je i dále dělen dle agendy, která je v rámci působnosti úřadu řešena, a to například na oddělení korupce, kapitálových a burzovních deliktů či trestné činy související s ochranou spotřebitele.¹⁸

¹⁵ K tomu viz zákon č. 458/2003 Z. z., o zriadení Špeciálneho súdu a Úradu špeciálnej prokuratury, v znení neskorších predpisov.

¹⁶ § 55b an. zákona č. 153/2001 Z. z., o prokuratuře, v znení neskorších predpisov.

¹⁷ PEŠTUKA, V. *Prokuratura v Itálii*. Státní zastupitelství. 2012, č. 4. Dostupné v ASPI, LIT137905CZ.

¹⁸ KOMOROUS, J. *Protikorupční státní zastupitelství – inspirace z německojazyčných zemí*. Státní zastupitelství. 2012, č. 3, s. 44.

5 ÚVAHY NAD ZŘÍZENÍM ZVLÁŠTNÍHO STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Pokud by měl zákonodárce v budoucnu zauvažovat nad změnou v organizaci veřejné žaloby spočívající v určité modifikaci soustavy, a to především za účelem posílení bezvadného potírání trestné činnosti, efektivního stíhání pachatelů a náležitého naplňování účelu trestního řízení jako celku, pak se právě nabízí možnost ve zřízení specializovaného úřadu veřejné žaloby. Domnívám se, že základní smysl zřízení by se nijak výrazně nevyjímал těm důvodům, ze kterých byly zřízeny úřady obdobného typu v jiných členských státech Evropské unie. Podle mého názoru však není namístě, aby byla veškerá výrazně společensky škodlivá páchaná trestná činnost automaticky přenášena na specializovaný orgán. Do tohoto výběru by měly být zahrnuty pouze takové oblasti kriminality, u kterých bude náležitě opodstatněno to, že jim bude věnována zvláštní pozornost veřejnými žalobci, již budou mít k výkonu této působnosti v trestním řízení různé předpoklady a případně s tím spojené zázemí.

Při stanovování věcné příslušnosti specializovaného úřadu by bylo namístě si zodpovědět především dvě otázky. Je daná oblast kriminality natolik společensky škodlivá, případně sofistikovaná a složitá, že je relevantní, aby se jí věnoval v rámci výkonu své působnosti nějaký zvláštní orgán? Nelze považovat za dostačující, že se stíhání takového odvětví trestné činnosti věnují státní zástupci okresního, resp. krajského státního zastupitelství?

V této souvislosti bych předně chtěl poukázat právě na kybernetickou kriminalitu. Domnívám se, že právě trestné činy páchané prostřednictvím sítě internet by se mohly stát předmětem diskusí, zda je zahrnout do agendy specializovaného státního zastupitelství či nikoliv. Především v první části jsem se snažil zejména poukázat na to, že touto trestnou činností mohou pachatelé způsobovat opravdu vysoké škody, tím pádem se leckdy jedná i o velmi závažnou trestnou činnost. Zároveň však tuto trestnou činnost nelze především pro svou anonymitu, kterou internet a další informační a komunikační technologie poskytují, stíhat a odhalovat obdobnými „klasickými“ metodami jako jednání páchané v nevirtuálním světě. V neposlední řadě nelze opomenout ani to, že počítač s internetovým připojením, případně herní konzole, není vybavení domácností nijak výjimečné. Z uvedeného tak lze dovazovat, a to především v posledních letech, nejen širší možnosti sebevzdělávání potenciálních pachatelů, ale na druhé straně i zvyšující se počet potenciálních poškozených nebo obětí. Na základě toho mám za to, že přesně této oblasti kriminality by měla být věnována apriorní pozornost, neboť by tak mohla být efektivně potírána trestná činnost na internetu v budoucnu a preventivně by mohlo být lépe zamezováno dalšímu rozšiřování kybernetické kriminality. Do potenciální agendy specializovaného státního zastupitelství by však nemusela být zahrnuta toliko kybernetická kriminalita, ale je vhodné se zamyslet i nad dalšími zasaženými oblastmi. Dle shora předestřených kritérií by mohl být úřad věcně příslušný rovněž ke stíhání úplatkářských trestných činů, a to zejména pro jejich leckdy neúměrně vysokou společenskou škodlivost a politický přesah. Z podobného důvodu by mohl být předmětem diskusí i „přesun“ odborů vrchních státních zastupitelství, ve kterých se státní zástupci věnují problematice závažné hospodářské a finanční kriminality. Na okraj lze podotknout, že by dle mého názoru mezi potenciální agendu zvláštního úřadu veřejné žaloby mohla pro svou složitost a specifickou spadat rovněž kriminalita, prostřednictvím které jsou mimo jiné poškozovány finanční zájmy Evropské unie. Důkaz toho, že tato oblast trestné činnosti si žádala přístup „sui generis“ ze strany těch orgánů, které dozorují přípravné řízení, a následně podávají, jako jediní oprávnění, obžalobu k soudu, bylo zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce, kdy se k tomuto projektu připojila velká část členských států Evropské unie, včetně České republiky.¹⁹

6 PŘÍNOS ZVLÁŠTNÍHO ÚŘADU VEŘEJNÉ ŽALOBY

Pokud bylo jedním z mých dílčích cílů otevřít debatu nad případným zřízením zvláštního úřadu veřejné žaloby, bylo by pravděpodobně namístě, abych v závěru tohoto příspěvku uvedl hlavní přínos ve zřízení takového úřadu, stejně tak některé nevýhody, které případně v předmětné problematice spatřuji. A priori se však zaměřím na potenciální výhody, neboť se domnívám, že tyto převládají nad negativními konsekvencemi takového postupu.

¹⁹ K tomu např. nařízení Rady EU č. 2017/1939 ze dne 12. října 2017, kterým se provádí posílená spolupráce za účelem zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce. Dostupné z: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32017R1939>>.

Jak jsem již několikrát výše naznačoval, zřízením zvláštního státního zastupitelství by bylo zejména docíleno toho, že by se trestní politika státu speciálně zaměřila na některé oblasti kriminality, které si takovou pozornost zasluhují, a to pro svá specifika spočívající zejména ve své zjevné závažnosti, ale i složitosti. Pokud by byl zaveden takový mechanismus, který zaručí výběr toliko takových státních zástupců pro výkon funkce na úřadu, již budou disponovat všemi předem stanovenými předpoklady, a to nejen odbornými, ale i osobnostními, navíc by Nejvyšší státní zastupitelství ve spolupráci s Ministerstvem spravedlnosti, Justiční akademií, příp. s nejvyššími soudy a unijními institucemi mohly zajistit opravdu komfortní možnosti ve vzdělávání a dalším seberozvoji těchto veřejných žalobců, pak se domnívám, že by úřad mohl splňovat požadavky na něj kladené. Přínos úřadu pak dále spatřuji v tom, že by byl takovým krokem stanoven jasný signál potenciálním pachatelům závažné kybernetické kriminality, že si je stát vědom moderních trendů při páchání trestné činnosti a ani anonymita a možnost páchání trestných činů v síti internet z jakéhokoli světadílu nezabrání v tom, aby se příslušné orgány, konkrétně pak speciálně zřízený úřad veřejné žaloby více zaměřil a stíhal i tuto složitou výšeč kriminality. Dále nelze opomenout ani tu skutečnost, že pokud by se zvláštní úřad zabýval jen vybranými oblastmi trestné činnosti, pak by byl lépe realizovatelný ideální stav spočívající v absolutní odpovědnosti toliko jednoho státního zástupce za celé přípravné řízení, ale i za následné vystupování v řízení před soudem po podání obžaloby. Nutno podotknout, že v současné době s ohledem na počet věcí, které státní zastupitelství posílají k soudům, není výjimkou, že se od počátku trestního řízení na věci vystřídá i několik státních zástupců, přičemž tento stav nepovažuji za vhodný pro nejlepší možné plnění svých povinností. V neposlední řadě mám za to, že pokud by byl zřízen specializovaný úřad, jehož zájem bude primárně zaměřen pouze na některou trestnou činnost a veřejní žalobci vykonávající svou profesi při tomto úřadu budou opravdu erudovanými odborníky ve své specializaci, kteří budou mít k dispozici proškolený pomocný personál, dozorovaná trestní řízení by se mohla alespoň částečně urychlit. Ač se současně domnívám, že rychlost není úhlavním měřítkem kvality práce veřejné žaloby, tak laici na dobu vedení trestního řízení slyší. A proto spatřuji výhodu také v tom, že zejména v některých mediálně známých kauzách, které by mohly být pod drobnohledem široké veřejnosti, by stát mohl zaznamenat navýšení důvěry v justici jako celek, s čím by souviselo i posílení právní jistoty a legitimního očekávání.

7 DROBNÉ INTERMEZZO

Logicky se v souvislosti s případným zřízením zvláštního úřadu veřejné žaloby nabízí otázka, co s příslušností vrchních soudů, protože pokud by se měl zřídit namísto vrchních státních zastupitelství specializovaný úřad veřejné žaloby, teoreticky by mělo dojít i ke změnám v případě pravidel řešící věcnou příslušnost vrchních soudů. Možnosti jsou tu různé. Například lze rovněž zrušit vrchní soudy a zřídit na jejich místo soudy specializované. Pro mě pravděpodobnější varianty jsou pak v projednávání veškeré prvostupňové agendy u okresních soudů a veškerou odvolací agendu by zastávaly soudy krajské. V neposlední řadě by mohla být zvolena cesta spočívající v tom, že by ke stávající věcné příslušnosti vrchních soudů přibýlo projednávání věcí, které by dozorovala specializovaná státní zastupitelství. Analýza této problematiky by však vydala na další příspěvek.

8 ZÁVĚR

Cílem mého příspěvku bylo poukázat na některé problematické aspekty kybernetické kriminality, která se v současné době rozšiřuje i v tak zevně se neškodně jevících oblastech jako je hraní videoher, kterými bylo původně cíleno zejména na generaci mladších uživatelů. V tomto kontextu jsem došel k závěru, že kybernetická kriminalita je pro svou specialitu, složitost, a neobeznámenost především směrem ke starší generaci leckdy natolik závažná, ba dokonce nebezpečná, že by jí měla být, vedle dalších oblastí trestné činnosti, věnována výraznější pozornost. V této souvislosti jsem se zaměřil na téma případného zřízením zvláštního úřadu veřejné žaloby, který by se tak předcházení, stíhání a potírání mimo jiné kybernetické kriminality mohl věnovat. Jeho ustavení by mohlo být vedeno na úkor vrchních státních zastupitelství, o vhodnosti jejichž zrušení se v minulosti nechali slyšet i někteří ministři spravedlnosti. Uvedl jsem i některé příklady zvláštních úřadů veřejné žaloby, které plní povinnosti stanovené zákonem ve vybraných státech Evropské unie, z čehož byl dovozen závěr, že úřad veřejné žaloby zaměřující se pouze na určitou výšeč trestné činnosti není ani v Evropě ničím neobvyklým. Následně jsem analyzoval, které oblasti by bylo

případně vhodné zařadit pod věcnou příslušnost takového úřadu „*sui generis*“. Již z povahy příspěvku bylo hlavním účelem podpořit takový názor, že bezesporu by se jednou z takové skupiny mohla stát např. i kybernetická kriminalita. Další trestnou činností jako například trestnými činy korupční povahy by se úřad mohl zabývat z důvodu vysoké společenské závažnosti a leckdy přesahu do politiky. V samotném závěru byl předmětem analýzy přínos fungování takového úřadu veřejné žaloby. V tomto kontextu mám především za to, že pokud by kompetentní orgány vybraly pro výkon působnosti úřadu nadmíru odborně způsobilé státní zástupce, kterým by bylo zajištěno relevantní vzdělávání a dobrá výchozí pozice pro výkon jejich profese zaměřené na určitou skupinu trestných činů, pak by kvalita zákonného, efektivního a hospodárneho stíhání například právě kybernetické kriminality mohla zaznamenat výrazný posun kupředu s převážně kladnými výsledky. Pokud bude mít zákonodárce v rámci úvah *de lege ferenda* zájem na určité změně v organizaci veřejné žaloby, domnívám se, že by bylo vhodné, aby se mimo jiné zamyslel nad případnou modifikací soustavy jako celku a odborného zaměření jednotlivých článků státního zastupitelství. Zřízení zvláštního úřadu státního zastupitelství by se nemuselo jevit jako zcestné. Ať však nějaké změny v budoucnu nastanou či nikoliv, jsem toho názoru, že bude velmi zajímavé sledovat o tomto tématu debaty nejen na poli politickém, ale i mezi praktiky a zástupci akademické obce.

Použitá literatura:

Benešová uvažuje o zrušení vrchních státních zastupitelství. Zanikla by místa Bradáčové i Ištvána. Lidovky [online]. 2019 [cit. 25. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.lidovky.cz/domov/benesova-chce-zrusit-vrchni-statnizastupitelstvi-zanikla-bymista-bradacova-aistvana.A190502_105818_ln_domov_vlh>.

KOMOROUS, J. *Protikorupční státní zastupitelství – inspirace z německojazyčných zemí*. Státní zastupitelství. 2012, č. 3, s. 44.

LATA, J., PAVLÍK, J., ZEŽULOVÁ, J. *Zákon o státním zastupitelství*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 69.

Man found dead while awaiting sentencing in \$16 million 'FIFA coin' fraud case. Daily Breeze [online]. 2017 [cit. 28. 5. 2021]. Dostupné z: <<https://www.dailybreeze.com/2017/03/23/man-found-dead-while-awaiting-sentencing-in-16-million-fifa-coin-fraud-case/>>.

Nařízení Rady EU č. 2017/1939 ze dne 12. října 2017, kterým se provádí posílená spolupráce za účelem zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce. Dostupné z: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32017R1939>>.

Obviněný byl měsíc protiprávně ve vazbě. Státní zástupci musí ve století informatiky používat sešitky a lepitka, kritizuje NSS. Česká-justice [online]. 2021 [cit. 21. 2. 2021]. Dostupné z: <<https://www.ceska-justice.cz/2021/02/obvineny-byl-mesic-protipravne-ve-vazbe-statni-zastupci-musi-ve-stoleti-informatiky-pouzivat-sesitky-a-lepitka-kritizuje-nss/>>.

Pelikan v novém zákoně o státním zastupitelství navrhuje zrušit vrchní stupně. Česká justice [online]. 2015 [cit. 25. 3. 2021]. Dostupné z: <<https://www.ceska-justice.cz/2015/03/pelikan-vnovem-zakone-o-statnim-zastupitelstvi-navrhuje-zrusit-vrchni-stupne/>>.

PEŠTUKA, V. *Prokuratura v Itálii*. Státní zastupitelství. 2012, č. 4. Dostupné v ASPI, LIT137905CZ.

Příloha č. 2 pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně. Vzorový organizační řád. 2009, č. 4.

The 10 Best Selling EA Franchises Of All-Time, Ranked. Thegamer [online]. 2021 [cit. 5. 4. 2021]. Dostupné z: <<https://www.thegamer.com/best-selling-ea-franchises-ranked/>>.

The Most Popular Sports In The World. Worldatlas [online]. 2020 [cit. 23. 3. 2021]. Dostupné z: <<https://www.worldatlas.com/articles/what-are-the-most-popular-sports-in-the-world.html>>.

Ukradl 10 000 000 yangů. Policie ČR [online]. 2018 [cit. 30. 3. 2021]. Dostupné z: <<https://www.policie.cz/clanek/ukradl-10-000-000-yangu.aspx>>.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných justičními čekateli.

Zákon č. 153/2001 Z. z., o prokuratúre, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 458/2003 Z. z., o zriadení Špeciálneho súdu a Úradu špeciálnej prokuratúry, v znení neskorších predpisov.

Kontaktní údaje:

JUDr. Adam Kotoun
adakov@seznam.cz
Univerzita Karlova, Právnická fakulta
Nám. Curieových 901/7
116 40 Praha 1
Česká republika

KYBERKRIMINALITA V DOBĚ KRIZE SE ZAMĚŘENÍM NA PACHATELE – PRÁVNICKÉ OSOBY¹

Jan Malý

Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta

Abstract: The term cybercrime is to be understood as a crime that is not only committed in cyberspace (narrower concept of cybercrime), but also one that has any connection with cyberspace (broader concept of cybercrime). This paper will deal with cybercrime in its broader sense, i.e. crime for which it is sufficient for any partial stage of the crime to have any connection with cyberspace. The paper with such a broadly defined concept of cybercrime will be further oriented to the intersection of two other specifics, the first of which is the specifics of placing cybercrime in the context of a global coronavirus pandemic, the second is the specificity of emphasizing the perpetrator, who is or may be a legal entity. The paper aims to first define and evaluate individual types of cybercrime and then use police statistics to specify the representation of individual types of cybercrime in cybercrime as a whole. Subsequently, these individual types of cybercrime will be analysed in relation to the two already mentioned specifics.

Abstrakt: Pod pojmem kyberkriminalita je třeba rozumět takovou kriminalitu, která nejenže je v kyberprostoru páchána (užší pojetí kyberkriminality), ale i taková, která má jakoukoli souvislost s kyberprostorem (širší pojetí kyberkriminality). Tento příspěvek se bude zabývat kyberkriminalitou v jejím širším pojetí, tzn. takovou kriminalitou, u které postačí, aby kterékoli vývojové stádium trestného činu mělo jakoukoli souvislost s kyberprostorem. Příspěvek s takto široce vymezeným pojmem kyberkriminality bude dále orientován do průsečíku dvou dalších specifíků, kdy prvním z nich je specifíkem zasazení kyberkriminality do kontextu globální pandemie koronaviru, druhým z nich je specifíkem spočívající v kladení důrazu na pachatele, kterým je či může být právnická osoba. Příspěvek si klade za cíl nejprve vymezit a zhodnotit jednotlivé druhy kyberkriminality a následně pomocí policejních statistik specifikovat zastoupení jednotlivých druhů kyberkriminality na kyberkriminalitě jako celku. Následně budou tyto jednotlivé druhy kyberkriminality analyzovány ve vztahu ke dvěma již zmíněným specifíkům.

Key words: cybercriminality, coronavirus, criminal liability of legal entities.

Klíčová slova: kyberkriminalita, coronavirus, trestní odpovědnost právnických osob.

1 ÚVOD

Kyberkriminalita v užším pojetí je vědou zabývající se kriminalitou, u které je dána souvislost s kyberprostorem „od A do Z.“ Kyberkriminalitou v užším pojetí se tak rozumí trestné činy, jejichž všechna vývojová stádía jsou spáchána (nebo chcete-li uskutečněna) v kyberprostoru. Ke specifikaci kriminality je pro účely tohoto příspěvku vhodné zmínit (byť možná trochu nadbytečně), že v trestněprávním pojetí se kriminalitou rozumím veškeré platným a účinným trestním právem hmotným upravené skutkové podstaty trestných činů (jak zločinů, tak i přečinů).²

Kyberkriminalita v širším pojetí je vědou zabývající se kriminalitou, u které nemusí být dána souvislost s kyberprostorem „od A do Z,“ ale u které postačuje, aby kterékoli z vývojových stádií trestného činu mělo svůj původ v kyberprostoru, anebo s ním bylo alespoň ve větší či menší míře spjato. V širším pojetí kyberkriminality už tak za „*cybercrime*“ považujeme i takový trestný čin, u

¹ Autor je doktorandem na katedře trestního práva Právnické fakulty MU a advokátem působícím ve Fiala, Tejkal a partneři, advokátní kancelář, s.r.o.

² VÁLKOVÁ, H.: Kriminalita. In: HENDRYCH, Dušan a kol. Právnický slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

kteřého došlo například k jeho přípravě (je-li trestná³) či pokusu v kyberprostoru, ale k samotnému dokončení a dokonání došlo již v „reálném světě.“ Ke specifikaci kyberprostoru je pro účely tohoto příspěvku vhodné zmínit (byť i v tomto případě možná trochu nadbytečně), že kyberprostorem se rozumí virtuální počítačový svět, nebo chcete-li, „*imaginární prostor tvořený počítačově zpracovanými daty.*“⁴

Hned v úvodu je rovněž vhodné poznamenat, že drtivá většina evropských států zakotvila v posledních dekadách ve svých právních rádech trestní odpovědnost právnických osob,⁵ čímž se nabízí otázka, zda může být pachatelem trestných činů v kyberprostoru i právnická osoba, resp. za jakých podmínek.⁶

2 DRUHY KYBERKRIMINALITY

Kyberkriminalitu je možné dělit několikerým způsobem, přičemž jedním z v úvahu připadajících dělení je dělení s ohledem na její druh. Jsem toho názoru, že výčet jednotlivých druhů kyberkriminality není (a s ohledem na neustálý technologický pokrok jehož jsme v postmoderní době 21. století svědky) taxativní, což ale nebrání tomu, abychom některé, častěji praktikované druhy kyberkriminality, mohli samostatně hodnotit.

Tak například ze statistik policie České republiky vyplývá, že běžně (resp. často) zastoupenými druhy kyberkriminality jsou hacking, blagging, podvodné e-shopy, mravnostní trestné činy, trestné činy proti autorskému právu, násilné projevy a hate crime a ostatní. Pro srovnání četnosti jednotlivých druhů kyberkriminality předkládám níže tabulku, ve které je uvedena četnost jednotlivých druhů kyberkriminality:

hacking	9,99 %
blagging + podvodné e-shopy	60,54%
mravnostní trestné činy	6,44%
trestné činy proti autorskému právu	4,43%
násilné projevy a hate crime	4,96%
ostatní	13,64%

Tabulka 1: druhy kyberkriminality a jejich četnost⁷

Z uvedené tabulky je zřejmé, že zcela jednoznačně převažuje tzv. blagging,⁸ který může být jednoduše definován jako zasílání podvodných e-mailů subjektům (typicky zaměstnancům), u kterých je uměle vytvářen dojem, že je oslovuje určitá osoba (typicky zaměstnavatel či nadřízený) s požadavkem na splnění určitého úkolu (například požadavek na zaslání platby adresovaný účetní). Blagging jde ruku v ruce s podvodnými e-shopy, u kterých jejich *modus operandi* není třeba představovat.

Blagging může mít různé podoby a také různou míru „profesionality“, když méně zkušený hacker zašle jednoduchý e-mail ze své (od osoby za kterou se vydává odlišné) e-mailové adresy na e-mailovou adresu poškozené osoby, aniž by si předem zjistil způsob, jakým interní komunikace v dané společnosti zpravidla probíhá. Osoba s rozumem průměrného člověka tak zpravidla nemá problém s odhalením podvodného e-mailu, nicméně vysoká pracovní vytíženost, únava či jiné obdobné faktory mohou vést ke skutečnosti, že i osoba s rozumem průměrného člověka se nechá „nachytat“ a požadavek hackera splní.

³ PROVAZNÍK, J.: § 20 [Příprava]. In: ŠČERBA, Filip a kol. Trestní zákoník. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 318.

⁴ ŠKOP, M.: Hranice práva a kyberprostoru – subversivita kyberprostoru. Právník, 2005, č. 10, s. 1157 – 1168.

⁵ MALÝ, J.: Jednání za právnickou osobu v průběhu trestního řízení. Právní rozhledy, 2020, č. 18, s. 637-642.

⁶ Odpověď na tuto otázku bude níže zpracována podle aktuálně platného a účinného českého právního řádu.

⁷ Tabulka četnosti je z roku 2016 (novější četnostní zastoupení jednotlivých druhů kyberkriminality žel policie České republiky nenabízí) a je dostupná zde <https://www.policie.cz/clanek/jednotlive-druhy-kyberkriminality.aspx> [cit. 15.03.2021].

⁸ K tomu srov. např. <https://www.bbc.com/news/uk-14120244> [cit. 15.03.2021].

Zkušenější hacker se vyказuje zpravidla tím, že preferuje kvalitu před kvantitou. Jeho útoky nebývají tak četné jako útoky méně zkušenějších hackerů, o to propracovanější a sofistikovanější jeho útoky bývají. Takový hacker si například vyhlédne společnost, u které účetní běžně zpracovává platby v řádech milionů korun. Do společnosti se infiltuje, zjistí si kdy jsou odesílány pravidelné platby zákazníkům dané společnosti a jak vypadají interní příkazy k takovým platbám. Nicnetušící účetní pak obdrží e-mail z e-mailové adresy, ze které příkazní e-maily běžně dostává, text e-mailu je také stejný, na jaký je zvyklá (začínající např. slovy „Maru, prosím tě“, apod...), domnělý příjemce je dlouholetý a stabilní zákazník, načasování platby je také zcela obvyklé, pouze v čísle účtu příjemce je nepatrná změna. V takovém případě nelze na účetní spravedlivě požadovat, aby takový útok při svém pracovním zařazení byla schopna detekovat. Následky takového útoku mohou být fatální, v horších případech až likvidační.

Není tak divu, že tento druh kyberkriminality vykazuje téměř dvoutřetinovou četnost všech trestných činů páchaných v kyberprostoru. Ostatní druhy kyberkriminality není s ohledem na jejich jednoduchou pochopitelnost již se samotného názvu, jakož i s ohledem na jejich nižší četnost třeba definovat, ani se jimi detailněji zabývat, snad jen s výjimkou hackingu, kterým se rozumí vyhledávání a využívání nedostatků (či přímo chyb) v software a zneužívání těchto nedostatků ve prospěch hackera.

3 GLOBÁLNÍ PANDEMIE KORONAVIRU

Co se týče zařazení trestných činů páchaných v kyberprostoru do kontextu pandemie koronaviru, je již na první pohled zřejmé, že zavedení různých „home officů“ a dalších forem distanční spolupráce uvnitř soukromých společností, ale i uvnitř veřejnoprávních institucí či přímo u orgánů veřejné moci přineslo hackerům zcela ideální podmínky pro páchaní vybrané trestné činnosti. Není tak divu, že četnost trestných činů páchaných v kyberprostoru v době pandemie jen rostla. Výjimkou nebyly ani útoky na nemocnice,⁹ na orgány veřejné správy a v neposlední řadě i na školy.

Na trestné činy páchané v průběhu pandemie koronaviru reagoval i Nejvyšší soud ČR prostřednictvím judikatorního vývoje, kdy trestné činy spáchané v době nouzového stavu byly zprvu hodnoceny jako kvalifikované skutkové podstaty daných trestných činů (např. krádež pečiva v obchodě v době nouzového stavu byla trestána až několika lety odnětí svobody – jedná se o ilustraci, obdobný příklad s trestným činem spáchaným v kyberprostoru se mi nepodařilo dohledat), později, s důrazem na materiální pojetí trestného činu, se od aplikace kvalifikovaných skutkových podstat upouští. Nejinak je tomu i v případě kyberkriminality, tzn. nemůže dojít k důrazu na materiální pojetí trestného činu např. jen u majetkových trestných činů; je-li kladen tento důraz, tak musí být *un bloc* používán pro pojetí jakéhokoli trestného činu, jenž byl spáchán v době nouzového stavu (tedy i pro ty trestné činy spáchané v kyberprostoru či s kyberprostorem související).

S ohledem na přijímání mimořádných krizových opatření souvisejících s pandemií koronaviru napříč (nejen) evropskými státy, které nezřídka obsahovaly i zákaz vstupu do některých prostor či zákaz vycházení v určitou denní dobu apod., docházelo k déle trvajícím pobytům osob v místě jejich bydliště ve srovnání s dobou před přijetím krizových opatření. S uvedeným nezřídka souvisí i více prostoru pro páchaní trestné činnosti (ať už se jedná o recidivisty či prvopachatele).

Trestné činy spáchané v době vyhlášených mimořádných krizových opatření, resp. v době nouzového stavu je možné pracovní rozdělit do třech kategorií, a sice:

- trestné činy spáchané ze strachu/s motivem šíření strachu;
- trestné činy využívající opatření zavedených státem v souvislosti s pandemií koronaviru/trestné činy využívající nouzový stav;
- trestné činy zneužívající opatření zavedených státem v souvislosti s pandemií koronaviru/trestné činy zneužívající nouzový stav.

Všechny tři shora uvedené kategorie je možné spáchat i v kyberprostoru.

4 PRÁVNICKÁ OSOBA JAKO PACHATEL

S ohledem na základy právní teorie a na ustanovení obecné části zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**občanský zákoník**“) není třeba zdůrazňovat, že právnická osoba není na rozdíl od fyzické osoby nadána schopností právně jednat,

⁹ K tomu srov. např. <https://mobilenet.cz/clanky/rok-2020-prinesl-krome-pandemie-koronaviru-i-vice-kybernetickyh-utoku-na-nemocnice-43079> [cit. 15.03.2021].

tedy projevovat svou vůli směřující ke vzniku změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují, zavazovat se k právům a povinnostem a být schopna nést následky svého jednání, ale je nutné, aby za ni jednala jiná osoba (hovoříme o tzv. jednání nepřímém), a to na základě některého typu zmocnění (např. zmocnění na základě zákona, zmocnění na základě plné moci,¹⁰ popř. jednání prostřednictvím opatrovníka).

Co se týče otázky, zda pachatelem trestných činů páchaných v kyberprostoru může být i právnická osoba, je nutné v první řadě vyjít z příslušné právní úpravy, která může být v různých (evropských) zemích odlišná, resp. ne zcela jednotná. V českém právním řádu je problematika trestní odpovědnosti právnických osob upravena v zákoně č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**TOPO**“).

S ohledem na skutečnost, že právnická osoba není nadána schopností samostatně právně jednat, je nutné, aby za ni v každém případě jednala jiná osoba¹¹ (která v konečném důsledku musí být již ze samotné logiky věci osobou fyzickou).

Podle § 8 TOPO je nutné, aby za právnickou osobu jednala některá z osob zde uvedených („§ 8 odst. 1 TOPO stanovuje následující: „Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak

a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,

b) osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),

c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo

d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c),

jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2.“).

Samotným jednáním některé z osob uvedených v § 8 TOPO však není problematika trestní odpovědnosti právnické osoby zcela vyčerpána, když je dále nutné, aby jednání dané fyzické osoby bylo tzv. přičitatelné¹² dané právnické osobě (k tomu srov. § 8 odst. 2 TOPO, který stanovuje následující: „Právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v § 7, jestliže byl spáchán

a) jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c), nebo

b) zaměstnancem uvedeným v odstavci 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo nečinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.“)¹³

Trestní odpovědnost právnických osob nebyla vždy součástí českého právního řádu, ale byla do českého právního řádu zavedena prostřednictvím TOPO který nabyl platnosti dne 27.10.2011, účinnosti poté dne 01.01.2012. TOPO je sice normou účinnou bezmála deset let, nicméně nelze říci, že by byl odbornou veřejností jednoznačně uchopen, neboť i po několika letech jeho účinnosti je tato norma normou „neustálenou“ a v praxi „dostatečně neukotvenou,“ o čemž svědčí řada novelizací.¹⁴

¹⁰ Ustanovení §§ 450 a násl. občanského zákoníku hovoří o prokuře, jako o speciálním typu smluvního zastoupení, smluvní zastoupení jako institut je upraveno v ustanoveních § 441 – 456 Občanského zákoníku.

¹¹ viz výše

¹² K problematice přičitatelnosti lze odkázat na FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018., s. 35 a násl.

¹³ K tomu srov. MALÝ, J.: Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnické osobě. Právní rozhledy, 2020, č. 10, s. 368-371.

¹⁴ Jak v červnu 2018 uvedl Šámal, v průběhu šesti let účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim došlo již k devíti novelizacím a poměrně značnému rozvoji judikatury. Z přijatých novelizací zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Prijetím TOPO, ač to možná na prvni pohled nevypadá, došlo k výrazným změnám českého trestního práva hmotného i procesního.

Začneme-li u zásad, tak zásada *societas delinquere non potest* (právnícká osoba se nemůže dopustit trestného činu) již v české trestním právu neplatí,¹⁵ byl zaveden princip kolektivní odpovědnosti,^{16,17} který úzce souvisí s tím, že právnícká osoba je entita vytvořená pomocí osob fyzických, pročež nemůže samostatně právně jednat a její trestní odpovědnost vzniká, pokud jsou splněny dvě kumulativní podmínky:

- 1) existence protiprávního činu, spáchaného v zájmu nebo v rámci činnosti právnícké osoby, jednala-li tak některá z osob, jež jsou taxativně vyjmenovány v § 8 odst. 1 TOPO;
- 2) existence možnosti přičtení protiprávního činu právnícké osobě podle § 8 odst. 2 TOPO.

Mohl bych pokračovat dalšími specifiky, jako například vyloučením institutu nutné obhajoby,¹⁸ specifiky společného řízení vedeného proti obviněné právnícké a obviněné fyzické osobě, okruhem trestů a ochranných opatření ukládaných odsouzené právnícké osobě, problematice vyvinění se a mnohými dalšími.

Jedním ze specifík TOPO je mimo jiné i skutečnost, že zakotvuje trestní odpovědnost právnícké osoby, přičemž nenabízí jakoukoli její definici (rozuměj definici právnícké osoby, byť alespoň odkazem na jiný právní předpis). Nejinak je tomu v případě spolku či pobočného spolku. Jak

byly podstatné změny učiněny zákonem č. 105/2013 Sb. v návaznosti na přijetí zákona o mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech, a zejména novelizací provedenou zákonem č. 183/2016 Sb., která mimo jiné podstatně zásadně rozšířila počet trestných činů, kterých se může dopustit právnícká osoba, a zavedla možnost vyvinění právnícké osoby z její trestní odpovědnosti. Další méně významné či drobné změny tohoto zákona provedly i zákony č. 41/2014 Sb., č. 86/2015 Sb., č. 375/2015 Sb., č. 135/2016 Sb., č. 455/2016 Sb., č. 55/2017 Sb. a č. 183/2017 Sb., jež byly přijaty v souvislosti s jinými novými nebo novelizovanými zákony.

(ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J.: Předmluva k druhému vydání. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J.: Trestní odpovědnost právníckých osob. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, ISBN 978-80-7400-592-3.)

¹⁵ Vystává však otázka, jak bude tato zásada vykládána např. u jednočlenné s.r.o. Ačkoli i taková právnícká osoba se zcela jistě může dopustit trestného činu, negativní následky jejího trestněprávního jednání postihnou zcela jistě onoho jediného společníka.

¹⁶ JELÍNEK, J.: K rozsahu kriminalizace jednání právníckých osob. Bulletin advokacie. 2014, č. 9, s. 15-21.

¹⁷ KRATOCHVÍL, V.: Trestní odpovědnost právníckých osob a základní zásady trestního práva hmotného. Trestněprávní revue. 2011, č. 9, s. 249-253.

¹⁸ Tímto odkazuji na ustanovení § 35 odst. 2 TOPO, které stanoví, že „pro obviněnou právníckou osobu se nepoužijí ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě.“ Vystává tedy otázka, zdali je nutná obhajoba u právnícké osoby apriori vyloučena, nebo vyloučena není, jenom se pro ni nepoužijí příslušná ustanovení trestního řádu. S ohledem na skutečnost, že nutná obhajoba není upravena v jiném právním předpisu než v trestním řádu, by bylo logické usuzovat spíše na první ze zmíněných variant, nicméně tato problematika je komplexnější a není možné, abych tuto otázku zodpověděl jednou větou.

Z důvodu uvedené komplexnosti mi tak nezbyvá, než odkázat na jiné autory, jako např. na Čepa (ČEP, D.: Nutná obhajoba a právnícká osoba – vše jasné? In: HRUŠÁKOVÁ, M.; PROVAZNÍK, J.; VALDHANS, J. et al. (eds.): Dny práva – 2017 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 21-53. ISBN 978-80-210-9046-0.) nebo na Tibitanzlovou (TIBITANZLOVÁ, A.: Nutná obhajoba právnícké osoby – ano, či ne? – 1. část. Bulletin advokacie. 2018, č. 6, s. 29-33. TIBITANZLOVÁ, A.: Nutná obhajoba právnícké osoby – ano, či ne? – 2. část. Bulletin advokacie. 2018, č. 7-8, s. 20-23), kteří se problematice nutné obhajoby právnícké osoby v uvedených článcích věnují zevrubněji.

se dá očekávat, ani tyto právnické osoby nejsou v TOPO jakkoli definovány a proto nezbyvá, než se v těchto otázkách obrátit na soukromoprávní předpis (občanský zákoník) a dále na odbornou literaturu.

Trestní odpovědnost právnických osob má své limity. Předně nepostihuje každou právnickou osobu a dále ne každý čin, kterého se právnická osoba dopustí, je činem trestným, ačkoli pokud by se takového činu dopustila osoba fyzická, trestný by byl (mohl být).

Ustanovení § 6 odst. 1 TOPO zakotvuje tzv. „negativní zásadu personality,“ pomocí které výslovně *ab initio* vylučuje trestní odpovědnost vybraných, v tomto ustanovení uvedených osob, kterými jsou, jak již ostatně bylo uvedeno v úvodu tohoto článku:

- Česká republika;
- územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci.

Jen pro doplnění uvádím, že právní řády, které zakotvují trestní odpovědnost právnických osob, se podobně jako Česká republika kloní spíše k výčtu negativnímu,¹⁹ který se jeví v tomto případě jako rozumnější, neboť vyloučí všechny právnické osoby, které nejsou trestně odpovědné, přičemž všechny ostatní a *contrario* trestně odpovědné jsou. Jako příklad méně běžného pozitivního výčtu lze uvést chilský zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, který o sobě stanoví, že se použije na právnické osoby soukromého práva a na státní podniky.²⁰

Ustanovení § 6 TOPO výčet sice dále nerozvíjí, jinak je tomu u důvodové zprávy, dle které²¹ jsou z trestní odpovědnosti taktéž vyloučeny mezinárodní organizace veřejného práva (toto vyloučení nastává už ze samotné povahy věci, neboť tyto organizace požívají výsady podle mezinárodního práva – k tomu srov. např. § 10 odst. 1, § 11 odst. 1 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**TR**“ nebo „**Trestní řád**“), dle komentáře jsou rovněž vyloučeny „*všechny mezinárodní organizace veřejného práva, o nichž to výslovně stanoví přímo aplikovatelná mezinárodní smlouva.*“²²

Okruh osob, jichž se shora uvedená negativní zásada personality týká, je s ohledem na původní návrh zákona vzešlého z připomínkového řízení a předloženého Ministerstvem spravedlnosti do vlády České republiky okruhem restriktivním, neboť dle tohoto původního návrhu „*měly být vyloučeny z trestní odpovědnosti i další právnické osoby, a to Česká národní banka, státní organizace, právnické osoby zřízené zákonem a právnické osoby při výkonu veřejné moci.*“²³

Tento širší výčet osob, které by byly negativní zásadou personality ovládnány, byl předmětem sporu, přičemž část odborné veřejnosti se proti takto navržené právní úpravě ostře vymezovala,²⁴ což nakonec vedlo k přijetí právní úpravy v té podobě, jak ji známe dnes.

Co se týče výčtu trestných činů, kterých se může dopustit právnická osoba, je nutné zmínit § 7 TOPO, ve kterém byl před novelizací uveden pozitivní výčet trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit, nicméně s účinností od 01.12.2016 došlo prostřednictvím zákona č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob

¹⁹ KOUDELKA, L.: Které právnické osoby jsou opravdu způsobilé nést trestní odpovědnost. Soukromé právo. 2019, č. 1, ISSN 2533-4239, s. 12.

²⁰ Ley número 20.393 que establece la responsabilidad penal de las personas jurídicas en dos delitos de lavado de activos, financiamiento del terrorismo y delitos de cohecho que indica, artículo 2.

²¹ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

²² FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788075529657, s. 27.

²³ ŠÁMAL, P.: § 6 [Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin]. In: ŠÁMAL, Pavel, DĚDÍČ, Jan, GRÍVNA, Tomáš, PÚRY, František, ŘÍHA, Jiří. Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, ISBN 978-80-7400-592-3, s. 113

²⁴ K tomu srov. např.: PRÁŠKOVÁ, H.: Osobní působnost zákonů upravujících správní delikty. Správní právo, 2011, č. 6, s. 336–341.

a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, k podstatné změně, kdy od tohoto data byl výčet pozitivní změněn na výčet negativní. Původní výčet označuje prof. Fenyk jako výčet kompromisní, kdy tato úprava vycházela vstřícně závazným aktům mezinárodního práva veřejného, resp. evropského práva, současně ale i odrážela představy českého zákonodárce.²⁵

Nový, negativní výčet je krokem k výraznému zostření trestní represe vůči právnickým osobám, kdy z dřívějších pouhých 85 v pozitivním výčtu uvedených trestných činů obsahuje nyní negativní výčet celkem více než 260 trestných činů (do přesného výčtu by bylo třeba promítnout i tzv. složené skutkové podstaty, tvořené samostatnými trestnými činy, a také stále probíhající novelizace zvláštní části trestního zákoníku).²⁶

Samozřejmě, že bychom mohli pokračovat rozbořením dalších podmínek trestní odpovědnosti právnických osob, jako např. otázkou okruhu osob, které mohou za právnickou osobu jednat, otázkou přičitatelnosti, vyvinění, účinné lítosti a mnohými dalšími, to ale není předmětem tohoto příspěvku.

V průběhu příprav TOPO vyšel zákonodárce z tzv. fikční teorie právnických osob, podle které jsou právní osoby odlišné subjekty práva než osoby fyzické a jsou právem uměle vytvořeny. Současně jsou však způsobilé k právnímu a protiprávnímu jednání a jsou odpovědné v právních vztazích.²⁷

Skutečnost, že právní osoba jako celek nemá vlastní vůli, a nemůže tedy podle ní jednat a navenek ji projevovat, způsobuje, že vznik a existence právnických osob představují určitou právní konstrukci. Od tohoto se odvíjí i zvláštní právem vytvořená konstrukce způsobu protiprávního jednání právnických osob v trestněprávním smyslu jako subjektů práva.²⁸ Za právní osobu totiž vždy jednájí konkrétní fyzické osoby, jež ji zastupují navenek. Trestní odpovědnost právnických osob je s ohledem na tuto skutečnost budována dle ustanovení § 8 TOPO na principu přičitatelnosti, jež představuje stěžejní princip trestní odpovědnosti právnických osob. Podle pojetí obsaženém v tomto ustanovení lze právní osobě přičítat spáchání trestného činu, jestliže byl takový trestný čin spáchán v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak její statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, jiná osoba ve vedoucím postavení, osoba ve vedoucím postavení v rámci právní osoby, která u této právní osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právní osoby, či případně zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení.

Zároveň, pokud jde o jednání zaměstnance nebo osoby v obdobném postavení, přičítá se právní osobě takové jednání i v případě, kdy orgány právní osoby či jiné odpovědné osoby neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřízeni, anebo neúčinně nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu. V praxi se tak setkáváme s různými „compliance“ a jinými obdobnými programy, které si kladou za cíl dát OČTŘ již při prvním kontaktu zcela jasně najevo, že právní osoba nepodcenila prevenci, co se předcházení trestné činnosti týče, že provedla maximum možného a že exces zaměstnance jí tak není možné přičítat, neboť (zvlášť např. u velkých korporací) prostě není možné „ohlídat vše“ a že podmínky § 8 odst. 5 TOPO byly splněny. Uvedené ustanovení je tak odpovědí na výtku, konstatující, že právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob je vůči právnickým osobám velmi tvrdá, neboť jim neposkytuje žádnou možnost se trestní odpovědností zprostit.

K předchozímu odstavci je však nutno jedním dechem dodat, že existuje § 8 odst. 3 TOPO, který by se dal označit za jakousi protiváhu § 8 odst. 5 TOPO, neboť zakotvuje trestní odpovědnost

²⁵ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788075529657, s. 31.

²⁶ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788075529657, s. 32.

²⁷ FENYK, J. a kol.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnických osob. 1. vyd. Praha. Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 28

²⁸ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní právo hmotné. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 481.

právnícké osoby i v takovém případě, ve kterém se nepodaří zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v § 8 odst. 1 a 2 TOPO.

Na straně jedné tak existuje možnost zproštění se trestní odpovědnosti, na straně druhé i takové zproštění má své limity. Jen pro doplnění uvádím, že § 8 odst. 5 byl do zmíněného ustanovení TOPO přidán po jedné z novelizací TOPO, s účinností od 01.12.2016. Toto ustanovení vedeno dobrým úmyslem zákonodárce však v praxi vyvolalo řadu nejasností. Nejčastěji diskutovanou otázkou vztahující se k tomuto ustanovení je, zda tím nedošlo k obrácení důkazního břemene, kdy by právnícká osoba musela dokazovat, že požadované úsilí vynaložila. Dle současné metodiky Nejvyššího státního zastupitelství tíží ohledně této skutečnosti důkazní břemeno v subjektivním smyslu právě právníckou osobu, neboť je údajně na právnícké osobě, aby příslušné podklady k důvodnosti závěru o vynaložení veškerého úsilí předložila.²⁹ Takový výklad by však narážel na celou řadu zásad a principů, na nichž je trestní právo v České republice postaveno, zejména zásadu ofiціальity. S ohledem na tyto skutečnosti jsem toho názoru, že důkazní břemeno nadále tíží stranu obžaloby.

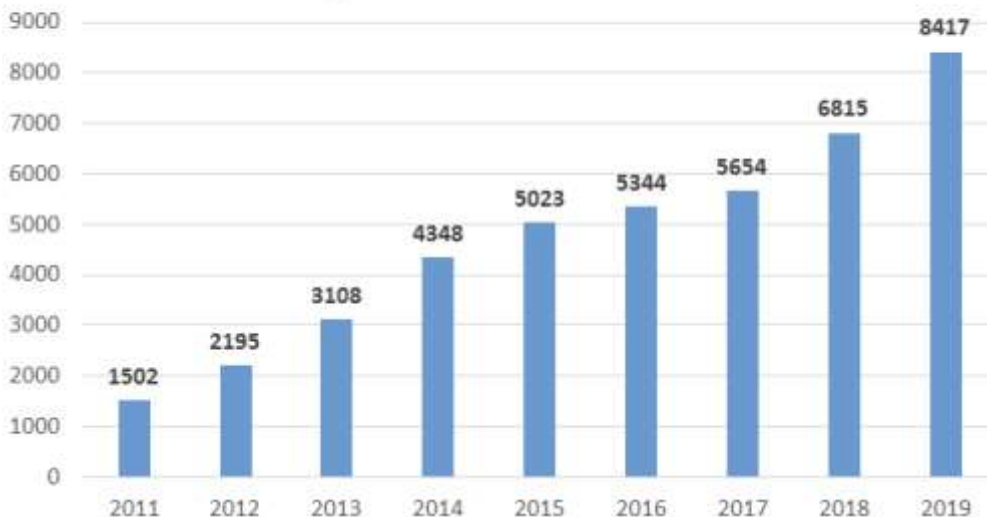
Ke všem shora uvedeným specifikům (jakož i k těm, která TOPO obsahuje a která nebyla shora uvedena) je nutno dodat, že tato specifika nezabraňují tomu, aby trestné činy páchané v kyberprostoru nemohly být páchany vedle osob fyzických též osobami právníckými. Koneckonců rejstřík trestů právníckých osob je v České republice veřejný³⁰ a po nedlouhém lustrování je možné dohledat právnícké osoby, které byly odsouzeny za trestné činy spáchané v kyberprostoru (tj. v kyberprostoru v jeho širším pojetí, k tomu srov viz výše).

Ze všech výše uvedených skutečností je tedy zřejmé, že pachatelem trestného činu spáchaného v kyberprostoru může být i právnícká osoba.

5 VÝVOJ KYBERNETICKÉ KRIMINALITY

Jak vyplývá ze statistiky kybernetické kriminality vedené policií České republiky, je od roku 2011 (rok, kdy byla statistika zavedena) zřejmý lineární nárůst četnosti kybernetické kriminality, kdy každý další kalendářní rok čítá více trestných činů spáchaných v kyberprostoru než rok předchozí.

Nápad trestné činnosti kybernetické kriminality a kriminality páchané na internetu 2011 - 2019

²⁹ PELC, V.: Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právníckých osob a obrácené důkazní břemeno. *Bulletin advokacie*, 11/2018 vyd. 40 – 43 s.

³⁰ Rejstřík trestů právníckých osob je dostupný na této adrese <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?2> [cit. 16.03.2021].

Graf 1: Vývoj kybernetické kriminality v České republice (nápad trestné činnosti vs. rok)³¹

Statistika za rok 2020 žel ještě není k dispozici, nicméně lze se rozumně domnívat, že i bez pandemie koronaviru by s ohledem na permanentní nárůst kybernetické kriminality statistika za rok 2020 vykazala nárůst, tím spíše se lze rozumně domnívat, že nárůst bude s ohledem na pandemii koronaviru, která připravila pachatelům této odnože kriminality zcela ideální podmínky, ještě vyšší.

Osobně se dále domnívám, že dojde k nárůstu kybernetické kriminality páchané pachateli – právníckými osobami, neboť právě pandemie koronaviru napomohla tomu, aby pachatelé - právnícké osoby:

- využily zvýšené práce v režimu „home-office“, a tím zvýšené četnosti návštěv on-line prostředí;
- generovaly větší množství podvodných (typicky phishingových) e-mailů, neboť zaměstnanec pracující v režimu „home-office“, odkázaný na elektronickou komunikaci, je snáze zranitelný;
- otevřely podvodné e-shopy (typicky, nikoli však výlučně, obchody s rouškami, dezinfekčními přípravky a dalším zdravotnickým materiálem);
- dopouštěly se dalších trestných činů objektivně spáchatelných v kyberprostoru, jako např. trestný čin vydírání, nebezpečné vyhrožování, apod...

6 ZÁVĚR A ÚVAHY LEGE FERENDA

S ohledem na presumovaný nárůst kybernetické kriminality který lze rozumně očekávat nejen z důvodu pandemie koronaviru, ale i z důvodu dosavadního vývoje statistických dat, je dle mého názoru v tuto chvíli prostor pro otázku, jak by měly (nejen) vyspělé státy na tuto skutečnost reagovat. Osobně se domnívám, že pomyslný rubikon pachatelé kybernetické kriminality již překročili, z čehož na druhé straně rovnice nutně resultuje příslušná reakce jednotlivých států, resp. jejich orgánů činných v trestním řízení. Kategorie kybernetické kriminality tak nemůže být brána na lehkou váhu, ale musí být potírána a musí jí být předcházeno systematicky a organizovaně.

Jedním z konkrétních opatření, které dle mého názoru napomůže eliminaci rizik je bezpochyby zřízení tzv. „whistleblowera.“ Tak například v České republice zastává funkci „whistleblowera“ v souvislosti s kybernetickými riziky Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost (NÚKIB), který na svých internetových stránkách³² informuje o kybernetických rizicích, což (potenciální) pachatele oslabuje. NÚKIB také disponuje celou řadou materiálů typu „jak se zachovat“ a dále poskytuje nezávislé konzultace, rady a doporučení v konkrétních situacích. Nutno dodat, že je orgánem veřejné moci, pročež je nadán pravomocemi, kterými by soukromoprávní „whistleblower“ nadán nebyl. Osobně se dále domnívám, že varování NÚKIB by měla být *pro futuro* alespoň doporučující pro orgány činné v trestním řízení. Spolupráce orgánů veřejné moci v této oblasti je tudíž více než žádaná.

Použitá literatura:

FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I.: Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim. Komentář. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018., s. 35 a násl.

HRUŠÁKOVÁ, M.; PROVAZNÍK, J.; VALDHANS, J. et al. (eds.): Dny práva – 2017 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 21-53. ISBN 978-80-210-9046-0.

JELÍNEK, J.: K rozsahu kriminalizace jednání právníckých osob. Bulletin advokacie. 2014, č. 9, s. 15-21.

KOUDELKA, L.: Které právnícké osoby jsou opravdu způsobilé nést trestní odpovědnost. Soukromé právo. 2019, č. 1, ISSN 2533-4239, s. 12.

KRATOCHVÍL, V.: Trestní odpovědnost právníckých osob a základní zásady trestního práva hmotného. Trestněprávní revue. 2011, č. 9, s. 249-253.

MALÝ, J.: Jednání za právníckou osobu v průběhu trestního řízení. Právní rozhledy, 2020, č. 18, s. 637-642.

³¹ Statistika je dostupná zde: <https://www.policie.cz/clanek/kyberkriminalita.aspx> [cit. 16.03.2021].

³² Internetové stránky NÚKIB jsou dostupné zde: <https://www.nukib.cz/cs/infoservis/aktuality/> [cit. 16.03.2021].

- MALÝ, J.: Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnické osobě. Právní rozhledy, 2020, č. 10, s. 368-371.
- PRÁŠKOVÁ, H.: Osobní působnost zákonů upravujících správní delikty. Správní právo, 2011, č. 6, s. 336–341.
- ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní právo hmotné. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 481.
- ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PŮRY, F., ŘÍHA, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, ISBN 978-80-7400-592-3.
- ŠČERBA, F. a kol.: Trestní zákoník. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 318.
- ŠKOP, Martin. Hranice práva a kyberprostoru – subversivita kyberprostoru. Právník, 2005, č. 10, s. 1157 – 1168.
- TIBITANZLOVÁ, A.: Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 1. část. Bulletin advokacie. 2018, č. 6, s. 29-33.
- TIBITANZLOVÁ, A.: Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 2. část. Bulletin advokacie. 2018, č. 7-8, s. 20-23).
- VÁLKOVÁ, H.: Kriminalita. In: HENDRYCH, Dušan a kol. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

Kontaktní údaje:

JUDr. Jan Malý
jan.maly.jml@gmail.com
Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta
Veveří 70
602 00 Brno
Česká republika

TRESTNOPRÁVNE MOŽNOSTI POSTIHOVANIA KYBERŠIKANOVANIA¹

Tomáš Strémy, Veronika Marková

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta a Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstract: Acts with a sexual element form a wide range of officially reported forms, and this type of crime is now widespread even without contact, via the Internet (eg social networks). When looking at moral crime, it must be borne in mind that, although victimization surveys and criminal reporting studies alone point to a significant level of reported acts, their real value may be much higher. Despite the fact that sexual crimes represent only a small group of crimes in percentage terms, their general seriousness is definitely higher than for multiple crimes of other types of crime.

Abstrakt: Činy so sexuálnym prvkom tvoria širokú skupinu oficiálne uvádzaných foriem, pričom v súčasnosti je rozšírený tento druh kriminality aj bez kontaktu, a to prostredníctvom internetu (napr. sociálnych sietí). Pri pohľade na mravnostnú kriminalitu je potrebné mať na pamäti skutočnosť, že hoci samotné prieskumy viktimizácie a štúdie trestných oznámení poukazujú na významnú úroveň nahlásených činov, ich skutočná hodnota môže byť oveľa vyššia. Napriek tomu, že sexuálne trestné činy predstavujú percentuálne len malú skupinu trestných činov, ich všeobecná závažnosť je rozhodne vyššia ako u mnohopočetných trestných činov iných druhov kriminality.

Key words: Sexual acts, sexual behavior without contact, surveillance, possession and production of child pornography.

Kľúčové slová: Sexuálne činy, sexuálne správanie bez kontaktu, sledovanie, držba a výroba detskej pornografie.

1 ÚVOD

Možné spôsoby šikanózneho správania môžu byť realizované rôznym spôsobom. Za najčastejšie prípady takýchto negatívnych prejavov voči jednotlivcovi sú prípady v rámci spoločnosti v situáciách, kedy skupina šikanuje jednotlivca. Veľmi časté prejavy tohto správania sa sú typické v rámci zamestnaneckých vzťahov, pre ktoré je zaužívaný výraz mobbing, avšak švédsky sociológ H. Leymann uvádza, že až tretina prípadov mobbingu je uskutočňovaná jednou osobou. Pod pojem mobbing je možné v plnej miere subsumovať aj "sexuálne obťažovanie na pracovisku."

Právna úprava obťažovania a sexuálneho obťažovania je legálne definovaná v §2a ods. 4, 5 antidiskriminačný zákon č. 365/2005 Z. z o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov:

(4) Obťažovanie je také správanie, v dôsledku ktorého dochádza alebo môže dôjsť k vytváraniu zstrašujúceho, nepriateľského, zahanbujúceho, ponižujúceho, potupujúceho, zneuctujúceho alebo urážajúceho prostredia a ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť zásah do slobody alebo ľudskej dôstojnosti.

(5) Sexuálne obťažovanie je verbálne, neverbálne alebo fyzické správanie sexuálnej povahy, ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť narušenie dôstojnosti osoby a ktoré vytvára zstrašujúce, ponižujúce, zneuctujúce, nepriateľské alebo urážlivé prostredie.

Aj napriek tomu, že právna úprava týmto spôsobom reaguje na možné negatívne prejavy, ktoré môžu nastať na pracovisku, či v iných sférach spoločnosti, právny úprava, ktorá by tieto prejavy definovala ako trestné činy, v našej právnej úprave absentovala. Je však nevyhnutné v tomto smere vždy zdôrazňovať nevyhnutnosť vnímania trestného práva ako prostriedku „ultima ratio“, čiže používať ho skutočne až vtedy, ak právne prostriedky iných právnych disciplín nedokážu efektívne

¹ Príspevok je výstupom grantového projektu APVV č. 16-0471 „Sexuálne zneužívanie detí“.

zabezpečiť ochranu spoločnosti pred najzávažnejšími protiprávnymi konaniami. Zároveň je však nevyhnutné, aby trestné právo nečakalo na to, kedy sa určité protiprávne konanie, či nové formy trestnej činnosti vystupňujú do takej miery, že závažnosť protiprávných útokov bude taká vysoká, že to môže závažnejším spôsob zasiahnuť do práv a slobôd určitej konkrétnej osoby. Je teda nevyhnutné aj prostriedkami trestného práva reagovať na zmeny v spoločnosti, na nové formy protiprávných konaní, tak aby sa zabezpečila účinná ochrana. Trestné právo je v tomto smere zastúpené najzávažnejšími nástrojmi z oblasti represie, čím sa zasahuje do práv a slobôd iných a je teda potrebné vždy individuálne posúdenie každého skutku, ktorý by mohol spôsobiť vážnu ujmu na právach poškodenej osoby. Aj napriek tomu, že princíp *ultima ratio* je jedným z dôležitých princípov trestného práva, základným účelom trestného práva je chrániť práva a oprávnené záujmy ľudí pred protiprávnymi konaniami, ktoré majú znaky trestného činu. Keďže trestné právo v zmysle subsidiarity trestnej represie sa uplatňuje len vtedy, ak je to nevyhnutné, nakoľko iné právne odvetvia neposkytujú dostatočnú záruku ochrany tých najdôležitejších práv. Ak však berieme do úvahy aj tú skutočnosť, že by sme mali hľadať aj iné možnosti, mali by byť v právnom poriadku Slovenskej republiky prijímané skutkové podstaty trestných činov na základe realizácie výskumov, či ich nevyhnutnosti v systéme trestnej politiky, ktorá by však mala mať určitú víziu a systém. Ak berieme do úvahy subsidiaritu trestnej represie, nie vždy je nevyhnutné každé protiprávne konanie posúdiť ako trestný čin, predovšetkým, ak sa jedná o menej závažné protiprávne konania, ktoré by v konečnom dôsledku mohli byť posúdené aj v rámci materiálneho korektívu v zmysle § 10 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov (ďalej len Trestný zákon). Za tým účelom je následne vhodné, aby právna úprava dostatočne zabezpečila ochranu pred protiprávnymi konaniami aj inými prostriedkami, ako prostriedkami trestného práva, napr. prostredníctvom priestupkov v zmysle zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch. Ak totiž protiprávne konanie v niektorých prípadoch nedosiahne dostatočnú závažnosť, trestné oznámenie sa odmieta, čo môže pre obeť trestného činu znamenať, že bude vystavená opakovanej viktimizácii,² prípadne ešte závažnejšiemu konaniu zo strany páchatela.

2 KYBERŠIKANOVANIE AKO NOVÝ FENOMÉN V SPOLOČNOSTI

Základný rozmer šikanovania je problémom každej spoločnosti, predovšetkým v kolektívoch, ktoré sú výraznejšie zasiahnuté emocionálnym prežívaním niektorých problémových situácií a patrí svojim charakterom medzi najzávažnejšie ohrozenia nielen dospeléj populácie, ale predovšetkým detí a mládeže. Do určitého času bolo možné problémy šikanovania pozorovať len v priamom, bezprostrednom kontakte v rámci určitého kolektívu, no rozvojom informačných technológií a ich pomere jednoduchou prístupnosťou aj mladšej generácii, sa šikanovanie v detských kolektívoch presunulo do tohto prostredia, ktoré čiastočne dokáže zaručiť anonymitu. Zároveň však tým, že tu existuje určitá anonymita užívateľov v tomto prostredí, sa kyberšikanovanie objavuje aj u dospeléj populácie, častokrát spojené s domácim násilím, prípadne ako súčasť problémov v partnerskom zväzku, či medzi bývalými partnermi.

Z výskumu, ktorý realizoval Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie v Bratislave v spolupráci s eSlovensko, o.z. vyplýva:

- Najčastejšie sa mladí ľudia (49,8 %) stretávajú na internete s nadávaním a vysmievaním, na druhom mieste s ohováraním alebo šírením nepravdivých informácií (42,6 %), samotné kyberšikanovanie uvádza 5,9 % účastníkov výskumu.
- Mladí ľudia sami priznávajú, že na internete si najčastejšie „robia srandu z iných“ (59 %), vysmieávajú sa alebo nadávajú niekomu (49,8 %) a fotografujú alebo natáčajú iných v trápnych situáciách, a potom to zverejnia (16,5 %)
- 65,4 % obetí kyberšikanovania vie, kto je agresorom. Najčastejšie je to niekto, koho poznajú naživo (buď zo školy alebo z okolia) alebo ich známy z internetu (18,5 %).³

² Opakovaná viktimizácia je v zmysle zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov definovaná ako ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku pokračujúceho konania páchatela, ktoré spočíva v pôsobení na obeť vyhrážaním, zastrášaním, nátlakom, zneužívaním moci nad obeťou, pomstnením sa alebo inou formou s cieľom pôsobiť na fyzickú integritu obeť alebo psychickú integritu obeť - § 2 ods. 1 písm. g)

³ <https://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/ohrozenia/kybersikanovanie/56-fakty-o-kybersikanovanii>

Medzi základné dôvody, v dôsledku ktorých sa šikana preniesla do virtuálneho prostredia je možné zaradiť tzv. princíp AAA⁴:

- **Accessibility** – dostupnosť. Tým že je virtuálny priestor k dispozícii 24/7 a je už možné sa na internet pripojiť kdekolvek, je možné týmto spôsobom dosiahnuť efektívnejšie cieľ, ktorý osoba páchatela sleduje.
- **Afforability** – dosiahnuteľnosť. Uvedené platí rovnako aj pre dosiahnuteľnosť toho virtuálneho prostredia v čase, kedy je k dispozícii veľké množstvo otvorených prístupov na sieť a nie je potrebné platiť za prenos údajov, prípadne je prenos údajov už dostupný za pár centov.
- **Anonymity** – anonymita. Uvedená zložka predstavuje najvýraznejšiu charakteristiku konania na internete, nakoľko v tomto prostredí absentuje nevyhnutnosť zapájania vlastných osobných údajov do protiprávnych činností a osoby, ktoré sa protiprávneho konania dopúšťajú sú si tejto skutočnosti vedomí. Závažnejšie protiprávne konania v tomto smere predstavujú situáciu, kedy páchatel zneužije osobné údaje tretej osoby a koná v jej mene. Tým, že osoba neodhaľuje svoju totožnosť, pre ňu môže znamenať, že nie je vystavená kontrole zo strany iných osôb, čo môže byť spúšťačom aj oveľa závažnejších protiprávnych konaní. Častokrát sa stáva, že osoba pod vplyvom anonymného prostredia koná iným spôsobom, nakoľko nepocituje zodpovednosť za svoje správanie.

2.1 Formy kyberšikany

Samotné útoky, ktoré sa môžu v rámci kyberšikanovania objavovať menia svoju podobu v závislosti od rozvoja informačných technológií. Kým v minulosti išlo „len“ o urážky a nadávky na sociálnych sieťach, či v určitej komunite užívateľov virtuálneho prostredia, v súčasnosti je možné tieto prejavy rozšíriť na obrazové, zvukové, či obrazovo-zvukové záznamy, ktoré môžu obeť ukazovať v nevhodných situáciách, čím je závažnosť protiprávneho konania oveľa vyššia, ako len nejaká urážka. Medzi základné formy kyberšikanovania môžeme zaradiť:

- urážky a nadávky,
- obťažovanie, zavražďovanie, vyhrážky, či vydieranie,
- zverejňovanie fotografií a videí – pôvodných či upravených v rôznych programoch, či priamo v mobilných zariadeniach, intímnych, či v trápnych situáciách,
- šírenie osobných, či nepravdivých informácií o obeti,
- krádež identity, vytváranie falošných, či pozmenených profilov – impersonating,
- kyberprenasledovanie – cyberstalking,
- flaming – online útoky, ktorých cieľom je obeť provokovať prostredníctvom nadávok a urážok, pričom cieľom je vťahnuť ju do podobného spôsobu komunikácie,
- obťažovanie – harassment – časté a opakované posielanie správ, ktoré môžu byť pre užívateľa obťažujúce, pričom tieto správy nemusia mať vyslovene sexuálny podtón, ale môže sa jednať napr. len o urážlivé správy,
- očierňovanie – denigration ide o virtuálne rozširovanie hanlivých výrokov, či nepravdivých informácií,
- odhaľovanie - outing - zahŕňa zverejnenie cudzích tajomstiev s cieľom poškodiť obeť,
- vylúčenie zo skupiny – exclusion,
- podvádžanie a manipulovanie – trickery, manipulácia obete za účelom získania informácií prevažne intímneho charakteru,
- sexting - v prvom prípade k sextingu dochádza zámerným a nedobrovoľným šírením obrázkov, videí a textov so sexuálnou tematikou prostredníctvom médií, ktoré môžu byť dlhodobo dostupné na internete, a tým môžu opakovane negatívne vplyvať na obeť útoku. Citlivý materiál môže byť dostupný na internete niekoľko rokov, a tým opakovane spôsobovať ujmu. V tomto prípade môžeme hovoriť o sextingu ako forme kyberšikany.⁵

⁴ Gregussová, M, Drobny M. 2015. Kyberšikanovanie. Bratislava: eSlovensko, o. z., s. 5.

⁵ Hollá, K., 2016. Sexting a kyberšikana. Bratislava:IRIS [online]. [cit. dňa 28. 5. 2021]. Dostupné na internete:

https://www.researchgate.net/publication/315640783_Sexting_a_kybersikana/link/58d6983f92851c44d47b17c4/download ISBN 978-80-8153-061-6

- Revenge porn - v prípade kybernetickej šikany však často ide o prejavy, ktoré sú zaznamenané oprávnené, resp. so súhlasom dotknutej osoby, ale následne zneužitie,
- ale tiež aj mnohé ďalšie, ktoré môžu svojim charakterom ovplyvniť kvalitu života určitej osoby.

Z hľadiska následného vývoja protispoločenského konania je vždy potrebné brať do úvahy, že počiatočné prejavy, ako sú urážky, nadávky, či vydieranie môžu v konečnom dôsledku vyústiť do omnoho závažnejších foriem nielen zo strany osoby, ktorá tento spôsob používa, ale aj zo strany obete, ktorá sa práve cíti viktimizovaná a odcudzovaná zo strany svojho okolia a tieto negatívne prejavy môžu vyústiť z jej strany do sebaopoškodzovania, ktoré môže skončiť samovraždou obete, ale taktiež aj do násilného správania. Zo zahraničia sú známe prípady, kedy útočník zameral svoje negatívne emócie spôsobené šikanovaním na zamestnancov a študentov školy, do ktorej chodil, čo malo následne tragické následky.

Z pohľadu kontroly kriminality, ktorá v sebe zahŕňa prevenciu, ako aj represiu, je potrebné a nevyhnutné v tejto súvislosti klásť dôraz predovšetkým na prevenciu, ktorá by sa mala začínať už výchovou na školách, či v rodinnom prostredí. Dostupnosť informačných technológií je častokrát v nepomere so zodpovednosťou a správaním sa osôb v tomto prostredí. Osoby, ktoré vo virtuálnom prostredí vystupujú, si spravidla nespájajú dôsledky svojho konania s určitým typom zodpovednosti, nehovoriac už o zodpovednosti trestnoprávnej. Hlavne ak sa jedná o osoby, ktorým už vznikla trestná zodpovednosť, ale vzhľadom na svoj vek sú stále súčasťou len základného vzdelávania.

Na úlohách, ktoré vyplývajú z riadnej realizácie kontroly kriminality by teda malo participovať viacero subjektov, za účelom, aby bol v tomto smere dosiahnutý žiadúci stav, pričom môžeme konštatovať, že pri tejto forme protiprávneho konania, ako je kyberšikanovanie, je dôležitejšia už spomínaná prevencia so zameraním na realizáciu sociálnych, vzdelávacích, kultúrnych, poradenských, či iných opatrení, ktoré by však svojim charakterom mali byť založené na rôznych výskumných aktivitách príslušných subjektov. Zároveň by na tieto skutočnosti malo reagovať aj Ministerstvo školstva vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (ďalej len MŠVVaŠ SR), ktoré by malo príslušné učebné osnovy prispôbovať aj právnym skutočnostiam. Ak sa napríklad pozrieme na súčasný vzdelávací program, ktorý je zverejnený na stránke MŠVVaŠ SR,⁶ kde sú zverejnené štandardy občianskej náuky, tak zistíme, že trestnoprávna zodpovednosť je súčasťou až 8. ročníka, v ktorom väčšina žiakov je už trestnoprávne zodpovedná – čiže dosiahli vek 14 rokov. V tomto okamihu je však už dosť neskoro začínať s preventívnym pôsobením, ak už môže nastúpiť represia, ktorá je zastúpená trestným právom. Zároveň je však nevyhnutná aj príslušná participácia ďalších subjektov prevencie, ako je Policajný zbor, ktorý by tiež mal v tejto oblasti realizovať intenzívnu činnosť. Tým, že za posledný rok, boli práve žiaci druhého stupňa intenzívne zasiahnutí pandemickou situáciou, ich zručnosti v oblasti informačných technológií sa zintenzívnili, ale zároveň ich zodpovednosť za tieto konania nebola dostatočne vysvetľovaná.

V súvislosti s nárastom počtu a dostupnosti elektronických prostriedkov a ich funkcionalít, masívnym nástupom sociálnych sietí a obdobných elektronických platforiem, ktoré značne zjednodušujú trestnú činnosť, je teda nevyhnutné uvažovať o koncepcii komplexných preventívnych a osvetových opatrení vo vzťahu k deťom a mládeži. Takáto prevencia je nevyhnutná aj v súvislosti s tým, aby deti nepovažovali vyhotovenie, odoslanie, či iné sprístupnenie fotografie alebo videa s obsahom detskej pornografie, či šikanovanie cez elektronické komunikačné nástroje za istú formu „zábavy“ alebo „vtipu“, ale aby sa takého konania vyvarovali tak z morálneho hľadiska, ako aj hľadiska následkov trestnej zodpovednosti za také konanie.

Za pomerne významný prvok v rámci preventívnych aktivít zameraných na oblasť kyberšikanovania je možné považovať aj Smernicu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu⁷, ktorou sa pojem kyberšikanovanie aspoň upravil a definoval pre účely preventívneho pôsobenia a uplatňovania možných metód riešenia šikanovania detí a žiakov. V zmysle tejto Smernice sa za

⁶ Vzdelávacie štandardy pre 2. stupeň základných škôl. [online]. [cit. dňa 28. 5. 2021]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/vzdelavacie-standardy-pre-2-stupen-zs/>

⁷ Smernica č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach [online]. [cit. dňa 28. 5. 2021]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/20471-sk/smernica-c-362018-k-prevencii-a-rieseniu-sikanovania-deti-a-ziakov-v-skolach-a-skolskych-zariadeniach/>

kyberšikanovanie považuje priama forma šikanovania, pri ktorej ide o zneužitie informačno-komunikačných technológií (najmä telefónu, tabletu, internetu a sociálnych sietí) na úmyselné ohrozenie, ublíženie alebo zastrasovanie, pričom sa často vyskytuje v spojení s inými formami šikanovania. Medzi základné znaky, ktorými sa kyberšikanovanie prejavuje je napr.:

- a) sociálna prevaha alebo psychická prevaha agresora, nie je nutná fyzická prevaha,
- b) agresor vystupuje často anonymne,
- c) útok nevyžaduje fyzický kontakt agresora a obeť,
- d) agresor spravidla nevidí priamu emocionálnu reakciu obeť na útok s ohľadom na anonymitu a odstup, ktoré informačno-komunikačné technológie umožňujú,
- e) útoky sa šíria prostredníctvom internetu podstatne rýchlejšie ako inými spôsobmi,
- f) útoky sú prístupné veľkému množstvu osôb,
- g) agresor je schopný uskutočniť útok z rôznych miest,
- h) útoky môžu mať dlhšie trvanie v čase,
- i) obeť nemusí o napadnutí dlhšiu dobu vedieť,
- j) obeť nemusí byť schopná identifikovať agresora,
- k) zverejnené informácie, fotografie a audiozáznamy a videozáznamy môže byť náročné odstrániť z internetu.

3 NOVÁ TRESTNOPRÁVNA ÚPRAVA VO VZŤAHU K TRESTNÉMU ČINU KYBERŠIKANOVANIA

Kyberšikanovanie však nie je problémom len generácie školského veku, ale v súvislosti s rozvojom informačných technológií v posledných rokoch sa mnohé protispoločenské a protiprávne konania dostali do virtuálneho priestoru a v tomto priestore nadobudli až také vážne rozmery, že sa zákonodarcovia začali zamýšľať nad prijatím novej skutkovej podstaty trestného činu, ktorý by tieto konania dostatočne a efektívne postihoval, za dodržania viacerých princípov na ktorých trestné právo je vybudované. V súčasne platnom a účinnom Trestnom zákone existujú skutkové podstaty trestných činov, ktoré určité formy kyberšikanovania dokážu pokryť – predovšetkým už prijatím trestného činu v zmysle **§ 360a – Nebezpečné prenasledovanie**,⁸ ak ide o formu, kedy páchatel iného dlhodobo prenasleduje takým spôsobom, že to môže vzbudiť dôvodnú obavu o jeho život alebo zdravie, život alebo zdravie jemu blízkej osoby alebo podstatným spôsobom zhoršiť kvalitu jeho života, tým, že ho kontaktuje prostredníctvom tretej osoby alebo elektronickej komunikačnej služby, písomne alebo inak proti jeho vôli – písm. c) ustanovenia. Stať sa obeťou takéhoto protiprávneho konania je vysoko stresujúca situácia, pri ktorej je obeť trestného činu vystavená nielen samotným útokom zo strany páchatela, ale aj zo strany vlastného okolia, čo môže v konečnom dôsledku viesť k bezmocnosti, sebaobviňovaniu, či depresívnym stavom a tiež môže viesť aj k sociálnej izolácii.⁹ Trestný čin nebezpečného prenasledovania však nezahŕňa všetky prejavy kyberšikanovania, hoci niektoré ďalšie prejavy vo virtuálnom prostredí bolo možné subsumovať aj pod iné skutkové podstaty trestných činov – napr. § 189 – Vydieranie, § 373 – Ohováranie, § 376 Poškodzovanie cudzích práv, trestné činy upravujúce oblasť detskej pornografie - § 367 – 370, ale aj iné ďalšie trestné činy.

Zároveň však tento trestný čin nemohol pokryť svojou objektívnou stránkou nové formy protiprávnych konaní, ktoré je možné realizovať vo virtuálnom priestore a vznikla spoločenská potreba a nevyhnutnosť zavedenia novej skutkovej podstaty trestného činu, ktorý by to dokázal pokryť. V tejto súvislosti skupina poslancov vo februári tohto roku – 2021 podala návrh na vydanie zákona, ktorým bude možné tieto protiprávne konania postihovať. Novo navrhované znenie skutkovej podstaty trestného činu bolo nasledovné:

§ 360b Nebezpečné obťažovanie

- (1) *Kto inému prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, počítačového systému alebo počítačovej siete úmyselne podstatným spôsobom zhorší kvalitu jeho života*
- a) *dlhodobým znevažovaním, zastrasovaním, neoprávneným konaním v jeho mene alebo iným podobným dlhodobým obťažovaním, alebo*

⁸ Zákon č. 262/2011 Z. z.

⁹ PFUNDTNER, E. ŠANTA, J., 2012. Nebezpečné prenasledovanie – stalking. In: Justičná revue, roč. 64, č. 2, s. 276.

- b) tým, že neoprávnené zverejní alebo sprístupní inej osobe obrazový, zvukový alebo obrazovo-zvukový záznam jeho prejavu osobnej povahy získaný s jeho súhlasom, spôsobilý ohroziť jeho vážnosť alebo privodiť mu inú vážnu ujmu,
potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.
- (2) Odňatím slobody na jeden rok až štyri roky sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
- a) na chránenej osobe, alebo
b) z osobitného motívu.
- (3) Odňatím slobody na dva roky až päť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
- a) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo
b) hoci bol za taký čin v predchádzajúcich 24 mesiacoch odsúdený

Potreba prijatia tohto ustanovenia bola v zmysle podaného návrhu odôvodňovaná aj situáciou, ktorá v čase pandémie COVID-19 osobitne, presúvala viaceré školské, ako aj pracovné aktivity do virtuálneho priestoru. Je však nevyhnutné podotknúť aj to, že táto pandemická situácia pravdepodobne len urychlila prijatie niečoho, čo bolo nevyhnutné aj pred vznikom tejto pandémie. Presúvanie viacerých aktivít do „online“ prostredia znamená, že je nevyhnutné aj príslušnou právnou úpravou reagovať na zneužívanie tohto prostredia na páchanie protiprávných konaní. Tu je však namieste spomenúť aj otázku možného postihu za priestupok, keďže nie je nevyhnutné vždy za každých okolností kriminalizovať všetky protiprávne konania ako trestný čin, na čo však právna úprava nereagovala a súčasné možnosti postihovania za priestupok sú naviazané len na § 49 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch - Priestupky proti občianskemu spolunažívaniu.

Právna úprava nového trestného činu je čiastočne odvodená aj zo zahraničných právnych úprav, pričom môžeme spomenúť napr. Rakúsko, kde je právna úprava takéhoto trestného činu uvedená v §107c,¹⁰ pričom však naša právna úprava zvolila represívnejší prístup a nastavila prísnejšiu trestnú sadzbu.

V rámci legislatívneho procesu však bola skutková podstata tohoto trestného činu upravovaná v závislosti aj od pripomienok v rámci medzirezortného pripomienkového konania, v dôsledku čoho došlo aj k zmene názvu trestného činu, aby bola dostatočne a výstižne vyjadrené, k ochrane ktorých skutočností skutková podstata smeruje, ale taktiež došlo aj zmene vo vymedzení aj iných znakov skutkovej podstaty trestného činu. Následne prijaté znenie skutkovej podstaty je nasledovné:

§ 360b Nebezpečné elektronické obťažovanie

- (1) Kto úmyselne prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, počítačového systému alebo počítačovej siete podstatným spôsobom zhorší kvalitu života iného tým, že
- a) ho dlhodobo ponizuje, zastráša, neoprávnené koná v jeho mene alebo inak obťažuje, alebo
- b) neoprávnené zverejní alebo sprístupní tretej osobe obrazový, zvukový alebo obrazovo-zvukový záznam jeho prejavu osobnej povahy získaný s jeho súhlasom, spôsobilý značnou mierou ohroziť jeho vážnosť alebo privodiť mu inú vážnu ujmu na právach,
potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.
- (2) Odňatím slobody na jeden rok až štyri roky sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
- a) na chránenej osobe, alebo
b) z osobitného motívu.

¹⁰ § 107c Strafgesetzbuch [online]. [cit. dňa 28. 5. 2021]. Dostupné na internete: <https://www.jusline.at/gesetz/stgb/paragraf/107c>

(1) Wer im Wege einer Telekommunikation oder unter Verwendung eines Computersystems in einer Weise, die geeignet ist, eine Person in ihrer Lebensführung unzumutbar zu beeinträchtigen, eine längere Zeit hindurch fortgesetzt

1. eine Person für eine größere Zahl von Menschen wahrnehmbar an der Ehre verletzt oder

2. Tatsachen oder Bildaufnahmen des höchstpersönlichen Lebensbereiches einer Person ohne deren Zustimmung für eine größere Zahl von Menschen wahrnehmbar macht, ist mit Freiheitsstrafe bis zu einem Jahr oder mit Geldstrafe bis zu 720 Tagessätzen zu bestrafen.

(3) *Odňatím slobody na dva roky až päť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1*

- a) *a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo*
- b) *hoci bol za taký čin v predchádzajúcich 24 mesiacoch odsúdený*

V porovnaní s pôvodným návrhom zákona je došlo k čiastočnej úprave formálnych znakov, vymedzených skutkovou podstatou. V rámci pripomienkového konania bolo zo strany Ministerstva spravodlivosti vyslovená pripomienka na úpravu trestnej sadzby len na jeden rok. Táto pripomienka však akceptovaná nebola, s čím sa stotožnila aj Generálna prokuratúra SR, ktorá zdôraznila nevyhnutnosť prísnejšieho postihu.

Objektom trestného činu je dostatočná kvalita života ohrozenej osoby a zabezpečenie dostatočnej ochrany pred protiprávnym konaním, ktoré ohrozuje kvalitu života spôsobom, ktorý je vymedzený v skutkovej podstate trestného činu. Trestným činom sa poskytuje aj ochrana právam osoby vo vzťahu k rôznym zásahom do jej práva na súkromie, či ochranu jej ľudskej dôstojnosti v spoločnosti, ako aj vo vzťahu k iným osobám, ochrana osobných údajov (obrazových, zvukových a obrazovo-zvukových záznamov, či iných záznamov osobnej povahy) pred ich možným zneužitím.

V porovnaní s trestným činom nebezpečného prenasledovania, kedy u osoby vzniká aj obava o život alebo zdravie svoje alebo svojej blízkej osoby, v prípade tohto trestného činu ide o ohrozenie dobrého mena osoby konaním vymedzeným v objektívnej stránke. Z tohto pohľadu sa následne javí trestná sadzba tohto trestného činu v porovnaní s trestným činom nebezpečného prenasledovania, ako vysoká, keďže nejde o ohrozenie života alebo zdravia.

Objektívna stránka trestného činu je založená na ohrození uvedených chránených záujmov, tým spôsobom, že prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, počítačového systému alebo počítačovej siete podstatným spôsobom zhorší kvalitu života iného tým, že

- a. ho dlhodobo ponízuje, zastráša, neoprávnene koná v jeho mene alebo inak obťažuje, alebo
- b. neoprávnene zverejní alebo sprístupní tretej osobe obrazový, zvukový alebo obrazovo-zvukový záznam jeho prejavu osobnej povahy získaný s jeho súhlasom, spôsobilý značnou mierou ohroziť jeho vážnosť alebo privodiť mu inú vážnu ujmu na právach.

Zo znenia objektívnej stránky je teda základným následkom podstatné zhoršenie kvality života iného spôsobom, ktorý vyplýva z písmena a) a písm. b). Zároveň by sa mohlo zdať, že objektívne stránky trestného činu v zmysle § 360a ods. 1 a tohto trestného činu sa v niektorých častiach prekrývajú, no je potrebné zdôrazniť, že prípade nebezpečného prenasledovania ustanovenie § 360a ods. 1 písm. c) postihuje samotné kontaktovanie proti vôli poškodeného ako druh či spôsob prenasledovania, bez toho, aby bol špecifikovaný obsah „kontaktného“, resp. správ, ktoré predstavujú podstatu kontaktu. Pri nebezpečnom prenasledovaní sa teda postihuje iba samotná skutočnosť „kontaktovania“ ako spôsobu prenasledovania, ktoré môže a v praxi i býva na rozdiel od šikany často obsahovo pozitívne ladené. Novonavrhovaný trestný čin nebezpečného elektronického obťažovania naopak nekladie dôraz na prvok prenasledovania, ktorý je dostatočne pokrytý uvedeným ust. § 360a, ale na prvok šikany (obťažovania), teda na obsah komunikácie. Navyše, kým § 360a ods. 1 písm. c) postihuje iba kontaktovanie prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, nebezpečné obťažovanie zahŕňa i šikanu prostriedkami počítačovej siete a počítačového systému, teda i inými službami informačnej spoločnosti. Obdobne je to aj pri § 360a ods. 1 písm. d), ktoré je viazané na zneužitie osobných údajov za účelom získania kontaktu s poškodeným. Konanie páchatela v zmysle § 360b svojím charakterom smeruje k vydávaniu sa za obeť, čím mu môže spôsobiť vážnu ujmu na kvalite jeho života.

Základným terminologickým znakom v prípade objektívnej stránky vymedzenej v písm. a) je pojem podstatné zhoršenie kvality života poškodeného, pričom tento prvok je potrebné posudzovať vždy prísne individuálne v závislosti od skutkových okolností každého prípadu, ktorý sa v aplikačnej praxi vyskytne. Zároveň je v písm. a) zdôraznený aj prvok dlhodobosti, kde je následne pri posudzovaní každého prípadu nevyhnutné skúmať, či nemôže dôjsť v dôsledku opakovaného konania zo strany páchatela aj k možnému závažnejšiemu následku, ako len zhoršenie kvality života iného. Uvedenú skutočnosť musí následne vedieť vyhodnotiť policajt¹¹, ktorý skutok rieši, čo teda predpokladá dôsledné poznanie právnej úpravy, ale tiež aj skúsenosti z posúdenia možného rizika. Z

¹¹ Policajt v zmysle § 10 ods. 7 TP.

hľadiska vecnej príslušnosti je v daných prípadoch príslušný na konanie poverený príslušník PZ¹², ktorý v zmysle § 202 Trestného poriadku realizuje v týchto veciach skrátené vyšetrovanie, čo patrí v týchto prípadoch do vecnej príslušnosti Obvodného oddelenia PZ.¹³

Z pohľadu právnej úpravy vymedzenej v písm. b) je objektívna stránka blízka trestnému činu ohovárania, nakoľko zverejnený alebo sprístupnený záznam je spôsobilý na ohrozenie jeho vážnosti, či spôsobenia inej vážnej ujmy na právach. Tu je možné pozorovať základný rozdiel – a to je pravdivosť zverejnenej informácie (záznamu), pričom však ide o záznam, ktorý má spravidla intímnu povahu a jeho zverejnenie je pre poškodeného nepríjemné. Spôsob formulácie skutkovej podstaty má zároveň možný vzťah aj k trestnému činu porušenia dôvernosti ústneho prejavu a iného prejavu osobnej povahy podľa § 377, pričom však v tomto prípade základný rozdiel spočíva v porušení prejavu neverejného charakteru a pri trestnom čine v zmysle § 360b môže ísť aj o verejný prejav, ktorý je realizovaný so súhlasom poškodeného a tento je následne zneužitý a neoprávnene zverejnený alebo sprístupnený tretej osobe (môže ísť o formu kyberšikanovania, ktorá je označovaná pojmom „revenge porn“).

Subjekt v prípade tohoto trestného činu je všeobecný, čiže páchatelom trestného činu môže byť ktorákoľvek trestnej zodpovedná fyzická osoba. Z návrhu zákona nevyplýva zmena zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb, čiže právnická osoba sa tohto trestného činu dopustiť nemôže.

Subjektívna stránka predpokladá zavinenie úmyselné, ktoré je zvýraznené príslušnou zákonnou formuláciou.

4 ZÁVER

Zákonodarca nepovažuje (vo vzťahu k postihu šikany prostriedkami trestného práva) súčasný stav za dostačujúci. Súhlasí s konštatovaním, ktoré je uvedené vo výročnej správe generálneho prokurátora za rok 2019, podľa ktorého síce: „Tzv. kyberšikanu je možné v niektorých prípadoch, v závislosti od konania páchatela, posúdiť ako trestné činy vydierania, ohovárania, nebezpečného vyhrážania alebo nebezpečného prenasledovania, nie vždy je však takéto konanie trestnoprávne postihnuteľné, hoci jeho následok by si trestný postih určite vyžadoval.“ Autori článku chceli poukázať na novú právnu úpravu nového trestného činu – nebezpečného elektronického obťažovania, s účinnosťou od 1. 7. 2021.

Použitá literatúra:

ČENTĚŠ, J. et. al. *Trestný zákon s komentárom*. 4. aktualizované vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2018. 1008 s. ISBN 978-80-8155-076-8.

DIANIŠKA, G. et. al. *Kriminológia*. 3 rozšírené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. 408 s. ISBN 978-80-7380-620-0.

GREGUSSOVÁ, M., DROBNÝ M. *Kyberšikanovanie*. Bratislava: eSlovensko, o. z., 2015. 117 s. ISBN 978-80-89774-00-5.

GRĚVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. *Kriminologie*. 5. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 588 s. ISBN 978-80-7598-554-5.

HOLLÁ, K., 2016. Sexting a kyberšikana. Bratislava: IRIS [online]. [cit. dňa 28. 5. 2021]. Dostupné na internete:

¹² Čl. 4 Nariadenia MV SR č. 175/2010 - Povereným príslušníkom je príslušník Policajného zboru, ktorý má v popise služobnej činnosti určenú náplň činnosti skrátené vyšetrovanie alebo príslušník Policajného zboru, ktorý je písomným rozkazom nadriadeného s ustanovovacou pôsobnosťou) poverený vykonávaním služobných činností v skrátenom vyšetrovaní

¹³ Čl. 11 Nariadenia MVSR č. 175/2010 - Obvodné oddelenie je vecne príslušné na skrátené vyšetrovanie o prečinoch, za ktoré Trestný zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica trestnej sadzby neprevyšuje tri roky, okrem prečinov proti životnému prostrediu, 13a) a okrem prečinov, ktoré sú vo vecnej príslušnosti okresného dopravného inšpektorátu, krajského dopravného inšpektorátu alebo oddelenia železničnej polície krajského riaditeľstva, ak o nich nekoná útvar uvedený v čl. 2 písm. a), b), d) alebo j).

https://www.researchgate.net/publication/315640783_Sexting_a_kybersikana/link/58d6983f92851c44d47b17c4/download ISBN 978-80-8153-061-6

PFUNDTNER, E. ŠANTA, J.: Nebezpečné prenasledovanie – stalking. In: Justičná revue, 2012, roč. 64 č. 2, s. 271 – 280. ISSN 1335-6461.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 236/2021 Z. z. ktorým sa dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Vzdelávacie štandardy pre 2. stupeň základných škôl. [online]. [cit. dňa 28. 5. 2021]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/vzdelavacie-standardy-pre-2-stupen-zs/>

Smernica č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach [online]. [cit. dňa 28. 5. 2021]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/20471-sk/smernica-c-362018-k-prevencii-a-rieseniu-sikanovania-deti-a-ziakov-v-skolach-a-skolskych-zariadeniach/>

Nariadenie ministra vnútra Slovenskej republiky 175/2010 o vymedzení príslušnosti útvarov Policajného zboru a útvarov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky pri odhaľovaní trestných činov, pri zisťovaní ich páchatel'ov a o postupe v trestnom konaní

Návrh zákona, ktorým sa dopĺňa Trestný zákon a dôvodová správa a pozmeňujúce návrhy [online]. [cit. dňa 28. 5. 2021]. Dostupné na internete:

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=8133>

Kontaktné údaje:

Prof. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

tomas.stremy@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave

Šafárikovo námestie č. 6

P.O.BOX 313

8100 00 Bratislava

Slovenská republika

JUDr. Veronika Marková, PhD.

Veronika.markova@akademiapz.sk

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1

835 17 Bratislava

Slovenská republika

PANDÉMIA – KYBERPRIESTOR – SEXUÁLNE ZNEUŽÍVANIE¹

Iveta Fedorovičová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The current period, marked by the COVID - 19 pandemic, has created a wider range of opportunities to commit crime and other anti - social activities through cyberspace, given the crisis situation and the state of emergency. In the given context, the author of the article focuses on the criminal offense of sexual abuse, with an emphasis on the subject matter of the criminal offense referred to in the provisions of § 201a of the Criminal Code.

Abstrakt: Súčasné obdobie, poznačené pandémiou COVID – 19, vytvorilo vzhľadom na krízovú situáciu a vyhlásený núdzový stav širšie spektrum možností páchať trestnú a inú protispoločenskú činnosť prostredníctvom kyberpriestoru. V daných súvislostiach autorka príspevku zameriava pozornosť na trestný čin sexuálneho zneužívania, s akcentom na skutkovú podstatu predmetného trestného činu uvedenú v ustanovení § 201 a Trestného zákona.

Key words: pandemic, cyberspace, sexual abuse, latency, detection, proving, prevention.

Kľúčové slová: pandémia, kyberpriestor, sexuálne zneužívanie, latencia, odhaľovanie, dokazovanie, prevencia.

1 ÚVOD

Je zrejmé, že s rozvojom vedy a techniky, so vznikom počítačov, mobilov a iných technických a technologických vymožeností sa do kyberpriestoru (ako základu pre on-line komunikáciu) presúva aj určitý objem trestnej a inej protispoločenskej činnosti, čo v jednoduchosti povedané znamená presun páchania určitých druhov trestných činov z tzv. sveta reálneho (objektívne existujúceho), do sveta virtuálneho (nepoznaného), v rámci ktorého sa obeť týchto trestných činov nachádzajú v omnoho zložitejších, často až neriešiteľných situáciách.

Skutočnosť, že aj tohoročná konferencia „Bratislavské právnické fórum 2021“ je realizovaná práve online formou, pretože vďaka celosvetovej pandémii COVID-19 sa ešte stále nachádzame v núdzovom stave, ma viedla v rámci riešenia projektu APVV : „Sexuálne zneužívanie detí a zverených osôb“ k myšlienke, pozrieť sa bližšie na trestný čin sexuálneho zneužívania, osobitne na jeho páchanie prostredníctvom elektronickej komunikačnej siete, s predpokladom nárastu tohto druhu trestnej činnosti počas pandémie na Slovensku.

I keď je pomerne zložitá a skutočne nie je v mojich silách tento predpoklad nejakým spôsobom momentálne preukázať, som jednoznačne presvedčená o tom, že k percentuálnemu nárastu tejto trestnej činnosti zaručene došlo. Iný uhol pohľadu možno poskytnú štatistiky spáchaných a objasnených trestných činov počas trvania pandémie v našich podmienkach, ktoré však pochopiteľne nezohľadnia základný problém príznačný práve pre trestný čin sexuálneho zneužívania, ktorým je predovšetkým jeho sústavne vysoká latencia, spočívajúca nielen podľa môjho názoru v nedostatočnej odhaľovacej činnosti príslušných orgánov, ale aj v nie celkom dostatočnej výchove potenciálnych obetí a v prevencii (či už zo strany štátu, spoločnosti, školy či najbližšej rodiny).

Iným problémom je samozrejme následné dokazovanie tejto trestnej činnosti, kde významnú úlohu pochopiteľne okrem orgánov činných v trestnom konaní a súdov (t. j. osôb znalých práva), zohrávajú predovšetkým znalci, experti a ďalší odborníci, ktorých účasť na tomto procese sa javí byť nevyhnutnosťou.

Dovlím si však poznamenať, že ich nevyhnutnosť vnímam aj v rovine samotnej tvorby práva v danej oblasti, nakoľko v súvislosti s digitalizáciou a rôznymi technologickými inováciami (ktoré na strane jednej sú pre nás všetkých iste prospešné, avšak na strane druhej vytvárajú priestor aj pre ich

¹ Tento príspevok vznikol za podpory Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV 16-0471.

zneužitie práve proti človeku a v širších súvislostiach i proti ľudstvu ako takému...) je podľa môjho názoru potrebné aj legislatívnu činnosť realizovať postupne v inom duchu a trochu iným spôsobom než v minulosti, fakticky bezprostredne „v laboratóriách, v praxi“ spoločne s odborníkmi.

Pomerne často sa totiž stáva, že my, právnici („trestníci“) fungujeme reaktívne....vidíme, že sa niečo negatívne deje a veľmi rýchlo sa snažíme to niečo... právne regulovať a *de facto* tým aj kriminalizovať. Niekedy je to iste potrebné... avšak musíme mať stále na zreteli, že trestné právo nie je liekom na všetky neduhy... Akcentujúc zásadu „*ultima ratio*“, považujem preto v rámci normotvorby za rozhodujúcu tú skutočnosť, že každú právnu úpravu je dôležité najskôr dobre zvážiť a popritom vždy brať do úvahy aj eventuálne možné riziká z nej plynúce.

Vychádzajúc z regulatívnej funkcie trestného práva, nadväzujúc na funkciu ochrannú, som preto presvedčená, že perfektne vytvorená regulácia spoločenských vzťahov je zaručeným predpokladom nielen kvalitnej ochrany daného okruhu spoločenských vzťahov, ale následne aj dobre koncipovanej prevencie na úseku páchania konkrétnej trestnej činnosti.

2 VŠEOBECNE K TRESTNÉMU ČINU SEXUÁLNEHO ZNEUŽÍVANIA

Ako vieme, zákonodarca v súčasnosti predmetný trestný čin (podľa staršej právnej úpravy uvádzaný ako trestný čin „pohlavného zneužívania“, ktorého zmena názvu bola zrealizovaná ešte pred rekodifikáciou trestnoprávných noriem, a to zákonom č. 421/2002 Z. z., ktorý novelizoval predchádzajúci Trestný zákon, Zák. č. 140/1961 Zb. z. v znení neskorších predpisov) upravuje v druhom diele druhej hlavy Osobitnej časti Trestného zákona, Zák. č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, a to konkrétne v štyroch ustanoveniach, ktoré na seba istým spôsobom nadväzujú tak, aby okrem iných podstatných znakov boli v dispozíciách daných právnych noriem podchytené predovšetkým odlišujúce sa objektívne stránky jednotlivých skutkových podstát daného trestného činu a následne aj jednotlivé trestné sadzby trestu odňatia slobody. Jedná sa o ustanovenie § 201; § 201a; § 201b a § 202, v ktorých ako páchatel' vystupuje fyzická osoba.

V daných súvislostiach však nemožno opomenúť Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Zák. č. 91/2016 Z. z. v znení neskorších predpisov ako *lex specialis* k Trestnému zákonu), na platforme ktorého s účinnosťou od 1. júla 2016 trestnej zodpovednosti za spáchanie trestného činu sexuálneho zneužívania podliehajú aj právnické osoby.²

Súbežne je potrebné zvýrazniť, že v historickom priezeze vývoja nášho trestného práva samozrejme aj tento trestný čin prešiel určitými právnymi úpravami, najmä v súvislosti so vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie. Bolo totižto potrebné reagovať na smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z r. 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu a proti detskej pornografii, ktorá nahradila rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV. Transpozíciou tejto smernice, novelou Trestného zákona č. 204/ 2013 Z. z. boli do rámca trestného činu sexuálneho zneužívania doplnené dve vyššie uvedené ustanovenia, a to § 201a; a § 201b.

Spomínanou novelou Trestného zákona č. 204/2013 Z. z., ako aj novelou č. 312/2020 Z. z. zákonodarca uskutočnil v právnej úprave trestného činu sexuálneho zneužívania viaceré podstatné zmeny, ako aj zmeny v niektorých s týmto trestným činom súvisiacich ustanoveniach, ktorými sa však v rámci tohto príspevku vzhľadom na skutočnosť, že budem vychádzať zo v súčasnosti aktuálneho znenia tohto trestného činu, nemienim bližšie venovať.

Z môjho uhla pohľadu - najmä v súvislosti so zisťovaním (odhaľovaním) páchatel'ov predmetného trestného činu zaručene však stojí za zmienku novela Trestného zákona č. 274/ 2017 Z. z., ktorá sa výrazným spôsobom dotkla ustanovenia o premlčaní trestného stíhania, nakoľko pôvodná, trojročná premlčacia lehota bola predĺžená na 15 rokov po tom, čo poškodená osoba dovŕši 18 rok svojho veku. Zákonodarcu k tomuto kroku motivovala predovšetkým aplikačná prax, a to z jedného jednoduchého dôvodu. Ukázalo sa totiž, že obeť trestného činu sexuálneho zneužívania či už z hanby, strachu z páchatel'a, resp. iných osôb alebo častokrát aj z nevedomosti oznamovali spáchanie tohto trestného činu aj po niekoľkých rokoch (čo pochopiteľne „nahrávalo“ a myslím, že v určitých prípadoch dodnes „nahráva“ vysokej latentnosti predmetného trestného činu (niektoré obeť, a to i napriek značnému odtabuizovaniu tejto problematiky nie sú po traumatizujúcich

² Za pomerne zaujímavú považujem skutočnosť, že od účinnosti predmetného zákona do dnešných dní nebol zaznamenaný na Slovensku žiadny prípad právoplatne odsúdenej právnickej osoby za trestný čin sexuálneho zneužívania.

udalostiach schopné páchatela tohto trestného činu oznámiť ani po mnohých rokoch od danej udalosti alebo aj vôbec).

V nadväznosti na vyššie uvedené považujem za potrebné zvýrazniť, že v minulosti sa pomerne často stávali prípady, kedy trestné stíhanie danej osoby po oznámení obeťou už bolo bezpredmetné, nakoľko uplynula premlčacia lehota, ktorá bola neprimerane krátka. Páchateľ tak zostával nepotrestaný a spokojne trestnú činnosť páchal naďalej...

Tento počin zákonodarcu (mám na mysli predĺženie premlčacej lehoty) preto osobne hodnotím vysoko pozitívne, pretože jej úpravou obeť trestného činu sexuálneho zneužívania získali dlhší časový interval pre podanie oznámenia o spáchaní trestného činu a na strane druhej – orgány činné v trestnom konaní a napokon i súdy širší priestor pre zistenie (odhalenie) páchatela, dôkladné vyšetrenie ním spáchaného skutku (príp. skutkov viacerých, v súbehu s inými trestnými činmi) a vynesenie spravodlivého rozhodnutia ako určitého zadostučinenia vo vzťahu k obeť spáchaného trestného činu.³

Skôr, než prejdem k zákonným znakom vybranej skutkovej podstaty trestného činu sexuálneho zneužívania, považujem ešte za dôležité zmieniť sa aspoň vo všeobecnej rovine o tzv. formách sexuálneho zneužívania. Pojmom forma sexuálneho zneužívania môžeme označiť v podstate akékoľvek neprístojné vystavovanie dieťaťa sexuálnemu kontaktu. Z uvedeného vyplýva, že rovnako tak môže ísť o formu kontaktnú, ako aj formu bezkontaktnú. V prvom prípade, t. j. formy kontaktnej, ide o vyvinutie aktivity (čiže aktívne konanie) zo strany páchatela (napr. tento sa dotýka pohlavných orgánov dieťaťa; vykoná súlož s dieťaťom (samozrejme bez použitia násilia, hrozby bezprostredného násilia alebo využitia jeho bezbrannosti) alebo aktivita je na strane samotného dieťaťa (dieťa sa napr. dotýka pohlavných orgánov páchatela a pod.) V druhom prípade, t. j. formy bezkontaktnej, ide predovšetkým o to, že pri konkrétnych sexuálnych aktivitách fakticky nedochádza k priamemu sexuálnemu kontaktu (napr. útoky exhibicionistu; vystavovanie dieťaťa pornografickým záznamom a pod.).

2.1 Sexuálne zneužívanie podľa § 201a Trestného zákona

V porovnaní s konštrukciou ustanovenia § 201 Trestného zákona, kde je trestný čin sexuálneho zneužívania upravený okrem základnej, aj v štyroch kvalifikovaných skutkových podstatách, ustanovenie § 201a je zákonodarcom koncipované len do jednej, t. j. základnej skutkovej podstaty, ktorá je z hľadiska závažnosti prečinom a znie nasledovne:

„Kto prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby navrhne dieťaťu mladšiemu ako 15 rokov osobné stretnutie v úmysle spáchať na ňom trestný čin sexuálneho zneužívania alebo trestný čin výroby detskej pornografie, pričom sám nie je dieťaťom, potrestá sa trestom odňatia slobody na 6 mesiacov až tri roky“.

Z aspektu jednotlivých znakov uvedenej skutkovej podstaty možno zhrnúť, že **objektom** (čiže chráneným záujmom) je v tomto ustanovení ochrana mravného a taktiež telesného vývoja detí mladších ako pätnásť rokov (bez ohľadu na ich pohlavie či pohlavnú zrelosť); ich nedotknuteľnosť vo sfére sexuálnych vzťahov, pričom treba dodať, že tieto osoby sú chránené daným ustanovením aj vtedy, ak už predtým mali pohlavný styk.

Zaujímavou je upravená **objektívna stránka** tejto skutkovej podstaty. Na jej naplnenie už totižto postačuje len skutočnosť, že páchatel navrhne prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby dieťaťu mladšiemu ako pätnásť rokov stretnutie za účelom spáchania trestného činu sexuálneho zneužívania alebo trestného činu výroby detskej pornografie. K samotnému stretnutiu páchatela s dieťaťom spravidla dochádza až po dlhšej komunikácii s ním (napr. prostredníctvom internetu, rôznych sociálnych sietí alebo prostredníctvom mobilu cez SMS resp. MMS správy), a to až po získaní si jeho dôvery, zistení jeho návykov, spôsobov správania, a pod. Fakultatívnym (nepovinným) znakom objektívnej stránky je aj **hmotný predmet útoku**. V našom prípade však vzhľadom na skutočnosť, že tento je vyjadrený priamo v dispozícii trestnoprávnej normy – ide už o znak obligatórny (povinný) a je ním dieťa mladšie ako pätnásť rokov, pričom treba dodať, že dieťaťom sa v zmysle ustanovenia § 127 ods.1 Trestného zákona rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov, ak tento

³ Bližšie pozri : Dôvodovú správu k zákonu č. 274/2017 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon. Publikované: 16. 11. 2017 /online/ (cit. 21. 4. 2021). Dostupné na <https://www.najpravo.sk/dôvodové-správy/rok-2017/274-2017-z-z.html>.

neustanovuje inak.⁴ Zároveň by som ešte doplnila, že v zmysle ustanovenia § 139 ods. 1 písm. a) tohto zákona, je dieťa považované aj za chránenú osobu a z aspektu kategorizácie obetí trestných činov za obzvlášť zraniteľnú obeť.

Prostriedkom, prostredníctvom ktorého páchatel' svoje konanie realizuje je elektronická komunikačná služba. Pojem elektronickej komunikačnej služby je upravený v § 3 ods.1 Zák. č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov. Pre ilustráciu uvedeného treba dodať, že samotný pojem „elektronická komunikačná služba“, ktorou sa v zmysle cit. ustanovenia rozumie „*služba obvykle poskytovaná za odplatu, spočívajúca úplne alebo prevažne v prenose signálov v sieťach, vrátane telekomunikačných služieb a prenosových služieb v sieťach používaných na rozhlasové a televízne vysielanie*“ bol do slovenskej právnej úpravy implementovaný transpozíciou čl. 2 písm. c) Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2002/21/ES zo 7. marca 2002, o spoločnom regulačnom rámci pre elektronické komunikačné siete a služby. Nakoľko obsah predmetnej definície, vymedzujúcej súčasne aj to, čo sa nepovažuje za elektronickej komunikačnú sieť (nie je ňou poskytovanie obsahu ani zabezpečenie alebo vykonávanie redakčného dohľadu nad obsahom prenášanom pomocou sietí a služieb a nezahŕňa ani služby informačnej spoločnosti, ktoré nespočívajú úplne alebo prevažne v prenose signálov v sieťach) v aplikačnej praxi spôsoboval určité problémy, Európska únia pristúpila k prepracovaniu pôvodnej smernice a prijala smernicu novú – jedná sa o smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2018/1972/EU, v rámci ktorej je ustanovený aj tzv. Európsky kódex elektronických komunikácií. V daných súvislostiach by som však zvýraznila, že táto smernica bohužiaľ doposiaľ nebola transponovaná do našej právnej úpravy.

V súvislosti s uvedenou definíciou elektronickej komunikačnej služby považujem za dôležité uviesť aj definíciu elektronickej kunikačnej siete, ktorá je upravená v ustanovení § 2 ods.1 vyššie uvedeného zákona o elektronických komunikáciách. Rozumie sa ňou „*funkčne prepojená sústava prenosných systémov, a ak je to potrebné, prepájacích a smerovacích zariadení, vrátane sieťových prvkov, ktoré nie sú aktívne, ktoré umožňujú prenos signálov po vedení, rádiovými, optickými alebo inými elektromagnetickými prostriedkami, vrátane družicových sietí, pevných sietí s prepájaním okruhov a s prepájaním paketov internetu a mobilných pozemských sietí, sietí na rozvod elektrickej energie v rozsahu, v ktorom sa používajú na prenos signálov, sietí pre rozhlasové a televízne vysielanie a káblových distribučných systémov bez ohľadu na druh prenášaných informácií*“.

Aby som vyššie uvedené zhrnula: pre naplnenie objektívnej stránky predmetného trestného činu teda postačuje už samotné navrhnutie stretnutia prostredníctvom elektronickej komunikačnej siete dieťaťu mladšiemu ako 15 rokov za účelom spáchania trestného činu sexuálneho zneužívania alebo trestného činu výroby detskej pornografie. Z hľadiska objektívnej stránky ide teda jednoznačne o zloženú, alternatívnu skutkovú podstatu trestného činu. V rámci danej alternácie objektívnej stránky by som obrátila pozornosť ešte na trestný čin výroby detskej pornografie – tento je zákonodarcom momentálne upravený v deviatej hlave Osobitnej časti Trestného zákona, konkrétne v ustanoveniach § 368., pričom pojem detská pornografia je zákonodarcom definovaný v ustanovení 132 ods. 4 Trestného zákona. Rozumie sa ňou: „*zobrazenie skutočnej alebo predstieranej súlože, iného pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom alebo osobou vyzerajúcou ako dieťa alebo zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa alebo osoby vyzerajúcej ako dieťa určené na sexuálne účely*“.

Keď sa pozrieme na **subjekt** predmetného trestného činu, vychádzajúc zo slovíčka „Kto“ sa možno na prvý pohľad zdá, že ide o subjekt všeobecný (ktorým v zmysle Trestného zákona rozumieme každú trestne zodpovednú fyzickú osobu v deň po dovŕšení 14 roku svojho veku a v čase

⁴ Pojem dieťa je taktiež upravený aj v Zákone č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, a to v ustanovení § 2 ods.1 písm. c) nasledovne: „*Dieťaťom sa rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov; ak nie je vek osoby známy a existuje dôvod domnievať sa, že je dieťaťom, považuje sa za dieťa, až kým sa nepreukáže opak*“ (ide o tzv. vyvrátiteľnú domnienku). S definovaním pojmu dieťa sa možno stretnúť aj v čl. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, kde je tento vymedzený nasledovne: „*Na účely tohto Dohovoru sa dieťaťom rozumie každá ľudská bytosť mladšia ako osemnásť rokov, pokiaľ podľa právneho poriadku, ktorý sa na dieťa vzťahuje, nie je plnoletosť dosiahnutá skôr*“. Dohovor o právach dieťaťa /online/ (cit. 21.4.2021).

Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/narodne-koordinacne-stredisko/>

dohovor- pravach dietata.pdf.

spáchania trestného činu pričítanú). V dispozícii danej trestnoprávnej normy, ako som už uviedla predtým, je však uvedený predmet útoku (ktorým je dieťa mladšie ako 15 rokov) a súběžne je bližšie špecifikovaný aj samotný páchatel', a to slovami „*pričom sám nie je dieťaťom*“ z čoho logicky vyplýva, že subjekt tohto trestného činu nemôže byť dieťaťom, ale musí ísť o osobu, ktorá už dovŕšila 18 rok svojho veku. Presnejšie povedané, trestne zodpovedným za spáchanie daného trestného činu bude teda páchatel' až v deň nasledujúci po dovŕšení tejto vekovej hranice.

Zákonodarca bohužiaľ dodnes na túto výnimku v rámci okolností vylučujúcich trestnú zodpovednosť akosi nezareagoval... (bližšie pozri ustanovenie § 22 ods. 2 Trestného zákona), čo má teoreticky i prakticky - v prípade, že by sa takéhoto trestného činu dopustila osoba mladistvá (ktorou vo všeobecnosti rozumieme osobu vo veku od 14 do 18 rokov, v našom prípade vzhľadom na vekovú hranicu legálneho sexu osobu staršiu ako 15 rokov ale mladšiu ako 18 rokov) - negatívny dopad na jeho sankčný postih za uvedené konanie, ktorý by *de facto* bol (resp. je) prísnejší než u osoby staršej ako 18 rokov. Tejto osobe totižto v zmysle zákona hrozí iba sankcia za spáchanie prečinu, t. j. 6 mesiacov až 3 roky, pričom mladistvej osobe hrozia pri jednotlivých alternatívach konaní (sexuálne zneužitie alebo výroba detskej pornografie) trestné sadzby trestu odňatia slobody za prípravu na jeden, resp. druhý zločin, ktoré sú podstatne vyššie než je trestná sadzba za spáchanie predmetného trestného činu osobou staršou ako 18 rokov. Pri zločine (keďže príprava je trestná podľa trestnej sadzby toho trestného činu ku ktorému smeruje) sexuálneho zneužitia podľa § 201 ods.1 by mladistvému páchatel'ovi hrozila sankcia trestu odňatia slobody na 3 až 10 rokov a pri trestnom čine výroby detskej pornografie podľa § 368 ods.1 na 4 až 10 rokov. Prikláňam sa k názoru viacerých odborníkov a právnych teoretikov v danej oblasti⁵, že zákonodarca by mal v čo najkratšom časovom intervale túto nezrovnalosť v zákone odstrániť, o to viac, že v poslednom období je problematika sexuálneho zneužívania v našich podmienkach čoraz častejšie medializovaná a nielen odbornou, ale predovšetkým laickou verejnosťou vnímaná veľmi citlivo.

Vzhľadom na skutočnosť, že počítačová technika je zaručene bližšia predovšetkým mladším vekovým kategóriám, a teda predmetného trestného činu a konaní popísaných v rámci jeho objektívnej stránky sa jednoznačne dopúšťajú aj mladiství páchatelia, istým riešením by pre zákonodarcu mohlo byť aj vypustenie časti dispozície danej trestnoprávnej normy - špecifikujúcej subjekt daného trestného činu „pričom sám nie je dieťaťom“ a do ustanovenia § 22 ods. 2. (upravujúceho okolnosť vylučujúcu trestnú zodpovednosť z hľadiska veku vo vzťahu k trestnému činu sexuálneho zneužívania) vsunúť okrem § 201 aj § 201a), čo by znamenalo, že trestne zodpovednými u oboch trestných činov sexuálneho zneužívania by bol trestne zodpovedný ten, kto v čase spáchania trestného činu dovŕšil vek 15 rokov. Dikcia ustanovenia by potom mohla znieť takto: „*Pre trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 a §201a nie je trestne zodpovedný ten, kto v čase spáchania činu nedovŕšil 15 rok svojho veku*“. Ak by sa teda predmetného trestného činu dopustila osoba mladistvá, jej sankčný postih by logicky bol miernejší, než je tomu v súčasnosti...

Pokiaľ ide o subjektívnu stránku skúmaného trestného činu je potrebné zvýrazniť, že jej konštrukcia je koncipovaná slovami: „v úmysle“, čo znamená, že k úmyselnej forme zavinenia pristupuje aj niektorý z fakultatívnych znakov viažúcich sa na subjektívnu stránku (vo všeobecnosti ide o pohnútku, motív, cieľ, resp. účel alebo zámer páchatel'a), ktorý sa týmto stáva znakom obligatónym. V prípade tejto skutkovej podstaty trestného činu podľa môjho názoru do úvahy pripadá jednak pohnútku páchatel'a ale aj cieľ, resp. účel páchatel'a, po navrhnutí stretnutia spáchať niektorý z trestných činov uvedených v objektívnej stránke predmetného trestného činu, t. j. buď sexuálneho zneužitia alebo výroby detskej pornografie. „Subjektívna stránka v takejto podobe („v úmysle“) garantuje to, že k dokonaniu trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ dôjde aj vtedy, ak sa napokon páchatel' a obeť ani nestretnú, pretože sa obeť jednoducho nedostaví na vopred dohodnuté miesto.“⁶

Konštrukcia tejto subjektívnej stránky teda veľmi úzko súvisí aj s vývinovými štádiami predmetného trestného činu, a možno povedať, že jej dokazovanie je vždy značne zložité a fakticky späť s preukázaním skutočnosti, že páchatel' naozaj mal v úmysle naplniť konanie vyjadrené v objektívnej stránke a dané trestné činy skutočne chcel spáchať.

⁵ PROKEINOVÁ, M.: Nezrovnalosť v zákone v otázke veku v súvislosti s trestným činom sexuálneho zneužívania. In: Justičná revue. 2020, č. 2, s.227 -230.

⁶ PROKEINOVÁ, M. – LACIAK, O.: Sexuálne zneužívania detí a zverených osôb a trestnoprávna ochrana obetí trestných činov: Bratislava, Wolters Kluwer, 2021, s. 37.

Z hľadiska vývinových štádií tohto trestného činu však treba dodať, že daný trestný čin bude dokonaný už tým momentom, keď páchatel prostredníctvom elektronickej komunikačnej siete navrhne dieťaťu mladšiemu ako 15 rokov stretnutie s cieľom, resp. za účelom spáchania jedného alebo druhého trestného činu. Irelevantné v danom prípade však je, či sa mu skutočne podarí tieto trestné činy aj reálne spáchať (dieťa mladšie ako 15 rokov s ktorým páchatel naviazal komunikáciu napr. prostredníctvom niektorej zo sociálnych sietí bude po dlhšom čase a istom spriatelení sa s predátorom súhlasiť so stretnutím, avšak na dohodnuté miesto stretnutia sa napr. z rôznych dôvodov nedostaví). Hovoríme preto o tzv. predčasne dokonanom trestnom čine. Páchatel bude teda trestne zodpovedný za spáchanie tohto trestného činu aj v prípade, že sa mu nepodarí zrealizovať *de facto to, čo „v úmysle“ zrealizovať mal a chcel*.

„Vo vzťahu k skutkovej podstate trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ treba povedať, že jej formulácia je problematická, čo sa odzrkadľuje aj v aplikačnej praxi, pretože v jednotlivých rozhodnutiach súdov sa vyskytujú rozdielne kvalifikácie skutku.“⁷

Dokazovanie continuity, vzájomného prepojenia subjektívnej a objektívnej stránky pri dokazovaní predmetného trestného činu je preto skutočne jednou zo zásadných otázok v procese dokazovania tejto trestnej činnosti, ktorý si ani nemožno predstaviť bez súbežnej participácie expertov a znalcov najmä na počítačovú (digitálnu) kriminalitu, ktorí sa priberajú do trestného konania za účelom vykonania znaleckého dokazovania. V daných súvislostiach – najmä z aspektu zložitosti dokazovania tohto trestného činu ma napadla aj myšlienka, či by *pro futuro* nebolo vhodné alternácie objektívnych stránok rozdeliť do dvoch samostatných skutkových podstát trestných činov....ale to je už otázka, na riešenie ktorej by mala upozorniť predovšetkým samotná aplikačná prax.

I napriek skutočnosti, že problematike sexuálneho zneužívania s akcentom na ustanovenie § 201a som vo svojom príspevku venovala pozornosť predovšetkým z pohľadu v súčasnosti platného a účinného Trestného zákona v čase pandémie na Slovensku a jeho cieľom nebolo dopodrobna sa venovať historickému exkurzu vývoja právnej úpravy predmetného trestného činu, vždy je pre dokreslenie skúmanej problematiky dobré v kontexte vývoja štátu a práva – nahliadnuť aj do minulosti.⁸

3. ZÁVER

Skúmaním problematiky spätjej s trestným činom sexuálneho zneužívania subsumovaného pod ustanovenie § 201a som dospela k záveru, že i napriek predĺženiu premlčacej lehoty z pôvodných 3 rokov na 15 rokov od dovŕšenia 18 roku veku obeť – miera oznámení v porovnaní s predpandemickým obdobím nezaznamenala nijak výraznejší vzostup vpred a domnievam sa, že tomu i napriek snahám médií a filmových tvorcov ani inak nebude. A ak aj miera týchto oznámení v najbližšom období predsa len stúpne, nebude to obzvlášť výrazný percentuálny posun. V naznačených súvislostiach je zároveň potrebné istým spôsobom „ustrážiť“ predovšetkým také oznámenia na platforme ktorých následne môže dochádzať aj ku krivým obvineniam zo spáchania predmetného trestného činu. Nutnosťou pri dokazovaní tohto trestného činu je, aby orgány činné v trestnom konaní mali sústavne na zreteli princíp prezumpcie nevinoty, boli vybavení potrebnými znalosťami o dokazovanej problematike a boli schopní profesionálnym spôsobom konkrétnu trestnú vec ukončiť tak, aby nedochádzalo aj k prípadným justičným omylom. Zároveň som presvedčená aj o tej skutočnosti, že latencia tohto trestného činu sa bude naďalej prehlbovať aj v súvislosti so sústavne sofistikovanejším postupom a správaním sa samotných páchatelov týchto trestných činov v kyberpriestore.

Východisko z tejto situácie o. i. preto do budúcnosti vidím predovšetkým v dôslednom posilnení odhaľovacej činnosti príslušných orgánov, v profesionálnom dokazovaní a pochopiteľne v realizovaní kvalitných preventívnych opatrení.

Úplne na záver príspevku považujem za potrebné uviesť ešte jednu, myslím že pomerne dôležitú poznámku – zákonodarca by sa mal podľa môjho názoru opätovne vrátiť a zamyslieť sa nad

⁷ Tamže, s. 37 – 39. K jednotlivým kazuistickým prípadom sexuálneho zneužívania podľa § 201a, ktoré dokumentujú našu rozhodovaciu prax odporúčam bližšie pozrieť aj s 49 - 50 predmetnej monografie.

⁸ Bližšie k tomu pozri napr. BELEŠ, A. – GREGOR, M.: Vývoj právnej úpravy sexuálneho zneužívania v Československu. In Historia Et Theoria Iuris.2018, č.2. Publikované 2018. /online/. Dostupné na: <https://w.w.w.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/HTI-2018-2.pdf>.

celkovou koncepciou a logickosťou skúmaného ustanovenia predovšetkým z aspektu sankčného postihu páchatel'a, ktorému sa podarí cieľ svojho konania aj uskutočniť.

Použitá literatúra:

BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel, 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, 1568 s. ISBN 978-80-7400-394-3.

BELEŠ, A., GREGOR, M. Vývoj právnej úpravy sexuálneho zneužívania v Československu. In Historia Et Theoria iuris. 2018, č. 2. ISSN 1338-0753. Publikované 2018. /online/. Dostupné na <https://w.w.w.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/HTI-2018-2.pdf>.

BLAŽEK, R.: Detská pornografia na internete a možnosti boja proti nej. In HULLOVÁ, M. (eds) Mravnostná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly. Zborník vedeckých štúdií a odborných článkov z medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie. Bratislava 2015. ISBN 978-80-8054-646-5.

FEDOROVÍČOVÁ, I.: Účel trestu a jeho význam vo vzťahu ku skutkovej podstate trestného činu sexuálneho zneužívania. In Čentěš, J. KURILOVSKÁ, L., HANGÁČOVÁ, N. a kol. Sankcie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, 388 s. ISBN 978-80-8168-973-4.

HAJDÚCHOVÁ, T, BACIGÁL, I.: Využitie virtuálnej komunikácie cez internet ako prostriedok k sexuálnemu zneužívaniu detí. In HULLOVÁ, M. (eds) Mravnostná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly. Zborník vedeckých štúdií a odborných článkov z medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie. Bratislava 2015. ISBN 978-80-8054-646-5.

MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L. TURAYOVÁ, Y. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 2. aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín: Heuréka 2015, 501 s. ISBN 978-80-8175-011-5.

PROKEINOVÁ, M.: Nezrovnalosť v zákone v otázke veku v súvislosti s trestným činom sexuálneho zneužívania. In Justičná revue 2020, č. 2, s. 227- 230. ISSN 1335-6461.

PROKEINOVÁ, M. – LACIAK, O.: Sexuálne zneužívanie detí a zverených osôb a trestnoprávna ochrana obetí trestných činov.: Bratislava: Wolters Kluwer, 2021. 109 s. ISBN 978-80-571-0350-9

ŠAMKO, P.: Výklad znakov skutkovej podstaty trestných činov sexuálneho zneužívania a výroby detskej pornografie. (cit. 21.4. 2020). Dostupné na <http://www.Pravnelisty.sk/rozhodnutia/a143-vykklad-znakov-skutkovej-podstaty-trestnych-cinov-sexualneho-zneužívania-a-vyroby-detskej-pornografie>.

Zákon č. 140/1961 Zb. z. v znení neskorších predpisov

Zákon č. 421/2002 Z. z. (novela Trestného zákona č. 140/1961 Zb. z.)

Zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov

Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov

Zákon č. 204/2013 Z. z. (novela Trestného zákona)

Zákon č. 274/2017 Z. z. (novela Trestného zákona)

Zákon č. 312/2020 Z. z. (novela Trestného zákona)

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2002/21/ES o spoločnom regulačnom rámci pre elektronické komunikačné siete a služby (zo 7. marca 2002)

Rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV (z 29. mája 2004) o odškodňovaní obetí trestných činov

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu a proti detskej pornografii (z 13. decembra 2011), ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2018/1972 EÚ

Dôvodová správa k zákonu č. 274/2017 Z. z. Dostupné na: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2017/274-2017-z-z.html>.

Dohovor o právach dieťaťa Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/narodne-koordinacne-stredisko/dohovor-pravach-dietata.pdf>.

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Iveta Fedorovičová, CSc.

iveta.fedorovicova@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Šafárikovo nám. č. 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika

APLIKAČNÉ PROBLÉMY V OBLASTI TRESTNÉHO POSTIHU PÁCHATEĽOV SEXUÁLNEHO ZNEUŽÍVANIA DETÍ CEZ INTERNET¹

Denisa Hamranová

Okresná prokuratúra Nové Zámky

Abstrakt: Autorka sa vo vedeckom príspevku zaoberá čoraz aktuálnejšou problematikou sexuálneho zneužívania detí prostredníctvom internetu, pričom kladie dôraz na aplikačné problémy vyskytujúce sa v praxi najmä s ohľadom na nedostatočné, resp. absentujúce skutkové podstaty v Trestnom zákone, ktoré by prispeli k efektívnejšiemu trestnému postihu páchatel'ov takýchto konaní.

Abstract: In the scientific article, the author deals with the increasingly topical issue of the sexual abuse of children on the Internet, with the emphasis on application problems occurring in practice, especially with regard to insufficient, respectively absent merits in the Criminal Code that would contribute to a more effective criminal punishment of the perpetrators of such proceedings.

Kľúčové slová: sexuálne zneužívanie detí, detská pornografia, aplikačné problémy so zneužívaním detí, internet, detská obeť

Key words: Child Sexual Abuse, Child Pornography, Application Problems with Child Abuse, Internet, Child Victim

1 ÚVOD

Zneužívanie detí prostredníctvom internetu, teda prostredníctvom digitálneho priestoru predstavuje špecifickú kategóriu kriminality tzv. počítačovú kriminalitu, ktorá sa v posledných rokoch v dôsledku pokroku technológií značne rozšírila. Podľa správy medzinárodnej organizácie Internet Watch Foundation (IWF) za rok 2018, ktorá monitoruje nevhodný obsah na internete po celom svete,² sa Slovenská republika zaradila medzi krajiny, v ktorých je na serveroch uložené najväčšie množstvo detskej pornografie objavenej v roku 2018. Sexuálne zneužívanie detí prostredníctvom internetu spočíva najmä v páchaní pornografických trestných činov, s ktorými sú spájané viaceré aplikačné problémy v praxi a to najmä zložitým neurčitým pojmom „detská pornografia“, ktorý je obligatórny znakom skutkovej podstaty pornografických trestných činov upravených v III. hlave osobitnej časti zákona číslo 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“). Rovnako v prípade uvedených skutkových podstát a ich čiastočnému prekryvaniu je potrebné dôsledne sa zaoberať tou skutočnosťou, ktorá skutková podstata má mať v konkrétnom prípade prednosť, resp. či je tu možný jednočinný súbeh a pod. Zložitosť posudzovania takýchto činov sa odráža aj v pomerne častej zmene právnej úpravy.

Z týchto dôvodov považujem za dôležité sa vo vedeckom príspevku zaoberať najmä výkladom pojmu „detská pornografia“, ako aj rozborom viacerých trestných činov súvisiacich so sexuálnym zneužívaním detí prostredníctvom internetu s dôrazom na možné aplikačné problémy vyskytujúce sa v praxi.

Medzi trestné činy páchané na deťoch prostredníctvom internetu zaraďujem najmä:

- Obchodovanie s ľuďmi - § 179 odsek 2 Trestného zákona

¹ Príspevok vznikol s podporou financovania z grantu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV 16-0471. This article was supported by the scientific project APVV 16-0471 of the Slovak Research and Development Agency.

² The Internet Watch Foundation Annual Report 2018. Once upon a year. Dostupné na: <https://www.iwf.org.uk/sites/default/files/reports/201904/Once%20upon%20a%20year%20%20IWF%20Annual%20Report%202018.pdf>.

- Sexuálne zneužívanie - § 201a Trestného zákona
- Sexuálne zneužívanie - § 201b Trestného zákona
- Ohrozovanie mravnej výchovy mládeže - § 211 Trestného zákona
- Výroba detskej pornografie - § 369 Trestného zákona
- Rozširovanie detskej pornografie - § 370 Trestného zákona
- Prechovávanie detskej pornografie - § 371 Trestného zákona
- Ohrozovanie mravnosti - § 372 Trestného zákona

2 APLIKAČNÉ PROBLÉMY SÚVISIACE S TRESTNÝM ČINOM SEXUÁLNEHO ZNEUŽÍVANIA PODĽA § 201A TRESTNÉHO ZÁKONA

Zákonom číslo 204/2013 Z. z., sa transponoval čl. 6 ods. 1 Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV (ďalej len „smernica“), ktorý zaviazal členské štáty Európskej únie, aby ustanovili trestný postih dospeljej osoby, ktorá navrhne dieťaťu, ktoré nedosiahlo vek, v ktorom je spôsobilé dať súhlas na pohlavný styk, stretnutie pomocou informačných a komunikačných technológií, za účelom spáchania na ňom niektorí z trestných činov uvedených v článku 3 ods. 4 a článku 5 ods. 6 smernice. Týmto zákonom sa do Trestného zákona zaviedla nová skutková podstata trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a, ktorá ustanovuje, že „Kto prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby navrhne dieťaťu mladšiemu ako pätnásť rokov osobné stretnutie v úmysle spáchať na ňom trestný čin sexuálneho zneužívania alebo trestný čin výroby detskej pornografie, pričom sám nie je dieťaťom, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.“

Predmetná skutková podstata reflektuje nový fenomén súvisiaci s rozvojom informačných technológií, ktorých obeťou sú takmer výlučne deti (ide o tzv. sexting, grooming a sexual solicitation³). Uvedené ustanovenie však postihuje iba kybergrooming, teda iba konanie spočívajúce v nadväzovaní nedovolených kontaktov s dieťaťom prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, a nie grooming všeobecne. Z hľadiska spôsobeného následku, ide o ohrozovací trestný čin, ktorý sa v rámci štádií trestných činov radí medzi predčasne dokonané trestné činy, nakoľko k jeho dokonaniu dôjde až vtedy, keď páchateľ navrhne v rámci elektronickej komunikácie dieťaťu stretnutie, z čoho vyplýva, že k nemu nemusí reálne aj dôjsť. Pre zaujímavosť uvádzam, že podľa právnej úpravy Spojeného kráľovstva upravujúcej obdobný trestný čin, dôjde k dokonaniu trestného činu až vo chvíli, keď sa páchateľ s obeťou stretne, teda páchateľ reálne vycestuje za obeťou alebo obeť vycestuje za páchateľom. V tejto právnej úprave je tak moment dokonania posunutý až do neskoršieho štádia faktického konanie páchateľa.⁴ Francúzsko, rovnako ako Slovenská republika postihuje konanie páchateľa vo forme tzv. „groomingu“, v takom prípade, keď páchateľ za využitia elektronickej komunikačnej zariadení robí osobe mladšej ako 15 rokov sexuálne návrhy, pričom v prípade, že v dôsledku týchto návrhov dôjde k osobnému stretnutiu páchateľa a dieťaťa, môže súd uložiť vyšší trest.⁵ V prípade austrálskej úpravy štátu Queensland sa grooming postihuje už vtedy, keď páchateľ komunikuje s obeťou s cieľom v budúcnosti osobné stretnutie navrhnuť. Moment dokonaniu trestného činu tak nastáva už v úvodných štádiách, pričom v tomto prípade sa postihuje samotná komunikácia, kde sa skúma pohnútky páchateľa, v čom je odlišnosť od slovenskej právnej úpravy, v rámci ktorej sa nepostihuje konanie páchateľa, ktorý len komunikuje s dieťaťom bez toho, že by mu navrhol osobné stretnutie.⁶

V rámci realizácie dozoru prokurátora v zmysle ustanovenia § 230 zákona číslo 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“), konkrétne pri previerkach vyšetrovacích spisov sa vyskytujú prípady, kedy nám zo skutkového deja (najčastejšie z uznesenia o začatí trestného stíhania podľa § 199 Trestného poriadku) vyplynie, že páchateľ trestného činu, ktorý je trestne stíhaný za trestný čin napr. obchodovania s ľuďmi podľa § 179 Trestného zákona, sa elektronicky dohadoval s viacerými osobami na prevzatí ich dieťaťa v úmysle

³ Sextingom označujeme elektronické zasielanie textových správ, fotografií, obrázkov, videí s intímnyim eroticko-sexuálnym obsahom.

⁴ Ustanovenie § 16 zákona o sexuálnych trestných činoch z roku 2003 - Sexual Offences Act 2003 Online: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/contents>.

⁵ <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070719/>.

⁶ http://www5.austlii.edu.au/au/legis/qld/consol_act/cc189994/s218b.html.

spáchať na ňom trestný čin sexuálneho zneužívania. V praxi sa teda vyskytujú prípady konania páchatela (najmä začiatočných sexuálnych predátorov), ktorý prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby navrhne inej dospeljej osobe, ktorá ma vo svojej osobnej starostlivosti dieťa, stretnutie za účelom spáchania trestných činov na tomto dieťati. Uvedené konanie však nemožno považovať za prípravu na sexuálne zneužívanie podľa § 201 Trestného zákona, nakoľko ide o veľmi vzdialené štádium tohto trestného činu a rovnako nakoľko z hľadiska súbehu medzi § 201 a § 201 a Trestného zákona nejde o vylúčenie jednočinného súbehu. Na základe uvedeného dôsledku došlo k prijatiu k určitej privilegovanej skutkovej podstaty sexuálneho zneužívania podľa § 201a Trestného zákona. Rovnako tak poukazujem na rozdielnosť trestných sadzieb, teda vyššie trestné sadzby – prečin a zločin (§ 201 – 3 až 10 rokov a § 201a – 6 mesiacov až tri roky), v dôsledku čoho nemožno aplikovať materiálny korektív, ak by išlo o prípravu, resp. využitie odklonov, aj keď súd posudzuje pri príprave v zmysle § 34 odsek 5 písmeno c) Trestného zákona aj to, do akej miery sa konanie páchatela priblížilo k dokonaniu trestného činu, ako aj na okolnosti a na dôvody, pre ktoré k dokonaniu trestného činu nedošlo.

Možný súbeh uvedených trestných činov demonštrujem na rozhodnutí Okresného súdu Bánovce nad Bebravou, v rámci ktorého sa páchateľ dopustil skutku na tom skutkovom základe, že v období od XX.X.XXXX do XX.XX.XXXX si prostredníctvom správ zasielaných cez aplikáciu P. dohodol s maloletou J. L. osobné stretnutie za účelom vykonania pohlavného styku, hoci vedel, že maloletá J. L. mala v tom čase iba XX rokov a so zámerom vykonania pohlavného styku s maloletou J. L. si vopred objednal izbu v penzióne G. na ulici X. č. XXXX/XX v W. nad W. a zabezpečil prezervatívy, následne sa dňa XX.XX.XXXX v čase okolo XX.XX hod. s maloletou J. L. osobne stretol v W. nad W. a spoločne s maloletou J. L. prišiel do penziónu G. s úmyslom vykonať s maloletou J. L. súlož, kde ich odmietli ubytovať a z tohto dôvodu k pohlavnému styku nedošlo, X. v období od XX.X.XXXX do XX.XX.XXXX prostredníctvom správ zasielaných cez aplikáciu P. žiadal maloletú J. L. o vyhotovenie a zaslanie fotografií s vyobrazením intímnych častí tela maloletej J. L. za účelom vyvolania svojho sexuálneho uspokojenia, hoci vedel, že maloletá J. L. mala v tom čase iba XX rokov, ktorá mu na základe jeho žiadostí zaslala najmenej X fotografií zachytávajúcich obnažené prsia a rozkrok maloletej J. L. V uvedenom prípade bol obžalovaný odsúdený v bode X za zločin sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 1 Trestného zákona spáchaný v štádiu prípravy a prečin sexuálneho zneužívania podľa § 201a Trestného zákona a v bode 2 zločin výroby detskej pornografie podľa § 368 ods. 1, ods. X písm. a) Trestného zákona.⁷ Konanie páchatela v súčasnosti subsumované pod ustanovenie § 201a Trestného zákona aj keď nebolo právne zakotvené, nebolo možné pred jeho zavedením považovať, resp. bolo nesprávne považovať za trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 Trestného zákona v štádiu prípravy.

Na základe vyššie uvedeného by som navrhovala zakotviť ďalšiu základnú skutkovú podstatu trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a Trestného zákona, ktorá by ustanovila trestný postih osoby, ktorá by prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby navrhla dospeljej osobe, ktorá má dieťa mladšie ako pätnásť rokov vo svojej osobnej starostlivosti, resp. pod dozorom, osobné stretnutie v úmysle spáchať na dieťati trestný čin sexuálneho zneužívania alebo trestný čin výroby detskej pornografie.

Ďalším aplikačným problémom súvisiacim s trestným činom sexuálneho zneužívania podľa § 201a Trestného zákona je vymedzenie konkrétneho subjektu, nakoľko z dikcie ustanovenia páchateľ „sám nie je dieťaťom“ vyplýva, že musí ísť v zmysle definície pojmu "dieťa", uvedenej v § 127 ods. 1 Trestného zákona o dospelého páchateľa. Neuplatní sa všeobecná podmienka trestnej zodpovednosti veku podľa § 22 ods. 2 Trestného zákona⁸. V dôvodovej správe k zákonu číslo 204/2013 Z. z., ktorá zaviedla ustanovenie § 201a Trestného zákona, nie je uvedený relevantný dôvod zavedenia trestnoprávneho postihu len dospeljej osoby, výklad sa obmedzil len na to že „páchateľ mladší ako 18 rokov nie je dostatočne zrelý posúdiť význam takéhoto svojho konania“.⁹ V praxi sa možno stretnúť s mnohými konaniami mladistvých osôb pod vplyvom rozvoja internetových technológií, pričom takéto konanie by bolo možné postihnúť práve uvedeným ustanovením, avšak

⁷ Rozsudok Okresného súdu Bánovce nad Bebravou sp. zn. 3T/11/2020 zo dňa 29. 04. 2020.

⁸ Ustanovenie § 22 odsek 1 Trestného zákona: *Kto v čase spáchania činu inak trestného nedovŕšil štrnásť rok svojho veku, nie je trestne zodpovedný.*

⁹ Dôvodová správa k zákonu č. 204/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

vzhľadom na nedostatok veku páchatela býva v postupe pred začatím trestného stíhania vec odmietnutá, ev. v prípravnom konaní zastavená podľa § 215 ods. 1 písm. d) Trestného poriadku v spojení s ustanovením § 9 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku.

V kontexte predmetnej problematiky poukazujem na českú právnu úpravu a s ňou súvisiaci trestný čin nadväzovania nedovolených kontaktov s dieťaťom podľa § 193b zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestní zákoník“), v rámci ktorého je však odlišne od našej právnej úpravy vymedzený subjekt všeobecným spôsobom, teda uplatňuje sa všeobecná trestnoprávna zodpovednosť podľa § 25 Trestního zákoníka.

V dôsledku vyššie uvedeného by sme navrhovali vypustiť dikciu „sám nie je dieťaťom“, nakoľko uvedené ustanovenie nemá právne relevantný dôvod na nemožnosť trestného postihu páchatelov mladších ako 18 rokov.

3 APLIKAČNÉ PROBLÉMY SÚVISIACE S TRESTNÝMI ČINMI DETSKEJ PORNOGRAFIE

Detská pornografia predstavuje závažné porušenie základných práv, najmä práv detí na ochranu a starostlivosť, čo vyplýva z Dohovoru OSN o právach dieťaťa z roku 1989 a Charty základných práv EÚ z roku 2000. V súlade so smernicou Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 2011/92/EÚ zo dňa 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady EÚ 2004/68/SVV, pričom detskou pornografiou sa rozumie „*vyobrazenia zaznamenávajúce sexuálne zneužívanie detí dospelými*“. Rovnako tak môže tiež zahŕňať vyobrazenia detí zapojených do jednoznačne sexuálneho konania alebo vyobrazenia ich pohlavných orgánov, keď sa tieto zobrazenia používajú primárne na sexuálne účely a využívajú s vedomím dieťaťa alebo bez jeho vedomia. Pojem detskej pornografie sa navyše vzťahuje na realistické zobrazenie dieťaťa, pri ktorom sa dieťa zúčastňuje, alebo je zobrazené, ako sa zúčastňuje, na jednoznačne sexuálnom konaní primárne na sexuálne účely.

Trestnosť výroby, rozširovania alebo prechovávaného pornografie bola zakotvená do samostatných skutkových podstát zákonom č. 183/1999 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon. Do nadobudnutia účinnosti tejto novely bolo takéto konanie právne kvalifikované ako trestný čin ohrozovania mravnosti podľa § 205 zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. Týmto zákonom sa zároveň zdefinoval pojem „detské pornografické dielo“. Uvedený pojem vychádzal z výkladu tohto pojmu súdnou praxou a obsah diela sa posudzovalo z toho hľadiska, či jeho účelom bolo vyvolanie sexuálneho vzrušenia či sexuálneho uspokojenia alebo nie bez ohľadu či to vyvolalo sexuálne vzrušenie alebo uspokojenie u konkrétnej osoby. V zmysle takéhoto výkladu boli trestne postihnuté aj osoby, ktoré vyrobili detské pornografické dielo, pre svoje vlastné súkromné účely, bez úmyslu šíriť ho ďalej.¹⁰

V súčasnosti je pojem „detská pornografia“ v Trestnom zákone explicitne definovaný v ustanovení § 132 ods. 4 nasledovne: „*Detskou pornografiou sa na účely tohto zákona rozumie zobrazenie skutočnej alebo predstieranej súložie, iného spôsobu pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom alebo osobou vyzerajúcou ako dieťa alebo zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa alebo osoby vyzerajúcej ako dieťa určené na sexuálne účely.*“

Ide však o pomerne novo upravenú definíciu, nakoľko do účinnosti zákona č. 161/2018 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, sa za detskú pornografiu rozumelo „*zobrazenie skutočnej alebo predstieranej súložie, iného spôsobu pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom alebo osobou vyzerajúcou ako dieťa alebo zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa alebo osoby vyzerajúcej ako dieťa určené na sexuálne účely inej osoby.*“

V zmysle ustálenej judikatúry platilo, že za páchatela zločinu výroby detskej pornografie je v zmysle aplikačnej praxe nevyhnutné považovať aj výrobcu detskej pornografie „v súkromí“ a pre vlastné účely, t. j. bez podmienky jej ďalšieho šírenia.¹¹ Pod inou osobou je tak potrebné rozumieť aj samotného výrobcu detskej pornografie, ktorý si ju ponecháva vo svojej dispozícii. Okresný súd Nové

¹⁰ K tomu pozri napr. rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 10. júna 2002, sp. zn. 7Tz 3/2002.

¹¹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 24. februára 2015, sp. zn. 2Tdo 8/2015.

Mesto nad Váhom, svojom rozhodnutí sp. zn. 2T/115/2010 zo dňa 1. decembra 2010 uviedol, že ustanovenie § 132 ods. 3 Trestného zákona „nemožno vykladať tak, že o výrobu detskej pornografie nepôjde vtedy, ak v čase jej výroby nie je u výrobcu daný úmysel (aspoň na úrovni uzrokovania s tým) sprístupniť takéto detské pornografické dielo inej osobe alebo iným osobám za účelom vyvolania sexuálneho uspokojenia tejto „inej osoby“, t. j. ak osoby zapojené do jeho výroby tak činia len pre svoju vlastnú domácu potrebu. Preto podľa názoru súdu postačuje, ak takéto dielo svojím obsahom je na základe všeobecných sexuologických kritérií potenciálne spôsobilé u sexuálne zdravého jedinca („inej osoby“) sexuálne uspokojenie a nie je potrebné pátrať a dokazovať, či tu už v čase vzniku videa bola známa iná osoba (alebo vopred neurčený okruh iných osôb – napríklad pri dielach umiestňovaných na internet), ktorá by mala z tohto diela nejakým spôsobom sexuálne profitovať. O detskú pornografiu preto nepôjde nie vtedy, ak nahrávka nebola v čase vzniku rozhodnutím jej aktérov určená pre inú (tretiu) osobu (resp. osobu), ale nepôjde o ňu vtedy, ak domnelé pornografické dielo z hľadiska všeobecných sexuologických kritérií nie je svojím obsahom spôsobilé smerovať k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia, t. j. nie je spôsobilé vyvolať sexuálne uspokojenie akéhokoľvek potenciálne sexuálne dospelého a sexuálne zdravého recipienta... Taktiež je súd toho názoru, že Trestný zákon pri zločine výroby detskej pornografie podľa § 368 ods. 1 Trestného zákona nezohľadňuje mieru vlastného vnímania či už sexuálnej zrelosti alebo predchádzajúcich skúsenosti poškodeného dieťaťa, ani úroveň aktívnej participácie dieťaťa na výrobe detskej pornografie, dokonca ani to, ak je preukázané, že výroba detskej pornografie je nápadom poškodeného, sexuálne už ostrieľaného dieťaťa a ak páchatel' žijúci dlhodobo s týmto dieťaťom aktívnym sexuálnym životom, trebárs aj na úrovni spoločnej domácnosti, je k takémuto aktu prehovorený. Taktiež nemôže zavážiť ani znaleckým dokazovaním zistený taký stav vývoja osobnosti poškodeného dieťaťa, ktorý by toto dieťa z hľadiska psychosociálneho a sexuálneho kvalifikoval ako sexuálne a psychicky dospelú osobnosť.“ Obdobný právny názor zaujal aj Krajský súd v Trenčíne, ktorý na základe odvolania prokurátorky zrušil výrok súdu prvého stupňa o uznaní viny obžalovaného za zločin výroby detskej pornografie podľa § 368 odsek 1 Trestného zákona a uznal ho vinným len zo zločinu rozširovania detskej pornografie podľa § 369 odsek 1, odsek 2 písmeno b) Trestného zákona. Obžalovanému bolo kladené za vinu vyhotovenie fotografií svojej obnaženej priateľky a ich orálneho styku, ktoré neskôr elektronickou cestou zaslal inej osobe. Krajský súd v tomto prípade konštatoval neexistenciu „pornografického úmyslu“ u obžalovaného v čase vyhotovovania fotografií. Tento úmysel podľa názoru súdu obžalovaný „pojal až keď predmetné fotografie sprístupnil na internet“, t. j. až v momente, kedy sa od poškodenej dozvedel, že sa s ním rozchádza. Krajský súd tak podmienil trestnú zodpovednosť páchatela za výrobu detskej pornografie až jej rozšírením iným osobám.¹²

Následne však Najvyšší súd Slovenskej republiky výrazným spôsobom pozmenil doterajšiu aplikačnú prax, nakoľko vyslovil právny názor, že smerovanie k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby v zmysle § 132 ods. 4 Trestného zákona nie je dané potenciálnou (objektívnou) spôsobilosťou vyvolať také uspokojenie, ale určením účelu použitia konkrétneho zobrazenia sexuálneho styku alebo obnažených častí tela páchatel'om trestného činu pri konaní uvedenom v § 368 až 370 Trestného zákona; **inou osobou je osoba odlišná od páchatela**.¹³

V tomto prípade dochádzalo k absurdným situáciám, kedy páchatel', ktorý si vyrobil detskú pornografiu pre vlastné účely, a neposúval ju ďalej nebol trestne stíhaný, nakoľko nešlo o detskú pornografiu, pretože si ju nechával pre svoje súkromné účely. Ako príklad možno uviesť rozhodnutie prokurátora o zastavení trestného stíhania podľa § 215 odsek 1 písmeno b) Trestného poriadku¹⁴, voči páchatel'ovi, ktorý bol trestne stíhaný za zločin výroby detskej pornografie podľa § 369 odsek 1 Trestného zákona na tom skutkovom základe, že od presne nezistenej doby pravdepodobne od 23. 10. 2017 do 15. 11. 2017 na presne nezistenom mieste v okrese Prievidza, pravdepodobne v Bojniciach prostredníctvom internetovej siete cez Messenger, na ktorej vystupoval pod menom „XXXXX“ komunikoval s maloletou XXXXX, XXXXX, ktorá tam bola prihlásená pod menom XXXXX pričom od 28.10.2017 do 12. 11. 2017 žiadala poškodenú, aby sa odfotovala nahá v konkrétnych pózach, aby odfotovala konkrétne nahé časti svojho tela a aby mu fotografie následne poslala, čo poškodená viackrát urobila, vyhotovila fotografie svojho nahého tela a tieto mu následne v počte 6 kusov poslala, pričom vedel, že poškodená má menej ako 15 rokov. V odôvodnení uvedeného

¹² Rozhodnutie Krajského súdu v Trenčíne sp. zn. 23/To/19/2011 zo dňa 31. januára 2012.

¹³ Tpj 15/2018 – 2.

¹⁴ Rozhodnutie Okresnej prokuratúry Prievidza.

uznesenia prokurátorka poukázala na to, že podľa § 132 ods. 4 Trestného zákona účinného do 1. 7. 2018 sa detskou pornografiou na účely tohto zákona rozumelo zobrazenie skutočnej alebo predstieranej súlože, iného spôsobu pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom alebo osobou vyzerajúcou ako dieťa alebo zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa alebo osoby vyzerajúcej ako dieťa smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby. Trestnoprávne kolégium Najvyššieho súdu SR na zasadnutí dňa 16. 04. 2018 prijalo judikát č. Tpj 15/2018 – 2, z ktorého vyplýva, že charakteristika zobrazenia sexuálneho styku alebo obnažených častí tela v zmysle § 132 ods. 4 Trestného zákona „smerujúceho k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby“ je súčasťou legálnej definície detskej pornografie a teda aj zákonným znakom trestných činov podľa § 368 až § 370 Trestného zákona, ktoré obsahujú vo svojich odsekoch 1 všeobecný kvalifikačný pojem „detská pornografia“ v príslušnom gramatickom tvare. Pritom smerovanie k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby v zmysle § 132 ods. 4 Trestného zákona nie je dané potenciálnou (objektívnou) spôsobilosťou vyvolať také uspokojenie, ale určením účelu použitia konkrétneho zobrazenia sexuálneho styku alebo obnažených častí tela páchatelom trestného činu pri konaní uvedenom v § 368 až § 370 Trestného zákona. Inou osobou je osoba odlišná od páchatela. Rozhodujúce je subjektívne zameranie osoby, ktorá so zobrazením vykonáva manipuláciu. V tomto prípade nahé fotografie, ktoré vyhotovila poškodená XXXXX na žiadosť YYYYYY a ktoré následne zaslala obvinenému smerovali len k sexuálnemu uspokojeniu YYYYYY a nie aj inej, ďalšej osoby, odlišnej od neho. Preto tieto fotografie nemožno vzhľadom na judikát Najvyššieho súdu SR č. Tpj 15/2018 – 2 zo dňa 16. 4. 2018 považovať v zmysle § 132 ods. 4 Trestného zákona účinného do 1. 7. 2018 za detskú pornografiu.

Takáto definícia však nezodpovedala nielen medzinárodným a európskym kritériám, ale ani samotnému princípu trestnoprávneho postihu detskej pornografie, a preto bolo potrebné ju legislatívne upraviť vypustením slov „**inej osoby**“.¹⁵

Aj napriek uvedenej zmene právnej definície „detská pornografia“ v súčasnosti vyvstáva otázka, ako postupovať v situácii, keď si takéto videá, ev. fotky vyrobí pre vlastné účely dve osoby ako aktéri zobrazenia, z ktorých jedna je dieťa, ale nad pätnásť rokov a druhá osoba dospelá, čisto pre vlastné účely sexuálnych radovánok (napríklad sexuálne video), prípadne ak len jedna osoba, či už dieťa, alebo dospelá osoba urobí takéto zobrazenie iného dieťaťa, avšak nad pätnásť rokov čisto pre vlastné, prípadne spoločné sexuálne potešenie (napríklad dvadsať ročný chlapec si nafotí svoju nahú sedemnásťročnú priateľku). V reálnom živote, obzvlášť v období dospievania, je pomerne bežné, keď dieťa (napr. vo veku od 15 - 18 rokov) nadväzuje a udržuje vzťahy s rovesníkmi, v rámci ktorých súhlasí s vykonávaním sexuálnych aktivít s osobou v približne rovnakom veku, prípadne aj za využitia informačných a komunikačných technológií súhlasí alebo sa priamo podieľa na zhotovovaní záznamov, ktoré majú *de facto* charakter detskej pornografie. V takom prípade je na rozhodnutí každého členského štátu, či bude také konanie kriminalizovať. Musí však dôjsť k splneniu nasledovných kumulatívnych podmienok:

- deti sú v rovnocennom postavení, veku, stupni vývoja, či zrelosti;
- sú vykonávané s ich súhlasom, nedošlo k ich zneužitiu (dosiahli stanovený vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity).

Zastávam názor, že v súčasnej dobe sú uvedené sexuálne aktivity medzi dvomi osobami súčasťou bežného zdravého sexuálneho správania, na ktoré majú osoby, ktoré dosiahli pätnásť rokov svojho veku, právo v zmysle výkladu *ad argumentum* § 201 Trestného zákona. Zo systematického hľadiska im toto priznané právo nemôže brať iné ustanovenie Trestného zákona, ani iného všeobecne záväzného právneho predpisu, v dôsledku čoho by takéto zobrazenie sexuálneho styku či tela osoby mladšej ako osemnásť rokov, ale staršej ako pätnásť rokov čisto na súkromné účely nemalo byť považované za detskú pornografiu v zmysle § 132 odsek 3 Trestného zákona, kým nie je použitá pre účely vyvolávania sexuálneho uspokojovania ešte iných osôb (napríklad chlapec ukáže fotky svojej nahej priateľky kamarátom).

¹⁵ Legislatívna zmena sa uskutočnila zákonom č. 161/2018 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

Na základe vyššie uvedených skutočností v aplikačnej praxi potom vyvstávajú otázky:

- Môže byť obeť zároveň páchatelom?
- Správny výklad pojmu detskej pornografie (počas 12 rokov zmenený trikrát)?
- Vytvorenie videa alebo fotografií osôb, ktoré žijú v intimnom vzťahu – beztretnosť?
- Korešponduje hranica legálneho sexu s pojmom „detská pornografia“?

Z dikcie ustanovenia § 368 Trestného zákona „Kto využije, získa, ponúkne alebo inak zneužije dieťa na výrobu detskej pornografie alebo detského pornografického predstavenia alebo umožní také jeho zneužitie, alebo sa inak podieľa na takejto výrobe, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov“ je zrejmé, že musí dôjsť k zneužitiu dieťaťa, ktoré spočíva vo využití nedostatočnej psychickej zrelosti dieťaťa, ktoré pre nedostatok veku ešte nemôže byť spôsobilé posúdiť dôsledky svojho konania za účelom výroby detskej pornografie. Umožnenie zneužitia dieťaťa na výrobu pornografie – každé konanie, ktoré prispeje k tomu, že dieťa je zneužitá na výrobu detskej pornografie. Páchatelom v tomto prípade bude osoba odlišná od výrobcu detskej pornografie; môže to byť rodič dieťaťa, učiteľ, vychovávateľ, ale aj iná osoba, ktorá umožní takéto jeho zneužitie. Inak sa podieľať na výrobe detskej pornografie znamená sprostredkovať dieťa na výrobu pornografie, resp. nahováranie dieťaťa, jeho poučovanie o možnosti zárobku, ale aj akékoľvek iné podieľanie sa na výrobe detskej pornografie.

V aplikačnej praxi sa však bežne vyskytujú situácie, kedy si osoba staršia ako 15 rokov a mladšia ako 18 rokov (z trestnoprávneho hľadiska ide o dieťa) vyhotoví fotografie svojho nahého tela, pričom vzniká otázka, či je možné takúto osobu trestne stíhať za trestný čin výroby detskej pornografie. Zastávam názor, že z dikcie ustanovenia § 368 Trestného zákona exaktne vyplýva, odlišnosť osoby páchatela a odlišnosť osoby poškodenej, nakoľko aj v prípade formulácie právnej vety nepripadá v úvahu, aby dieťa zneužilo seba na výrobu detskej pornografie, ev. inak sa podieľalo na takejto výrobe, nakoľko výklad „Inak sa podieľať na výrobe detskej pornografie“ znamená sprostredkovať dieťa na výrobu pornografie, resp. nahováranie dieťaťa, jeho poučovanie o možnosti zárobku, ale aj akékoľvek iné podieľanie sa na výrobe detskej pornografie.¹⁶ Príkladom uvádzam skutok, kedy mladistvá S. C. (16 rokov) opakovane v dňoch xx, vyhotovovala s A. T. (21 rokov) videá, na ktorých boli obnažené, dotýkali sa svojich pohlavných orgánov, pričom mladistvá S. C. vykonávala orálny styk s A. T., takto vyhotovené videá ďalej v dňoch xxxxx, prostredníctvom sociálnej siete Pokec.sk A. T. sprístupňovala so súhlasom mladistvej S. C. užívateľom xxx, za ktoré im boli vyplácané sumy v hodnote 20 až 30 Eur. Z uvedeného skutku je zrejmé, že trestného činu sa dopustila mladistvá sama na seba, pričom v tomto prípade podľa môjho názoru nie je možné, aby dieťa spáchalo trestný čin výroby detskej pornografie, nakoľko z výkladu ustanovenia § 368 odsek 1 Trestného zákona nepochybne vyplýva, že páchatel je osoba odlišná od poškodenej, teda dieťaťa. Uvedené však nebráni tomu, aby bola takáto osoba trestne stíhaná podľa § 369 odsek 1 Trestného zákona za rozširovanie detskej pornografie, a to za účelom získania majetkového prospechu. Rovnako uvádzam, že druhá osoba (21 rokov) však môže byť stíhaná aj za trestný čin výroby detskej pornografie podľa § 368 Trestného zákona voči maloletej, nakoľko sa podieľala na výrobe detskej pornografie v súčinnosti s maloletou.

V tejto súvislosti by som chcela poukázať na v skutku veľmi efektívnu českú právnu úpravu pornografických trestných činov, kde diametrálne odlišujú výrobu detskej pornografie akoukoľvek osobou, teda aj samým sebou (ustanovenie § 192 Trestného zákoníka) a zneužitie dieťaťa k výrobe pornografie (§ 193 Trestného zákoníka).

§ 192

Výroba a iné nakladanie s detskou pornografiou

(3) Kdo vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, činí verejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem, anebo kdo kořistí z takového pornografického díla, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

§ 193

Zneužití dítěte k výrobě pornografie

¹⁶ ČENTÉŠ, J. A KOL. Trestný zákon – Velký komentár. Eurokódex, 2020, s. 452.

(1) Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede nebo zneužije dítě k výrobě pornografického díla nebo kořistí z účasti dítěte na takovém pornografickém díle, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

Predmetná právna úprava výstižne odlišuje situácie, kedy páchatelom trestného činu, môže byť osoba, ktorá vyrobí detský pornografický materiál, hoc aj sama na sebe, a zároveň páchatela trestného činu, ktorého úmyslom je vyrobiť pornografický materiál tým, že využije, ev. zneužije dieťa k takejto výrobe. V takýchto prípadoch sa uvedená skutková podstata podľa § 192 Trestného zákoníka môže využiť aj už na vyššie spomenutú situáciu dvoch mladých ľudí, ktorí si zaznamenávajú priebeh svojho sexuálneho aktu, resp. si medzi sebou vymieňajú svoje obnažené fotky.

4 ZÁVER

Sexuálne zneužívanie detí prostredníctvom internetu a následne sa odvíjajúcich ďalších obdobných konaní na deťoch považujem sa alarmujúci problém vzhľadom na rozširujúce sa možnosti internetu a rozmach sociálnych sietí. Na jednej strane je odsúdeniahodné, a absolútne spoločnosťou neakceptovateľné konanie páchatela, ktorý zneužije dieťa na výrobu detskej pornografie hoc aj pre vlastné účely, bez úmyslu poskytnúť takýto materiál iným osobám. Na strane druhej však potrebné každé jedno konanie posúdiť osobitne a vzhľadom na skúmanie všetkých skutočností uvedeného prípadu. Obzvlášť za dôležité považujem dôsledne sa zaoberať naplnením zákonných znakov prečinu výroby detskej pornografie v prípade dvoch ľudí, ktorí sa pre svoje súkromné účely vyrobia videá alebo fotky, ktoré zaznamenávajú ich sexuálny alebo iný obdobný styk, ev. obnažené ľudské telo, nakoľko v súčasnej dobe je prirodzené, že dvaja mladí ľudia si takéto fotografie alebo videá vyrobia pre svoje súkromné účely. Poukazujem aj na tú skutočnosť, že hranica legálneho styku je v podmienkach Slovenskej republiky upravená na 15 rokov veku, čo je v zmysle detskej pornografie absurdné, aby osoba mohla vykonávať pohlavný styk, ale už vyhotoviť si z toho fotografie nemôže. V tomto prípade je potrebné v takýchto situáciách dôsledne sa zaoberať všetkými skutkovými okolnosťami prípadu a dôsledne posudzovať naplnenie zákonných znakov týchto trestných činov. Následne je nevyhnutné zvažovať v rámci trestného konania možnosť aplikácie materiálneho korektívu, ev. rozhodnúť formou odklonov v prípade splnenia zákonných podmienok podľa Trestného poriadku.

Použitá literatúra:

ČENTĚŠ, J. A KOL., Trestný zákon – Veľký komentár. Eurokódex, 2020, s. 452.

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/contents>.

<https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070719/>.

http://www5.austlii.edu.au/au/legis/qld/consol_act/cc189994/s218b.html.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 24. februára 2015, sp. zn. 2Tdo 8/2015.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 10. júna 2002, sp. zn. 7Tz 3/2002.

Rozhodnutie Krajského súdu v Trenčíne sp. zn. 23/To/19/2011 zo dňa 31. januára 2012.

Tpj 15/2018 - 2

Rozsudok Okresného súdu Bánovce nad Bebravou sp. zn. 3T/11/2020 zo dňa 29. 04. 2020.

Dôvodová správa k zákonu č. 204/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z.

Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

Zákon č. 161/2018 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

Kontaktné údaje:

JUDr. Denisa Hamranová, PhD.

d.hamranova@gmail.com

Okresná prokuratúra Nové Zámky

F. Rákocziho 15

940 02 Nové Zámky

VYBRANÉ TRESTNÉ ČINY PÁCHANÉ PROSTREDNÍCTVOM POČÍTAČOVÉHO SYSTÉMU¹

Margita Prokeinová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The article focuses on selected criminal offenses with a sexual motive, which are committed or may be committed through a computer system, which is also substantiated by specific cases from court decisions. In the current pandemic crisis, the threat to this form of crime is even more emerging, whereas the time spent at the computer is increased and therefore efforts must be made to avert such a threat.

Abstrakt: Článok je zameraný na vybrané trestné činy so sexuálnym motívom, ktoré sú páchané, respektíve môžu byť páchané prostredníctvom počítačového systému, čo je podložené aj konkrétnymi prípadmi zo súdnych rozhodnutí. V čase súčasnej pandemickej krízy sa ešte viac vytvára hrozba pre takúto formu páchania trestnej činnosti, keďže čas strávený za počítačom je zvýšený, a preto treba vyvíjať snahu na odvrátenie takejto hrozby.

Key words: selected criminal offenses, sexual motive, computer system.

Kľúčové slová: vybrané trestné činy, sexuálny motív, počítačový systém.

1 ÚVOD

V zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „TZ“ alebo „Trestný zákon“) je upravených niekoľko trestných činov, kde je predmetom útoku počítačový systém alebo jeho časti a zároveň sú v ňom obsiahnuté aj trestné činy, ktoré môžu byť spáchané prostredníctvom počítačového systému. Článok je zameraný práve na tento druhý prípad, pričom uvádzame vybrané trestné činy, a to so sexuálnym zameraním vzhľadom na projekt APVV č. 16-0471, s podporou ktorého je tento článok písaný. Medzi takéto trestné činy sme zahrnuli:²

- sexuálne zneužívanie podľa § 201a TZ,
- sexuálne zneužívanie podľa § 201b TZ,
- vydieranie podľa § 189,
- výroba detskej pornografie podľa § 368 TZ,
- rozširovanie detskej pornografie podľa § 369 TZ,
- prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení podľa § 370 TZ,
- ohrozovanie mravnosti podľa § 371 a § 372 TZ,
- podpora a propagácia sexuálnych patologických praktík podľa § 372a TZ.

Naším cieľom je zamerať sa na objektívnu stránku predmetných trestných činov, k naplneniu ktorej došlo prostredníctvom počítačového systému aj napriek tomu, že to z nej priamo implicitne nevyplýva. Môže to byť tiež jeden zo spôsobov spáchania trestného činu, pokiaľ to povaha skutkovej podstaty trestného činu umožňuje.

2 SEXUÁLNE ZNEUŽÍVANIE

Trestný čin sexuálneho zneužívania je zaradený podľa druhového objektu medzi trestné činy proti ľudskej dôstojnosti, ktoré sa nachádzajú v druhom diele druhej hlavy Osobitnej časti Trestného zákona. Predmetný trestný čin je upravený v štyroch paragrafových ustanoveniach – § 201, § 201a, § 201b a § 202 TZ. V článku sa budeme venovať v tejto časti len ustanoveniam § 201a, § 201b TZ,

¹ Tento článok vznikol za podpory vedeckého projektu APVV č. 16-0471.

This article was supported scientific project APVV no. 16-0471.

² Väčšina z uvedených trestných činov sú súčasťou deviatej hlavy Osobitnej časti Trestného zákona, ktorá je pod názvom „Trestné činy proti iným právam a slobodám.“

pretože konštrukcia ich skutkových podstát umožňuje, aby mohli byť spáchané prostredníctvom počítačového systému. Je žiaduce ešte dodať, že tieto dve paragrafové ustanovenia boli do Trestného zákona doplnené dodatočne jeho novelou zákonom č. 204/2013 Z. z. K tomuto kroku sa pristúpilo na základe transpozície smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV.

2.1 Sexuálne zneužívanie podľa § 201a TZ

Trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ je obsiahnutý len v základnej skutkovej podstate, ktorá je formulovaná v takomto znení:

„Kto prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby navrhne dieťaťu mladšiemu ako pätnásť rokov osobné stretnutie v úmysle spáchať na ňom trestný čin sexuálneho zneužívania alebo trestný čin výroby detskej pornografie, pričom sám nie je dieťaťom, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.“³

Na účel článku si možno všimnúť pojem „elektronická komunikačná služba.“ Tento pojem nie je definovaný v rámci výkladových pojmov v piatej hlave Všeobecnej časti Trestného zákona, preto treba vychádzať z osobitného právneho predpisu a to konkrétne zo zákona č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o elektronických komunikáciách“).⁴ V zmysle § 3 ods. 1 predmetného zákona sa za elektronickú komunikačnú službu považuje služba, obvykle poskytovaná za odplatu, ktorá spočíva úplne alebo prevažne v prenose signálov v sieťach, vrátane telekomunikačných služieb a prenosových služieb v sieťach používaných na rozhlasové a televízne vysielanie. Toto ustanovenie zároveň vymedzuje, čo nie je elektronickou komunikačnou službou. Nie je ňou poskytovanie obsahu ani zabezpečenie alebo vykonávanie redakčného dohľadu nad obsahom prenášaným pomocou sietí a služieb a nezahŕňa ani služby informačnej spoločnosti, ktoré nespočívajú úplne alebo prevažne v prenose signálov v sieťach. Treba povedať, že táto definícia spôsobuje aplikačné problémy, pretože nedá sa z nej jednoznačne vyvodiť, čo všetko môže spadať pod jej obsah. Európska únia preto prijala 11. decembra 2018 novú smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2018/1972/EÚ, ktorou sa stanovuje európsky kódex elektronických komunikácií (prepracované znenie). Predmetná smernica sa zatiaľ ešte netransponovala do našej právnej úpravy. V nadväznosti na predmetnú definíciu je potrebné uviesť aj definíciu elektronickej komunikačnej siete uvedenej v § 2 ods. 1 Zákona o elektronických komunikáciách. Ide o funkčne prepojenú sústavu prenosových systémov, a ak je to potrebné, prepájacích alebo smerovacích zariadení, vrátane sieťových prvkov, ktoré nie sú aktívne, ktoré umožňujú prenos signálov po vedení, rádiovými, optickými alebo inými elektromagnetickými prostriedkami, vrátane družicových sietí, pevných sietí s prepájaním okruhov a s prepájaním paketov, internetu a mobilných pozemských sietí, sietí na rozvod elektrickej energie v rozsahu, v ktorom sa používajú na prenos signálov, sietí pre rozhlasové a televízne vysielanie a káblových distribučných systémov bez ohľadu na druh prenášaných informácií.⁵

Napriek takejto nejasnej definícii elektronickej komunikačnej služby sa môžeme v rámci aplikačnej súdnej praxe oboznámiť so súdnymi rozhodnutiami zverejnenými na webovej stránke Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktoré sa týkajú trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ spáchaného prostredníctvom počítačového systému, prípadne

³ Aplikačná prax súdov ukazuje, že skutková podstata tohto trestného činu je problematická, sprevádzaná s nelogickými súvislosťami, ale našim cieľom nie je jej detailné rozobratie a poukázanie na jej nedostatky, pretože tomu sa venujeme v monografii PROKEINOVÁ, M., LACIAK, O. Sexuálne zneužívanie detí a zverených osôb a trestnoprávna ochrana obetí trestných činov. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2021, s. 32-39.

⁴ Pojem elektronickej komunikačnej služby bol implementovaný do slovenskej právnej úpravy transpozíciou čl. 2 písm. c) Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2002/21/ES z 7. marca 2002 o spoločnom regulačnom rámci pre elektronické komunikačné siete a služby.

⁵ Bližšie k obom pojmom pozri BLAŽEK, R. Detská pornografia na internete a možnosti boja proti nej. In HULLOVÁ, M. (eds.) *Mravnostná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly. Zborník vedeckých štúdií a odborných článkov z medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie. Bratislava 2015*, s. 31 – 32. Pozri aj ČENTÉŠ, J., KOLCUNOVÁ, M. Kybergrooming v slovenskom Trestnom zákone. In *Státní zastupitelství*. 2020, č. 1, s. 23.

mobilného telefónu. Ako príklad uvádzame rozsudok Okresného súdu Zvolen z 27. 02. 2017, sp. zn. 5T/22/2016, na základe ktorého bol uznaný za vinného obžalovaný G. S. za prečin sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ, ktorého sa dopustil tak, že v presne nezistenom čase dňa 28. 09. 2014 približne od 00:25 hod. prostredníctvom internetového portálu www.pokec.sk vystupujúc pod používateľským menom „W.“ nadviazal kontakt s maloletým S. M. vystupujúcim pod používateľským menom „S.“, ktorému pri vzájomnej komunikácii prostredníctvom internetových portálov www.pokec.sk a www.facebook.com opakovane navrhoval a dohadoval si s ním osobné stretnutie pri obchodnom dome Európa v úmysle osobného spoznania a sexuálneho styku s maloletým, pričom mu v rámci komunikácie kládol otázky týkajúce sa jeho sexuálnej orientácie a sexuálnych skúseností, zveril sa mu o vlastných sexuálnych skúsenostiach, žiadal od neho „holé“ fotky a požadoval od neho, aby ho nikdy a za žiadnych okolností neprezradil, a to napriek vedomosti, že maloletý S. M. v tom čase nedovŕšil vek 15 rokov a on sám v tom čase dosiahol plnoletosť. Obdobne môže byť spáchaný prečin sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ aj tak, že páchatel' si prostredníctvom počítačového systému dohodne s dieťaťom mladším ako pätnásť rokov osobné stretnutie (iniciatíva musí vziť od páchatel'a), aby na ňom mohol spáchať trestný čin výroby detskej pornografie. V rámci objektívnej stránky spáchaníu trestných činov sexuálneho zneužívania alebo výroby detskej pornografie, resp. k ich smerovaniu predchádza elektronická komunikácia, ktorou páchatel' navrhne dieťaťu mladšiemu ako pätnásť rokov osobné stretnutie za účelom spáchať na ňom niektorý z týchto trestných činov. Či aj reálne dôjde pri osobnom stretnutí k sexuálnemu zneužitíu alebo výrobe detskej pornografie je irelevantné z hľadiska naplnenia skutkovej podstaty trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ, pretože s úmyslom sa obligatórne viaže aj pohnútka, v dôsledku ktorej postačí dokazovaním preukázať, že páchatel' mal takýto zámer. Pri prejení zverejnených súdnych rozhodnutí týkajúcich sa trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ sme sa nestretli s prípadom, že by páchatel' v intenciách tohto trestného činu mal v úmysle vyrobiť detskú pornografiu. To ale neznamená, že taký skutok nemohol byť spáchaný.

Smerovanie k dokonaniu trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ je spravidla sprevádzané dlhším časovým úsekom, čo je spôsobené vytváraním vzťahu páchatel'a s obeťou za účelom jej neskoršieho sexuálneho zneužívania, prípadne vyrobenia detskej pornografie. Vytváranie takéhoto vzťahu môže mať nasledovný vývoj, pričom poradie jednotlivých fáz je len približné a nemusia byť naplnené všetky:⁶

1. Nadviazanie komunikácie s vytipovaným dieťaťom. Útočník sa prezentuje ako chápací rovesník, ktorý rozumie problémom dieťaťa a chce mu pomôcť s ich riešením. Zároveň dieťa presvedča, aby o ich vzťahu nikomu nehovorilo, aby si vymazalo ich vzájomnú konverzáciu so zdôraznením, že ide o dôverný vzťah.
2. Rozvíjanie vzájomného vzťahu plného dôvery a porozumenia, ktorý dieťa považuje za jedinečný.
3. „Priateľstvo“ sa môže predstierať aj formou napr. dobitia kreditu mobilného telefónu, zakúpením počítačovej hry, či rozšírením počítačovej hry atď.
4. Postupné vylákание osobných informácií dieťaťa, rozprávanie sa o intímnych témach, ako sú vzťahové problémy, sexuálne aktivity.
5. Posielanie predstieranej pornografie páchatel'a, za ktorú žiada od dieťaťa jeho fotografie so sexuálnym podtónom, alebo otvoria konverzáciu o sexuálnych témach.
6. Ak dieťa prezradilo páchatel'ovi intímne tajomstvá, už nechce o tento vzťah prísť. Počúva požiadavky páchatel'a, klame rodičom s kým trávi čas, prestáva sa im zverovať. Páchatel' stále viac vtáhuje dieťa do svojej siete, požaduje od neho zasielanie intímnych fotografií alebo kybersex cez webkameru.
7. Keď páchatel' nadobudne istotu vo vzťahu s dieťaťom, navrhne mu osobné stretnutie niekde na osamotenom mieste alebo ho zavolá priamo k sebe domov. Dopadnúť to môže tak, že dieťa bez problémov súhlasí a k stretnutiu aj reálne dôjde a následne je aj páchatel'om sexuálne zneužitý. Ďalšou možnosťou je, že dieťa sa začne zdráhať a nechce prijať páchatel'ov návrh na osobné stretnutie, lebo môže dostať strach. Páchatel' sa ho snaží presvedčiť, aby tak urobilo z lásky k nemu, kvôli ich vzťahu, alebo za peniaze. Ak tento spôsob nezaberie, vtedy páchatel' dieťaťu

⁶ HAJDÚKOVÁ, T., BACIGÁL, I. Využitie virtuálnej komunikácie cez internet ako prostriedok ku sexuálnemu zneužívaniu detí. In HULLOVÁ, M. (eds.) *Mravnostná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly. Zborník vedeckých štúdií a odborných článkov z medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie. Bratislava 2015*, s. 222 – 223.

pohrozí zverejnením intímnych fotografií na internete, alebo prezradením rodičom. Takto môže byť dieťa zneužívané opakovane, často a dlhodobo bez prezradenia.

Pri tomto trestnom čine stojí za povšimnutie fakt, že páchatel', ktorý aj zrealizuje svoj úmysel je značne zvýhodnený v porovnaní so sexuálnym zneužívaním podľa § 201 TZ len preto, že si vopred dohodol osobné stretnutie s dieťaťom mladším ako pätnásť rokov, ktoré mu navrhol prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby. Trestná sadzba trestu odňatia slobody § 201a TZ je oveľa nižšia v porovnaní s trestným činom sexuálneho zneužívania podľa § 201 TZ alebo s trestným činom výroby detskej pornografie podľa § 368 TZ, ktoré sú už v základnej skutkovej podstate zločinmi.⁷

2.2 Sexuálne zneužívanie podľa § 201b TZ

Trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201b TZ donedávna pozostával len zo základnej skutkovej podstaty. Tento stav bol zmenený novelou Trestného zákona č. 312/2020 Z. z., ktorou pribudla do tohto ustanovenia kvalifikovaná skutková podstata. Na účel tohto článku uvádzame len znenie základnej skutkovej podstaty:

„(1) Kto zneužije dieťa mladšie ako pätnásť rokov v úmysle vyvolania sexuálneho uspokojenia jeho účasťou na sexuálnych aktivitách alebo sexuálnom zneužití, hoci sa na nich takéto dieťa nemusí priamo zúčastňovať, alebo kto umožní také jeho zneužitie, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.“

Aj keď na rozdiel od predchádzajúceho trestného činu sa pri tomto trestnom čine neuvádza pojem „elektronická komunikačná služba“ nevytvára sa tým prekážka na možnosť jeho spáchania prostredníctvom počítačového systému alebo iného elektronického zariadenia schopného zachytiť obraz i zvuk. Vyplýva to z vety, že dieťa mladšie ako pätnásť rokov sa ani nemusí priamo zúčastňovať na sexuálnych aktivitách alebo sexuálnom zneužití. To znamená, že k naplneniu tejto skutkovej podstaty môže dôjsť aj bezkontaktnou formou. Ako príklad uvádzame rozsudok Okresného súdu Nitra z 30. 06. 2020, sp. zn. 1T/12/2020, na základe ktorého bol uznaný za vinného obvinený K. T. zato, že dňa 21. 05. 2017 prostredníctvom sociálnej siete Facebook kontaktoval maloletú poškodenú K. M. potom, čo sa jej pýtal koľko má rokov a ona mu napísala, že má 13 rokov, začal jej písať, že si intímne „pokecajú“, aby mu poslala fotografie jej nahého tela, aké používa spodné prádlo, nech sa odfotí a pošle mu fotografie alebo video, keď to maloletá odmietal a prestala s ním komunikovať, začal jej písať vulgarizmy a vyhrážať sa, že jej zničí život, počká si ju pri škole, urobí jej zo života peklo, hodí ju do auta a bude robiť, čo jej on prikáže, nikto jej nepomôže, pretože má známosti na polícii a znovu žiadal aspoň tri jej intímne fotografie alebo videá, z čoho mala maloletá poškodená skutočný strach a obavu o život, preto všetko oznámila na polícii. Týmto skutkom spáchal obvinený K. T. nielen prečin sexuálneho zneužívania podľa § 201b TZ, ale aj prečin nebezpečného vyhrážania podľa § 360 ods. 1, ods. 2 písm. a), b) TZ s poukazom na § 138 písmeno g) TZ, § 139 ods. 1 písm. a) TZ, § 127 ods. 1 TZ.

3 VYDIERANIE

Trestný čin vydierania môže byť takisto spáchaný prostredníctvom počítačového systému a neraz aj so sexuálnym motívom, ktorý je súčasťou osobitného kvalifikačného pojmu osobitný motív“ (§ 189 ods. 1,2 písm. c) TZ s poukazom na § 140 písm. f) TZ). Aby bolo zrejmé, kedy ide o trestný čin vydierania, tak uvádzame jeho základnú skutkovú podstatu:

„(1) Kto iného násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy núti, aby niečo konal, opomenul alebo trpel, potrestá sa odňatím slobody na dva roky až šesť rokov.“

Na základe českého dokumentárneho filmu „V Sieti“ verejnosť mohla vidieť, že od sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ môže byť len krôčik k vydieračskému správaniu páchatel'a realizovanom prostredníctvom počítačového systému. Nadviazať môžeme na bod 7 predchádzajúcej časti článku v tom smere, že keď trestne zodpovedný páchatel' napríklad cez facebook navrhne dieťaťu mladšiemu ako pätnásť rokov osobné stretnutie niekde na osamotenom mieste alebo ho zavolá priamo k sebe domov za tým úmyslom, aký je uvedený v § 201a TZ a dieťa sa začne zdráhať, jednoducho nechce prijať páchatel'ov návrh z dôvodu strachu, páchatel' si môže začať vynucovať stretnutie s dieťaťom

⁷ Trestná sadzba je pri trestnom čine sexuálneho zneužívania podľa § 201 TZ v rozpätí tri až desať rokov a pri trestnom čine výroby detskej pornografie podľa § 368 TZ je trestná sadzba v rozpätí štyri až desať rokov.

tak, že pohrozí zverejnením intímnych fotografií na internete, ktoré mu predtým poslalo, alebo prezradením rodičom. Páchatel' takýmto konaním naplní skutkovú podstatu prečinu sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ a zároveň aj vo viaccinnom súbehu zločin vydierania podľa § 189 ods. 1, ods. 2 písm. b) TZ s poukazom na § 139 ods. 1 písm. a) TZ, pretože páchatel' hrozbou inej ťažkej ujmy iného nútil, aby niečo konal a spáchal taký čin na chránenej osobe – dieťaťi. Na predchádzanie takéhoto protiprávneho konania bezpochyby prispel aj spomínaný dokumentárny film, ktorý je mementom nielen pre maloletých, ale i pre ich rodičov, resp. osôb, ktoré sa podieľajú na ich výchove.

Jednou z foriem vydierania môže byť aj šikanie. Žiaľ v tejto neľahkej dobe sa so slovom šikana stretávame čoraz častejšie. Naše životy sa v posledných rokoch veľmi zmenili, pretože sme sa viac „ponorili“ do tzv. online sveta, k čomu nepochybne výrazne prispela aj pandemická kríza. Kybernetická šikana je anonymnejšia, rýchlejšie sa šíri, čo umocňuje jej gradáciu a môže spôsobovať vážne psychické následky na jej obetiach. Tým, že agresor zostáva v anonymite, svoje agresívne správanie si uvedomuje menej, pretože nevníma emócie a psychické zranenie obete. Môže sa to u nej prejaviť od problémov v škole sprevádzané záškoláctvom cez psychosomatické ťažkosti, ako sú zväčša bolesti brucha, poruchy spánku, pocit poníženia, smútku, úzkosť či depresie. Obet' žije v strachu, cíti sa byť ohrozená, znižuje sa jej sebavedomie. Rodičia by mali byť ostražití a to obzvlášť v čase, keď deti sú častejšie pri počítačoch v dôsledku súčasnej pandemickej situácie. Ak dôjde k zmene správania dieťaťa, napríklad podráždenosť, nervozita, uzavretosť, treba dieťa vyzvať, aby povedalo, čo ho trápi. Ak je to nevyhnutné, treba vyhľadať aj odbornú pomoc detského psychológa. Je nesmierne dôležité cielene sa s nimi rozprávať o reálnych hrozbách online sveta.

4 TRESTNÉ ČINY TÝKAJÚCE SA DETSKEJ PORNOGRAFIE

Do skupiny trestných činov týkajúcich sa detskej pornografie patria:

- výroba detskej pornografie (§ 368 TZ),
- rozširovanie detskej pornografie (§ 369 TZ),
- prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení (§ 370 TZ).

Pojmy ako sú „*detská pornografia*“ a „*detské pornografické predstavenie*“ sú definované v piatej hlave Všeobecnej časti Trestného zákona. V zmysle § 132 ods. 4 TZ sa detskou pornografiou rozumie zobrazenie skutočnej alebo predstieranej súložie, iného spôsobu pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom alebo osobou vyzerajúcou ako dieťa alebo zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa alebo osoby vyzerajúcej ako dieťa určené na sexuálne účely. V nasledujúcom odseku je definované detské pornografické predstavenie a rozumie sa ním živé predstavenie určené publiku, a to aj s využitím informačno-technických prostriedkov, v ktorom je dieťa zapojené do skutočného alebo predstieraného sexuálneho konania alebo v ktorom sú obnažované časti tela dieťaťa určené na sexuálne účely.

Výroba detskej pornografie – spomedzi trestných činov týkajúcich sa detskej pornografie je trestný čin výroby detskej pornografie najzávažnejším o čom svedčí aj to, že už v základnej skutkovej podstate je zločinom na rozdiel od nasledujúcich trestných činov takéhoto charakteru. Objektívna stránka tohto trestného činu spočíva vo viacerých alternatívnych konaniach páchatel'a: „*Kto využije, získa, ponúkne alebo inak zneužije dieťa na výrobu detskej pornografie alebo detského pornografického predstavenia alebo umožní také jeho zneužitie, alebo sa inak podieľa na takejto výrobe, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.*“

Rozširovanie detskej pornografie – pri tomto trestnom čine takisto spočíva objektívna stránka vo viacerých alternatívnych konaniach páchatel'a: „*Kto rozmnožuje, prepravuje, zadováhuje, sprístupňuje alebo inak rozširuje detskú pornografiu, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.*“ Trestný čin rozširovania detskej pornografie sa často realizuje prostredníctvom počítačového systému, pretože je to rýchlejšie, rozsiahlejšie a bez teritoriálneho obmedzenia.

Prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení – tento trestný čin pozostáva z dvoch základných skutkových podstát:

„(1) *Kto prechováva detskú pornografiu alebo kto koná v úmysle získať prístup k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.*

(2) *Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto sa úmyselne zúčastní detského pornografického predstavenia.*“

V prvom odseku sa alternatívne pripúšťa, že páchatel' môže mať motiváciu dostať sa k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby. S týmto pojmom sme sa už stretli pri trestnom čine sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ.

Jednočinný súbeh s trestným činom rozširovania detskej pornografie podľa § 369 TZ je vylúčený, pretože § 370 TZ je k nemu vo vzťahu subsidiarity. V prípade jednočinného súbehu sa teda aplikuje len § 369 TZ.⁸

Na ilustráciu uvádzame aj reálny prípad, v ktorom obvinený mladistvý B. D. naplnil skutkové podstaty viacerých trestných činov a to tak, že na sociálnej sieti vystupoval pod fiktívnym profilom „O. G.“ a v rámci komunikácie s maloletou D. G. od nej požadoval vyhotovenie fotografií a videí zobrazujúce rôzne obnažené časti jej tela (nahé celé telo spredu a zozadu, zadok, predná dolná časť tela, prsia, vagínu, sexuálne uspokojovanie – masturbáciu a iné sexuálne akty), podľa jeho požiadaviek, na základe čoho mu maloletá D. G. vyhotovila a zaslala fotografie a videá zobrazujúce jej obnažené časti tela, vrátane sexuálneho uspokojovania a iných sexuálnych aktov, cez sociálnu sieť www.facebook.com. Obvinený svoje požiadavky o zaslanie takýchto fotografií a videí stupňoval a keď mu maloletá D. G. odmietla vyhotovenie ďalších takýchto fotografií a videí, tak pod hrozbou rozposlania a zverejnenia týchto už zadovážených fotografií a videí, zobrazujúcich jej obnažené časti tela, vrátane sexuálneho uspokojovania a iných sexuálnych aktov, na sociálnej sieti, nútil maloletú D. G. k vyhotoveniu ďalších fotografií a videí jej obnaženého tela. Maloletá D. G. to odmietla, tak obvinený už dovtedy zadovážené fotografie a videá, zobrazujúce obnažené rôzne časti tela maloletej, vrátane sexuálneho uspokojovania a iných sexuálnych aktov, zaslal cez sociálnu sieť otcovi maloletej D. G. Obvinený mladistvý B. D. sa svojim konaním dopustil zločinu výroby detskej pornografie podľa § 368 ods. 1 TZ, zločinu vydierania podľa § 189 ods. 1, ods. 2 písm. b) TZ s poukazom na § 139 ods. 1 písm. a) TZ a prečinu rozširovania detskej pornografie podľa § 369 ods. 1 TZ.⁹

V ďalšom prípade obžalovaný U. X. sa prostredníctvom notebooku zn. LENOVO 80 XV, pripojeného na internet prihlásil do svojho profilu U. X. zriadeného na sociálnej sieti www.facebook.sk a prostredníctvom aplikácie pre chat Messenger odoslal prijímateľovi P. U. súkromnú správu obsahujúcu fotografiu zobrazujúcu osobu ženského pohlavia ležiacu na chrbte, odhalenú od pol pása nadol s rozkročenými nohami a obnaženým pohlavným orgánom vo veku približne 3 – 5 rokov a fotografiu zobrazujúcu osobu ženského pohlavia v sede, odhalenú od dolnej časti prsníkov nadol s rozkročenými nohami a obnaženým pohlavným orgánom vo veku približne 12 – 14 rokov, ktoré predtým obdržal na svoj e-mail od ním neznámej osoby. Obžalovaný U. X. sa svojim konaním dopustil prečinu rozširovania detskej pornografie podľa § 369 ods. 1 TZ.¹⁰

5 OHROZOVANIE MRAVNOSTI

Trestný čin ohrozovania mravnosti je upravený v dvoch paragrafových ustanoveniach – § 371 a § 372 TZ. V zmysle § 371 ods. 1 TZ sa tohto trestného činu dopustí ten „Kto vyrába, kupuje, dováža alebo si inak zadovážuje a následne predáva, požičiava alebo inak uvádza do obehu, rozširuje, robí verejne prístupnými alebo zverejňuje pornografiu, nosiče zvuku alebo obrazu, zobrazenia alebo iné predmety ohrozujúce mravnosť, v ktorých sa prejavuje neúcta k človeku a násillie alebo ktoré zobrazujú sexuálny styk so zvieratám alebo iné sexuálne patologické praktiky, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.“

V zmysle § 372 TZ sa dopustí trestného činu ohrozovania mravnosti:

„Kto pornografiu

a) ponúka, prenecháva alebo predáva dieťaťu, alebo

b) na mieste, ktoré je deťom prístupné, vystavuje alebo inak sprístupňuje, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.“

Aj pri tomto trestnom čine je zjavné, že z objektívnej stránky jestvujú viaceré alternatívne konania na páchanie tohto trestného činu, ktoré sa môžu realizovať aj prostredníctvom počítačového systému. Príkladom je konkrétny reálny skutok, ktorého sa dopustil obvinený T. L. tak, že prostredníctvom siete internet v elektronickej podobe umiestnil pod svojim užívateľským menom na verejne dostupné úložisko serveru www.hellspy.cz <<http://www.hellspy.cz>> (www.stiahnito.sk

⁸ BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel.* 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 1266.

⁹ Rozsudok Okresného súdu Topoľčany z 30. 11. 2020, sp. zn. 2T/74/2020.

¹⁰ Rozsudok Okresného súdu Levice zo 07. 12. 2020, sp. zn. 1T/36/2020.

<<http://www.stiahnito.sk>>) najmenej 1035 rôznych zvukovoobrazových pornografických videonahrávok zobrazujúcich sexuálny styk človeka so zvieratami, ktoré si potom mohol hociktorý užívateľ predmetného serveru stiahnuť a zálohovať na svojom pamäťovom médiu. Týmto si obvinený T. L. zadovažoval a následne rozširoval a robil verejne prístupnou pornografiu, ktorá zobrazovala sexuálny styk so zvieratom a čin spáchal verejne – použitím počítačovej siete, čím spáchal prečin ohrozovania mravnosti podľa § 371 ods. 1, ods. 2 písm. b) TZ s poukazom na § 122 ods. 2 písm. a) TZ.¹¹

Obdobne uvádzame aj skutok na § 372 TZ, ktorého sa dopustil obžalovaný mladistvý V. V. tak, že v priestoroch základnej školy prostredníctvom počítača v internetovej učebni počas vyučovacích hodín hudobnej výchovy opakovane púšťal pornografické videá znázorňujúce súlož medzi mužom a ženou, čím u viacerých maloletých vzbudzoval pohoršenie. Týmto obžalovaný mladistvý V. V. spáchal prečin ohrozovania mravnosti podľa § 372 ods. 1 písm. b), ods. 2 písm. b) TZ.¹²

6 PODPORA A PROPAGÁCIA SEXUÁLNYCH PATOLOGICKÝCH PRAKTÍK

Trestný čin podpory a propagácie sexuálnych patologických praktík sa dostal do Trestného zákona jeho novelou zákonom č. 474/2019 Z. z., takže ide o nový trestný čin, ktorý má ochraňovať spoločnosť voči podpore a verejnej propagácii rôznych sexuálnych patologických praktík a najzávažnejších porúch sexuálneho zamerania, ktorými sú pedofília, nekrofília a zoofília. Dôvodová správa na margo tohto trestného činu uvádza, že najmä internet a sociálne siete umožňujú rýchlejšie a jednoduchšie verejné šírenie správ aj rôzneho nemravného obsahu, preto je nevyhnutné stanoviť nové prísnejšie hranice pred týmito osobitnými formami obťažovania v oblasti mravnosti.¹³

Trestný čin podpory a propagácie sexuálnych patologických praktík pozostáva z dvoch základných skutkových podstát:

„(1) Kto podporuje alebo kto verejne alebo na mieste verejnosti prístupnom propaguje, schvaľuje, hrubo zľahčuje alebo sa snaží ospravedlniť sexuálny styk

- a) s dieťaťom,
 - b) s príbuzným v priamom rade alebo so súrodencom,
 - c) s mŕtvym,
 - d) so zvieratom, alebo
 - e) iné sexuálne patologické praktiky,
- potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.

(2) Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto podporuje alebo kto verejne alebo na mieste verejnosti prístupnom propaguje, schvaľuje, hrubo zľahčuje alebo sa snaží ospravedlniť pedofíliu, nekrofíliu alebo zoofíliu.“

Ohľadom zaradenia tohto trestného činu do Trestného zákona podľa druhového objektu máme za to, že namiesto deviatej hlavy mal byť zaradený do druhej hlavy druhého dielu medzi trestné činy proti ľudskej dôstojnosti. I v samotnej dôvodovej správe sa uvádza: „Zavedenie takéhoto trestného činu tak predstavuje preventívne opatrenie vôbec voči vzniku obetí trestných činov proti ľudskej dôstojnosti.“¹⁴

7 ZÁVER

Moderná technická doba prináša so sebou pozitíva, ale i negatíva, ktoré majú neraz až trestnoprávny dosah. Na základe toho sme sa v článku sústredili na vybrané trestné činy páchané prostredníctvom počítačového systému so zameraním na trestnú činnosť so sexuálnym motívom. Keďže najzraniteľnejšou skupinou sú deti, podrobnejšie sme sa venovali sexuálnemu zneužívaniu podľa § 201a, § 201b TZ. Tento trestný čin môže neraz vyústiť až do vydierania, o ktorom sme sa taktiež v texte zmienili. Prostredníctvom počítačového systému sú páchané aj ďalšie trestné činy ako napríklad rozširovanie detskej pornografie, prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom

¹¹ Rozsudok Okresného súdu Topoľčany z 12. 10. 2016, sp. zn. 1T/35/2016.

¹² Rozsudok Okresného súdu Banská Bystrica z 15. 10. 2019, sp. zn. 1T/65/2019.

¹³ Dôvodová správa. Dostupné na:

<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=471923>, 25.05.2021.

¹⁴ Dôvodová správa. Dostupné na:

<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=471923>, 25.05.2021.

pornografickom predstavení, ohrozovanie mravnosti, podpora a propagácia sexuálnych patologických praktík. Uvedeným trestným činom sme sa venovali hlavne po praktickej stránke, aby sme čitateľom priblížili spôsob ich páchania prostredníctvom počítačového systému. Páchatelia radi využívajú takúto formu páchania trestnej činnosti, pretože virtuálny priestor im umožňuje zmeniť si svoju identitu a poskytuje im aj dostatočnú a nevyhnutnú anonymitu. Pred takýmito útokmi je potrebné vystríhať nielen samotné deti, ale aj ich rodičov, aby boli obozretnější, s kým sa ich deti kontaktujú nielen fyzicky, ale i prostredníctvom počítačového systému. V tomto smere zohrávajú dôležitú úlohu aj rôzne besedy s odborníkmi (policajti, psychológovia) a ďalšie preventívne opatrenia, ktoré prispievajú hlavne k ochrane detí pred sexuálnymi predátormi.

Použitá literatúra

- BLAŽEK, R. Detská pornografia na internete a možnosti boja proti nej. In HULLOVÁ, M. (eds.) Mravnostná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly. Zborník vedeckých štúdií a odborných článkov z medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie. Bratislava 2015, s. 27-42. ISBN 978-80-8054-646-5
- BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, 1568 s. ISBN 978-80-7400-394-3
- ČENTĚŠ, J., KOLCUNOVÁ, M. Kybergrooming v slovenskom Trestnom zákone. In Státní zastupitelství. 2020, č. 1, s. 18-27. ISSN 1214-3758
- HAJDÚKOVÁ, T., BACIGÁL, I. Využitie virtuálnej komunikácie cez internet ako prostriedok ku sexuálnemu zneužívaniu detí. In HULLOVÁ, M. (eds.) Mravnostná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly. Zborník vedeckých štúdií a odborných článkov z medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie. Bratislava 2015, s. 221-225. ISBN 978-80-8054-646-5
- PROKEINOVÁ, M., LACIAK, O. Sexuálne zneužívanie detí a zverených osôb a trestnoprávna ochrana obetí trestných činov. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2021, 112 s. ISBN 978-80-571-0350-9

Normatívne právne akty a iné právne texty

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov

Dôvodová správa. Dostupné na:

<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=471923>

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2002/21/ES z 7. marca 2002 o spoločnom regulačnom rámci pre elektronické komunikačné siete a služby

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2018/1972/EÚ z 11. decembra 2018, ktorou sa stanovuje európsky kódex elektronických komunikácií (prepracované znenie)

Súdne rozhodnutia

Rozsudok Okresného súdu Topoľčany z 12. 10. 2016, sp. zn. 1T/35/2016

Rozsudok Okresného súdu Zvolen z 27. 02. 2017, sp. zn. 5T/22/2016

Rozsudok Okresného súdu Banská Bystrica z 15. 10. 2019, sp. zn. 1T/65/2019

Rozsudok Okresného súdu Nitra z 30. 06. 2020, sp. zn. 1T/12/2020

Rozsudok Okresného súdu Topoľčany z 30. 11. 2020, sp. zn. 2T/74/2020

Rozsudok Okresného súdu Levice zo 07. 12. 2020, sp. zn. 1T/36/2020

Kontaktné údaje:

Prof. JUDr. Margita Prokeínová, PhD.

margita.prokeinova@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave

Právnická fakulta

Šafárikovo nám. 6

P. O. BOX 313

810 00 Bratislava

Slovenská republika

NÁPAD TRESTNEJ ČINNOSTI V SÚVISLOSTI S COVID-19 A JEHO VPLYV NA TRESTNÉ STÍHANIE¹

Marek Kordík, František Vojtuš, Petra Dražová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

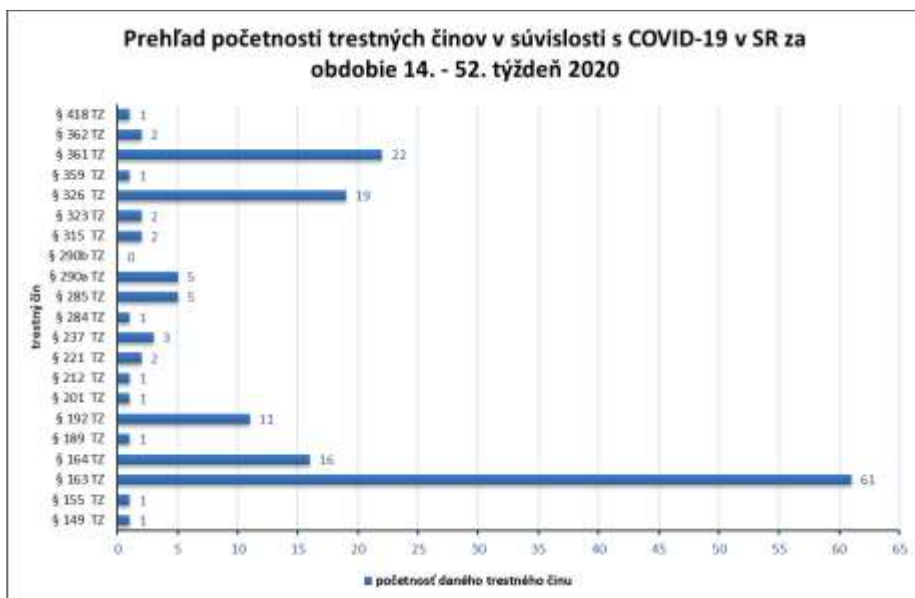
Abstract: The paper deals with changes in the idea of crimes during the COVID-19 pandemic and the factors that influenced it. It analyzes the input data both in general and also deals in depth with selected types of crime, as well as the impact on the criminal prosecution process, especially on the procedure of pre-trial detention.

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá zmenami v nápade trestných činov počas pandémie COVID-19 a faktormi, ktoré na to mali vplyv. Analyzuje vstupné údaje jednak všeobecne a taktiež sa hlbšie venuje vybraným druhom kriminality, ako i dopadu na proces trestného stíhania, najmä na postup očk v prípravnom konaní.

Keywords: criminal offences, COVID-19, structure of criminality, criminal proceeding.

Kľúčové slova: trestné činy, COVID-19, štruktúra kriminality, trestné stíhanie

1. VŠEOBECNE K NÁPADU TRESTNÝCH ČINOV V SÚVISLOSTI S COVID-19

Graf č. 1 : Prehľad jednotlivých druhov trestných činov súvisiacich s COVID-19 evidovaných Policajným zborom SR za obdobie 14. – 52. týždeň 2020

¹ Tento príspevok bol podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102.

Z dát² zachytených v grafe č. 1 je zrejme, že najpočetnejším trestným činom súvisiacim s ochorením COVID-19 je šírenie nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby v jej úmyselnej forme podľa § 163 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“). Tento trestný čin prevyšuje v poradí ďalšie trestné činy (šírenie poplašnej správy podľa § 361 Trestného zákona, zneužívanie právomoci verejného činiteľa podľa § 326 Trestného zákona a nedbanlivostnú formu šírenia nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby podľa § 164 Trestného zákona) takmer trojnásobne. Uvedené zistenie nie je z hľadiska predpokladov prekvapením.

Z hľadiska početnosti sa za sledované obdobie ukazuje ako relevantný aj trestný čin nátlaku podľa § 192 Trestného zákona. Pričom tento nápad je spôsobený koordinovaným hromadným podávaním trestných oznámení v desiatkach podaní po celom území Slovenskej republiky a je spojený aj so zvýšeným nápadom oznámení trestných činov Zneužívanie právomoci verejného činiteľa podľa §326 Trestného zákona a to najmä voči členom Vlády Slovenskej republiky- predsedu vlády, minister zdravotníctva SR, hlavný hygienik SR, minister obrany SR pri organizovaní a zabezpečovaní prvého a druhého kola operácie „Spoločná zodpovednosť“- plošne testovanie.

Okrem toho, že dané trestné oznámenia boli spravidla podávané na predtlačенých tlačivách, obsahovali rovnaké formulácie vrátane rovnakých chýb a preklepov bolo možné rozdeliť tieto trestné oznámenia do štyroch skupín.

Prvá a druhá skupina oznámení sa týkala skutkov nátlaku na obyvateľstvo a súbehu so zneužitím právomoci verejného činiteľa v súvislosti so schváleným Uznesením Vlády SR č. 587 z 30. septembra 2020, ktorým na obdobie 45 dní na postihnutom území Slovenskej republiky vyhlásila núdzový stav a Uznesenia Vlády SR č. 693 z 28. októbra 2020 k návrhu na ďalšie rozšírenie opatrení v rámci vyhláseného núdzového stavu podľa čl. 5 zákona o bezpečnosti štátu vyhláseného uznesením vlády Slovenskej republiky č. 587 z 30. septembra 2020, ktorým obmedzila podľa čl. 5 ods. 3 písm. g) zákona o bezpečnosti štátu na území Slovenskej republiky slobodu pohybu a pobytu zákazom vychádzania od 2. novembra 2020 do 8. novembra 2020 v čase od 05.00 hod. do 01.00 hod. nasledujúceho dňa, a taxatívne vymedzila výnimky na ktoré sa toto obmedzenie nevzťahuje. Na tieto uznesenia nadväzovala vyhláška Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky podľa § 5 ods. 4 písm. k) zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov z dôvodu pandémie ochorenia Covid-19 vydal podľa § 59b zákona, ktorou nariadil podľa § 48 ods. 4 písm. e), s), x) az) zákona č. 355/2007 Z. z. opatrenia pri ohrození verejného zdravia, pričom vyhláška bola vydaná vo vestníku vlády, čiastka 11/2020 z 29. októbra 2020.

Tretia skupina oznámení súvisela rovnako so zneužitím právomoci verejného činiteľa v súbehu s trestným činom šírenia ľudskej nebezpečnej nákazlivej choroby, nakoľko na odborných miestach údajne vykonával odber vzoriek nevyškolený a odborne nespôsobilý personál, čím sa napádala úprava Vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 321/2005 Z. z. o rozsahu praxe v niektorých zdravotníckych povolaniach v znení neskorších predpisov, ktorým sa tento rozsah praxe rozšíril aj na ďalšie zdravotnícko- medicínske profesie, vrátane študentov týchto profesií a súčasne kvôli zlej organizácii práce bol na odberových miestach zvýšený pohyb osôb a tým i riziko nákazy.³

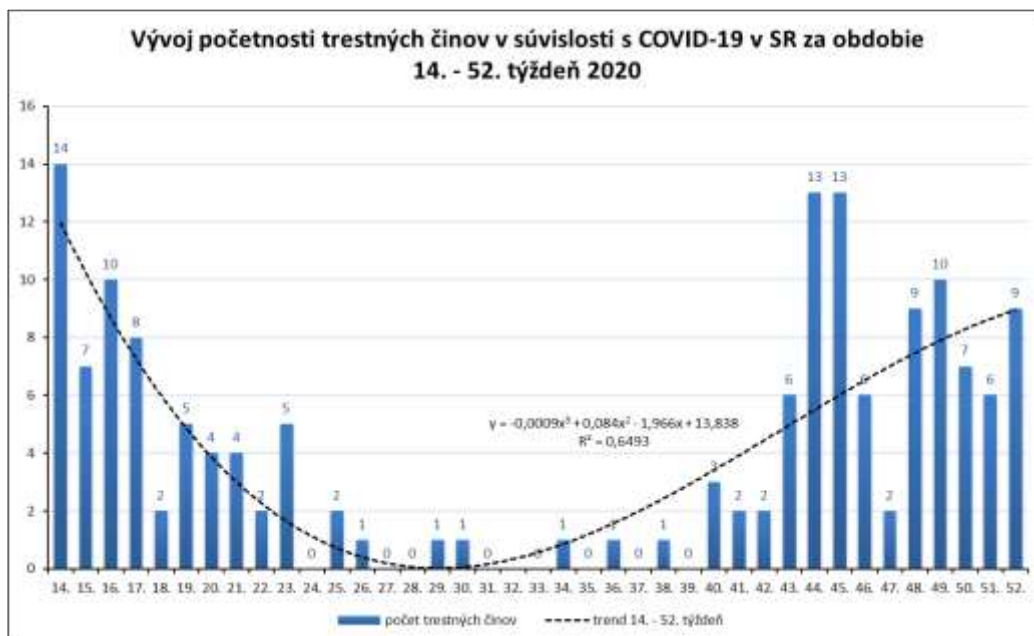
Štvrtá skupina oznámení súvisela síce s totožnou právnou kvalifikáciou, ktorá spočívala v zneužití právomoci verejného činiteľa a šírenia nebezpečnej nákazlivej choroby, avšak skutkovo bol tento okruh trestných oznámení charakteristických tvrdeniami, že nevyškolený personál (viď. odsek

² Príkaz prezidenta Policajného zboru č PPZ-KP-OVYS1-2020/027578-002 zo dňa 2. apríla 2020, ktorým bolo uložené riaditeľovi národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru, riaditeľovi úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru a riaditeľom krajských riaditeľstiev Policajného zboru zabezpečiť sledovanie nápadu trestnej činnosti páchanej v súvislosti so šírením nákazlivého ochorenia COVID-19 spôsobeného novým koronavírusom, nedodržaním uložených karanténnych opatrení alebo šírením poplašnej správy v súvislosti so súčasnou situáciou šírenia ochorenia COVID-19 a zasielanie týždenných sumárnych informácií za útvary vykonávajúce vyšetrovanie a skrátené vyšetrovanie vo svojej pôsobnosti o nápade tejto trestnej činnosti za týždeň úradu kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru.

³Manuál pre testovanie Antigénovými testami COVID- 19, ktorý vydalo Ministerstvo obrany SR a je prístupne na: <https://spolocnazodpovednost.mil.sk/>

vyššie) nemal potrebné vybavenie a ochranné pomôcky v súlade s technickými⁴ a hygienickými normami⁵ a to s poukazom na minimálne štandardy zdravotníckych pomôcok Svetovej zdravotnej organizácie.⁶

Ostatné druhy trestných činov zachytené na obrázku č. 1 sa za sledované obdobie objavovali viac-menej ojedinele.

Graf č. 2 : Prehľad vývoja počtu trestných činov súvisiacich s COVID-19 evidovaných Policajným zborom SR za obdobie 14. – 52. týždeň 2020

Čo sa týka časového vývoja početnosti trestných činov evidovaných PZ⁷ v súvislosti s ochorením COVID-19 je z grafu č. 2 viditeľné že početnosť týchto trestných činov úzko súvisí s vývojom opatrení vo vzťahu k pandémie COVID-19. Počas sprísnených protiepidemiologických opatrení (najmä na jar a následne na jeseň, resp. koniec roka 2020) stúpa početnosť týchto trestných činov. Uvedené podľa nášho názoru súvisí najmä o zvýšeným výskytom porušovania rôznych opatrení prijatých vládou SR alebo najmä Úradom verejného zdravotníctva SR v rámci vyhláseného núdzového stavu.

2. NÁPAD A VÝVOJ VYBRANÝCH TRESTNÝCH ČINOV POČAS PANDÉMIE COVID-19

2.1. CEO PODVODY⁸

⁴Dostupné dňa 20.04.2021, na: <https://spolocnazodpovednost.mil.sk/94061/>

⁵Stanovisko Sekcie zdravia k požiadavkám na špecifikáciu OOP – rukavíc pre zdravotníkov na vykonanie Antigénového testovania zo dňa 26.10.2020 č. S16412-2020-OVZSaP-1. Dostupné dňa 20.04.2021, na: <https://spolocnazodpovednost.mil.sk/93994/>

⁶ Dostupné dňa 20.04.2021, na: https://www.who.int/medical_devices/priority/COVID_19_PPE/en/

⁷ Príkaz prezidenta Policajného zboru č PPZ-KP-OVYS1-2020/027578-002 zo dňa 2. apríla 2020.

⁸ Z iniciatívy Francúzskej republiky v rámci Europolu bolo v roku 2014 začaté s procedúrou k otvoreniu nového FP (Focal point - špecifická skupina analytického pracovného súboru) zameraného na závažné organizované podvody (trestné činy páchané s úmyslom uviesť do omylu pod falošnou zámkou, ktorej výsledkom je dobrovoľné zaslanie tovaru, alebo iná náležitá výhoda pre podvodníkov). Francúzsko a ostatné členské štáty EÚ zaznamenali počas posledných rokov zvýšený

V roku 2020 sa modus operandi CEO podvodov nezmenil a zostal v dvoch základných formách používaných páchatelmi. V zásade išlo len o elektronickú komunikáciu (e-mail), v rámci ktorej komunikovali s obeťou.

Maskovaný e-mail – je spôsob, v rámci ktorého si páchateľ vytvorí e-mailovú adresu, ktorej hlavička sa zobrazuje pod vybraným tvarom a ten sa zhoduje s tvarom e-mailu CEO manažéra, za ktorého sa páchateľ vydáva. Vytvorenie maskovanej e-mailovej adresy si vyžaduje len základné počítačové zručnosti a použitie návodu, ktorých je na internete mnoho. Následne si páchateľ vytýpa z dostupných zdrojov spoločnosť (organizáciu), ktorá má zverejnené potrebné e-mailové adresy a osloví svoju obeť so žiadosťou o rýchly prevod finančných prostriedkov do zahraničia. Riziko ohrozenia maskovaným e-mailom je v tom, že pred prijímaním podvodných e-mailov sa nedá tak účinne softvérovo brániť. Dokonanie skutku je v takýchto prípadoch často spôsobené zlyhaním ľudského faktora v spojitosti s nedostatočným oboznámením zodpovedných osôb s existenciou vyššie uvedeného protiprávneho konania (v nedostatočnom preventívnom pôsobení CEO manažérov)

Phishingový útok – je spôsob získavania osobných a bezpečnostných údajov (prístupových hesiel), ktorý páchateľovi umožňuje vstúpiť do obchodnej (pracovnej) komunikácie medzi CEO manažérom a účtovníkom za použitia pravej e-mailovej adresy CEO manažéra. V prípadoch phishingu je predpoklad, že páchateľ prenikol do počítača svojej obete a disponuje údajmi o jej komunikácii, obchodných aktivitách, vnútornom fungovaní spoločnosti a vo viacerých prípadoch aj údajmi z dostupných sociálnych sietí, ktoré využíva na účel adresného a aj časovo presného koordinovania svojho útoku (nepřítomnosť CEO manažéra na pracovisku, zmena čísla účtu na faktúre v už prebiehajúcej obchodnej operácii). Táto metóda zvyšuje úspešnosť samotného CEO podvodu, no vyžaduje si omnoho väčšie odborné znalosti (cieľový sofistikovaný útok). Pri použití tejto metódy býva následne použitá pozmenená faktúra (číslo účtu) v už prebiehajúcom obchode.

Na základe zistených údajov bolo zistené, že v roku 2020 bolo zaznamenaných 39 prípadov CEO podvodov, pričom v roku 2019 to bolo 49 prípadov,

V roku 2020 z celkového počtu 39 zaznamenaných prípadov⁹ bola v 12 prípadoch (6 dokonaných prípadov a 6 prípadov v štádiu pokusu) zaznamenaná forma maskovaného e-mailu a v 27 prípadoch (23 dokonaných prípadov a 4 prípady v štádiu pokusu) bola použitá metóda phishingu. V roku 2019 bola realizovaná forma maskovaného e-mailu v 29 prípadoch (11 dokonaných a 18 v štádiu pokusu) a v 20 prípadoch (18 dokonaných a 2 v štádiu pokusu) metóda phishingu. Došlo teda k zvýšeniu počtu prípadov, pri ktorých páchatelia CEO podvodov použili metódu phishingu. Dá sa predpokladať, že tento stav je spôsobený tým, že páchatelia disponujú rozsiahlejšími znalosťami v oblasti informačných technológií ako bežní užívatelia, pričom riziko ohrozenia sa zvyšuje aj v dôsledku nedostatočného zabezpečenia komunikácie pri obchodnom styku, neoverovania údajov na faktúrach zo strany poškodených subjektov, postupného zvyšovania využívania služieb elektronického bankovníctva a nárastu transakcií medzi podnikateľskými subjektmi.

Z hľadiska vývinového štádia trestného činu bolo z celkových 39 prípadov spáchaných 10 v štádiu pokusu a v 29 prípadoch išlo o dokonaný trestný čin. V rámci jednotlivých KR PZ došlo v roku 2020 k poklesu (o polovicu) počtu CEO podvodov spáchaných v štádiu pokusu v porovnaní s rokom 2019, pričom počet dokonaných trestných činov bol na rovnakej úrovni. V porovnaní s obdobím rokov 2018 a 2017 bol v roku 2020 zaznamenaný vyšší počet prípadov pri dokonaných trestných činoch, počet pokusov tejto trestnej činnosti má klesajúci charakter.¹⁰

Najvyšší počet zistených CEO podvodov bol v Bratislavskom kraji (21 prípadov), čo predstavuje viac ako polovicu z ich celkového zisteného počtu oproti tomu v Žilinskom kraji nebol zaznamenaný ani jeden prípad. Rovnako ako v predchádzajúcom období, tak ani v roku 2020 sa nepodarilo objasniť žiaden prípad CEO podvodu. Medzi hlavné príčiny neobjasňovania môžeme jednoznačne zaradiť medzinárodný aspekt a sofistikované spôsoby zakrývania totožnosti páchatel'a prostredníctvom elektronickej komunikácie. Prehľad o počte zistených trestných činov CEO podvodov v rámci jednotlivých KR PZ je uvedený v nasledovnej tabuľke.

počet podvodov typu CEO. V rámci procedúry bol u jednotlivých členských štátov EÚ zisťovaný počet takýchto prípadov a názor, resp. záujem o otvorenie tohto nového FP.

⁹Elektronický štatistický systém kriminality, Dostupné dňa 21.04.2021 na: <http://statpz.minv.sk/statistika/archivxls.htm>

¹⁰Elektronický štatistický systém kriminality, Dostupné dňa 21.04.2021 na: <http://statpz.minv.sk/statistika/archivxls.htm>

Celková výška škody je samozrejme ovplyvnená najmä počtom prípadov. Z uvedeného dôvodu je pre objektívnejšie posúdenie vhodné vyhodnotiť i tzv. škodovosť, čo je priemerná výška škody v jednom prípade. Z tohto hľadiska bola v roku 2020 pri pokuse CEO podvodu zistená škodovosť 20 009,- € na jeden prípad a v dokonaných CEO podvodoch vo výške 36 764,- € na jeden prípad. Pre porovnanie v roku 2019 bola pri pokuse CEO podvodu škodovosť 54 195,- € na jeden prípad a v dokonaných CEO podvodoch vo výške 41 223,- € na jeden prípad. Oproti obdobiu rokov 2019 až 2017, kedy dochádzalo pri CEO podvodoch kontinuálne k zvyšovaniu škodovosti, bol teda v roku 2020 zaznamenaný jej pokles.

V roku 2020 boli najčastejšie napadnutým subjektom právnické osoby (obchodné spoločnosti) založené formou s. r. o. a a. s. (celkovo 35 subjektov).¹¹ Verejných inštitúcií (subjektov) napadnutých CEO podvodmi bolo v roku 2020 celkom 3, konkrétne išlo o mestskú časť Bratislava – Petržalka, Slovenský zväz Judo a mesto Sobrance. Ďalej bola napadnutá 1 fyzická osoba prevádzkujúca živnosť (živnostník). Porovnaním vývoja tejto trestnej činnosti bolo zistené, že najčastejším napadnutým subjektom sú stále s.r.o. a a.s., pričom ich počet v porovnaní s rokom 2019 bol na rovnakej úrovni, došlo k výraznému poklesu útokov (- 6 skutkov) na verejné inštitúcie a nebol napadnutý žiaden štátny podnik.

V prípadoch CEO podvodov spáchaných v SR je pravidlom, že finančné prostriedky sú prevádzané na bankové účty založené v zahraničí. Týmto spôsobom sa výrazne zamedzuje možnosti zaistenia finančných prostriedkov a zároveň toto opatrenie slúži k zmareniu identifikácie útočníka, príp. konečného príjemcu finančných prostriedkov. Vo väčšine prípadov sú finančné prostriedky prevádzané aj niekoľkokrát, kým skončia na bankovom účte, z ktorého sú následne vybrané v hotovosti, a to či už konečným príjemcom (páchatelom), príp. ďalšou money mule, ktorá ich odovzdáva páchatelovi, alebo následne zasiela páchatelovi (napr. cez službu Western Union a pod.). Vo fáze bezhotovostných prevodov dochádza k ich realizácii (k samotným prevodom peňazí) na ďalšie vopred páchatelom pripravené účty vedené v bankách s domicilom v offshore krajinách alebo krajinách so sťaženým uplatňovaním vymožitelnosti práva, ako napríklad Nigéria, Čína, Ghana či Hongkong.¹²

V roku 2020 bolo zistené, že páchatelmi bolo celkovo použitých až 10 bankových účtov založených vo Veľkej Británii. K ďalším najčastejším krajinám, v ktorých boli alebo mali byť legalizované finančné prostriedky pochádzajúce z trestnej činnosti CEO podvodov, môžeme zaradiť Španielsko, Turecko (zhodne 6 bankových účtov) a Holandsko (5 bankových účtov). Z uvedených zistení je možné predpokladať, že tieto bankové účty sú zakladané osobami, ktoré v rámci migrácie obyvateľstva získali v týchto krajinách azyl alebo pobyt a sú využívané v tejto veci páchatelmi v pozícii kurierov hoto¹³. Analýzou jednotlivých prípadov nebola zistená zhoda v číslach bankových účtov použitých pri spáchaní CEO podvodu.¹⁴

¹¹ Práve tieto dva druhy subjektov môžeme zaradiť k najzraniteľnejším z dôvodu ľahko verejne prístupných údajov o ich štruktúre v spojitosti s nedostatočným oboznámením zodpovedných osôb s existenciou vyššie uvedeného protiprávneho konania a v nedostatočnom určení štandardných bezpečnostných postupov pri udeľovaní pokynov na akýkoľvek prevod alebo platbu finančných prostriedkov najmä na zahraničné bankové účty pri náhlej požiadavke o úhradu alebo pri náhlej zmene čísla bankového účtu na faktúre. Tomuto záveru zodpovedá i trend pravidelného Národného hodnotenia rizík legalizácie výnosov z trestnej činnosti a financovania terorizmu, ktoré sa spracúva za roky 2016-2019, Národné hodnotenie rizík legalizácie výnosov z trestnej činnosti a financovania terorizmu za roky 2011-2015 dostupné 21.04.2020 na: https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/fsj/SNV.pdf

¹² Výročná správa Finančnej spravodajskej jednotky Prezídia PZ za rok 2019, dostupné 21.04.2021 na: http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/fsj/VS_2019.pdf.

¹³ Tzv. money mules.

¹⁴ § 4 zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Z analýz hlásení neobvyklých obchodných operácií¹⁵ vyplynulo, že medzi najčastejšie prípady legalizácie výnosov z trestnej činnosti a ich naviazaniu na predikatívnu trestnú činnosť v uvedenom období patrili okrem iných aj podvody, konkrétne CEO podvody.¹⁶

2.2. DOMÁCE NÁSILIE

V súvislosti s pojmom domáce násilie, je potrebné zdôrazniť, že takýto trestný čin Trestný zákon nepozná a ako trestné činy domáceho násillia môžeme označiť nasledovné trestné činy:

- úkladná vražda podľa § 144 Trestného zákona,
- vražda podľa § 145 Trestného zákona,
- zabitie podľa § 147 a § 148 Trestného zákona,
- usmrtenie podľa § 149 Trestného zákona,
- účasť na samovražde podľa § 154 Trestného zákona,
- ublíženie na zdraví podľa § 155 až § 158 Trestného zákona,
- pozbavenie osobnej slobody podľa § 182 Trestného zákona,
- obmedzovanie osobnej slobody podľa § 183 Trestného zákona,
- obmedzovanie slobody pobytu podľa § 184 Trestného zákona,
- lúpež podľa § 188 Trestného zákona,
- vydieranie podľa § 189 Trestného zákona,
- nátlak podľa § 192 Trestného zákona,
- porušovanie domovej slobody podľa § 194 Trestného zákona,
- znásilnenie podľa § 199 Trestného zákona,
- sexuálne násilie podľa § 200 Trestného zákona,
- sexuálne zneužívanie podľa § 201 a § 202 Trestného zákona,
- týranie blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona,
- násilie proti skupine obyvateľov podľa § 359 Trestného zákona,
- nebezpečné vyhrážanie podľa § 360 Trestného zákona,
- nebezpečné prenasledovanie podľa § 360a Trestného zákona.

Tu je potrebné upozorniť na určité problematické aspekty pri sledovaní tejto trestnej činnosti. Počet trestných činov, ktoré je možné identifikovať ako „domáce násilie“ z celkového počtu zistených trestných činov v rámci uvedeného obdobia sú pre účely ich vykazovania tie trestné činy, ktoré sa evidujú **ako spáchané príbuzným**.

Pri vzájomnej kombinácii tejto skutočnosti a jednotlivých štádií trestného stíhania je možné urobiť záver, že daný trestný čin je (pre účely evidencie) trestným činom domáceho násillia až v okamihu **vznesenia obvinenia**, nakoľko až vtedy je možné použiť príznak spáchania trestného činu príbuzným, ktorý indikuje domáce násilie.¹⁷

V rámci sledovaných trestných činov bolo v Slovenskej republike v roku 2020 spáchaných príbuzným 1461 trestných činov, čo v medzročnom porovnaní predstavuje nárast o 55 prípadov (1406 trestných činov v roku 2019). Z pohľadu jednotlivých krajov, nárast počtu trestných činov spáchaných príbuzným zaznamenali KR PZ v Trenčíne (+34), KR PZ v Nitre (+37), KR PZ v Banskej Bystrici (+32) a KR PZ v Prešove (+49), ostatné štyri kraje zaznamenali pokles počtu trestných činov spáchaných príbuzným (KR PZ v Bratislave -19, KR PZ v Trnave -21, KR PZ v Žiline - 48 a KR PZ v Košiciach -9). Najviac trestných činov spáchaných príbuzným bolo zaznamenaných v pôsobnosti KR PZ v Prešove (255 prípadov). Najmenej trestných činov spáchaných príbuzným zaznamenalo KR PZ v Bratislave (84 prípadov).¹⁸

Porovnanie štatistických údajov za jednotlivé mesiace roku 2020 v Slovenskej republike ukázalo, že za mesiace marec, apríl a máj bolo zaznamenaných menej trestných činov identifikovaných ako domáce násilie (t. j. spáchané príbuzným) oproti mesiacom január a február

¹⁵ Výročná správa Finančnej spravodajskej jednotky Prezídia PZ za rok 2019, dostupné 21.04.2021 na: http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/fsj/VS_2019.pdf.

¹⁶ Výročná správa Finančnej spravodajskej jednotky Prezídia PZ za rok 2019, dostupné 21.04.2021 na: http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/fsj/VS_2019.pdf.

¹⁷ Elektronický štatistický systém kriminality, Dostupné dňa 21.04.2021 na: <http://statpz.minv.sk/statistika/archivxls.htm>

¹⁸ Elektronický štatistický systém kriminality, Dostupné dňa 21.04.2021 na: <http://statpz.minv.sk/statistika/archivxls.htm>

(január 132 prípadov, február 164 prípadov, marec 103 prípadov, apríl 116 prípadov, máj 109 prípadov). Uvedený trend možno pripísať zvýšeniu latencie domáceho násillia počas opatrení proti COVID-19 v prvej vlne pandémie, kedy v dôsledku mimoriadnej situácie ostali rodiny doma pri stálej prítomnosti násillníka a sťažiených možnostiach kontaktovať príslušné orgány. Preto tieto prípady boli oznamované v menšej miere. V mesiaci jún, júl a august došlo opätovne k zvýšeniu počtu trestných činov spáchaných v rámci domáceho násillia (jún 148 prípadov, júl 134 prípadov a august 142 prípadov), čo mohlo byť spôsobené tým, že po uvoľnení epidemiologických opatrení a spoločenského života došlo k zvýšeniu počtu oznámených prípadov domáceho násillia, ktoré boli predtým latentné.¹⁹

V mesiacoch september (102 prípadov), október (98 prípadov) a november (99 prípadov) bol zaznamenaný opätovný pokles počtu prípadov spáchaných príbuzným, z toho v mesiacoch október a november bol zaznamenaný najnižší počet prípadov v tomto roku. V mesiaci december (114) bol zaznamenaný len mierny nárast počtu týchto prípadov. Tento trend môže súvisieť s opätovným zvýšením latencie domáceho násillia v druhej vlne pandémie COVID-19, kedy boli v dôsledku zhoršenia epidemiologickej situácie prijaté ďalšie opatrenia vládou Slovenskej republiky, ktoré sa dotkli aj obmedzenia spoločenského života.²⁰

3. TRESTNÉ STÍHANIE POČAS PANDÉMIE COVID-19

Pandémia COVID-19 spôsobila závažné komplikácie najmä v súvislosti s plynulosťou trestného stíhania, keďže protipandemické opatrenia priniesli do chodu štátnych orgánov celý rad obmedzení, alebo zákazov, ktoré sa dotkli aj činnosti a práce orgánov činných v trestnom konaní. Išlo napríklad o povinnosť aby policajti pri vstupe na Odbor kriminálnej polície:

- meral teplotu a kontrolovať príznaky COVID 19 resp. rizikovosť stránky preveril otázkami a na útvár pustiť iba vyhovujúce stránky a nie osoby, ktoré boli v kontakte s pozitívne testovaným alebo na útvár pustiť osobu s negatívnym testom (platný 96 hodín od oznámenia výsledku testu)²¹
- požadoval negatívny výsledok z testovania nie starší ako 72 hodín, neskôr nie starší ako 7 dní.²²
- Priebežne dopĺňať objemy rúšok, respirátorov, dezinfekčných prostriedkov, ochranných štítov a ochranných oblekov najmä pre kriminalistických technikov.²³

Orgán činný v trestnom konaní bol povinný procesné úkony realizovať:

- v miestnostiach väčších ako 15m² alebo v osobitných vyčlenených miestnostiach(kanceláriách) s vhodne nastaveným priestorom na sedenie a vetranie, ktoré sa po každom úkone dezinfikuje.²⁴
- počas služby vo výjazde kontrolovať informácie o osobe, voči ktorej sa používa zaisťovací úkon, či nie je na zozname pozitívne testovaných osôb.²⁵
- počas výkonu zaisťovacích, neodkladných, neopakovateľných úkonov (najmä ohliadky miesta činu, zaisťovanie stôp) v rizikových miestach vykonávať úkony ako na kontaminovanom území (najmä Domovy sociálnych služieb apod.).
- vo zvýšenej miere koordinovať postup v trestnom stíhaní s obhajcom, ktorý je PN, alebo je v karanténe je povinný za seba zohnať substitučnú náhradu.
- Od 1.10.2020 neplánovať do výjazdu poverených policajtov podľa §10 ods. 7, písm.d) Trestného poriadku ani na neodkladné/neopakovateľné úkony podľa §199 ods. 4 Trestného poriadku s poukazom na existujúci právny stav v súvislosti s uplatňovaním

¹⁹ Elektronický štatistický systém kriminality, Dostupné dňa 21.04.2021 na: <http://statpz.minv.sk/statistika/archivxls.htm>

²⁰Elektronický štatistický systém kriminality, Dostupné dňa 21.04.2021 na: <http://statpz.minv.sk/statistika/archivxls.htm>

²¹ Pokyn Oddelenia verejného zdravotníctva odboru zdravotníctva sekcie personálnych činností a osobného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky zo dňa 09.03.2020 , č.p.: SPOU –OZ1-2020/001680-002 čl. III bod 6 až 9.

²² Tamtiež.

²³ Tamtiež.

²⁴ Tamtiež.

²⁵ Tamtiež.

kvalifikačného znaku za núdzového stavu boli títo policajti od počiatku vecne nepríslušní. Konat' mohli len vyšetrovateľ PZ v zmysle priloženého Opatrenia.

- Od 1.10.2020 upraviť vecnú príslušnosť vyšetrovateľa PZ, tak aby časť extrémneho nápadu trestných činov prešla z vyšetrovateľa krajského riaditeľstva Policajného zboru na vyšetrovateľa okresného riaditeľstva Policajného zboru.
- V súlade so stanoviskom Generálnej prokuratúry SR z 02.10.2020 (ktorým pravdepodobne k výkladu a aplikácii pojmu „za krízovej situácie“. V zmysle uvedeného usmernenia sa má postupovať na postihnutom území individuálne a to aj s prihliadnutím na znenie Nariadenia vlády č. 269/2020 Z.z. na vykonanie niektorých opatrení hospodárskej mobilizácie v súvislosti s vyhlásením núdzového stavu na zabezpečenie riešenia druhej vlny koronavírusu COVID-19, ktoré ustanovuje výkon opatrení hospodárskej mobilizácie na úseku:
 - Organizácie výroby a služieb
 - Organizácie zdravotníckeho zabezpečenia
 - Organizácie dopravného zabezpečenia
 - Organizácie sociálneho zabezpečenia
 - Použitia štátnych hmotných rezerv
 - Pracovnej povinnosti, alebo
 - Vecného plnenia

Subjektom hospodárskej mobilizácie v zmysle §4 zákona č. 179/2011 o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o hospodárskej mobilizácii“) je:

1. ústredný orgán určený vládou Slovenskej republiky,
2. okresný úrad,
3. obce a mestá
4. podnikateľ rozpočtová organizácia, príspevková organizácia, verejná vysoká škola, alebo nezisková organizácia poskytujúca všeobecne prospešné služby určená ako subjekt hospodárskej mobilizácie (ďalej len „určený subjekt“),
 - rozhodnutím ústredného orgánu vo svojej pôsobnosti alebo vyššieho územného celku vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti vydaným v stave bezpečnosti alebo
 - písomným príkazom vedúceho ústredného orgánu vo svojej pôsobnosti, prednostu okresného úradu vo svojom územnom obvode, prednostu okresného úradu v sídle kraja v územnom obvode kraja alebo predsedu vyššieho územného celku vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti vydaným v období krízovej situácie (ďalej len „príkaz“); proti príkazu nie je prípustné odvolanie,
5. Národná banka Slovenska,
6. Rozhlas a televízia Slovenska,
7. Sociálna poisťovňa,
8. Štátna pokladnica,
9. Vyšší územný celok.

Uplatňovanie kvalifikačného pojmu „za krízovej situácie“ pre subjekty pod bodom 1-

3 a 5-9

V prípade, že došlo k spáchaniu trestného činu voči záujmom/v priestoroch/ alebo v súvislosti s poskytovaním služby subjektov pod bodom 1 až 3 a subjektom pod bodom 5 až 9 bolo potrebné aplikovať kvalifikačný znak „za krízovej situácie“, ak sa pri danej skutkovej podstate takýto kvalifikačný znak nachádza a to pre všetky skutky, ktoré napadli od okamihu vyhlásenia núdzového stavu Uznesením vlády č. 587/2020 Z.z.

V týchto prípadoch za použitia ustanovenia čl. 9 Nariadenia MV SR č. 175/2010 bude vecne príslušný na konanie vyšetrovateľ krajského riaditeľstva Policajného zboru. V týchto prípadoch bolo potrebné do skutkovej vety ako i odôvodnenia rozhodnutí vyšetrovateľa uviesť skutočnosť, že subjekt, voči ktorému útok smeroval, je subjektom hospodárskej mobilizácie v zmysle §4 zákona č. 179/2011 o hospodárskej mobilizácii

a odkedy je týmto subjektom, t.j. okamihom vydania Nariadenia vlády č. 269/2020 Z.z. na vykonanie niektorých opatrení hospodárskej mobilizácie v súvislosti s vyhlásením núdzového stavu na zabezpečenie riešenia druhej vlny koronavírusu COVID-19. V ostatných prípadoch bola daná všeobecná príslušnosť na konanie bez ohľadu na vyhlásenie núdzového stavu.

Uplatňovanie kvalifikačného pojmu „za krízovej situácie“ pre subjekty pod bodom 4

V prípade, že došlo k spáchaniu trestného činu voči záujmom/v priestoroch/ alebo v súvislosti s poskytovaním služby/práce alebo plnenia subjektov pod bodom 4 je potrebné aplikovať kvalifikačný znak „za krízovej situácie“ až od okamihu vydania tam uvedeného príkazu alebo rozhodnutia, ktorým sa určitý subjekt stáva subjektom hospodárskej mobilizácie. V týchto prípadoch bude vecne príslušný na konanie rovnako vyšetrovateľ krajského riaditeľstva Policajného zboru. V týchto prípadoch odporúčame do skutkovej vety ako i odôvodnenia rozhodnutí vyšetrovateľa uviesť skutočnosť, že subjekt, voči ktorému útok smeroval, je subjektom hospodárskej mobilizácie na základe rozhodnutia ústredného orgánu alebo príkazu s označením o ktorý štátny orgán ide, jeho číslo i dátum, tak aby bolo možné toto rozhodnutie individuálne určiť. Za týmto účelom bol dohodnutý informačný tok prostredníctvom Sekcie krízového riadenia, tak aby príslušný správny orgán na úseku krízového riadenia vid' vyššie doručoval toto rozhodnutie príslušnému odboru kriminálnej polície krajského riaditeľstva Policajného zboru na zriadenú kontaktnú adresu a v kópii na Úrad kriminálnej polície prezídia Policajného zboru.

Na základe uvedeného je daná v súčasnosti všeobecná príslušnosť na konanie bez ohľadu na vyhlásenie núdzového stavu.

Použitá literatúra:

Elektronický štatistický systém kriminality, dostupné dňa 21.04.2021 na:

<http://statpz.minv.sk/statistika/archivxls.htm>

Manuál pre testovanie Antigénovými testami COVID- 19, ktorý vydalo Ministerstvo obrany SR a je prístupne na: <https://spolocnazodpovednost.mil.sk/>

Národné hodnotenie rizík legalizácie výnosov z trestnej činnosti a financovania terorizmu za roky 2011-2015 dostupné 21.04.2020 na: https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/fsj/SNV.pdf

Príkaz prezidenta Policajného zboru č PPZ-KP-OVYS1-2020/027578-002 zo dňa 2. apríla 2020,

Stanovisko Sekcie zdravia k požiadavkám na špecifikáciu OOP – rukavíc pre zdravotníkov na vykonanie Antigénového testovania zo dňa 26.10.2020 č. S16412-2020-OVZSaP-1. Dostupné dňa 20.04.2021, na: <https://spolocnazodpovednost.mil.sk/93994/>

Výročná správa Finančnej spravodajskej jednotky Prezídia PZ za rok 2019, dostupné 21.04.2021 na: http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/fsj/VS_2019.pdf.

Kontaktné údaje:

Doc. JUDr. Marek Kordík, PhD., LL.M.

marek.kordik@flaw.uniba.sk

Katedra Trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta Univerzity Komenského

Šaf. Nám č. 6

811 06 Bratislava

Slovenská republika

Mgr. Ing. František Vojtuš

vojtus1@uniba.sk

Katedra Trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta Univerzity Komenského

Šaf. Nám č. 6

811 06 Bratislava

Slovenská republika

Mgr. Petra Dražová
petra.drazova@flaw.uniba.sk
Katedra Trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského
Šaf. Nám č. 6
811 06 Bratislava
Slovenská republika

TRESTNOPRÁVNA CHARAKTERISTIKA NAVRHOVANÉHO TRESTNÉHO ČINU TÝKAJÚCEHO SA POSTIHOVANIA KYBERŠIKANY^{1, 2}

Stanislav Mihálik

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: In the presented article, the author focuses on the criminal analysis of the drafted regulation of a new criminal offense affecting the most dangerous cases of cyberbullying (within the legislative proposal as a new subject matter of the criminal offense of dangerous harassment). In addition to the actual analysis of the drafted subject matter of the crime, the aim of the presented paper is primarily to define whether the drafted regulation is not in conflict with the principle of ultima ratio in the conditions of criminal law, or whether the acceptance of the said subject matter will not create a situation in which the possibility of punishing cyberbullying will be regulated in duplicate under the Criminal Code (through the overlap of the objective aspects of the subject matters of the offenses).

Abstrakt: Autor sa v predkladanom príspevku zameriava na trestnoprávnu analýzu navrhovanej úpravy nového trestného činu postihujúceho najnebezpečnejšie prípady kyberšikany (v rámci legislatívneho návrhu ako nová skutková podstata trestného činu nebezpečné obťažovanie). Okrem vlastného rozboru navrhovanej skutkovej podstaty trestného činu je cieľom predkladaného príspevku primárne vymedzenie toho, či navrhovaná úprava nie je v rozpore so zásadou ultima ratio v podmienkach trestného práva, prípadne či prijatím uvedenej skutkovej podstaty nevznikne stav, v rámci ktorého bude možnosť postihovania kyberšikany upravená v rámci Trestného zákona duplicitne (prostredníctvom prekryvu objektívnych stránok skutkových podstát trestných činov).

Key words: cybercrime, cyberbullying, dangerous harassment, ultima ratio.

Kľúčové slová: kybernetická kriminalita, kyberšikana, nebezpečné obťažovanie, ultima ratio.

1 ÚVOD

Trestná politika je v podmienkach Slovenskej republiky rámcom, ktorý predstavuje východisko pre normotvorbu v oblasti trestného práva. Trestné právo je nesporne právnym odvetvím, ktoré disponuje najzávažnejšími prostriedkami, ktorými je možné (v prípade vyvodenia trestnoprávnej zodpovednosti) ovplyvniť postavenie jednotlivca. To však neznamená, že trestné právo by malo byť vnímané ako prostriedok, prostredníctvom ktorého je možné sanovať každý jeden zásah do práv a oprávnených záujmov osôb. Práve v rámci uvedeného je primárnym argumentom jedna zo základných zásad trestného práva hmotného, subsidiarita trestnej represie (*ultima ratio*), ktorej správna interpretácia umožňuje pochopiť význam a postavenie trestného práva v rámci právneho poriadku.

Na účely predkladaného príspevku je subsidiarita trestnej represie, resp. jej základné východiská, naozaj bazálnou platformou, nakoľko v súvislosti so zákonom č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“ alebo „TZ“) sa často spája otázka jeho častých zmien. Je nesporné, že aj takýto základný právny akt trestného práva hmotného nie je absolútne rigidný a je práve nevyhnutné, aby zákonodarca reagoval na zmeny v spoločnosti, resp. na zmeny v správaní jednotlivcov, ktoré môžu v konečnom dôsledku za dosiahnutia určitej závažnosti predstavovať zásahy do chránených záujmov, ktoré je potrebné trestať prostriedkami trestného práva.

¹ Tento príspevok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0791/20 „Zásady trestného práva hmotného vo víre času – 15 rokov od rekodifikácie trestných kódexov“.

² Predmetný príspevok bol vypracovaný a odovzdaný k 30.05.2021 a nezohľadňuje prípadné neskoršie legislatívne zmeny v priebehu zákonodarného procesu.

Je však potrebné nachádzať jemný balans medzi tým, čo je potrebné chrániť prostredníctvom trestného práva a medzi tým, vo vzťahu k čomu je dostatočná aj ochrana prostredníctvom iných právnych odvetví (primárne máme na mysli súkromnoprávnu ochranu prostriedkami civilného práva a verejnoprávnu ochranu prostriedkami správneho práva).

Práve subsidiarita trestnej represie je východiskom pre navrhovanú trestnoprávnu úpravu postihovania najnebezpečnejších (najzávažnejších) prípadov kyberšikany, a to prostredníctvom trestného činu nebezpečného obťažovania (navrhované zaradenie v rámci § 360b TZ). Ešte pred samotnou trestnoprávnou analýzou navrhovanej právnej úpravy sa v predmetnom príspevku zameriame na rešpektovanie limitov zásady *ultima ratio*, v tom zmysle, ako je vnímaná doktrínou a aplikačnou praxou v podmienkach Slovenskej republiky.

Na danom mieste je potrebné zvýrazniť, že v čase písania predkladaného príspevku (máj 2021) ešte nebolo prijaté konečné znenie navrhovaného trestného činu nebezpečného obťažovania, v konečnom dôsledku ani nebolo zrejmé, či bude takáto právna úprava prijatá (a to s ohľadom na spoločenskú situáciu a vôľu zákonodarcu). Na strane druhej je potrebné zvýrazniť, že základnou bázou pre spracovanie vedeckého príspevku a formovanie úvah autora bola predložená dôvodová správa (ktorá bola spracovaná mimoriadne precízne) a na to nadväzujúca a reagujúca predkladacia správa zo strany Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky. Platí, že prostredníctvom predmetnej predkladacej správy boli vyslovené viaceré pripomienky (priamo meniace text navrhovanej právnej úpravy), čo sa autor snažil využiť v čo najvýraznejšej miere vo svoj prospech (aj v komparatívnom meradle).

Úvodom je preto možné konštatovať, že okrem samotnej úvahy o konotáciách zásady *ultima ratio* (jednak generálne a jednak individuálne vo vzťahu k analyzovanej problematike) je základným cieľom ucelené posúdenie navrhovanej právnej úpravy postihovania najzávažnejších prípadov kyberšikany prostriedkami trestného práva, primárne s ohľadom na posúdenie toho, či takáto úprava nepredstavuje v rámci objektívnej stránky navrhovaného trestného činu duplicitnú právnu úpravu, teda či najzávažnejšie prípady kyberšikany nie je možné postihnúť prostredníctvom trestných činov, ktoré už sú v dnešnej dobe v Trestnom zákone obsiahnuté.

2 ÚVODOM K SUBSIDIARITE TRESTNEJ REPRESIE (VNÍMANIE ZÁSADY *ULTIMA RATIO* V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY)

Zásada subsidiarity trestnej represie predstavuje v právnom odvetví trestného práva preukázateľne jednu zo základných myšlienkových ideí, jej význam nie je smerovaný len vo vzťahu k vnímaniu nepodmienečného trestu odňatia slobody (ako najinvasívnejšieho trestu), ale oveľa širšie. Prakticky predstavuje jednu zo základných komponentov rekodifikácie trestného práva v Slovenskej republike a s ohľadom na systém trestného práva možno konštatovať, že nevyjadruje len zásadu proklamovanú.³

Platí, že boj s narastajúcou kriminalitou nie je možné úspešne zvládnuť len zvyšovaním samotnej prísnosti trestu (domnievame sa, že uvedené by malo s postupom času skôr opačný efekt), je práve na zákonodarcovi, aby postavenie trestného práva ako právneho odvetvia subsidiárnej podstaty bolo zrejmé ako z roviny pozitívnoprávej, tak aj aplikačnej. Zákonodarca je v súvislosti s kreovaním trestného zákonodarstva viazaný radom „...konštant moderného demokratického právneho štátu rešpektujúceho a chrániaceho základné ľudské práva a slobody (vrátane základných ľudských práv a slobôd páchatela trestného činu)...“⁴ kde okrem iného je takouto konštantou práve aj subsidiarita trestnej represie (*ergo* trestnoprávne vyjadrenie zásady *ultima ratio*).

Subsidiarita trestnej represie je vo vlastnom slova zmysle vyjadrením sekundárnej, následnej využiteľnosti prostriedkov trestného práva, a to až v prípadoch, kedy možno hodnotiť prostriedky iných právnych odvetví (či už vo sfére súkromného alebo verejného práva) ako nedostatočné či

³ O význame zásady *ultima ratio* možno hovoriť v podmienkach trestného práva nie len v súvislosti s restoratívnou justíciou, ale nesporne aj justíciou retributívnou. K bližšiemu rozlíšeniu restoratívnej a retributívnej justície pozri KRÁSNÁ, P.: Páchatel trestnej činnosti optikou restoratívnej justície a kriminológie. In Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých školách v Slovenskej republike, Českej republike a Poľskej republike. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 29. a 30. mája 2018 v Piešťanoch. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2018, s. 179-180.

⁴ K tomu pozri nález Ústavného súdu SR PL. ÚS. 106/2011.

neúčinné, prípadne ak takéto prostriedky už boli na ochranu práv a chránených záujmov neúspešne využité. Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „Ústavný súd SR“ alebo „ÚS SR“) v rámci nálezu I. ÚS 316/2011 definoval subsidiaritu trestnej represie prostredníctvom spojenia „pomocná úloha trestnej represie“, pričom rovnako poukázal na využiteľnosť prostriedkov trestného práva ako najkrajnejšieho prostriedku v typovo najzávažnejších zásahoch do spoločenských vzťahov (kumulatívne). Rovnako konštatoval, že neopomenuteľným kritériom je už spomenuté vyčerpanie prostriedkov iných právnych odvetví (na ktoré trestné právo prostredníctvom ochrany právnych vzťahov nadväzuje), resp. ich neúčinnosť, nevhodnosť (napríklad s ohľadom na závažnosť zásahu, rozsah následku a pod.). Je potrebné vychádzať z toho, čo konštatujú v súlade s argumentáciou Ústavného súdu SR aj iní autori,⁵ že prakticky ide o sféru najzávažnejších excesov v súkromnoprávnych a obchodných vzťahoch, ktoré naplňajú znaky skutkovej podstaty toho ktorého trestného činu. Na strane druhej je však potrebné vnímať argumentáciu Ústavného súdu SR v tejto sfére komplexne, a to, že zásada subsidiarity trestnej represie nemôže byť, mylne sledujúc popísaný účel, predmetom zneužívania. V rámci uvedenej dikcie Ústavný súd SR prakticky len nadviazal na pomerne konštantné vnímanie zásady subsidiarity trestnej represie,⁶ a to, že samotným *ultima ratio* je práve trestnoprávne vymedzenie určitého správania ako trestného činu, a teda, že takéto právne vymedzenie je krajným prostriedkom ochrany spoločenských hodnôt a spoločenských vzťahov.⁷ To však *in concreto* znamená, že trestné právo nemôže (a nemá) suplovať ochranu práv a právom chránených záujmov v tých prípadoch, kedy sa vyžaduje individuálna aktivita jednotlivca,⁸ resp. kedy má byť ochrana primárne poskytnutá prostredníctvom iných právnych odvetví. Na danom mieste je vhodné využiť ako pomocný argument nález Ústavného súdu Českej republiky I. ÚS 558/01, ktorý v súvislosti s ponímaním zásady *ultima ratio* poukázal predovšetkým na jednotu právneho poriadku, resp. vzájomnú podmienenosť a súvzťažnosť jednotlivých inštitútov a ustanovení⁹ (a teda pokiaľ ide napríklad o naplnenie znakov tej ktorej skutkovej podstaty, významným kritériom sú aj právne predpisy právneho odvetvia, ktoré je na ochranu príslušného právneho vzťahu vymedzené prakticky primárne).¹⁰ S tým je prakticky spojené aj pravidlo, že pred využitím zásahu prostriedkami trestného práva je potrebné skúmať, či nie je dostatočný (a efektívny) zásah prostredníctvom iných právnych odvetví (a to primárne vzhľadom na závažnosť prostriedkov).¹¹

⁵ Napr. v LACIAK, O., TURAY, L.: Zásady trestného práva hmotného – teoretický základ pre aplikačnú prax. In STRÉMY, T., TURAY, L. (eds.): Zásady trestného práva hmotného – teoretické aspekty. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2020, s. 42 a nasl.

⁶ Pozri napr. uznesenie Ústavného súdu SR IV. ÚS 55/2009.

⁷ Domnievame sa však, že uvedené vnímanie považuje skôr len líniu zásady subsidiarity trestnej represie ako záväzku pre zákonodarcu, nie aj ako významné interpretačné a aplikačné pravidlo. K definitívnemu prelomeniu uvedeného názoru (a k nastoleniu ustálenej rozhodovacej praxe) došlo až v uznesení Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Tdo 35/2013 z 13. augusta 2013 publikovanom ako rozhodnutie pod č. 96 v Zbierke stanovísk a rozhodnutí NS SR č. 6/2014.

⁸ Trestné právo má v prvom rade pôsobiť ako nástroj prevencie, pričom takéto pôsobenie má v konečnom dôsledku len nadväzovať na prevenciu mimoprávnu. MULÁK, J.: Základní zásady trestního práva hmotného – jejich funkce, systematika a ústavní dimenze. In STRÉMY, T., TURAY, L. (eds.): Zásady trestného práva hmotného – teoretické aspekty. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2020, s. 110.

⁹ K tomu pozri bližšie nález Ústavného súdu Českej republiky I. ÚS 558/01.

¹⁰ Danosť súkromnoprávneho (záväzkového) vzťahu podmieňuje existenciu škály právnych následkov upravených napríklad právnym odvetvím obchodného či občianskeho práva, nastúpenie trestnoprávnej zodpovednosti však k takýmto následkom automaticky nepatrí, táto nastupuje len za predpokladu, že takéto konanie svojou typovou závažnosťou spadá do rámca trestného práva (teda, že ním je naplnená príslušná skutková podstata trestného činu). Aj v týchto prípadoch, za zdanlivého naplnenia znakov skutkovej podstaty, by mali prostriedky trestného práva nastupovať až subsidiárne, pokiaľ je ochrana primárna nedostatočná, nevhodná. HASSAN, J.: K subsidiarite trestnoprávnej represie. [online]. Navštívené dňa 22.5.2021. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a60-k-subsidiarite-trestnopravnej-represie>.

¹¹ MARKOVÁ, V.: Teoretické východiská základných zásad trestného práva hmotného a princíp primeranosti v trestnom práve hmotnom. In STRÉMY, T., TURAY, L. (eds.): Zásady trestného práva

S ohľadom na dopady zásady *ultima ratio* je teda potrebné vychádzať v zmysle konštantnej rozhodovacej praxe z dvoch línií, jednak je uvedená zásada vnímaná ako záväzok pre zákonodarcu, jednak ako záväzok pre aplikačnú prax (pričom platí, že druhá línia je akýmsi kontrolným mechanizmom línie prvej). Uvedené má potom vplyv aj na vlastnú podstatu predkladaného príspevku (s ohľadom na úvahy spojené s navrhovanou skutkovou podstatou postihovania najzávažnejších prípadov kyberšikany). Prvá línia, záväzok pre zákonodarcu, je spojený s procesom normotvorby, nakoľko subsidiarita trestnej represie a jej požiadavky by mali byť reflektované už v procese prijímania znení skutkových podstát trestných činov. Platí, že prijatie konkrétneho trestného činu by si nemala vyžadovať len samotná spoločenská situácia (s ohľadom na potrebu ochrany konkrétneho záujmu prostriedkami trestného práva), ale malo by ísť reálne o postihovanie typovo najzávažnejších konaní. Konkrétne skutkové podstaty trestných činov by mali obsahovať akýsi materiálny obsah, ktorým je kriminalizácia toho ktorého konania zdôvodnená.¹² Na danom mieste je mimoriadne vhodné poznamenať, že autori pomenúvajú v súvislosti s normotvorbou v trestnom práve ako významný predpoklad kriminologický výskum,¹³ uvedený predpoklad je však v podmienkach Slovenskej republiky odsúvaný skôr do úzadia, skôr ako fakultatívny prvok, čo nie je správne. Druhou líniou zásady *ultima ratio* je už spomenutá aplikačná rovina (teda vnímanie predmetnej zásady ako významného interpretačného a argumentačného kritéria), hoci uvedený prístup bol až do roku 2014 v podmienkach Slovenskej republiky odmietaný.¹⁴ Uvedená línia je potom záväzným kritériom ako pre súdy, tak aj pre orgány činné v trestnom konaní, a teda je určitým limitom aj pre líniu prvú (hoci limitom relatívnym). Platí totiž, že faktické uplatňovanie práva je práve v rukách týchto subjektov, pričom zisťovanie skutkového stavu by malo byť dopĺňané zisťovaním, či nie je možné aplikovať nástroje a inštitúty iných právnych odvetví, ako trestné právo.¹⁵ Aplikovanie zásady *ultima ratio* v súvislosti s aplikačnou rovinou je v podmienkach trestného práva naviazané primárne na náležitý výklad formálnych znakov skutkovej podstaty trestného činu,¹⁶ aby bolo postihované práve to konanie, ktoré je v spojitosti so spoločenskými vzťahmi vnímané ako najzávažnejšie (uplatnenie uvedenej zásady však prichádza podľa nášho názoru do úvahy aj v súvislosti so samotnými obligatónnymi znakmi skutkovej podstaty trestného činu). Okrem uvedených línií je samozrejme potrebné povedať aj to, že uvedená zásada je sama o sebe obsiahnutá vo viacerých inštitútoch trestného práva, ako z hľadiska hmotnoprávneho, tak aj procesného.

Z hľadiska predkladaného príspevku preto nie je relevantná len samotná podstata zásady subsidiarity trestnej represie, ale primárne vlastné línie jej pôsobenia. Domnievame sa, že nakoľko ani zákonodarca nemusí byť v súvislosti s kreovaním znakov skutkovej podstaty trestného činu bezchybný (s ohľadom na to, že test aplikačnou praxou nie je možné *ex ante* ničím nahradiť), významným limitom a kritériom je práve aplikačná rovina uvedenej zásady, platí totiž, že faktické uplatňovanie (aj s ohľadom na hľadanie obsahu jednotlivých znakov skutkových podstát trestných

hmotného – teoretické aspekty. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2020, s. 74.

¹² KALLAB, J.: O skutkové podstatě a konkurenci trestných činů. Praha: Bursík & Kohout, 1911, s. 122.

¹³ Kde odôvodnenie nebude spočívať len v tom, že si to vyžaduje spoločenská situácia, ale že trestnoprávne represívne riešenie je odôvodnené jeho nevyhnutnosťou, nakoľko iné riešenie mimo sféry trestného práva neexistuje. MARKOVÁ, V.: Teoretické východiská základných zásad trestného práva hmotného a princíp primeranosti v trestnom práve hmotnom. In STRÉMY, T., TURAY, L. (eds.): Zásady trestného práva hmotného – teoretické aspekty. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2020, s. 74 a nasl.

¹⁴ Zásada *ultima ratio* bola vnímaná len ako kritérium limitujúce postup zákonodarcu v súvislosti s prijímaním skutkových podstát trestných činov. Takýto pohľad bol v minulosti relevantný aj v podmienkach Českej republiky. Pozri napr. v ŠAMKO, P.: Základné východiská princípu *ultima ratio*. [online]. Navštívené dňa 23.5.2021. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a288-zakladne-vychodiska-principu-ultima-ratio>.

¹⁵ PŮRY, F.: Poznámky k pojetí trestního práva jako *ultima ratio*. In Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2008, s. 253.

¹⁶ Spomenúť možno napr. výklad pojmov „hrubá neslušnosť“, „výtržnosť“, „vec všeobecného záujmu“ a iné. ŠAMKO, P.: Základné východiská princípu *ultima ratio*. [online]. Navštívené dňa 23.5.2021. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a288-zakladne-vychodiska-principu-ultima-ratio>.

činov) je v rukách orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Uvedené potom platí aj pre navrhovanú právnu úpravu postihovania najzávažnejších prípadov kyberšikany, v ďalšom texte sa budeme venovať práve trestnoprávnej analýze vybraných aspektov tejto navrhovanej právnej úpravy.

3 TRESTNOPRÁVNA ANALÝZA NAVRHovANEJ SKUTKOVEJ PODSTATY TRESTNÉHO ČINU NEBEZPEČNÉHO OBŤAŽOVANIA

V predmetnej časti príspevku sa ťažiskovo zameriame na navrhovanú skutkovú podstatu trestného činu nebezpečného obťažovania.¹⁷ Aj vzhľadom na vlastnú problematiku bude predmetný výklad vedený primárne v troch líniách. V prvom rade sa zameriame na potrebu prijatia takto vymedzenej právnej úpravy, aj s ohľadom na zásadu *ultima ratio* ako záväzok pre zákonodarcu, v druhej časti predkladanej kapitoly bude pozornosť venovaná vybraným znakom skutkovej podstaty navrhovanej právnej úpravy a nakoniec sa budeme venovať možným prekryvom navrhovanej skutkovej podstaty nebezpečného obťažovania v spojitosti s inými skutkovými podstatami obsiahnutými v osobitnej časti Trestného zákona.

V samotnom úvode je vhodné ozrejmiť samotný účel prijatia takto koncipovanej skutkovej podstaty trestného činu. Pokiaľ vychádzame z dôvodovej správy k predmetnej novele Trestného zákona,¹⁸ predkladatelia vychádzali z toho, že čas pandémie ešte viac zvýraznil niektoré problematické aspekty, v tomto prípade v súvislosti s postihovaním šikany, resp. konkrétnejšie kyberšikany. Kyberšikana je vo vlastnom slova zmysle vnímaná ako osobitná sféra širokej množiny šikanózneho konania, ktorá je realizovaná v kybernetickom priestore, resp. za použitia počítačového systému či počítačovej siete. Na účely Smernice MŠVVaŠ č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach je kyberšikana „...priama forma šikanovania, pri ktorej ide o zneužitie informačno-komunikačných technológií (najmä telefónu, tabletu, internetu a sociálnych sietí) na úmyselné ohrozenie, ublíženie alebo zastrasovanie, pričom sa často vyskytuje v spojení s inými formami šikanovania.“¹⁹ Šikanovanie je možné vo všeobecnosti vymedziť ako zneužívanie sily, kde snahou je získanie prevahy nad jednotlivcom alebo skupinou osôb, či už prostredníctvom výsmechu, zastrasovania alebo vyhrážania.²⁰ Kyberšikana, s ohľadom na možnosti v kyberpriestore,²¹ môže mať z hľadiska personálneho substrátu naozaj široký dopad. Aj uvedené vnímali predkladatelia ako relevantný prvok vo vzťahu k trestnoprávnemu postihu takéhoto konania.

Pokiaľ nahliadneme do Trestného zákona, možno konštatovať, prakticky súladne s názorom predkladateľov navrhovanej právnej úpravy postihu kyberšikanovania, že ochrana proti šikane prostriedkami trestného práva v línii generálnej neexistuje, predkladatelia však vychádzali z názoru (práve v spomenutej dôvodovej správe, ktorá je cenným zdrojom poznania), že táto prakticky neexistuje ani partikulárne, vo vzťahu k jednotlivým sféram šikany (napr. kyberšikany). Tu si dovoľíme

¹⁷ V rámci uvedeného je vhodné povedať, že v čase finalizovania príspevku bola v rámci medzirezortného pripomienkového konania Generálnou prokuratúrou Slovenskej republiky uplatnená pripomienka, aby uvedený trestný čin nevymedzoval osobitný druh konania len prostredníctvom znakov skutkovej podstaty, ale aj prostredníctvom svojho pomenovania, aj vzhľadom na tzv. *modus operandi* takejto trestnej činnosti páchanej fyzickou osobou bolo navrhované pomenovanie trestného činu „Nebezpečné elektronické obťažovanie“.

¹⁸ Dôvodová správa k návrhu zákona, ktorým sa dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. [online]. Navštívené dňa 22.5.2021. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=491874>.

¹⁹ K tomu pozri Smernicu MŠVVaŠ č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach. [online]. Navštívené dňa 20.5.2021. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/data/att/13484.rtf>.

²⁰ „Kybernetické obťažovanie, či šikana, sa realizuje najmä zasielaním správ elektronickej komunikácie (emailov), sms správ, zverejňovaním videí, záberov (fotografií), informácií a údajov na internete, s cieľom obťažovať alebo ublížovať druhej osobe.“. ERLICHOVÁ, I.: Šikanovanie. [online]. Navštívené dňa 23.5.2021. Dostupné z: <http://soisc.sk/wp-content/uploads/2015/07/ikanovanie4.pdf>.

²¹ Formy uvedeného druhu šikany, ktoré prichádzajú do úvahy, popisuje napríklad aj metodická príručka z roku 2015. GREGUSSOVÁ, M., DROBNÝ, M.: Kyberšikanovanie.sk. Metodická príručka. Bratislava: eSlovensko o.z., 2015. [online]. Navštívené dňa 19.5.2021. Dostupné z: <https://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/component/jdownloads/finish/1-knihy-a-prirucky/101-prirucka-kybersikanovanie-sk?Itemid=0>, s. 10.

nesúhlasí, nakoľko je možné konštatovať, čo skôr implicitne potvrdili aj predkladatelia, že táto zrejme existuje, a to prostredníctvom vybraných skutkových podstát trestných činov (spomenúť možno trestný čin nebezpečné prenasledovanie v zmysle § 360a TZ, trestný čin poškodzovanie cudzích práv v zmysle § 375 a 376 TZ alebo trestný čin porušenie dôvernosti ústneho prejavu a iného prejavu osobnej povahy v zmysle § 377 TZ). Podľa nášho názoru je možné konštatovať, že úprava postihovania šikany neabsentuje v rámci Trestného zákona v miere absolútnej, je postihnuteľná partikulárne, v rámci vybraných skutkových podstát trestných činov. Vychádza potom otázka, či je takýto právny stav problematický (ak postih vybraných najzávažnejších zásahov, ku ktorým môže dôjsť v rámci kyberšikany, je Trestným zákonom upravený), resp. či postihovanie uvedeného druhu konania má byť aj s ohľadom na východiská zásady subsidiarity trestnej represie vôbec úlohou trestného práva (nakoľko predkladaným príspevkom prežarujú práve úvahy ohľadom postavenia trestného práva ako *ultima ratio*). V spojitosti s uvedeným je potrebné si uvedomiť, že roztrieštenosť právnej úpravy, ktorá je vlastná najmä pre správne právo (ale v danom ohľade sa prakticky vzťahuje aj na trestné právo), nemožno vnímať ako podklad pre vyslovenie záveru, že konkrétne právne odvetvie určitému právu alebo chránenému záujmu neposkytuje ochranu. Dodávame, že sami predkladatelia spomínajú v rámci dôvodovej správy celú škálu trestných činov (obsiahnutých primárne v druhej, deviatej a dvanástej hlave osobitnej časti Trestného zákona), ktorých skutkové podstaty môžu byť v súvislosti s určitou líniou kyberšikany naplnené. Z hľadiska priestupkového práva možno konštatovať, že v súvislosti s kyberšikanou prichádzajú do úvahy predovšetkým priestupky podľa § 49 a 50 (priestupky proti občianskemu spolunažívaniu a priestupky proti majetku) zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov, hoci, pochopiteľne, primárnym objektom nie je ochrana pred zásahmi prostredníctvom kyberšikany.

Argumentom pre to, že určitá právna regulácia postihovania kyberšikany prostriedkami trestného práva je v podmienkach Slovenskej republiky potrebná, sú aj východiská obsiahnuté v Správe generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2019 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike.²² V súvislosti s kyberšikanou bol teda už pred pár rokmi v rámci uvedeného dokumentu vyslovený záver, že súčasný právny stav je nedostatočný, a že takéto závažné konanie nie je možné prostriedkami trestného práva za stavu *de lege lata* náležite postihovať. Rovnako však možno identifikovať konštatovanie o možnostiach postihovania partikulárnych otázok súvisiacich s kyberšikanou, a to, že „...*kyberšikanovanie, ... sa prejavuje najmä ako trestné činy vydierania, nebezpečného vyhrážania, či nebezpečného prenasledovania, ako aj trestná činnosť súvisiaca s detskou pornografiou...*“, závažnosť dopadov kyberšikany bola v predmetnej správe posúdená v tom zmysle, že hoci je táto veľmi vysoká, „...*nie vždy je však takéto konanie trestnoprávne postihnuteľné, hoci jeho následok by si trestný postih určite vyžadoval.*“²³

Pokiaľ nahliadame, v zmysle vyššie uvedených východísk, na navrhovanú skutkovú podstatu trestného činu nebezpečného obťažovania,²⁴ z hľadiska legislatívnej línie zásady *ultima ratio* (v zmysle záväzku pre zákonodarcu) možno konštatovať nesporný záujem zákonodarcu, aby mala uvedená úprava dosah naozaj na tie najzávažnejšie prípady kyberšikany. Jednotne možno dodať, že uvedenému cieľu napomohli aj pripomienky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky v rámci

²² Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2019 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike. [online]. Navštívené dňa 23.5.2021. Dostupné z: nrsk.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=486924.

²³ Tamtiež.

²⁴ Uvedený návrh skutkovej podstaty nebezpečného obťažovania v základnej skutkovej podstate znel: „(1) Kto inému prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, počítačového systému alebo počítačovej siete úmyselne **podstatným spôsobom zhorší kvalitu jeho života**

a) **dlhodobým znevažovaním, zastrášaním, neoprávneným konaním v jeho mene alebo iným podobným dlhodobým obťažovaním, alebo**

b) **tým, že neoprávnenne zverejní alebo sprístupní inej osobe obrazový, zvukový alebo obrazovo-zvukový záznam jeho prejavu osobnej povahy získaný s jeho súhlasom, spôsobilý ohroziť jeho vážnosť alebo privodiť mu inú vážnu ujmu,**
potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.“.

predkladacej správy, resp. pripomienky vyslovené v medzirezortnom pripomienkovom konaní.²⁵ Fakt, že predmetná skutková podstata spĺňa kritériá zásady *ultima ratio* možno odvodiť zo skladby znakov skutkovej podstaty navrhovaného trestného činu v súhrne, rovnako tak z jednotlivých znakov, osobitne s ohľadom na pojmy „podstatne zhorši kvalitu života iného“, „dlhodobo“ alebo „iná vážna ujma“. Na danom mieste možno uviesť, že ide o pojmy (resp. slovné spojenia), ktoré sú v rámci Trestného zákona obsiahnuté aj v iných skutkových podstatách a ktoré predstavujú ich konštantnú a zaužívanú súčasť. Najmä je potrebné dodať, že tieto pojmy nepôsobia rušivo vo vzťahu k zásade *ultima ratio*, ani ich použitie v rámci navrhovanej právnej úpravy nepôsobí problematicky.

V danej súvislosti sa dostávame bližšie k spomenutým pripomienkam (či už zo strany Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky alebo iných subjektov), prostredníctvom ktorých bola predmetná právna úprava z hľadiska subsidiarity trestnej represie ešte viac precizovaná a vyšpecifikovaná. V prvom rade spomenieme základné východiská obsiahnuté v predkladacej správe Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, v ktorej bolo v konečnom dôsledku uvedené aj navrhované vlastné znenie predmetnej skutkovej podstaty trestného činu.²⁶ Vo vzťahu k uvedenému máme niekoľko poznámok, v prvom rade by sme si dovolili zvýrazniť konštatovanie Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, že takáto právna úprava je v podmienkach Slovenskej republiky potrebná, najmä v súvislosti so spoločenskou situáciou, rovnako považujeme za pozitívum snahu o vyriešenie viacerých legislatívno-technických problémov, osobitne spomenieme zmenu formulácie zo spojenia „*spôsobilý ohroziť jeho vážnosť*“ na „*spôsobilý značnou mierou ohroziť jeho vážnosť*“.²⁷ Práve takýmito nuansami je vyjadrené zreteľné rešpektovanie toho, že trestné právo má poskytovať ochranu len pred najzávažnejšími zásahmi. Na strane druhej, takto vymedzený návrh skutkovej podstaty trestného činu nebezpečného obťažovania disponuje viacerými problematickými miestami, spomenúť možno chýbajúcu spojku alebo medzi alternatívnymi alineami objektívnej stránky vyjadrenými v písmenách a) a b) (čo by mohlo nesprávne naznačovať kumulatívnu takýchto znakov). Osobitne je potrebné spomenúť to, že v alternatíve a) vypadlo (zrejme nedopatrením) zo spojenia „alebo inak obťažuje“ slovo dlhodobo, takýmto vymedzením sa aplikovateľnosť predmetnej alternatívy objektívnej stránky neúmerne rozširuje, zrejme presahujúc rámec zásady subsidiarity trestnej represie. Je zreteľné, že uvedená generálna klauzula (vyjadrená ako iné prípady, ktoré sa svojou závažnosťou približujú explicitne vymedzeným prípadom), musí svojou závažnosťou uvedeným zodpovedať, nie byť rádovo nižšej intenzity. V súvislosti s uvedenou predkladacou správou je potrebné spomenúť návrh vo vzťahu k hornej hranici trestnej sadzby trestu odňatia slobody, Ministerstvu spravodlivosti Slovenskej republiky sa nepozdávala primárne tá línia argumentácie, s čím sa plne stotožňujeme, že výmera hornej hranice trestnej sadzby trestu odňatia slobody je koncipovaná tým spôsobom, aby bol využiteľný určitý procesnoprávny inštitút (s odkazom na aplikovateľnosť § 116 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov [ďalej len „TPor“]). Stotožňujeme sa s tým názorom, že hoci sa javí použitie procesného postupu podľa uvedeného

²⁵ Aj na danom mieste zvýrazňujeme, že v čase finalizovania predkladaného príspevku nebolo v rámci prebiehajúceho legislatívneho procesu známe konečné znenie navrhovanej skutkovej podstaty trestného činu nebezpečného obťažovania (práve s ohľadom na zásadné pripomienky vyslovené v medzirezortnom pripomienkovom konaní).

²⁶ Uvedený návrh skutkovej podstaty nebezpečného obťažovania v základnej skutkovej podstate znel: „(1) Kto úmyselne prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, počítačového systému alebo počítačovej siete **podstatným spôsobom zhorší kvalitu života iného, tým že**

a) **ho dlhodobo ponižuje, zastráňa, neoprávnene koná v jeho mene alebo inak obťažuje,**

b) **neoprávnene zverejní alebo sprístupní inej osobe obrazový, zvukový alebo obrazovo-zvukový záznam jeho prejavu osobnej povahy získaný s jeho súhlasom, spôsobilý značnou mierou ohroziť jeho vážnosť alebo spôsobiť mu inú vážnu ujmu,**

potrestá sa odňatím slobody až na jeden rok.“

²⁷ Uvedeným je vyjadrená potreba, aby „...miera ohrozenia vážnosti dotknutej osoby spočívajúca v neoprávnenom zverejnení alebo sprístupnení obrazového, zvukového alebo obrazovo-zvukového záznamu jej prejavu osobnej povahy vo virtuálnom priestore bola značná, čo znamená, že nebude postačovať akékoľvek ohrozenie, hoci aj v nízkej či obvyklej intenzite, ale musí ísť o ohrozenie jej vážnosti závažnejšieho charakteru...“. Predkladacia správa k návrhu zákona, ktorým sa dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. [online]. Navštívené dňa 22.5.2021. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2021-124>.

ustanovenia ako mimoriadne účelné, dokonca v mnohých prípadoch môže ísť o jediný, resp. usvedčujúci dôkaz, nakoľko hovoríme o trestnej činnosti páchanej v kyberpriestore, trestnú politiku nemožno vyskladať na takýchto predpokladoch, o to viac to platí za predpokladu, že takýmto prístupom je narušená celková koncepcia nastavenia trestných sadzieb trestu odňatia slobody v Trestnom zákone (resp. platí, že takéto nastavenie je samo o sebe disproporčné). Je na zákonodarcovi, aby uvedený stav nepripustil, resp. aby uvedené korigoval na základe argumentácie, ktorá je prípustná a logicky vyskladaná (aj vzhľadom na celkovú skladbu a súrodosť Trestného zákona).

Z pripomienok vyslovených v medzirezortnom pripomienkovom konaní osobitne spomenieme tie, ktoré boli uvedené zo strany Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky, s ohľadom na ich význam pre koncipovanie znakov skutkovej podstaty navrhovaného trestného činu. V prvom rade by sme radi vyzdvihli záujem na využití pojmov spomenutých vyššie, ktoré nesporne vyjadrujú konotácie zásady *ultima ratio* premietnuté v zákonnej textácii, pričom pripomienky boli správne argumentované premietnutím v iných skutkových podstatách trestných činov (pričom tieto sú aj overené aplikačnou praxou). Osobitne by sme však radi vyzdvihli bližšie vyargumentovanie odôvodnenosti navrhovanej výmery trestov odňatia slobody, a to práve s ohľadom na možnú potrebu využitia procesného postupu podľa spomenutého § 116 TPor.²⁸

Čo však považujeme za osobitne dôležité, je fakt, že v pripomienkovom konaní bola vyslovená otázka (do budúcnosti) ohľadom potreby zrkadlovej právnej úpravy postihovania kyberšikany (prípadne šikany všeobecne) v rámci priestupkového práva. Takýmto spôsobom by bola nie len zvýraznená zásada subsidiarity trestnej represie, ale navyše menej závažné prípady (ktoré s ohľadom na svoju závažnosť nie sú trestným činom, napríklad za aplikovania materiálneho korektívu) by bolo možné postihovať v rovine správneho práva. Rovnako by bolo uvedené využiteľné vo vzťahu k prípadnej priestupkovej recidíve vo vzťahu k trestným činom postihujúcim kyberšikanu (kde by takáto rovnorodá recidíva podmieňovala využitie kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu).

Poslednou líniou, ktorej sa budeme v rámci predkladaného príspevku venovať, je otázka možného prekryvu navrhovanej skutkovej podstaty nebezpečného obťažovania s inými trestnými činmi obsiahnutými v Trestnom zákone, osobitne vo vzťahu k alternatíve a) a b) navrhovanej právnej úpravy. Vo vzťahu k alternatíve a) sa možný prekryv spája predovšetkým s § 360a TZ (trestný čin nebezpečného prenasledovania), osobitne s písm. c) („*ho kontaktuje prostredníctvom tretej osoby alebo elektronickej komunikačnej služby, písomne alebo inak proti jeho vôli*“). V prvom rade, prenasledovanie v zmysle § 360a TZ je potrebné vykladať ako súbor činností, ktoré sú prejavom konania páchatela (vo vzťahu k niektorej z alternatív), pričom následkom je vzbudenie dôvodnej obavy o život alebo zdravie poškodeného, život alebo zdravie jemu blízkej osoby alebo zhoršenie kvality jeho života podstatným spôsobom. Vzhľadom na uvedené, následok je v tomto prípade vymedzený širšie, domnievame sa, že hoci sú prostredníctvom trestného činu nebezpečného prenasledovania postihnutelné niektoré aspekty kyberšikany (aj s ohľadom na generálnu klauzulu „*ho inak obmedzuje v jeho obvyklom spôsobe života*“), prenasledovanie samo o sebe je len jedným z aspektov kyberšikany. Konania spočívajúce v ponižovaní, zastrášaní, prípadne v inom neoprávnenom konaní, nie je možné subsumovať pod skutkovú podstatu trestného činu v zmysle § 360a TZ. Platí, že trestný čin nebezpečného obťažovania nekladie dôraz na prvok prenasledovania (čím by nesporne vznikol prekryv skutkových podstat), ale na všetky formy, spôsoby, ktorými je kybernetická šikana realizovaná (pokiaľ je naplnený znak dlhodobosti konania).

Vo vzťahu k alternatíve b) navrhovanej skutkovej podstaty nebezpečného obťažovania sa javí prekryv primárne s dvoma skutkovými podstatami, a to s § 373 TZ (trestný čin ohováranie) a § 377 (trestný čin porušenie dôveryhodnosti ústneho prejavu a iného prejavu osobnej povahy). Kým v prípade trestného činu ohovárania by muselo byť splnené, že ide o nepravdivý údaj (čo nie je predpokladom trestného činu nebezpečného obťažovania, hoci to nemožno vylúčiť), vo vzťahu k trestnému činu

²⁸ Vlastná argumentácia bola doplnená o komentár, že „...Generálna prokuratúra si uvedomuje, že takéto tzv. situačné legislatívne zmeny nie sú systematické z hľadiska obsahu a zasahujú aj do trestnej politiky štátu z hľadiska cieľa a spoločenských preferencií, ale považuje ich ad hoc za akútne a nevyhnutné...“. Vznesené pripomienky v rámci medzirezortného pripomienkového konania k návrhu zákona, ktorým sa dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. [online]. Navštívené dňa 22.5.2021. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2021-124>.

podľa § 377 TZ by muselo byť splnené to, že dôvernosť neverejne prednesených slov alebo iného prejavu osobnej povahy je porušená tým, že takýto prejav je neoprávnené zachytený záznamovým zariadením a takto zhotovený záznam je sprístupnený tretej osobe alebo je iným spôsobom použitý. Navrhovaná skutková podstata trestného činu nebezpečného obťažovania má za cieľ postihnúť zverejnenie takých údajov, ktoré nemusia byť nepravdivé, resp. ktoré sa dostali k páchatelovi oprávnené od poškodenej osoby, ale sú neoprávnené zverejnené a sprístupnené. O trestný čin pôjde len za predpokladu, ak je takto zverejnený údaj spôsobilý značnou mierou ohroziť jeho vážnosť alebo spôsobiť mu inú vážnu ujmu (čím sa opätovne dostávame k zásade *ultima ratio*).

4 ZÁVER

V predkladanom príspevku sme sa zamerali na navrhovanú právnu úpravu postihovania najzávažnejších prípadov kyberšikany. Aj s ohľadom na vlastnú problematiku sme výklad rozdelili do dvoch základných kapitol. Kým v prvej z nich sme sa venovali dopadom jednej zo základných zásad trestného práva hmotného, zásade *ultima ratio*, v druhej bola pozornosť venovaná navrhovanej skutkovej podstate trestného činu nebezpečného obťažovania.

Je potrebné zvýrazniť, vo vzťahu k prvej línii príspevku, že zásada subsidiarity má v rovine trestného práva nesporne významnú úlohu a dopady, nie je len zásadou proklamovanou, a okrem toho, že predstavuje záväzok pre zákonodarcu, je aj výrazným interpretačným a aplikačným pravidlom, čo bolo už niekoľkokrát potvrdené aj rozhodovacou činnosťou.

Vo vzťahu k navrhovanej právnej úprave postihovania najzávažnejších prípadov postihovania kyberšikany možno konštatovať, že uvedená právna úprava poukázala hneď na niekoľko vecí. V prvom rade to, že zmeny Trestného zákona musia byť koncepčné, z hľadiska aplikačnej praxe potrebné a v neposlednom rade musia rešpektovať zásadu subsidiarity trestnej represie. Na druhej strane možno konštatovať, že kreovanie predmetnej právnej úpravy bolo problematické (či už z hľadiska znakov skutkovej podstaty trestného činu alebo z hľadiska vymedzenia trestnej sadzby trestu odňatia slobody), nakoľko aj pripomienkové konanie prinieslo rôzne (dokonca protichodné) názory.

Na danom mieste možno vysloviť záver (resp. želanie), že takáto právna úprava (rešpektujúc pripomienkové konanie) bude prínosom a bude predstavovať ochranu pred dopadmi kyberšikany. Pripájame sa k názoru tých, ktorí sa v rámci predmetnej úpravy snažili rozlíšiť dve roviny, a to spôsob spáchania daných trestných činov (resp. miesto spáchania, teda vyjadrenie situácie, že sú spáchané v kyberpriestore) a konkrétne konanie páchatela, ktorým naplnia objektívnu stránku trestného činu. Kým spôsob spáchania trestného činu v kyberpriestore môže byť do budúcnosti vyjadrený explicitne vo výkladovej časti Trestného zákona (napr. v rámci § 122 TZ), objektívna stránka trestného činu musí byť vyjadrená v osobitnej časti Trestného zákona, rešpektujúc zásadu *nullum crimen sine lege*. Nakoľko analógia je v trestnom práve v neprospech páchatela neprípustná, skutkové podstaty trestných činov nie je možné rozširovať a aplikovať na situácie, ktoré zákonodarca nepredpokladal (ako v súvislosti s návrhmi, aby bola v plnej miere na prípady kyberšikany aplikovaná skutková podstata trestného činu v zmysle § 360a TZ – nebezpečné prenasledovanie).

Použitá literatúra:

Dôvodová správa k návrhu zákona, ktorým sa dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. [online]. Navštívené dňa: 22.5.2021. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=491874>.

ERLICHOVÁ, I.: Šikanovanie. [online]. Navštívené dňa 23.5.2021. Dostupné z: <http://soslc.sk/wp-content/uploads/2015/07/ikanovanie4.pdf>.

GREGUSSOVÁ, M., DROBNÝ, M.: Kyberšikanovanie.sk. Metodická príručka. Bratislava: eSlovensko o.z., 2015. [online]. Navštívené dňa 19.5.2021. Dostupné z: <https://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/component/jdownloads/finish/1-knihy-a-prirucky/101-prirucka-kybersikanovanie-sk?Itemid=0>.

HASSAN, J.: K subsidiarite trestnoprávnej represie. [online]. Navštívené dňa 22.5.2021. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a60-k-subsidiarite-trestnopravnej-represie>.

KALLAB, J.: O skutkové podstatě a konkurenci trestných činů. Praha: Bursík & Kohout, 1911. 179 s. KRÁSNÁ, P.: Páchatel trestnej činnosti optikou restoratívnej justície a kriminológie. In Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých školách v Slovenskej republike, Českej republike a Poľskej republike. Zborník príspevkov z medzinárodnej

vedeckej konferencie konanej v dňoch 29. a 30. mája 2018 v Piešťanoch. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2018. s. 177-184. ISBN 978-80-8054-794-3.

LACIAK, O., TURAY, L.: Zásady trestného práva hmotného – teoretický základ pre aplikačnú prax. In STRÉMY, T., TURAY, L. (eds.): Zásady trestného práva hmotného – teoretické aspekty. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2020. s. 39-51. ISBN 978-80-7502-489-3.

MARKOVÁ, V. Teoretické východiská základných zásad trestného práva hmotného a princíp primeranosti v trestnom práve hmotnom. In STRÉMY, T., TURAY, L. (eds.): Zásady trestného práva hmotného – teoretické aspekty. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2020. s. 67-80. ISBN 978-80-8054-794-3.

MULÁK, J.: Základní zásady trestního práva hmotného – jejich funkce, systematika a ústavní dimenze. In STRÉMY, T., TURAY, L. (eds.): Zásady trestného práva hmotného – teoretické aspekty. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2020. s. 95-118. ISBN 978-80-8054-794-3.

Nález Ústavného súdu Českej republiky I. ÚS 558/01.

Nález Ústavného súdu SR PL. ÚS. 106/2011.

Predkladacia správa k návrhu zákona, ktorým sa dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. [online]. Navštívené dňa 22.5.2021. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2021-124>.

PŮRY, F.: Poznámky k pojetí trestního práva jako ultima ratio. In Pocta Otovi Novotnému k 80. narodeninám. Praha: ASPI, 2008. 492 s.

Smernica MŠVVaŠ č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach. [online]. Navštívené dňa 20.5.2021. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/data/att/13484.rtf>.

Správe generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2019 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike. [online]. Navštívené dňa 23.5.2021. Dostupné z: nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=486924.

ŠAMKO, P.: Základné východiská princípu ultima ratio. [online]. Navštívené dňa 23.5.2021. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a288-zakladne-vychodiska-principu-ultima-ratio>.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Tdo 35/2013 z 13. augusta 2013 publikovanom ako rozhodnutie pod č. 96 v Zbierke stanovísk a rozhodnutí NS SR č. 6/2014.

Uznesenie Ústavného súdu SR IV. ÚS 55/2009.

Vznesené pripomienky v rámci medzirezortného pripomienkového konania k návrhu zákona, ktorým sa dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. [online]. Navštívené dňa 22.5.2021. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2021-124>.

Kontaktné údaje:

JUDr. Stanislav Mihálik, PhD.

stanislav.mihalik@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Šafárikovo nám. č. 6

810 00 Bratislava

Slovenská republika

AKTUÁLNE TRENDY V POČÍTAČOVEJ KRIMINALITE¹

Radovan Blažek

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The article deals with the most common crimes committed in a virtual environment, especially through the Internet, as well as the ways in which these crimes are committed. At the same time, it evaluates the frequency of these crimes and their proportional representation. Finally, it summarizes guidelines for the prevention of cybercrime.

Abstrakt: Článok sa zaoberá najčastejšími trestnými činmi páchanými vo virtuálnom prostredí, najmä prostredníctvom internetu a tiež spôsobmi, ako sa tieto trestné činy páchajú. Zároveň vyhodnocuje početnosť týchto trestných činov a ich proporcionálne zastúpenie. Záverom sumarizuje návody na prevenciu pred internetovou kriminalitou.

Key words: computer crime, criminal offense, fraud, defamation, threatening, pornography

Kľúčové slová: počítačová kriminalita, trestný čin, podvod, ohováranie, vyhrožovanie, pornografia

1 ÚVOD

Pojmom počítačová kriminalita označujeme najmä trestné činy zamerané proti počítačom, programom a údajom prenášaným cez počítač, ich zneužitie alebo neoprávnený prístup k nim, ako aj trestné činy páchané pomocou počítača. Definií počítačovej kriminality obsahuje literatúra neúrekom:

„Počítačová kriminalita je akékoľvek nelegálne, nemorálne a neoprávnené konanie, ktoré zahŕňa zneužitie údajov získaných prostredníctvom výpočtovej techniky alebo ich zmenu.“²

„Počítačovú kriminalitu možno rozdeliť na dve skupiny - trestné činy páchané proti počítaču a trestné činy páchané prostredníctvom počítača. V prvom prípade počítač predstavuje predmet trestnej činnosti, v druhej nástroj, pričom predmetom je porušenie iných, pomerne rozmanitých práv.“³

„Pod pojmom počítačová kriminalita (čoraz viac používaný pojem kybernetická) rozumieme jednak trestné činy zamerané proti počítačom, a jednak nepriamu počítačovú kriminalitu, teda trestné činy páchané pomocou počítača, niektorým z jeho komponentov, prípadne väčšieho množstva samostatných počítačov alebo počítačov prepojených do počítačovej siete.“⁴

„Pod pojmom počítačová alebo kybernetická kriminalita, je potrebné chápať páchanie trestnej činnosti, v ktorej figuruje určitým spôsobom počítač ako súhrn technického a programového vybavenia vrátane počítačových údajov, prípadne len niektorý z jeho komponentov, prípadne väčšie množstvo počítačov samostatných alebo prepojených do počítačovej siete, a to napríklad ako predmet tejto činnosti s výnimkou trestnej činnosti, ktorej predmetom sú uvedené komponenty ako veci hnutelné, nevynímajúc však ako nástroj trestnej činnosti.“⁵

Otázka terminológie označenia počítačovej kriminality je stále veľmi nejednotná. Neexistuje legálna definícia pojmu počítačovej kriminality, pretože je širokou oblasťou, ktorej hranice nie je ľahké

¹ Tento článok vznikol s podporou financovania z grantu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV 16-0471. This article was supported by the scientific project APVV 16-0471 of the Slovak Research and Development Agency.

² STRÉMY, T.: Počítačová kriminalita, In: DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol.: *Kriminalológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, s. 292.

³ MATĚJKA, M.: *Počítačová kriminalita*. Praha: Computer Press, 2002, s. 7.

⁴ BRVNIŠŤAN, M.: *Kybernetická kriminalita a možnosti prevencie*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou Aktuálne výzvy prevencie počítačovej kriminality konanej dňa 21. 3. 2018 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, Bratislava: APZ, 2018, s. 26.

⁵ DOPITA, T.: *Počítačové údaje – ich zaisťovanie a použitie v trestnom konaní*. Rigorózna práca. Bratislava: Právnická fakulta UK, 2018, s. 17.

definovať, ale viacerí autori sa snažili o terminologické vymedzenie tohto pojmu. Rozdiely pretrvávajú nielen v označovaní tohto javu, rozdielne sa chápe tiež obsahový význam, čo prispieva hlavne k nesprávnemu pochopeniu významu a škodlivosti tohto druhu trestnej činnosti.⁶

Počítačová kriminalita je v súčasnosti jednou z najrýchlejšie sa rozvíjajúcej formy kriminality, priamo úmerne rastúca s informatizáciou spoločnosti. Jedným zo základných nástrojov na jej potieranie je Dohovor o počítačovej kriminalite z 23. novembra 2001.⁷ Počítače a internetové služby sú využívané pri páchaní rôznej trestnej činnosti, súvisiacej najmä s vydieraním, vyhrážaním, ohováraním, výrobou a šírením detskej pornografie, drogovou kriminalitou, podvodmi, ale aj trestnými činmi v oblasti duševného vlastníctva.

V tomto článku som sa rozhodol analyzovať prípady počítačovej kriminality z praxe, ktoré boli zaznamenané za posledné roky v pôsobnosti Okresnej prokuratúry Malacky.

2 DRUHY POČÍTAČOVEJ KRIMINALITY

2.1 Internetové obchody

V tomto prípade ide o internetové obchody, keď je kupujúci uvedený do omylu predávajúcim, ktorý sľubuje po zaplatení kúpnej ceny, že zašle určitý tovar alebo poskytne službu, pričom po zaplatení za tovar alebo službu tieto vôbec neposkytne a poukázané finančné prostriedky si ponechá. Vzniká teda podozrenie zo spáchania trestného činu podvodu podľa § 221 Trestného zákona.⁸

Spáchanie tejto trestnej činnosti je spojené s falošnými inzerátmi na ponuku napr. motorových vozidiel, kde sú využívané reálne inzeráty iných predajcov a páchatelia len zneužívajú identifikačné údaje vozidla, fotografie a pod.

Následne páchanie trestnej činnosti sa realizuje využívaním mailovej komunikácie, kde sa páchatelia snažia vyvolať zdanie dôveryhodnosti tým, že zasielajú elektronické potvrdenia o odoslaní tovaru doručovacou spoločnosťou, ktorá však buď neexistuje vôbec alebo je potvrdenie elektronicky falzifikované. Prípadne sa vyskytujú prípady, že predávajúci posielajú na preukázanie svojej dôveryhodnosti mailom naskenované osobné doklady, ktoré sa ukážu ako falošné alebo odcudzené.

Poškodený je uvedený do omylu, pričom transakcia má pre neho zdanie dôveryhodného obchodu a peniaze zašle, pričom sa môže jednať aj o komunikáciu v cudzom jazyku, zasielanie peňazí do zahraničia na účet úplne inej osoby, ako je meno predávajúceho, resp. do úplne inej krajiny, než do tej, kde sa údajne nachádza predávajúci.

Tieto podvody sú veľmi často ľahko odhaliteľné a trestné oznámenia v týchto veciach sú odmietané s poukazom na nedodržanie obvyklej miery opatrnosti poškodených, ktorí s vidinou výhodnej kúpy zasielajú finančné prostriedky aj cudzincom, komunikujúcim v inom jazyku, než v tom, za akú národnosť sa vydávajú, na cudzie účty nepatriace predávajúcim a riskujú stratu svojich finančných prostriedkov, ktorú si minimálne nepriamo musia uvedomiť zo všetkých dostupných informácií o uvedenej transakcii.

Tiež sa vyskytujú falošné mailové stránky, ktoré fingujú reálneho obchodníka, avšak na falošnej internetovej stránke sú iné kontaktné údaje a iné údaje potrebné pre vykonanie obchodnej transakcie. Páchatelia tak vyvolávajú zdanie, že zastupujú určitý konkrétny subjekt – právnickú osobu. Poškodený je tak uvádzaný do omylu v tom, že sa domnieva, že robí transakciu s reálne existujúcim obchodníkom, avšak nie je tomu tak. Tu nie je vždy možné hovoriť o neopatrnosti poškodeného, pretože stránky zdanlivo pôsobia dôveryhodne a sú ťažko rozpoznateľné od stránok skutočných obchodníkov.

Tiež sa vyskytujú prípady, kedy ten istý páchatel prevádzkuje viaceré podvodné internetové obchody a ponúka fiktívne tovary, ktoré po prijatí peňazí nezašle zákazníkovi alebo mu zašle napodobeninu tovaru, ktorá nespĺňa požadované vlastnosti, najmä kvalitu a je neporovnateľne nižšej cenovej kategórie. Zákazníci po zistení, že ide o podvod, sa často prostredníctvom rôznych komunikačných a recenzných portálov vyjadrujú, že ide o podvodný obchod, avšak mnoho zákazníkov, ku ktorým sa uvedené negatívne recenzie nedostanú, stále realizuje nákupy cez tieto stránky. Až keď sa nazhromaždia viaceré negatívne recenzie a ohlasy, stránka stratí odbyť, avšak

⁶ KOSTRECOVÁ, E., JÓKAY, M., KOSTREC, M.: *Počítačová kriminalita*. Bratislava: Slovenská technická univerzita v Nakladateľstve STU, 2010. s. 1.

⁷ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR publ. pod č. 137/2008 Z.z.

⁸ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, ďalej aj ako „TZ“.

páchateľ si vytvára stále nové domény a nové internetové stránky s novými názvami a novým prevedením, čo je v internetovom prostredí pomerne jednoduché a nevyžaduje vysoké náklady pre páchatela. Následne páchatel navodzuje zdanie, že ide o iného, nového obchodníka a opätovne získava nových zákazníkov. Tieto podvody sú pre spotrebiteľov ťažko odhaliteľné a väčšinou ich spotrebiteľia zistia až po kúpe, čo je neskoro.

Internetové prostredie vytvára priestor pre anonymitu páchatelov, preto odhaľovanie páchatelov v týchto prípadoch je značne sťažené. Pri vyhľadávaní páchatela sa často sleduje tok dát a spolupracuje sa s príslušnými internetovými providermi a správcami siete, avšak preukázanie, že určitý konkrétny počítač bol použitý na spáchanie skutku, nie vždy vedie aj k zisteniu, ktorý konkrétny užívateľ ho používal. Jednoduchšie je možné odhaliť páchatelov, ktorí komunikujú cez vlastné emailové adresy, pri ktorých je možné zistiť údaje o osobe, ktorá ich zriadila, avšak aj v týchto prípadoch veľa krát registrácie mailovej adresy na konkrétnu fyzickú osobu nie je vždy možné, pretože niektoré servery umožňujú zriadenie emailovej schránky aj s uvedením falošných, neúplných alebo žiadnych osobných údajov.

Problémom usvedčenia a potrestania páchatela je často aj aspekt, že páchatel sa zdržuje v krajine, ktorá nie je členskou krajinou EÚ (napr. Ukrajina, Srbsko, Moldavsko) a justičná spolupráca s touto krajinou je zdĺhavá a náročná a často nevedie k želanému úspechu pri odhalení a usvedčení páchatela a preto sa objasňovanie tejto kriminality stáva ekonomicky náročnejšie, než je samotná škoda v týchto prípadoch.

V agende Okresnej prokuratúry Malacky predstavuje táto kriminalita konštantný podiel na celkovej vyšetrovanej kriminalite, avšak vzhľadom na početnosť týchto prípadov nie je vedená osobitná evidencia, pri ktorých trestných činoch boli na spáchanie podvodu využité internetové komunikačné kanály.

2.2 Zneužitia platobných kariet

V tomto prípade ide najčastejšie o § 219 TZ - neoprávnené vyrobienie a používanie platobného prostriedku, elektronických peňazí alebo inej platobnej karty. Táto trestná činnosť je spojená najmä s nákupom tovaru cez internet, kde si poškodení zaznamenajú neželanú transakciu na svojom bankovom účte, pričom banka dokáže v týchto prípadoch poskytnúť relevantné údaje o tom, akému obchodníkovi bola platba poukázaná a od obchodníka je následne možné zistiť, na akú adresu bol tovar zasielaný.

Problematika tejto trestnej činnosti spočíva v tom, že objednaný tovar je väčšinou doručovaný doručovateľmi v rámci bežnej pracovnej činnosti, kde títo doručujú množstvo objednávok denne, pričom v čase vyšetrovania skutku si už nepamätajú okolnosti konkrétnej donášky a teda nedokážu ani identifikovať páchatela, ktorý využíva na doručovanie rôzne adresy, od pracovných po adresy podnájomov a pod., pričom následne nie je možné stotožniť konkrétnu osobu, ktorá navyše môže vystupovať aj pod falošným menom.

V tomto prípade však poškodený nemá možnosť ovplyvniť páchanie tejto trestnej činnosti svojou opatrnosťou, pretože najčastejšie poškodení nie sú schopní identifikovať, ako došlo k „úniku“ informácií potrebných pre platbu kartou cez internet a uvádzajú, že nikomu svoje karty nepožičali, ani nezverovali nikomu relevantné údaje z kariet. Okolnosti, za akých sa podarí páchatelom zrealizovať uvedené transakcie, ostávajú často nevysvetlené, pretože sa páchatelov buď nepodarí zistiť alebo títo odmietajú vypovedať.

Najnovším spôsobom páchania tejto trestnej činnosti sú telefonické hovory poškodeným z neexistujúcich čísel, z ktorých sa ozve anglicky hovoriaca osoba, ktorá sa tvári ako zástupca spoločnosti Microsoft a presvedčí poškodeného, že v jeho počítači je vírus, treba ho odvíriť a vykonať na ňom nevyhnutnú údržbu na ochranu proti virtuálnym útokom. Následne inštruuje poškodeného cez telefón, ako má postupovať pri práci so svojím počítačom a cez vzdialený prístup sa títo páchatelia dostávajú do počítačov poškodených, žiadajú poskytnutie ich osobných údajov a dokladov a následne žiadajú zaplatiť za poskytnuté služby platobnou kartou, pričom po zadaní údajov o platobnej karte dôjde k platbám v úplne inej, oveľa vyššej výške, ako bolo pôvodne poškodenému oznámené. Peniaze sú spravidla použité na založenie účtu na stránkach prevádzkovateľov virtuálnych mien a použité na nákup virtuálnej meny.

Problémom usvedčenia a potrestania páchatela je často aj aspekt, že páchatel sa zdržuje v cudzine a vyšetrovanie trestnej činnosti je potrebné realizovať cestou medzinárodnej justičnej spolupráce, ktorá je zdĺhavá a náročná a často nevedie k želanému úspechu pri odhalení a usvedčení

páchateľa. Takisto ide o technicky zdatných páchatelov, ktorých je ťažké vo virtuálnom prostredí vystopovať, podieľaní sa viacerých osôb na páchaní tejto trestnej činnosti, ktorá sa vyznačuje vysokou sofistikovanosťou a je zastúpená vo všetkých štátoch EÚ. Ide tak povediac o celosvetový problém a na medzinárodných pracovných stretnutiach k tomuto druhu kriminality sa zatiaľ nepodarilo nájsť efektívny prostriedok boja proti nej.

V agende Okresnej prokuratúry Malacky predstavuje táto kriminalita výrazný podiel na celkovej vyšetrovanej kriminalite, avšak vzhľadom na početnosť týchto prípadov nie je vedená osobitná evidencia, pri ktorých trestných činoch boli na spáchanie tohto trestného činu využité internetové komunikačné kanály. Celkovo sa na Okresnej prokuratúre Malacky viedlo pre uvedený trestný čin 58 trestných stíhaní v roku 2020.

2.3 Zneužitia prístupových hesiel na nelegálne finančné transakcie

Tieto konania môžu nadobúdať rozmer jednak trestného činu krádeže podľa § 212 TZ, ale aj trestného činu podľa § 219 TZ - neoprávnené vyrobenie a používanie platobného prostriedku, elektronických peňazí alebo inej platobnej karty v prípadoch, ak páchatelia prostredníctvom uložených hesiel v počítači alebo mobilnom telefóne zneužijú dôveru ich majiteľa, pričom si tieto elektronické zariadenia požičávajú na iný účel a následne zneužijú uložené heslá na prístup do internet bankingu a prevod finančných prostriedkov na vlastný účet. Tieto trestné činy sú pomerne ľahko odhaliteľné z dôvodu, že je známe, na aký účet si páchatel previedol peniaze, tiež v akom čase zrealizoval transakciu a poškodení si väčšinou pamätajú, komu svoje elektronické zariadenia požičali.

2.4 Zneužitia prístupových hesiel na zasielanie neželanej komunikácie

Takéto konanie môže nadobudnúť podľa svojho obsahu rozmery trestného činu nebezpečného vyhrážania podľa § 360 TZ, trestného činu poškodzovania cudzích práv podľa § 375 TZ, vydierania podľa § 189 TZ, resp. trestného činu podľa § 247 TZ - neoprávnený prístup do počítačového systému. Najčastejšie sa stretávame s touto trestnou činnosťou v rodinnom prostredí, kde si vzájomne pristupujú k svojim mailovým, facebookovým kontám a iným počítačovým kontám životní partneri, ktorí si následne po rozchode týmto spôsobom spôsobujú neželané schválnosti, často prekračujúce hranice trestnosti.

2.5 Umiestňovanie nelegálne vyhotovených kópií autorských diel na internetové stránky

Takéto konanie môže nadobudnúť podľa svojho obsahu rozmery trestného činu porušovania autorského práva podľa § 283 TZ. Tieto trestné činy sú často oznamované rôznymi združeniami a právnickými osobami vytvorenými na ochranu autorských práv, ktoré aj poskytnú dostatočné informácie na usvedčenie a odhalenie páchatelja. Často sa však vyskytujú aj trestné oznámenia, ktoré nie sú relevantné, pretože združenia na ochranu autorských práv nemajú dostatočné právne znalosti na to, aby dokázali jednoznačne identifikovať, čo je trestným činom a nedokážu akceptovať výklad právnych noriem o tom, že nie každé porušenie autorských práv je zároveň aj trestným činom.

Trestné konania uvedené v podkapitolách 2.3 až 2.5 sú najčastejšie oznamované poškodenými a ich odhaľovanie nie je problematické, preto v rámci tohto druhu trestnej činnosti nie je vysoká latencia, avšak všetky tieto prípady sú skôr ojedinelé v rámci agendy Okresnej prokuratúry Malacky a vyskytujú sa v priemere do 5 prípadov ročne.

2.6 Šírenie nepravdivých informácií prostredníctvom mailov alebo zverejňovaných na webstránkach

Najčastejšie nadobúdajú tieto konania rozmery trestných činov ohovárania podľa § 373 TZ alebo poškodzovania cudzích práv podľa § 375 TZ. Tieto konania sú v poslednom období pomerne rozšírenou praxou, kedy osoby rozširujú informácie rôzneho druhu najmä o štátnych úradníkoch a verejných funkcionároch, v okrese Malacky typickými príkladmi sú zasielania takýchto informácií o starostoch obcí, poslancoch obecných zastupiteľstiev alebo predstaviteľoch obecnej správy, či miestnej štátnej správy. Páchatelia zvyčajne na podklade nespokojnosti s rozhodovacou činnosťou uvedených orgánov zverejňujú takéto nepravdivé informácie na rôznych blogoch, Facebooku alebo iných komunikačných serveroch, prípadne ich hromadne rozposielajú rôznym príjemcom, napr. iným štátnym orgánom. Ďalším príkladom takéhoto kriminálneho správania je osočovanie susedov alebo rodinných príslušníkov, s ktorými existujú nevyriešené, najmä majetkové spory, ale známe sú aj prípady hádok rodičov o starostlivosť o deti a pod.

2.7 Mailové vydieranie

Najčastejšie páchané neznámymi páchatelmi komunikujúcimi v cudzích jazykoch, ktorí zasielajú v poslednej dobe húfné emaily o zachytení hesiel a nabúrání do počítačového systému poškodených, kde ich na základe týchto tvrdení žiadajú o zaslanie finančnej čiastky, aby nezverejnili ich erotické fotografie alebo iné inkriminujúce materiály, ktorú údajne stiahli z ich počítača alebo ktoré vyhotovili sami vzdialeným ovládaním ich webkamery alebo zachytávaním údajov o navštívených webstránkach. Poškodení zo strachu pred zverejnením chúlóstivých informácií nakoniec zasielajú aj opakovane vysoké finančné čiastky týmto neznámym osobám. Obdobné prípady sú známe po celom území SR aj v iných krajinách.

2.8 Sexuálne trestné činy a detská pornografia

Novým druhom kriminality, ktorý sa pácha vo virtuálnom svete, sú aj trestné činy sexuálneho zneužívania, ktoré môžu byť realizované aj prostredníctvom internetu. K tomuto stavu prispela novela Trestného zákona s účinnosťou od 1.8.2013 (novela zákonom č. 204/2013 Z.z.), ktorá zaradila do Trestného zákona aj ustanovenia § 201a a § 201b, ktoré majú postihovať aj konania páchatel'ov, ktorí kontaktujú dieťa mladšie ako pätnásť rokov za účelom spáchania trestného činu sexuálneho zneužívania alebo výroby detskej pornografie cez elektronickú komunikačnú službu, napr. cez internet (§ 201a TZ). Taktiež bolo ako skutková podstata sexuálneho zneužívania pridané konanie, ktorým niekto osobu mladšiu ako 15 rokov zatiahne do sexuálnych aktivít aj bez toho, aby táto osoba sa priamo takýchto aktivít zúčastňovala (§ 201b TZ), čo je takisto možné aj v oblasti internetu, kde sa táto osoba môže stať konzumentom internetových sexuálnych produktov.

V aplikačnej praxi Okresnej prokuratúry Malacky bol známy prípad muža, ktorý nadviazal elektronickú komunikáciu s chlapcom vo veku menej ako 15 rokov, pričom s týmto sa po výmene niekoľkých komunikačných správ aj stretol a to dokonca až dva krát. Pri druhom stretnutí na odľahlom mieste mimo osídlenej oblasti v motorovom vozidle bol páchatel' kontrolovaný policajnou hliadkou, ktorej sa zdalo odstavené vozidlo vo večerných hodinách na kraji poľa podozrivé, najmä ak v ňom pristihli dospelého muža s chlapcom, ku ktorému nemal žiadny príbuzenský vzťah. Páchatel' pri kontrole uviedol, že dieťa je jeho „kamarát“ a že sa prišli pri západe slnka pozrieť na jelene. Policajná hliadka však neuverila tvrdeniu podozrivého, preto poškodeného zaviezli domov a následne bola so súhlasom jeho rodičov sprístupnená jeho elektronická komunikácia, z ktorej jednoznačne vyplynul sexuálny podtón vzájomnej komunikácie medzi podozrivým a obeťou, ktorý mu dokonca posielal fotografiu jeho prirodzenia a to isté žiadal od maloletého. Následne mu navrhol stretnutia, ktoré sa aj zrealizovali. Mladistvý poprel, že ho pri prvom stretnutí podozrivý sexuálne obťažoval. Pri druhom stretnutí v motorovom vozidle uviedol, že mu podozrivý dal ruku na stehno. Ako dôvod komunikácie so starším mužom chlapec uviedol, že sa mu páci, ak môže mať aj starších kamarátov, pričom na prvotnej komunikácii s uvedeným mužom nevidel nič zlé, chcel ho ako kamaráta. Páchatel' tak zneužil naivitu a dôverčivosť maloletého, avšak reálne k sexuálnemu zneužívaniu v zmysle § 201 TZ nedošlo. Páchatel' bol však postihnutý za spáchanie trestného činu podľa § 201a TZ.

Početnosť týchto trestných činov v okrese Malacky je doposiaľ malá. Je to jednak tým, že pre spáchanie uvedenej trestnej činnosti sa vyžaduje určitý stupeň sexuálnej odchýlky, ktorý nie je až taký častý a zároveň v prípade, že nedôjde aj k reálnym stretnutiam a fyzickému kontaktu medzi páchatelom a obeťou, je odhalenie tohto trestného činu náročné, pretože ako pri iných internetových trestných činoch je v tomto prostredí vysoká anonymita. Väčšinou je možné odhalenie tejto trestnej činnosti len v tom prípade, že samotná obeť sa zdôverí o uvedenom probléme rodičom, kamarátom alebo učiteľom. Inak je však zachytenie takejto „trestnej“ komunikácie v internetovom prostredí takmer nemožné.

Rovnako sú počítače a počítačové systémy používané pri páchaní trestných činov výroby detskej pornografie podľa § 368 TZ, rozširovaní detskej pornografie podľa 369 TZ a prechovávaní detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení podľa § 370 TZ. V agende Okresnej prokuratúry Malacky nepredstavuje táto kriminalita výrazný podiel na celkovej vyšetrovanej kriminalite. V roku 2020 boli zaznamenané 2 nové trestné veci za uvedené trestné činy. Ide najmä o posielanie erotických obrázkov neploletých osôb medzi mladistvými páchatelmi, ktorí považujú takéto sexuálne objekty za primerané ich veku, avšak sami si nevedomujú nebezpečnosť a závažnosť svojho konania, keď takéto „obrázky“ posielajú svojim kamarátom cez elektronické

komunikačné služby. Dopúšťajú sa tým trestného činu rozširovania detskej pornografie podľa 369 TZ, aj keď často nemajú povedomie o trestnosti tohto konania.

2.9 Iné trestné činy

Okrem vyššie uvedených trestných činov sa ojedinelo stretávame aj s oznamovaním trestných činov podľa § 247a TZ - neoprávnený zásah do počítačového systému, podľa § 247b TZ - neoprávnený zásah do počítačového údajov a podľa § 247c TZ - neoprávnené zachytávanie počítačových údajov. Tieto však na rozdiel od vyššie spomínaných trestných činov predstavujú vysokú mieru latencie, pretože poškodený subjekt často nie je schopný v spleti vlastných elektronických informácií zaznamenať tieto zásahy, resp. ich zaznamenáva až s dlhším časovým odstupom alebo nedokáže jednoznačne určiť, či vzniknutý následok je výsledkom trestného činu. Tento druh trestnej činnosti je doposiaľ pomerne ťažko vyšetrovateľný, pretože v rámci anonymity internetového prostredia je zložitá s odstupom času zistiť, kto a kedy vykonal neoprávnené zásahy do počítačového systému a najmä, odkiaľ páchatel konal a kto konkrétne konal. V roku 2020 bolo zaznamenané iba jedno nové trestné oznámenie za uvedené trestné činy.

Prof. Strémy uvádza aj ďalšie trestné činy, ktoré však v rámci agendy Okresnej prokuratúry Malacky neboli riešené: šírenie toxikománie (§ 174 TZ), neoprávnené obohatenie (§ 226 TZ), prevádzkovanie nepoctivých hier a stávk (§ 229 TZ), ohrozovanie mravnosti (§ 371 a § 372 TZ), neoprávnené nakladanie s osobnými údajmi (§ 374 TZ), podpora a propagácia skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd (§ 421 a § 422 TZ), hanobenie národa, rasy a presvedčenia (§ 423 TZ) a iné skutkové podstaty trestných činov uvedených v Trestnom zákone.⁹ Jedným z dôvodov, prečo neboli zaznamenané konania podľa § 421 TZ a nasl. v služobnom obvode okresu Malacky, je aj to, že tieto trestné činy spadajú aktuálne do pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu,¹⁰ avšak je nepochybné, že aj tieto konania sú na internete pomerne častým javom.

3 HODNOTENIE POČÍTAČOVEJ KRIMINALITY A PREVENCIA

3.1 Hodnotenie počítačovej kriminality

Počítačová kriminalita je v súčasnosti pomerne bežným javom vzhľadom na širokú dostupnosť výpočtovej techniky aj pre ekonomicky slabšie vrstvy a zároveň zvyšovanie pripojenosti domácností na internet. Takisto je problémom, že stále viac sa na tento druh kriminality využívajú aj iné druhy technických prostriedkov, než len počítače, t.j. tablety a mobilné telefóny, čím sa ešte viac zvyšuje možnosť páchatelov na prístup k technickému vybaveniu potrebnému na páchanie tohto druhu trestnej činnosti.

Počítačová kriminalita vo všeobecnosti je odhalená v tom prípade, že internetový provider alebo správca siete zaznamená nelegálne konanie niektorého užívateľa internetu, pričom túto skutočnosť oznámi orgánom činným v trestnom konaní. V ostatných prípadoch oznamujú túto trestnú činnosť aj samotní poškodení. Z vlastnej činnosti sa poznatky o tejto trestnej činnosti môžu vyskytnúť len sekundárne, keď sú zaistené počítačové hardwarové komponenty v rámci zaisťovacích úkonov pri inej trestnej činnosti, ktoré obsahujú nelegálny softvér (detskú pornografiu, dáta, ktorými boli porušené autorské práva). Ojedinelo sa tiež vyskytujú trestné oznámenia verejnosti, ak sa oznamovateľ náhodou dozvie o tom, že niektorá osoba z jeho okolia sa dopúšťa uvedenej trestnej činnosti.

K hrozbe internetovej kriminality a jej dopadu na jednotlivé vrstvy obyvateľstva môže vypovedať aj prieskum medzi občanmi EÚ vykonaný v roku 2013, z ktorého vyplynulo, že:

- 74% obyvateľov EÚ si myslí, že môžu byť obeťou počítačového zločinu,
- 59% cíti, že nie je informovaná o rizikách kybernetického priestoru,
- 40% sa obáva zneužitia osobných údajov,
- 12% bolo podvedených online,
- 8% bola odcudzená identita,
- 53% si nezmenilo heslá za posledný rok,
- 52% používa sociálne siete,

⁹ STRÉMY, T.: Počítačová kriminalita, In: DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol.: *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, s. 296.

¹⁰ Ust. § 14 písm. o) Trestného poriadku.

- 48% využíva online banking.¹¹

Medzi základné príčiny počítačovej kriminality patrí nízke bezpečnostné povedomie obetí. Človek je tým, kto môže najviac v kybernetickom prostredí ohroziť bezpečnosť svoju alebo iných, a to konaním alebo nekonaním. Je potrebné brať primerane do úvahy aj základné technické príčiny kybernetickej kriminality, napr. zastaranosť a neaktualizovanie používaných softvérov, nepoužívanie antivírusových programov, nedostatočné bezpečnostné nastavenia, relatívna dostupnosť sofistikovaných technických prostriedkov pre páchatelov a iné. Neskúsení užívatelia počítačov v mnohých prípadoch z dôvodu svojej technologickej a bezpečnostnej negramotnosti zanedbávajú ochranu počítačov a informačno-komunikačných nástrojov, prípadne o možných kybernetických hrozbách vôbec nevedia. Ako príklad možno uviesť „smartphony“, o možnostiach relatívne jednoduchého zneužitia ktorých mnoho používateľov často ani netuší.¹²

Je zrejme, že práve ľudský faktor zohráva kľúčovú úlohu pri páchaní kybernetickej kriminality, preto práve prevencia môže zohrať dôležitú úlohu v boji s počítačovou kriminalitou.

3.2 Prevencia počítačovej kriminality

„Prevencia ako oblasť, ktorá môže situácii napomôcť, je v oblasti kybernetickej bezpečnosti zatiaľ systematicky neaplikovaná a nevyužívaná. Je pritom zrejme, že charakter kybernetickej kriminality vyžaduje realizáciu špecifických preventívnych opatrení tak, aby bolo možné efektívne predchádzať páchaniu moderných foriem trestnej činnosti v kybernetickom priestore.“¹³

Vo vzťahu ku konaniam popísaním v podkapitole 2.1 je prevencia a znižovanie tohto druhu kriminality podstatná najmä v oblasti zvyšovania povedomia ľudí o tomto druhu počítačovej kriminality. Pre niekoho môže byť uvedená forma trestnej činnosti zjavná a viacerí ľudia môžu konštatovať, že na uvedené podvody by nikdy nenaleteli. Aj z tohto dôvodu sa množstvo takýchto konaní ani nestíha, pretože trestné oznámenia sú odmietané s poukazom na nedodržanie tzv. „povinnnej miery opatrnosti“.¹⁴ Tzv. „povinná miera opatrnosti“ je aplikačné pravidlo formulované judikatúrou, ktorého základný princíp spočíva v tom, že každý si má počínať tak, aby dodržal aspoň základné pravidlá obozretnosti a nestal sa obeťou zjavnej a ľahko odhaliteľnej trestnej činnosti. Napriek tomu však treba pamätať na to, že v našej spoločnosti je aj množstvo ľahko zraniteľných obetí takýchto trestných činov, osôb mladistvých, osôb s určitým psychickým postihnutím alebo osôb pochádzajúcich z menej rozvinutých oblastí, kde informatizácia spoločnosti ešte nedosiahla dostatočnú úroveň. Práve tieto osoby sa potom stávajú ľahkou korisťou pre páchatelov týchto trestných činov. Preto je dôležité, aby sa napr. zverejňovali formy páchania tejto trestnej činnosti v odborných a vedeckých článkoch, ale aj v médiách, televíznych reláciách a novinových článkoch, ktoré sú viac dostupné bežnému človeku. V odborných kruhoch sú už takmer rutinou niektoré štandardné postupy, ktoré páchatelia znovu a znovu používajú na poškodených a zneužívajú na ich spáchanie práve dobrovoľnú súčinnosť poškodených, ich neskúsenosť, dôveru a naivitu. Po celom Slovensku je tak známych množstvo identických internetových podvodov, ktoré vykazujú obdobný modus operandi a predstavujú de facto čiastkové útoky toho istého pokračovacieho trestného činu. Napriek snahe o informovanosť poškodených o týchto konkrétnych útokoch je zrejme stále povedomie o týchto skutkoch nízke, pretože sa stále vyskytujú nové obete, ktoré im „naletia“. A práve to je najsmutnejšia stránka týchto trestných činov, že bez súčinnosti samotných poškodených by ich ani nebolo možné spáchať. Preto práve počet týchto trestných činov je signálom, že prevencia v tejto oblasti je nedostačujúca.

¹¹ BRVNIŠŤAN, M.: *Kybernetická kriminalita a možnosti prevencie*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou Aktuálne výzvy prevencie počítačovej kriminality konanej dňa 21. 3. 2018 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, Bratislava: APZ, 2018, s. 30.

¹² Tamtiež, s. 31.

¹³ Tamtiež, s. 27.

¹⁴ K tomu pozri niektorý z predchádzajúcich autorových článkov:

BLAŽEK R.: Povinná miera opatrnosti ako dôvod nestíhania trestných činov, In: *Státní zastupitelství*, Roč. 16, č. 2/2019, s. 47-52;

BLAŽEK, R.: Povinná miera opatrnosti - kedy áno, kedy nie. In: *Zo súdnej praxe*, Roč. 22, č. 5/2017, s. 200-203;

BLAŽEK, R.: Neplnenie súkromnoprávných záväzkov a možný trestnoprávny postih, In: *Trestní právo*, Roč. 21, č. 1/2017, s. 29-34.

Vo vzťahu ku konaniam popísaním v podkapitole 2.2 je prevencia takmer nemožná. Jedinou možnosťou je podporiť užívateľov platobných kariet a užívateľov elektronického bankovníctva, aby robili obchody len cez overené internetové obchody, len cez zabezpečené platobné brány a aby si vopred zistovali a overovali, kde a akým spôsobom používajú svoju bankomatovú kartu. No zistiť a odhaliť podozrivé internetové obchody je v tomto prípade oveľa náročnejšie, ako to je pri konaniach popísaných v podkapitole 2.1.

Vo vzťahu ku konaniam popísaním v podkapitole 2.3 je kľúčové, aby užívatelia elektronických zariadení dôsledne zvažovali ukladanie hesiel do internetového bankovníctva priamo v týchto zariadeniach bez potreby ich opätovného zadávania pri prihlasovaní. Je pohodlné nemusieť zadávať vždy znovu heslo pri prihlásení a práve túto pohodlnosť užívateľov zneužívajú páchatelia, ktorí cielene vyhľadávajú príležitosti na vykonanie nelegálnych transakcií cez cudzie zariadenia. Ich oprávnený užívateľ tak často pri ich odovzdaní inej osobe nemá na pamäti, že cez ne je možný jednoduchý prístup k jeho bankovým účtom a uloženým úsporom. Tieto transakcie často poškodení ani neodhalia, pretože niektorí nedostatočne sledujú pohyby na svojich účtoch a ak sa jedná o minimálne sumy, tak si ich v spleti iných transakcií poškodený ani nemusí všimnúť.

Analogicky platí prevencia pre konania popísané v podkapitole 2.4. Väčšina zneužití týchto počítačových kont a hesiel pochádza práve z toho istého titulu – uchovávanie hesiel do mailových schránok v počítači, nezablokovanie počítača pri odchode jeho užívateľa a celkový ľahkový prístup k ochrane svojho vlastného súkromia.

V rámci konaní popísaných v podkapitole 2.5 nie je možná iná prevencia, ako hrozba trestnoprávneho postihu za tieto konania, ktorá by odradila páchatelov od tohto druhu kriminality. Väčšinou ide v tomto prípade o všeobecne akceptovaný druh trestnej činnosti a verejnosť tento aprobuje a nemá voči nemu vytvorený dostatočný odmietavý prístup. Páchatelia tohto druhu kriminality sú väčšinou bezúhonné osoby, bežní občania, pričom je ich neúrekom na každom kroku, preto sa títo vzájomne utvrdzujú a umocňujú v presvedčení, že tento druh kriminality ani nie je trestným činom a nepripisujú mu veľkú závažnosť. Práve postoj verejnosti, ktorá tento druh kriminality nedostatočne odsudzuje, je hnacím motorom pre ďalších páchatelov na páchanie tohto druhu trestnej činnosti. Na základe uvedeného je prevenciou tejto trestnej činnosti zvyšovať objasnenosť tejto trestnej činnosti a exemplárne trestanie jej páchatelov, aby sa znížil počet tých, ktorí sa odvážia túto trestnú činnosť páchať.

Takisto voči konaniam popísaným v podkapitole 2.6 nie je možná takmer žiadna prevencia. Páchatelia páchajú túto trestnú činnosť v domnienke, že sú v práve, v domnienke, že len spravodlivo dávajú priechod svojmu oprávnenému hnevu za nepravosť iných. Problém je veľa krát v subjektívnom vnímaní rôznych životných situácií páchatelmi, ktorí vnímajú veci skreslene a tak sa dostávajú do nebezpečenstva trestného stíhania, keď sa začnú o svoj skreslený pohľad deliť verejne s ostatnými na internete. Bohužiaľ, internet je verejné miesto, kde je takmer nekontrolovateľné to, čo jednotliví užívatelia umiestňujú na sociálnych sieťach a webových stránkach. Nespočetnosť internetových stránok neumožňuje efektívnu kontrolu nad ich obsahom. Takisto v rámci internetového sveta neexistuje možnosť, ako vylúčiť neželaných užívateľov z okruhu tých, ktorí budú na sieť umiestňovať rôzne negatívne informácie. Keďže každý páchatel tohto druhu trestnej činnosti sa môže prihlásiť z iného miesta, z iného počítača, pod iným menom, je boj proti tejto kriminalite takmer nemožný. A vzhľadom na prevažnú subjektivitu vnímania reality páchatelov je aj nedostačujúca prípadná hrozba trestnoprávneho postihu, pretože páchatelia sú často krát subjektívne presvedčení, že ich konanie nie je trestné.

V prípadoch popísaných v podkapitole 2.7 je obdobná prevencia ako v prípadoch podľa bodu 2.1. Nie je možné hneď naletieť a dôverovať všetkým informáciám, ktoré niekto zasiela formou elektronickej komunikácie a je potrebné pred prvotnou hrozbou racionálne vyhodnotiť, či je táto hrozba reálna a či je vôbec možné, aby páchatel disponoval takými informáciami, o ktorých tvrdí, že ich má. Samozrejme, ojedinelo sa vyskytujú aj reálne vydierania cez mailovú komunikáciu, kedy páchatel hrozí vecami, ktoré je schopný uskutočniť. Ale táto forma vydierania je skôr zriedkavá. Mailové vydierania majú skôr charakter podvodov, než reálneho vydierania, pri ktorom by mohli obeti spôsobiť ujmu, ktorou hrozia.

Konania popísané v podkapitole 2.8 a 2.9 sú takisto veľmi problematicky odhaliteľné z dôvodu anonymity internetového sveta, preto ani nie je možné príliš odradiť ich páchatelov, ktorí ich páchajú s vedomím vlastnej neodhaliteľnosti. Preto prevencia v tejto oblasti takisto zlyháva.

Celkovo zhrnul prof. Strémy jednotlivé základné aspekty prevencie pred počítačovou kriminalitou do nasledovných bodov:

- nepripájanie počítača alebo internej siete k internetu v tom prípade, ak obsahujú dôležité informácie (finančné uzávierky, súkromné záležitosti a pod.),
- ak je to možné, tak obmedziť prístup k internetu len na jeden bod spojenia,
- neukladať heslo alebo identifikačné číslo na hardisk (kvôli ochrane), a taktiež na miesto, kde je realizovateľný neoprávnený prístup,
- skontrolovanie a aktualizovanie zoznamu užívateľov,
- inštalácia FIREWALL systému a IDS,
- nesťahovanie súborov alebo otvorených mailov, ktorým užívateľ nedôveruje,
- inštalácia antivírusového programu a jeho priebežná aktualizácia,
- uvedenie si, že k spoločne používanému súboru môže mať prístup i neoprávnená osoba,
- prehľadnosť o COOKIES, Java a ActiveX applets a pod.
- inštalácia iba minimálnych volieb (po anglicky options).¹⁵

4 ZÁVER

V tomto článku sú sumarizované aktuálne najčastejšie konania páchatel'ov realizované v rámci internetového a virtuálneho sveta. Ako bolo uvedené vyššie, potlačanie a trestanie tohto druhu kriminality je v súčasnej dobe pomerne zložitá. Páchatel'ov je množstvo, potenciálne každý užívateľ internetu sa môže stať páchatel'om hociktorého z uvedených trestných činov. Avšak orgánov činných v trestnom konaní je príliš málo na to, aby mohli byť všetky tieto trestné činy odhalené, vyšetrené a následne zistení ich páchatelia a tiež spravodlivo a efektívne potrestaní. Takisto je potrebné zdôrazniť, že spôsob páchania tejto trestnej činnosti i jej odhaľovania a dokumentovanie vyžaduje často informatické vzdelanie, ktorým príslušníci PZ a prokurátori nedisponujú.

„Prevencia, odhaľovanie a objasňovanie počítačovej kriminality vyžaduje osobitný prístup a nepretržité zavádzanie nových metód, neustále zvyšovanie odbornej kvalifikácie kriminalistov a v neposlednom rade užšiu spoluprácu s externými odborníkmi (súkromným sektorom).“¹⁶

Na základe uvedeného je potrebné vždy v týchto prípadoch spolupracovať s odborníkmi z oblasti informatiky, žiadať znalecké posudky a odborné vyjadrenia, pretože týmito znalosťami najčastejšie orgány činné v trestnom konaní nedisponujú. Aj táto skutočnosť sťažuje trestné stíhanie uvedených trestných činov, pretože takéto skúmania trvajú pre svoju náročnosť 6 až 12 mesiacov. Rovnako tak je treba poukázať na fakt, že v slovenskom prostredí ani nie je dostatok odborníkov, s ktorými môžu orgány činné v trestnom konaní spolupracovať, preto sú títo nad mieru vyťažení a nedokážu poskytovať želané výstupy, v požadovanej kvalite a v požadovanej lehote. Policajtov a prokurátorov je na stíhanie uvedenej trestnej činnosti málo, no technikov, ktorí by túto trestnú činnosť jednoznačne preukázali a zadokumentovali, je ešte menej.

Z uvedeného vyplýva, že práve z tohto dôvodu je potrebné sa pri tomto druhu kriminality viac zamerať na prevenciu než na represiu. Úspešnou prevenciou a povedomím občanov o existencii týchto protiprávných konaní sa môže značne znížiť množstvo týchto trestných činov a obetí nimi postihnutými. Ostáva nám teda dúfať, že do budúcnosti práve dobrá prevencia zníži počet zaznamenaných trestných činov v tejto oblasti.

Použitá literatúra:

BRVNIŠŤAN, M.: *Kybernetická kriminalita a možnosti prevencie*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou Aktuálne výzvy prevencie počítačovej kriminality konanej dňa 21. 3. 2018 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, Bratislava: APZ, 2018, s. 26-37.

DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol.: *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016.

Dohovor o počítačovej kriminalite z 23. novembra 2001, dostupné cez Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR publ. pod č. 137/2008 Z.z.

¹⁵ STRÉMY, T.: Počítačová kriminalita, In: DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol.: *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, s. 300.

¹⁶ BRVNIŠŤAN, M.: *Kybernetická kriminalita a možnosti prevencie*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou Aktuálne výzvy prevencie počítačovej kriminality konanej dňa 21. 3. 2018 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, Bratislava: APZ, 2018, s. 34.

DOPITA, T.: *Počítačové údaje – ich zaistovanie a použitie v trestnom konaní*. Rigorózna práca. Bratislava: Právnická fakulta UK, 2018.

KOSTRECOVÁ, E., JÓKAY, M., KOSTREC, M.: *Počítačová kriminalita*. Bratislava: Slovenská technická univerzita v Nakladateľstve STU, 2010.

MATĚJKA, M.: *Počítačová kriminalita*. Praha: Computer Press, 2002.

zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Radovan Blažek, PhD.

e-mail: radovan.blazek@flaw.uniba.sk

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta UK v Bratislave

Šafárikovo nám. 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

Slovensko

ONLINE PODVODY A PRIMERANÁ MIERA OPATRNOSTI¹

Matúš Kováč, Lukáš Turay

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The article deals with current issue of online scams in the view of appropriate rate of wariness

Abstrakt: Príspevok sa zameriava na aktuálnu problematiku internetových podvodov vo svetle dodržania primeranej miery opatrnosti.

Key words: scam, wariness, online

Kľúčové slová: podvod, miera opatrnosti, online

1 ÚVOD

Majetková kriminalita sa dlhodobo umiestňuje na popredných priečkach počtu spáchaných trestných činov. Prakticky už od vzniku Slovenskej republiky je na prvom mieste. Podľa údajov dostupných na stránke Ministerstva vnútra Slovenskej republiky v roku 2020 bolo zistených 18 715 trestných činov. Ak by sme sa zamerali na históriu, zistili by sme, že zistené trestné činy Dovoľíme si však tvrdiť, že uvedený pokles nie je zapríčinený znižovaním kriminality ako takej, ale skôr zmeny spôsobu páchania trestnej činnosti.

Definícia majetkovej kriminality je komplikovaná. V zásade ju možno rozdeliť na majetkovú kriminalitu v užšom a širšom zmysle. V širšom zmysle by sme mohli majetkovú kriminalitu definovať ako útok proti cudziemu majetku, pričom nie je podstatné, či tento majetok patrí jednotlivcovi, skupine osôb alebo štátu. V užšom slova zmysle je majetková kriminalita definovaná ako trestná činnosť, keď trestne zodpovedný páchatel' bez ohľadu na spôsob spáchania trestného činu a formu vlastníctva, voči ktorému jeho útok smeruje, tento ohrozuje alebo sa ho zmocní s cieľom trvalého alebo dočasného užívania, ak jeho konečným cieľom je získanie neoprávneného prospechu.²

Podľa Novotného je možné majetkovú kriminalitu rozdeliť do troch základných skupín:

1. Zištné majetkové trestné činy – Táto kategória reprezentuje predovšetkým trestné činy, ktoré smerujú k obohateniu páchatel'a. Typickým príkladom trestných činov so zištným motívom je napríklad trestný čin krádeže, sprenevery, podvodu.

2. Poškodzovacie majetkové trestné činy – V tomto prípade ide o konanie páchatel'a, ktoré má poškodzovací charakter. Napríklad: trestný čin poškodzovania veriteľ'a, porušovanie povinností pri správe cudzieho majetku, poškodzovanie cudzej veci...

3. Tretiu špecifickú podskupinu majetkovej kriminality predstavuje trestný čin podielníctva, ktorý svojím charakterom je do určitej miery špecifický, pretože páchatel' na svoje obohatenie využíva páchanie trestnej činnosti inou osobou.³

¹ This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under the Contract no. APVV-19-0102.

Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102.

² STRÉMY, T. *Majetková a ekonomická kriminalita a ich sociálne riziká*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2010, s. 12

³ NOVOTNÝ O., ZAPLETAL J., a kol. *Kriminologie*. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2001, s. 247 – 248

Ako sme uviedli v úvode, je veľmi pravdepodobné, že majetková kriminalita v skutočnosti neklesá, len zmenila svoju podobu. V rámci príspevku sme sa zamerali predovšetkým na trestný čin podvodu podľa § 221 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov a noviel (ďalej len Tr. zák. alebo TZ). V rámci tohto trestného činu je jedným z kľúčových aspektov tzv. obvyklá miera opatrnosti.

Dodržanie primeranej alebo obvyklej miery opatrnosti (preventívnej povinnosti) je atribútom vlastným v prvom rade pre občianske právo. Vyplýva to už z § 415 zákona č. 40/1964 Z. z. Občiansky zákonník (ďalej len „Občiansky zákonník“), podľa ktorého každý je povinný počínať si tak, aby nedochádzalo ku škodám na zdraví, na majetku, na prírode a životnom prostredí alebo z § 441 Občianskeho zákonníka, ktorý zase ustanovuje, že ak bola škoda spôsobená aj zavinením poškodeného, znáša škodu pomerne; ak bola škoda spôsobená výlučne jeho zavinením, znáša ju sám. Aplikácia citovaných ustanovení Občianskeho zákonníka sa v ostatnom období čoraz viac dostáva do popredia aj v rovine trestného práva, keď spolu s princípom ultima ratio tvorí relatívne aktívny tandem odôvodňujúci odmietnutie trestného oznámenia, resp. zastavenie trestného stíhania. V súčasnej epidemiologickej situácii, kedy sa takmer celý sociálny život preniesol na obrazovky telefónov, tabletov či počítačov sa o to častejšie možno stretávať s prípadmi, v ktorých aplikácia oboch princípov prichádza do úvahy, avšak ako vyplýva z už konštantnej judikatúry najvyšších súdnych autorít Slovenskej republiky i Českej republiky, tieto je vždy potrebné zohľadňovať podľa konkrétnych okolností. Práve v súvislosti s nárastom používania online priestoru užívateľmi zo sociálnych alebo vekových skupín, pre ktoré to doposiaľ nebolo vlastné došlo aj k zvýšenému výskytu podvodných konaní páchatelov využívajúcich dôveru poškodených osôb, ktorú pohodlie obývacej izby klamlivo podsúva. Možno však nedodržanie dostatočnej opatrnosti zo strany poškodenej osoby vyhodnotiť en bloc ako neodôvodňujúce páchatelovi vyvodiť trestnú zodpovednosť? Uvedenému, ako i ďalším súvisiacim otázkam sa venuje nasledujúci príspevok.

2 PODVODNÉ KONANIA V ONLINE PRIESTORE

Ako už bolo v úvode naznačené, v súčasnej dobe sa čoraz viac možno stretávať s prípadmi, kedy páchatelia podvodnej činnosti znásobujú pokusy o vylákание finančných prostriedkov prostredníctvom e-mailov, či zacielovaním na obzvlášť zraniteľných užívateľov online priestoru. V podstate možno s čistým svedomím konštatovať, že s ohľadom na súčasnú situáciu sa podvody tzv. podomových špekulantov preniesli z osobného či poštového kontaktu do internetovej komunikácie. K získaniu kontaktu (najčastejšie e-mailovej adresy) podvodníkmi dochádza napr. využitím úniku dát zo sociálnych sietí⁴ alebo tiež ponúkaním a predajom sortimentu prispôbeného na cieľovú skupinu a následným uchovaním kontaktných údajov. Ohrozené skupiny pred podvodmi varuje aj Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, avšak ako to už býva zvykom, väčšinou si taká výzva nájde svojich adresátov keď je už neskoro.⁵ Po získaní e-mailovej adresy sa páchatelia podvodnej činnosti pod širokou škálou zámienok pokúšajú od dotknutej osoby vylákať majetkový prospech. Jednotlivé typy konaní sa líšia, a to svojou prepracovanosťou (od nedokonalého prekladu z angličtiny až po prispôbenie textu na konkrétneho poškodeného), spôsobom komunikácie (od jednorazových automatických mailov až po aktívny dialóg s poškodeným) a samozrejme dôvodom, ktorý tvorí zámienku na vylákание finančných prostriedkov od poškodeného (vydávaním sa za mail od banky, oznamovaním výhier v rôznych súťažiach, vydávaním sa za priateľa rodinného príslušníka v núdzi alebo už notoricky známej schémy milionára na sklonku života, ktorý poškodenému za malú finančnú láskavosť prenechá celé dedičstvo). Niektoré podvodné konania možno jednoducho odhaliť prostredníctvom zadania kľúčových pojmov do internetového vyhľadávачa, ale iné typy na vývoj reagujú tak, aby ich podvodný charakter nebolo možné ľahko verifikovať. Spoločným menovateľom zostáva snaha o vylákание finančnej transakcie na podklade uvedenia nepravdivých skutočností. Vzhľadom na uvedené nie je o všetkých formách používaných podvodných konaní v online priestore možné povedať, že podliehajú aplikácii princípu dodržania primeranej miery opatrnosti, ale tieto je

⁴ pozri napr. <https://techbox.dennikn.sk/uniklo-32-miliardy-e-mailov-a-hesiel-je-medzi-nimi-i-vase/>

⁵ pozri napr. <https://www.minv.sk/?podvody-na-senioroch>

potrebné skúmať vo svetle sofistikovanosti a prepracovanosti uvádzaných klamlivých skutočností a tiež s ohľadom na možnosť dotknutej osoby následok predvídať.⁶

3 APLIKÁCIA PRINCÍPU NEDODRŽANIA PRIMERANEJ MIERY OPATRNOSTI

Požiadavka dodržiavania primeranej miery opatrnosti nachádza svoj pôvod v občianskom práve, konkrétne v rovine uzatvárania súkromnoprávnych vzťahov. Skúmanie, či poškodený mohol uvádzanie nepravdivých skutočností zistiť a za dodržania primeranej miery opatrnosti svojmu omylu zabrániť je smerodajná aj pre dokazovanie v trestnom konaní.⁷ Uvedené vyplýva tiež zo samotného znenia skutkovej podstaty trestného činu podvodu podľa § 221 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej len „Trestný zákon“), ktorej obligatórnym znakom je uvedenie niekoho do omylu alebo využitie niečieho omylu.⁸ Povinnosť pri trestnom čine podvodu skúmať dodržanie obvyklej miery opatrnosti potvrdil i Najvyšší súd Českej republiky vo svojom rozhodnutí sp. zn. 7 Tdo 436/2010, keď konštatoval, že je potrebné trvať na tom, aby na ochranu svojich záujmov primárne dbali účastníci súkromnoprávneho vzťahu, obzvlášť v prípadoch, kedy overenie uvádzaných skutočností možno dosiahnuť ľahko dostupnými prostriedkami. Aplikácia princípu nedodržania primeranej opatrnosti logicky i obsahovo nadväzuje na princíp ultima ratio a zásadu subsidiarity trestnej represie.⁹ Prezentované závery ohľadom povinnosti skúmať dodržanie primeranej miery opatrnosti v prípade trestného činu podvodu podľa § 221 Trestného zákona je prirodzene potrebné premietnuť i na podvodné konania uskutočňované v online priestore. Aj tu platí, že je nevyhnutné zisťovať obe roviny, objektívnu i subjektívnu.

Objektívnu rovinu dodržania primeranej miery opatrnosti je potrebné chápať ako spôsobilosť nepravdivých skutočností, na ktoré sa páchatel v rámci podvodného konania odvoláva, viesť adresáta do omylu. V tejto súvislosti možno poukázať na už zmienené notoricky známe prípady e-mailových podvodov známych ako nigérijské podvody, kedy páchatel za finančnú „láskavosť“ (zväčša v podobe stoviek až tisícov dolárov/eur) potrebnú na uskutočnenie dôležitej transakcie, sľubuje adresátovi enormnú odmenu. Páchatelia v naznačených prípadoch pracujú s overenou psychológiou, že človek s vidinou obrovského zisku je ochotný zľaviť aj zo svojej ostražitosti a nerozumne riskovať. Napriek skutočnosti, že nigérijské podvody aj v súčasnosti nachádzajú svoje obeť je potrebné sa zamyslieť, či amatérsky spôsob podvodného konania, ktorý často pozostáva zo zle preloženého textu do slovenského jazyka prostredníctvom internetového prekladača vôbec je spôsobilý vyvolať u poškodenej osoby omyl. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že pri tzv. nigérijských podvodoch by poškodený pri vynaložení elementárnej dávky opatrnosti mal zámienku na vylúčenie peňazí vyhodnotiť už na prvý pohľad ako nereálnu a teda daný typ podvodov je nespôsobilý viesť osobu adresáta do omylu. Nedodržanie primeranej dávky opatrnosti u účastníka súkromnoprávneho vzťahu vylučuje záver o naplnení objektívnej stránky trestného činu.¹⁰ Napriek tomu Najvyšší súd Slovenskej republiky v záveroch jedného zo svojich rozhodnutí nepriamo pripustil, že aj také amatérske podvodné konanie je najmä s poukazom na veľký počet obetí spôsobilé naplniť znaky skutkovej podstaty trestného činu podvodu podľa § 221 ods. 1 Trestného zákona.¹¹ Potreba zohľadnenia dodržania elementárnej opatrnosti vyplýva aj z uznesenia Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 11 Tdo 1121/2012, podľa ktorého za situácie, keď poškodený sám svojou zjavnou neopatrnosťou, ktorej sa mohol ľahko vyvarovať, pristúpil k nejstej finančnej dispozícii a vynaložil finančné prostriedky, potom sa s dôsledkami tejto nejstoty musí vysporiadať taktiež sám a to za použitia prostriedkov súkromného práva. Z hľadiska princípov, na ktorých je založený demokratický štát je neprijateľné, aby

⁶ ŠAMKO P. *TRESTNÝ ČIN PODVODU. Komentár s judikatúrou*. Iura Edition: Bratislava, 2012, s. 132

⁷ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV ÚS 106/2018 - 11

⁸ Kto na škodu cudzieho majetku seba alebo iného obohatí tým, že uvedie niekoho do omylu alebo využije niečí omyl, a spôsobí tak na cudzom majetku malú škodu, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.

⁹ ŠAMKO P. *TRESTNÝ ČIN PODVODU. Komentár s judikatúrou*. Iura Edition: Bratislava, 2012, s. 148

¹⁰ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Tdo 43/2017

¹¹ uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Tdo 25/2019

trestným postihom jedného účastníka súkromnoprávneho vzťahu bola nahradzovaná nevyhnutná miera opatrnosti druhého účastníka pri ochrane vlastných práv a majetkových záujmov. Trestným postihom nie je možné nahrádzať inštitúty iných právnych odvetví, ktoré sú určené na ochranu majetkových práv a záujmov.¹²

Opačným prípadom je cieleňé vylákánie finančnej transakcie prostredníctvom mailu, resp. internetovej domény, ktoré sú vzhľadom i obsahom výrazne podobné mailu a webstránke banky dotknutej osoby, pričom tá v domnienke, že sa jedná o zabezpečený finančný prevod príde o svoje peňažné prostriedky. Obdobné prípady boli zaznamenané tiež v súvislosti s napodobňovaním nebankových subjektov, internetových obchodov či dokonca energetických spoločností.¹³ Máme za to, že v takýchto prípadoch možno odôvodnene dospieť k záveru o spôsobilosti podvodného konania páchatela uviesť poškodenú osobu do omylu. Dotknutá osoba má skúsenosť so subjektami, za ktoré sa páchateľ vydáva a preto nemá potrebu si ich činnosť či existenciu overovať. Vzhľadom na existenciu edukačnej politiky bankových subjektov o nevyžadovaní bezpečnostných údajov či transakcií a tiež dostatočnom zabezpečení v online priestore sa čoraz častejšie možno stretávať s napodobňovaním iných zmienených subjektov, pri ktorých je vidina úspešného obohatenia páchatela väčšia.

V rámci subjektívnej roviny je nutné posudzovať stav poznania dotknutej osoby v súvislosti s objektívnou rovinou. Obe roviny primeranej opatrnosti je potrebné vyhodnocovať vo vzájomnom súhrne a vždy striktné podľa okolností konkrétneho prípadu.¹⁴ Prirodzene platí, že rovnaké nároky na dodržanie primeranej miery opatrnosti v oblasti online podvodov nemožno klásť na voľnočasového užívateľa dôchodkového veku a na zamestnanca spoločnosti orientujúcej sa na kyber-bezpečnosť. Potreba rozlišovať dodržanie primeranej miery opatrnosti podľa zamestnania, vykonávanej činnosti či iných obdobných faktorov vyplýva aj z odbornej literatúry.¹⁵ Pri subjektívnej rovine dodržania primeranej miery opatrnosti však možno naraziť na iné, diskutabilné hľadisko a totiž, že totožné konanie páchatela v jednom prípade môže naplniť znaky skutkovej podstaty trestného činu podvodu a v inom zase nie, nezávisle od jeho vôle. Páchateľ predsa v mnohých prípadoch nemôže viesť z akej spoločenskej, vekovej, či odbornej skupiny adresát pochádza. Taktiež je v prípade konštatovania nedodržania obvyklej miery opatrnosti odignorované posúdenie konania páchatela, ktoré ako už bolo uvedené v niektorých prípadoch môže naplňať objektívnu stránku trestného činu podvodu a v iných nie. Najvyšší súd Českej republiky v prelomovom rozhodnutí sp. zn. 7 Tdo 436/2010 síce konštatoval, že konanie obvineného nemožno považovať za korektné, avšak v prípadoch online podvodov ide o typické podvodné konanie, pričom máme za to, že toto je v prípade nespôsobilosti nepravdivých skutočností uviesť dotknutú osobu do omylu na mieste kvalifikovať ako niektoré z vývojových štádií trestného činu. Konanie páchatela spočívajúce v rozosielaní podvodných mailov (aj keď na výraznej amatérskej úrovni) za účelom vylákania finančných prostriedkov nemôže v právnom štáte ostať nepovšimnuté.

4 ZÁVER

Otázky súvisiace s podvodným konaním páchatelov uskutočňovaným v kyber priestore čoraz viac naberá na aktuálnosti, pričom aj v tejto partikulárnej oblasti trestnej činnosti je potrebné vychádzať zo záverov relatívne konštantnej judikatúry najvyšších súdnych autorít, týkajúcej sa primeranej miery opatrnosti. Ako však bolo v príspevku uvedené, každý prípad by mal byť vyhodnocovaný individuálne, za zohľadnenia tak objektívnej ako aj subjektívnej roviny. Závery prezentované v príspevku ohľadom potreby vyvodenia trestnej zodpovednosti Máme za to, že páchatelom podvodného konania, ktorí podvodné e-maily rozposielajú masovo, a teda im vopred nie

¹² dostupné online na <http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a234-miera-opatrnosti-poskodeneho-pri-trestnom-cine-podvodu>

¹³ <https://www.vse.sk/web/sk/vse/aktuality/nenechajte-sa-nachytat>

¹⁴ SRHOLEC M. *50 odtieňov podvodu, alebo čo s obvyklou mierou opatrnosti a ultima ratio*. Dostupné online na <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a946-50-odtienov-podvodu-alebo-co-s-obvyklou-mierou-opatrnosti-a-ultima-ratio>

¹⁵ ŠAMKO P. *TRESTNÝ ČIN PODVODU. Komentár s judikatúrou*. Iura Edition: Bratislava, 2012, s. 132

je známa osoba adresáta, je potrebné vyvodit' trestnú zodpovednosť prinajmenšom za niektoré z vývojových štádií trestného činu podvodu, nakoľko so subjektívnou rovinou poškodeného nie sú vopred oboznámení. Vo vzťahu k objektívnej rovine podporuje závery príspevku aj rozhodovacia činnosť Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. Závery ohľadom možnosti vyvodenia trestnej zodpovednosti aj páchatelom amatérskej trestnej činnosti považujeme za súladné s rozhodovacou činnosťou orgánov aplikujúcich právo. Naopak možno vyjadriť absolútny nesúhlas s niektorými aplikačnými trendmi, kedy je zásada dodržania primeranej miery opatrnosti v kontexte s princípom ultima ratio len prostriedkom na rýchle skončenie trestného konania.

Použitá literatúra:

NOVOTNÝ O., ZAPLETAL J., a kol. *Kriminologie*. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2001, s. 527

SRHOLEC M. *50 odtieňov podvodu, alebo čo s obvyklou mierou opatrnosti a ultima ratio*. Dostupné online na <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a946-50-odtienov-podvodu-alebo-co-s-obvyklou-mierou-opatrnosti-a-ultima-ratio>

STRÉMY, T. *Majetková a ekonomická kriminalita a ich sociálne riziká*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2010. s. 133

ŠAMKO P. *TRESTNÝ ČIN PODVODU. Komentár s judikatúrou*. Iura Edition: Bratislava, 2012, s. 132

<https://www.vse.sk/web/sk/vse/aktuality/nenechajte-sa-nachytat>

<http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a234-miera-opatrnosti-poskodeneho-pri-trestnom-cine-podvodu>

<https://techbox.dennikn.sk/uniklo-32-miliardy-e-mailov-a-hesiel-je-medzi-nimi-i-vase/>

<https://www.minv.sk/?podvody-na-senioroch>

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV ÚS 106/2018

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Tdo 25/2019

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Tdo 43/2017

Kontaktné údaje:

Mgr. Matúš Kováč
kovac220@uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo nám. č. 6
811 00 Bratislava
Slovenská republika

JUDr. Lukáš Turay
lukas.turay@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo nám. č. 6
811 00 Bratislava
Slovenská republika

KYBERGROOMING A JEHO TRESTNOPRÁVNE A KRIMINOLOGICKÉ ASPEKTY¹

Jakub Ľorko, Nina Tarabová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The authors in the presented article describe the so-called "Cybergrooming" - deviant behavior of Internet users (predators, cybergroomers), which are to evoke false trust in the victim and force her to a personal meeting. The aim of the article is to identify and analyze Cybergrooming in facts of the crime, its supranational regulation and case studies from the Czech Republic, as well as to develop a criminological profile of the perpetrator based on available knowledge of convicted offenders serving a custodial sentence for the crime of sexual abuse pursuant to Section 201a of the Criminal Code.

Abstrakt: Autori v predkladanom príspevku približujú tzv. „kybergrooming“ - deviantné správanie sa užívateľov internetu (predátorov, kybergroomerov), ktoré má v obeti vyvolať falošnú dôveru a prinútiť ju k osobnej schôdzke. Cieľom článku je identifikácia a analýza kybergroomingu v skutkovej podstate trestného činu, jeho nadnárodnej úpravy a kazuistiky z Českej republiky a rovnako aj vypracovanie kriminologického profilu páchatel'a na základe dostupných poznatkov o odsúdených osobách vykonávajúcich trest odňatia slobody za trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201a Trestného zákona.

Key words: cybergrooming, sexual abuse, child, internet, moral crime, profile of the offender

Kľúčové slová: kybergrooming, sexuálne zneužívanie, dieťa, internet, mravnostná kriminalita, profil páchatel'a

1 ÚVOD

Súčasný bezbariérový svet internetu vytvára nelimitovaný priestor na vyhľadanie a následné kontaktovanie potenciálnych obetí zo strany osôb, ktorých úmysel častokrát prekračuje nezáväznú komunikáciu a smeruje k uspokojeniu sexuálneho pudu. Tými najvhodnejšími obeťami sexuálnych predátorov pôsobiacich na jednotlivých sociálnych sieťach či v online hrách, je tá najzraniteľnejšia časť populácie, a teda deti, ktoré nie sú vždy schopné odhadnúť rizikovosť virtuálnej komunikácie s neznámymi osobami, ktorým zase virtuálny svet zabezpečuje vítanú anonymitu a vytvára tak prostredie na správanie častokrát vyvolávajúce trestnoprávny následok.

Za v súčasnosti najčastejšie a najnebezpečnejšie konanie v oblasti mravnostnej kriminality, ku ktorému dochádza v kybernetickom priestore, možno považovať práve to konanie, ktoré vykazuje znaky sexuálneho zneužívania detí. Spojením mravnostnej a počítačovej kriminality sa teda vytvoril priestor na vznik fenoménu kybergroomingu, ktorý možno považovať za exemplárny príklad prechodu trestnej činnosti z virtuálneho priestoru do priestoru reálneho. Prostredníctvom moderných komunikačných technológií totiž páchatel' systematicky manipuluje obeť za účelom vybudovania si dôverného kamarátskeho vzťahu s cieľom vylákať ju na osobné stretnutie a následne sexuálne zneužiť. Je zrejmé, že obeťou v procese kybergroomingu je zásadne dieťa, otázkou však ostáva, kto je typickým páchatel'om-kybergroomerom. Pokus autorov o vytvorenie kriminologického profilu páchatel'a-kybergroomera na základe analýzy psychologických posudkov 6 odsúdených vykonávajúcich nepodmienečný trest odňatia slobody za prečin sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ² by mal do určitej miery zodpovedať položenú otázku.

¹ Tento článok vznikol s podporou financovania z grantu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV 16-0471. This article was supported by the scientific project APVV 16-0471 of the Slovak Research and Development Agency.

² Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „Trestný zákon“ alebo „TZ“).

2 KYBERGROOMING AKO FENOMÉN

2.1 Definícia kybergroomingu a jeho vyjadrenie v Trestnom zákone

Pojem kybergrooming (z angl. cybergrooming) vznikol spojením anglických výrazov „groom“ (pripraviť sa, upraviť sa) a „cyber“ (počítačový). Samotný grooming determinuje, že ide o proces, ktorý spočíva v zámernom vytváraní dôverného vzťahu obvykle dospelého človeka k dieťaťu s úmyslom mať následne sexuálny kontakt (vylákanie na schôdzu)³ a cyber zase naznačuje, že prostredím, v ktorom sa daný proces realizuje je zásadne virtuálny priestor⁴. Štandardným postupom páchatela (tzv. groomera) je systematické získavanie dôvery dieťaťa v postupne sa formujúcom a prehľbujúcom vzťahu. O kybergroomingu je už možné hovoriť vtedy, keď sa osoba s takýmto tendenčným patologickým správaním uchýli k používaniu internetu, pretože ten vytvára vhodný priestor, v ktorom sa môže odhraovať široká škála sexuálneho zneužívania bez priamych svedkov. Sexuálni predátori nachádzajú živnú pôdu najmä v sociálnych sieťach, pretože tam nájdú široký výber potenciálnych obetí. Vo virtuálnom priestore majú príležitosť zmeniť si identitu a poskytujú im aj dostatočnú a nevyhnutnú anonymitu. Falošný profil, použitie cudzej fotografie, alebo zatajenie skutočných úmyslov, sú časté praktiky na internete. Páchatel takto môže vystupovať ako dieťa, či rovesník bez vyvolania podozrenia. Predátori sa spoliehajú na to, že deti sú v sociálnych sieťach v komunite rovesníkov a kamarátov bez kontroly rodičov, či dospelých.⁵

Iná definícia kybergroomingom označuje prejav, ktorý je založený na falošnej alebo pozmenenej identite, pomocou ktorej páchatel vyvolá so svojou obeťou stretnutie, na ktorom prichádza k nelegálnemu vplyvu na dieťa, väčšinou v podobe sexuálneho zneužívania alebo zneužívania dieťaťa na prostitúciu, vytváranie detskej pornografie a podobne.⁶ Pri tejto metóde páchatel využíva určitú formu psychologickéj manipulácie a najmä prostredníctvom internetu dlhodobejšie vplýva na dieťa, vytvára si dôveru a dokáže so svojou obeťou manipulovať a donútiť ju k veciam, ktoré by v normálnej situácii nespravila.⁷

Vo všeobecnosti je teda potrebné na kybergrooming nazerať ako na systematický proces, ktorého završenie smeruje k skutočnému stretnutiu páchatela s dieťaťom, pričom k tomuto stretnutiu rovnako smerovala všetka dovtedajšia aktivita páchatela na internete, ktorej účelom je uspokojenie vlastných potrieb páchatela a ktorá môže vyvolať neželaný následok napr. v podobe spáchania trestného činu sexuálneho zneužívania alebo trestného činu výroby detskej pornografie.

Trestný zákon nezakotvuje legálnu definíciu kybergroomingu a ani ho explicitne nevymedzuje v žiadnej zo svojich skutkových podstát trestných činov zaradených v osobitnej časti Trestného zákona. Napriek tomu kybergroomer svojím konaním môže spáchať viacero trestných činov, pričom z hľadiska fenomenológie kriminality má kybergrooming najbližšie k prečinu sexuálneho zneužívania

³ GREGUSSOVA, M., DROBNÝ, M.: Deti v sieti. Ako chrániť seba a naše deti na internete, 2013, s. 34 [online; 23.05.2021] Dostupné na: <https://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/component/jdownloads/finish/1-knihy-a-prirucky/9-kniha-deti-v-sieti-2013-14?Itemid=0>.

⁴ K pojmu „kybernetický priestor“ bližšie pozri VALÚCH, J.: Kybernetické hrozby v kontexte medzinárodnej práva a medzinárodnej bezpečnosti. Bratislava: Wolters Kluwe, 2019, s. 31 a nasl.

⁵ HAJDÚKOVÁ, T., BACIGÁL, I.: Využitie virtuálnej komunikácie cez internet ako prostriedok ku sexuálnemu zneužívaniu detí. In: Mravnostná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly. Zborník z medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie, Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2015, s. 223, [online; 23.05.2020] Dostupné na: <https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KKP/zbornik%20internet%20s%20obrazkom.pdf>.

⁶ BERSON, I. R.: Grooming Cybervictims: The Psychosocial Effects of Online Exploitation for Youth. 2008, s. 11 [online; 23.05.2021] Dostupné na: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J202v02n01_02.

⁷ KURILOVSKÁ, L., ŠIŠULÁK, S.: Limity sexuálneho správania v prostredí internetu. In: Mravnostná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly. Zborník z medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie, Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2015, s. 140 [online; 23.05.2020] Dostupné na: <https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KKP/zbornik%20internet%20s%20obrazkom.pdf> S. 140.

podľa § 201a TZ⁸ Autormi skúmaná vzorka 6 odsúdených vykonávajúcich nepodmienečný trest odňatia slobody za predmetný trestný čin však potvrdzuje, že v prevažnej väčšine sa páchatel-kybergroomer dopustí popri sexuálnom zneužívaní podľa § 201a Tr. zák. aj trestného činu výroby detskej pornografie podľa § 368 Tr. zák. (*in concreto* možno hovoriť o piatich zo šiestich odsúdených).

2.2 Fázy kybergroomingu

Viaceri domáci i zahraniční autori uvádzajú, že kybergrooming ako postupný a premyslený proces vtiahnutia dieťaťa do sexuálneho vzťahu vykazuje niekoľko typických prvkov a zahŕňa ustálené situácie, na ktorých základe je možné identifikovať kľúčové fázy tohto procesu. Jednotlivé fázy kybergroomingu možno ustáliť nasledovne:

Fáza č. 1: zacielenie na obeť:

Samotnému zacieleniu na obeť môže eventuálne predchádzať príprava páchatela spočívajúca vo vytvorení účtu (profilu) na sociálnej sieti. Po založení účtu dochádza k selekcii potenciálnych obetí, na základe rôznych subjektívne určených kritérií ako vek dieťaťa či jeho bydlisko, ktoré môže zohrávať rolu pri zjednodušení jeho budúceho stretnutia s páchatelom. Štandardným spôsobom nadviazania kontaktu je vytvorenie nejakej zámienky, napr. „*máš rada rovnaký film ako ja?*“⁹ V kontexte prípravy páchatela je tiež možné uviesť, že falošná identita, ktorú si vytvorí môže byť všeobecná a nemenná, pričom pod ňou následne vystupuje a realizuje útoky alebo naopak, identitu modifikuje a prispôsobuje vytypovanej obeti za účelom dosiahnutia čo najväčšieho úspechu.

Po nadviazaní kontaktu páchatelova aktivita smeruje k zisteniu zraniteľnosti dieťaťa, ktorá môže spočívať najmä v jeho zníženej sebadôvere, izolácii od rovesníkov či v emočnej núdzi. Dôležitým faktorom je aj miera dohľadu zo strany rodičov, nakoľko z hľadiska eliminácie odhalenia sú deti s menším dohľadom rodičov, prípadne s úplnou absenciou rodičovskej kontroly žiadanejšou korisťou.

Fáza č. 2: získanie dôvery obeť:

Po úspešnom nadviazaní komunikácie s dieťaťom sa páchatel svojim správaním snaží o prehĺbenie začínajúceho virtuálneho vzťahu v tejto etape fungujúcom na kamarátskej báze. Dôveru dieťaťa sa snaží získať pomocou pozorovania a zhromažďovania informácií o ňom a poznávaním jeho nenaplnených detských potrieb a tiež spôsobu ako tieto potreby uspokojiť. V pomerne krátkom časovom intervale sa dieťa snaží presvedčiť o ich skutočnom priateľstve a tým v ňom vyvolať pocit dôvery, že sa páchatelovi môže zveriť so všetkými svojimi problémami.

Fáza č. 3: napĺňanie potrieb obeť:

Prejavmi mimoriadnej pozornosti, náklonnosti a predovšetkým napĺňaním potrieb dieťaťa môže v rýchlom časovom slede dochádzať k idealizovaniu osoby páchatela zo strany dieťaťa, ktoré začne existencii donedávna cudzej osobe v jeho živote pripisovať čoraz väčší význam.

Bežnou črtou kybergroomingu je teda tzv. luring (v preklade „uplácanie obeť“), kedy sa páchatel snaží votrieť do priazne dieťaťu jeho obdarovaním. Darčekom môže byť hračka, finančná čiastka v obálke, prípadne čokoľvek, čo v dieťati vyvolá pocit radosti. Takouto formou „úplatku“ si páchatel pomerne jednoducho vytvorí priestor na získanie informácií výrazne osobnejšieho charakteru. Dieťa v domnienke skutočného priateľského vzťahu a pod zámienkou reciprocity ľahko prijme k vyhotoveniu a zaslaniu fotografií či videí.

Fáza č. 4: izolácia obeť:

Páchatel v tejto fáze začína využívať rozvíjajúci sa vzťah s dieťaťom na dosiahnutie čo najväčšej formy izolácie od okolitého sveta, ktorá následne ešte posilňuje vzťahové prepojenie medzi

⁸ Ust. § 201a TZ znie nasledovne: „*Kto prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby navrhne dieťaťu mladšiemu ako pätnásť rokov osobné stretnutie v úmysle spáchať na ňom trestný čin sexuálneho zneužívania alebo trestný čin výroby detskej pornografie, pričom sám nie je dieťaťom, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.*“

⁹ KOŽÍŠEK, M., PÍSECKÝ, V.: *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 72.

ním a dieťaťom a zároveň v dieťati využitím izolácie pestuje pocit, že je milované a oceňované spôsobom, ktorý mu nevedia poskytnúť rodičia ani iné osoby v jeho okolí.

Zároveň, ak dieťa už poskytlo páchatelovi svoje fotografie či videá neintímneho charakteru zabezpečením intenzívneho virtuálneho odčlenenia od ostatných osôb si páchateľ vytvorí ešte o čosi vhodnejší priestor na postupné vylákavanie eroticky ladeného materiálu.

Fáza č. 5: sexualizácia vzťahu:

V štádiu dostatočnej emočnej závislosti a získanej dôvery páchateľ postupne vybudovaný vzťah s dieťaťom posúva do sexuálnej roviny. Môže tak robiť prostredníctvom rozprávania so sexuálnym podtónom, vedením rozhovorov so sexuálnym obsahom, posielaním erotických obrázkov, obnažovaním svojho prirodzenia cez web kameru a pod. V tejto fáze páchateľ poľahky využíva prirodzenú detskú zvedavosť.

Nakoľko už v tejto fáze kybergroomingu páchateľ spravidla disponuje materiálom so sexuálnym obsahom (erotickými fotografiami dieťaťa, resp. fotografiami či videami zachytávajúcimi intímne partie) vzniká mu priestor na citové vydieranie dieťaťa zverejnením získaného materiálu, v prípade, že by toto chcelo konverzáciu ukončiť a tiež je dieťa v tomto štádiu ako sexuálny objekt vystavené vysokému riziku, že daný materiál bude zneužitý k následnému vydieraniu za účelom vynútenia si osobného stretnutia.

Fáza č. 6: udržiavanie kontroly:

Po sexualizácii vzťahu môže mať dieťa tendenciu z daného vzťahu vystúpiť, preto páchateľ využíva určitú formu psychického nátlaku na vzbudenie pocitu viny u dieťaťa a udržanie jeho nepretržitej účasti na daných virtuálnych aktivitách. Dieťa v komplikovanom virtuálnom vzťahu čelí hrozbe, že vzťah bude ukončený a s tým súčasne skončí aj napĺňanie jeho emocionálnych či materiálnych potrieb a tiež hrozbe, že jeho činnosť na sociálnej sieti bude vyzradená. Dieťa môže nadobudnúť pocit, že strata vzťahu a dôsledky jeho odhalenia ho ponížia a spôsobia jeho odmietnutie spoločnosťou.

Popísané fázy kybergroomingu na seba v teoretickej rovine logicky nadväzujú, avšak v skutočnom konaní páchateľa môže byť náročné ich jednoznačne rozlíšiť a identifikovať najmä pre rýchlosť celého procesu, no napriek tomu vo vzájomných súvislostiach vytvárajú ucelenú predstavu o vývoji kybergroomingu a jeho imanentných aspektoch.

3 KRIMINOLOGICKÝ PROFIL „KYBERGROOMERA“

3.1 Metódy a ciele výskumu výskumu

Autori sa v praktickej časti príspevku rozhodli pre kvalitatívny výskum¹⁰, ktorého výskumnú vzorku tvorí 6 osôb odsúdených za trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ, ktorým bol uložený nepodmienečný výkon trestu odňatia slobody.¹¹ Kvalitatívnu analýzu sa skúmajú charakteristické znaky jednotlivých faktov, ich charakter zvláštnosti, opiera sa o logické operácie.¹² Cieľom výskumu je indikatívne zistenie vybraných črt kriminologického profilu páchateľa.¹³

Autori na zber dát využili dohodu o spolupráci medzi Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou a Generálnym riaditeľstvom Zboru väzenskej a justičnej stráže (ďalej len „GR ZVJS“). GR ZVJS prevádzkuje internú aplikáciu VVVT, ktorá obsahuje jednotlivé karty odsúdených

¹⁰ Bližšie pozri HENDL, J. Kvalitatívny výskum: základní teorie, metody a aplikace. - 3. vyd. - Praha : Portál, 2012. - 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.

¹¹ Optimálnym riešením by bolo do budúca doplniť daný výskum aj o kvantitatívny rozmer, čo však podmieňuje vyšší počet páchania predmetnej trestnej činnosti (čo samozrejme nie je želaný stav), resp. vyššiu mieru jej odhľovania pri prezumpcii jej vysokej latencie. Kvantitatívna analýza sa aplikuje pri zisťovaní početnosti, frekvencie výskytu zistených poznatkov alebo ich intenzity, pomocou štatistických metód kvantitatívnu analýzou sa zisťuje dôležitosť určitých údajov či stupeň závislosti medzi určitými faktmi. K tomu bližšie pozri HANZEL, I.: Qualitative, or Quantitative Methods in Social Sciences? FILOZOFIA 64, 2009, No 7, p. 646.

¹² Bližšie pozri HENDL, J. Kvalitatívny výskum: základní teorie, metody a aplikace. - 3. vyd. - Praha : Portál, 2012. - 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.

¹³ K tomu pozri BRENT, E. TURVEY et. Al. 2001. Criminal Profiling. London : Elsevier Academic Press, 2001. 717 s. ISBN 0-12-705041-8.

a o. i. je možné prostredníctvom danej aplikácie vytvoriť zoznam klientov (odsúdených) podľa jednotlivých trestných činov. Vygenerovaním zoznamu klientov odsúdených a nachádzajúcich sa výkone trestu odňatia slobody pre trestné čin sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ bolo zistené, že vo výkone trestu odňatia sa v súčasnosti pre spáchanie daného trestného činu nachádzajú 6 odsúdení.

Hlavný zdroj údajov výskumu predstavuje záznam o psychologickom vyšetrení, ktorý v podmienkach ZVJS realizuje psychológ rozhovorom s odsúdeným, pričom takýto záznam obsahuje spravidla autoanamnestické údaje (rodinná anamnéza, osobná anamnéza, pracovná anamnéza, zdravotná anamnéza, závislosti, sebahodnotenie, záľuby, životnú perspektívu a kontakt s civilným prostredím), údaje o trestnej činnosti (kriminálna anamnéza, aktuálna trestná činnosť a postoj odsúdeného k trestnej činnosti) a závery psychologického vyšetrenia (použitie metódy, psychologická charakteristika a odporúčania).

Autori sa vzhľadom na neznalosť obsahu a štruktúry psychologického vyšetrenia nerozhodli pre preliminárny výber skúmaných kritérií, ale najskôr si jednotlivé záznamy z psychologických vyšetrení preštudovali aby poznali ich štruktúru, obsah a teda aj ich výpovednú hodnotu. Nakoniec autori najmä vzhľadom na mieru porovnateľnosti jednotlivých kritérií u konkrétnych odsúdených dospeli k rozhodnutiu a výberu nasledujúcich kritérií – kriminogénnych faktorov:

- a) Trestná činnosť
 - popisuje spáchaný skutok, ktorým páchatel naplnil skutkovú podstatu trestného činu akcentujúceho ochranu veriteľov (považujeme za potrebné zistiť aj formu páchania predmetnej trestnej činnosti),
 - obsahuje kriminálnu anamnézu, t. j. početnosti výskytu odsúdeného vo výkone trestu odňatia slobody a aj početnosti odsúdení spolu s druhom páchanej kriminality,
 - vyjadruje postoj odsúdeného k trestnej činnosti;
- b) Osobná charakteristika
 - V nej sa nachádzajú údaje ako vek, rodinná situácia (slobodný, rozvedený, atď.), počet detí, vzdelanie;
- c) Rodinné zázemie
 - Od osobnej charakteristiky sa odlišuje najmä tým, že obsahuje údaje o rodičoch a súrodencoch odsúdeného a ich rodinnej situácii, nevynímajúc informácie o páchaní trestnej činnosti rodinnými príslušníkmi,
- d) Závislosti
 - Daná položka obsahuje súbor návykov odsúdeného, resp. jeho vzťah k alkoholu, cigaretám, hracím automatom, stávkovaniu a drogám a
- e) Psychologická charakteristika
 - Predstavuje kľúčovú položku psychologického vyšetrenia, v ktorej psychológ za použitia rôznych metód (napr. anamnéza, psychodiagnostický rozhovor, pozorovanie, TIP, Hand test, Baum-test, FDT a pod.) formuje závery psychologického vyšetrenia s odporúčaniami vo vzťahu k penitenciárnemu zaobchádzaniu.

Ďalší postup autorov smeroval k analýze jednotlivých kritérií pri každom z odsúdených samostatne a následne boli jednotlivé kritériá podrobené vzájomnej komparácii u všetkých skúmaných odsúdených. Záverom výskumu je syntéza porovnávaní jednotlivých kritérií u všetkých skúmaných odsúdených. Považujeme za potrebné uviesť, že závery daného výskumu najmä s ohľadom na početnosť výskumnej vzorky nemožno preceňovať a považovať ich za absolútne kritériá vo vzťahu ku kriminologickému profilu páchatela, naopak, ide o nanajvýš indikatívne profilovania a celý výskum má heuristický charakter, pričom relevanciu záverov by bolo vhodné verifikovať aj pomocou inej vedeckej metódy.

Základná hypotéza autorov vo vzťahu ku danému kriminologickému profilu páchatela trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ je, že pôjde o osobu mužského pohlavia, vo veku od 30 rokov, bez trestnej recidívy rovnakého druhu, z rozvrátenej rodiny a bez trvalých partnerských vzťahov.¹⁴

¹⁴ Stanovenie hypotéz u autorov vyplýva z dostupných údajov z tematicky príbuzného českého dokumentu „V síti“. Dostupný online na: <https://vsitifilm.cz/>.

3.2 Vybrané indikatívne zistenia výskumu

V danej podkapitole príspevku postupne zhrnieme analýzu jednotlivých kritérií – kriminogénnych faktorov a v jej závere formulujeme indikatívne závery vo vzťahu ku kriminologickému profilu páchatela vybraných trestných činov s akcentom na ochranu veriteľov.

1. J.B., muž, nar. 1998, dĺžka trestu odňatia slobody 4 roky 8 mesiacov (záznam z 4/2019)

Ad a) Trestná činnosť

Odsúdený za pokračovací trestný čin výroby detskej pornografie podľa § 368 ods. 1 ods. 2 písm. a) b) TZ v súbehu s trestným činom sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ, pokračovací trestný čin rozširovania detskej pornografie § 369 ods. 1 ods. 2 písm. a) b) TZ a pokračovací trestný čin prechovávanie detskej pornografie podľa § 370 ods. 1 TZ, ktoré spáchal v 13 prípadoch prostredníctvom sociálnych sietí, kedy komunikoval s maloletými, s ktorými si vymieňal viaceré fotografie a videonahrávok maloletých s pornografickým obsahom, vylákal od nich pornografický materiál a navrhoval stretnutia za účelom sexuálneho styku, za poskytované fotografie a nahrávky požadoval finančné čiastky alebo obdobný pornografický materiál.

Vo výkone trestu odňatia slobody je po prvýkrát, v minulosti bol jedenkrát podmienene odsúdený za trestný čin vydierania podľa § 189 TZ.

Odsúdený (pravdepodobne účelovo) prezentuje kritický postoj, tvrdil, že motívom boli peniaze a bola to najväčšia „blbosť“ akú urobil a myslel si, že mu na to neprídu.

Ad b) Osobná charakteristika

Odsúdený je slobodný a má dvojročný (podľa jeho názoru) perspektívny vzťah s priateľkou z detstva.

Ad c) Rodinné zázemie

Vyrastal v rozvedenej rodine, dôvod rozvodu bol gambling a alkoholizmus otca. S otcom má neutrálny vzťah, vychovala ho matka, otčim a starý rodičia a má dvoch mladších súrodencov. Trestnoprávnu rodinnú anamnézu neuvádza.

Ad d) Závislosť

Fajčí 5-6 cigariet denne a alkohol pije výnimočne. Závislosti popiera, rovnako aj akékoľvek skúsenosti s omamnými a psychotropnými látkami, hazardné hry ani automaty nehráva.

Ad e) Psychologická charakteristika

Zaujímavým poznatkom je skutočnosť, že je výraznejšie egocentrický a jeho trestná činnosť úzko súvisí s motívom zisku, ale samotné vyšetrenie naznačuje poruchy v oblasti sexuálnej orientácie, takže jeho motív môže súvisieť aj s neuspokojenou sexuálnou túžbou.

2. M.B., muž, nar. 1989, dĺžka trestu odňatia slobody 4 roky, ochranné liečenie (záznam z 5/2018)

Ad a) Trestná činnosť

Odsúdený bol uznaný vinným zo 4 skutkov: 1) komunikoval cez internetovú stránku s minimálne dvanástimi osobami ženského pohlavia s maloletým výzorom (menej ako dvanásť, resp. menej ako pätnásť rokov), vytváral si videozáznamy ich masturbácie a uchovával si ich v mobile (trestný čin výroby detskej pornografie podľa § 368 ods. 1 ods. 2 písm. a) b) TZ v súbehu s trestným činom ohrozovania mravnej výchovy mládeže podľa § 211 ods. 1 ods. 3 písm. a) TZ); 2) prostredníctvom internetovej služby kontaktoval maloleté a vyzýval ich k stretnutiu za účelom sexuálneho styku (trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ); 3) vtrhol do izby poškodeného a vyhrážal sa mu zbitím jeho a jeho rodiny a zakázal mu zavolať políciu (trestný čin vydierania podľa § 189 ods. 1 TZ) a 4) prechovával pri sebe obvykle jednorazovú dávku drogy – marihuany (trestný čin nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 171 ods. 1 TZ).

Vo výkone trestu odňatia slobody je po prvýkrát a v minulosti nebol súdne trestaný.

Postoj odsúdeného je nekritický, svoje konanie ospravedlňoval tým, že na webovej stránke je uvedené, že vek registrácie je minimálne osemnásť rokov, robil to čo robilo tisícky ľudí, otáča vinu na poškodeného, ktorý sa mu mal vyhrážať pretože sa stretával s jeho družkou a celkovo jeho stíhanie hodnotí ako vykonštruované policajtmi.

Ad b) Osobná charakteristika

Odsúdený je slobodný a bezdetný. Približne päť rokov udržiava vzťah s priateľkou, ktorá je momentálne v Anglicku a verí, že ich vzťah je perspektívny.

Ad c) Rodinné zázemie

Bol vychovávaný v úplnej rodine s dvoma súrodencami, pričom uvádza súdržné rodinné vzťahy. Nikto z rodiny nebol súdne trestaný ani neabsolvoval ochranné liečenie.

Ad d) Závislosti

Odsúdený je nefajčiar a alkohol údajne vôbec nepije, popiera skúsenosti s drogami ale priznal užívanie marihuany.

Ad e) Psychologická charakteristika

Osobnosť odsúdeného je po emocionálnej stránke nezrelá. Je skôr egocentricky zameraný, čo má vplyv aj na nadväzovanie sociálnych vzťahov, v ktorých viac vyžaduje ako je sám ochotný investovať.

3. R.H., muž, nar. 1993, dĺžka trestu odňatia slobody 4 roky 8 mesiacov, ochranné liečenie (záznam z 5/2019)

Ad a) Trestná činnosť

Odsúdený kontaktoval prostredníctvom sociálnej siete maloletú, pričom s ňou viedol komunikáciu s vulgárnym a sexuálnym charakterom, mal od nej žiadať fotky zobrazujúce časti tela a genitálie, maloletá si ho neskôr blokovala, pričom si menovaný z pomsty vytvoril profil s jej menom a fotografiou, kde sa vyhrážal, že fotografie zverejní na sociálnych sieťach a neskôr ešte maloletej posielal fotky svojho pohlavného údu (trestný čin výroby detskej pornografie podľa § 368 ods. 1 ods. 2 písm. a) b) TZ v súbehu s trestným činom sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ a s trestným činom ohrozovania mravnej výchovy mládeže podľa § 211 ods. 1 ods. 3 TZ).

Vo výkone trestu odňatia slobody je po prvýkrát, v minulosti nebol nikdy odsúdený.

Odsúdený je navonok ľútostivý s kritickým postojom – podľa jeho názoru je potrebné s týmto druhom trestnej činnosti bojovať a chce si „odsediť čo má a následne sa snažiť žiť čo najlepšie.

Ad b) Osobná charakteristika

Odsúdený mal doposiaľ iba krátkodobé vzťahy, ktoré podľa jeho vyjadrenia prežíval príliš emotívne, čím to vždy pokazil. Priznal aj využívanie platených sexuálnych služieb.

Ad c) Rodinné zázemie

Vyrastal v rozvedenej rodine, dôvod rozvodu bol gambling a alkoholizmus otca. S otcom má neutrálny vzťah, vychovávala ho matka, otčím a starý rodičia a má dvoch mladších súrodencov. Trestnoprávnu rodinnú anamnézu neuvádza.

Ad d) Závislosti

Fajčí 5-6 cigariet denne a alkohol pije výnimočne. Závislosti popiera, rovnako aj akékoľvek skúsenosti s omamnými a psychotropnými látkami, hazardné hry ani automaty nehráva.

Ad e) Psychologická charakteristika

Osobnostne ide o emočne nezrelého jedinca, s neujasneným postojom v oblasti sexuality. Aj keď si je vedomý amorálnosti svojho konania, relativizuje ho a postupne prechádza do sebaobhajoby. Je egocentricky orientovaný, zameraný na uspokojovanie svojich potrieb.

4. L.R., nar. 1976, dĺžka trestu odňatia slobody 6 rokov, ochranné liečenie (záznam z 9/2020)

Ad a) Trestná činnosť

Odsúdený ako učiteľ na strednej škole zneužil svoje postavenie a poznajúc nepriaznivé osobné pomery svojich študentiek, kontaktoval ich prostredníctvom internetu, predstierajúc záujem o ich štúdium, neskôr nadväzoval kontakt aj s pomocou vyhrážok, s úmyslom vyvolať vlastné sexuálne uspokojenie, pričom v dvoch prípadoch došlo aj k sexuálnemu násiliu (trestný čin sexuálneho násillia podľa § 200 ods. 1 ods. 2 písm. a) b) TZ v súbehu s trestným činom sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ, s trestným činom sexuálneho zneužívania podľa § 202 ods. 1 písm. c) TZ, s trestným činom ohrozovania mravnej výchovy mládeže podľa § 211 ods. 1 písm. a), ods. 3 písm. a) b) TZ a s trestným činom vydierania podľa § 189 ods. 1 ods. 2 písm. b) c) TZ).

Vo výkone trestu odňatia slobody je po prvýkrát, v minulosti nebol nikdy odsúdený.

Odsúdený samotný skutok priznáva, ale má tendenciu k jeho racionalizácii a zľahčovaniu v zmysle, že išlo iba o „žart“ a boli dohodnutí, že to nezverejnia.

Ad b) Osobná charakteristika

Odsúdený je ženatý, má dve deti, ale podľa vlastného tvrdenia predpokladá rozvod iniciovaný manželkou, avšak má záujem udržiavať kontakt aj počas výkonu trestu najmä s deťmi.

Ad c) Rodinné zázemie

Pochádza z úplného a usporiadaného rodinného prostredia. Je najstarším z troch súrodencov, vzájomné vzťahy so súrodencami hodnotí neutrálne. Kriminálnu záťaž v rodine neguje.

Ad d) Závislosti

Fajčí zriedka, alkohol takmer nepije a skúsenosti s omamnými a psychotropnými látkami popiera.

Ad e) Psychologická charakteristika

Odsúdenému bola súdnoznaleckým posúdením diagnostikovaná sexuálna deviácia, ale pri zachovanej rozpoznávacej zložke, takže pri skutkoch dokázal rozlíšiť svoje protiprávne konanie. V osobnosti odsúdeného je dominujúca egocentrická senzitivita a je emocionálne nezrelý.

5. M.L., muž, nar. 1991, dĺžka trestu odňatia slobody 2 roky 6 mesiacov, ochranné liečenie (záznam z 6/2018)

Ad a) Trestná činnosť

Odsúdený si prostredníctvom správ zasielaných cez internet dohodol s jedenásťročnou maloletou osobné stretnutie za účelom vykonania pohlavného styku, vopred objednal izbu v penzióne a zabezpečil formu antikoncepcie, avšak po príchode do penziónu ich odmietli ubytovať, taktiež maloletú žiadal o vyhotovovanie nahých fotografií z jej intímnych partii (trestný čin výroby detskej pornografie podľa § 368 ods. 1 ods. 2 písm. a) b) TZ v súbehu s trestným činom sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ).

Vo výkone trestu odňatia slobody je po prvýkrát, v minulosti bol dvakrát súdne trestaný za majetkovú kriminalitu.

Odsúdený má nekritický postoj, na svoju obranu uvádza, že maloletej vyhováral pohlavný styk, lebo by dostal vysoký trest a ona je ešte mladá a spravil to len preto, lebo ostatné staršie dievčatá ho odmietali.

Ad b) Osobná charakteristika

Odsúdený mal doposiaľ iba jeden jednoročný vzťah so staršou ženou, ktorý mu rodičia zmarili, kvôli psychiatrickej anamnéze dotýčnej osoby. Odvtedy skúša hľadať priateľku cez internet. Ženy ho však na internete len posmešne odmietajú.

Ad c) Rodinné zázemie

Vyrastal v úplnej rodine, avšak medzi rodičmi uvádza časté konflikty. Rovnako aj on uvádza časté konflikty s otcom. Má päť súrodencov. Vo výkone trestu sa dozvedel, že rodina ho už nechce prijať. Trestnoprávnou rodinnú anamnézu neuvádza.

Ad d) Závislosti

Fajčí 10 cigariet denne a alkohol a omamné látky nepožíva vôbec, automaty hráva príležitostne.

Ad e) Psychologická charakteristika

Odsúdený sa v minulosti pokúsil o samovraždu, bol viackrát hospitalizovaný na psychiatrii a počas výkonu väzby bol hospitalizovaný pre psychickú dekompenzáciu. Má nezrelý až infantilný prejav, myslenie je jednoduché, naivné a ľahko ovplyvniteľné. Výrazná nezrelosť osobnosti sa prejavuje v postoji k trestnej činnosti, kde odsúdeného (egocentricky) trápia najmä osobné dôsledky jeho trestnej činnosti.

6. K.T., nar. 1977, dĺžka trestu odňatia slobody 7 rokov, ochranné liečenie (záznam z 5/2019)

Ad a) Trestná činnosť

Odsúdený vystupoval na sociálnej sieti a kontaktoval desaťročnú maloletú, posielal jej fotky intímneho charakteru a videá na ktorých masturboval, popisoval jej rôzne sexuálne praktiky, na ktoré ju nahováral a od maloletej vyžadoval stretnutie za sexuálnym účelom, a taktiež žiadal maloletú o vyhotovenie a zaslanie fotografií a videa s obnaženými časťami jej tela (trestný čin výroby detskej pornografie podľa § 368 ods. 1 ods. 2 písm. a) b) TZ v súbehu s trestným činom sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ).

Vo výkone trestu odňatia slobody je po prvýkrát, v minulosti nebol nikdy odsúdený.

Odsúdený sa zbavuje zodpovednosti (svoje činy zvaľuje na alkohol, stres) alebo poukazuje na tzv. „vyšší zámer“ (chcel malolete ochrániť pred nezodpovednými rovesníkmi).

Ad b) Osobná charakteristika

Odsúdený mal o štrnásť rokov mladšiu manželku, pričom sa im manželstvo po dvoch rokoch rozpadlo. Do času výkonu väzby bol vo vzťahu s o dvadsať rokov mladšou družkou.

Ad c) Rodinné zázemie

Pochádza z úplného rodinného prostredia. Z otcovej strany má dvoch nevlastných súrodencov, ktorých nepozná a zo strany matky má troch nevlastných súrodencov, z ktorých jeden bol súdne trestaný.

Ad d) Závislosti

Fajčí, skúsenosti s omamnými a psychotropnými látkami popiera, konkrétne s marihuanou, alkohol užíval vo väčšom množstve najmä počas trestného konania.

Ad e) Psychologická charakteristika

Sebaobraz odsúdeného je sytený pocitmi menejcennosti, prevláda neurotické prežívanie, ktoré je zároveň viac egocentricky ladené.

Výskumný súbor odsúdených možno, čo do posúdenia jednotlivých kritérií, hodnotiť ako heterogénny, len s minimálnym presahom vo vybraných aspektoch pri jednotlivých odsúdených. Napriek uvedenému sa nižšie v texte pokúsime vyvodit' určité indikatívne závery vo vzťahu k profilu páchatela trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ:

Muž, rok nar. 1976 - 1998, dĺžka trestu odňatia slobody od 2 rokov 6 mesiacov až po 7 rokov, piati zo šiestich odsúdených majú súdom uložené ochranné liečenie.

Ad a) Trestná činnosť

Z pohľadu trestnej činnosti bol spôsob spáchania trestnej činnosti vo všeobecnosti heterogénny (rôzne trestné činy popri sexuálnom zneužívaní) a spoločným ukazovateľom bol jednočinný súbeh trestného činu sexuálneho zneužívania § 201a TZ najčastejšie s trestným činom obsahujúcim prvok prechovávanía, výroby alebo distribúcie detskej pornografie (v zmysle § 368 až 370 TZ).

Štyria zo šiestich odsúdených neboli nikdy predtým trestaní. Dvaja odsúdení s evidovanou recidívou páchali predošlú trestnú činnosť nesúvisiacu so sexuálnym charakterom aktuálnej trestnej činnosti (majetková kriminalita, resp. trestný čin vydierania podľa § 189 TZ).

Vo vzťahu postoja odsúdených k ich trestnej činnosti máme možno na prvý pohľad pestrú škálu postojov odsúdených (tak kritických ako ja nekritických), ale po detailnejšom preštudovaní psychologickkej charakteristiky pri odsúdených s nekritickým postojom možno konštatovať, že ich kritický postoj bol skôr účelový (zľahčovanie, zbavovanie sa zodpovednosti, racionalizácia). Za dôležité zistenie možno považovať skutočnosť, že ani jeden z odsúdených v svojom postoji nerieši dopad na obeť, maloletú osobu, ktorej daný typ kriminality môže v priebehu dospievania spôsobiť závažné vývinové komplikácie nielen v sexuálnej oblasti. Na danom mieste je teda určite na zamyslenie, či by nebolo vhodné vo väčšej miere aplikovať prvky restoratívnej justície v zmysle znižovania dopadov trestnej činnosti na obeť.

Ad b) Osobná charakteristika

Odsúdení mali štandardne vzťahy s opačným pohlavím, vekový rozptyl partneriek je široký od výrazne starších partneriek až po odsúdeného, ktorý dlhodobo preferuje výrazne mladšie partnerky (o 14 – 20 rokov mladšie), pričom išlo skôr o krátkodobé vzťahy, v jednom prípade mal odsúdený dlhoročné manželstvo, pričom uviedol, že práve kvôli odhaleniu jeho trestnej činnosti ho manželka a deti opustili a ešte jeden odsúdený mal dvojročné manželstvo s o 14 rokov mladšou partnerkou. Väčšina z odsúdených je bezdetných (deti má len spomínaný odsúdený s viacročným manželským zväzkom).

Ad c) Rodinné zázemie

Odsúdení pochádzajú najmä z kompletných rodín (len jeden odsúdený pochádza z rozvedenej rodiny, ako dôvod rozvodu bol uvedený gambling a alkoholizmus otca), vo všeobecnosti väčšina hodnotí vzťahy s rodičmi kladne, na druhej strane traja odsúdení uvádzajú nezhody s otcom. Každý z odsúdených pochádza z viacerých súrodencov. Len jeden súrodenec v rodinách odsúdených bol podmienenčne trestaný.

Ad d) Závislosti

Typovo pestré kritérium predstavujú závislosti. Len jeden odsúdený nemá skúsenosť s fajčením, len polovica z odsúdených požíva alkohol, väčšinou príležitostne a rovnako polovica odsúdených priznáva skúsenosti s omamnými a psychotropnými látkami a jeden odsúdený uvádza tipovanie na výsledky športových zápasov. Ani v jednom prípade sa neuvádza, že by bol trestný čin spáchaný pod vplyvom návykovej látky.

Ad e) Psychologická charakteristika

Komplexné uvádzanie zistení a záverov psychologickkej charakteristiky by sa na účely daného príspevku javilo ako neúčelné, avšak po dôkladnej analýze predmetných charakteristík bolo zistené, že u všetkých odsúdených je spoločným menovateľom ich egocentrické zameranie, čo môže vplývať ako významný faktor pri posúdení dopadov ich protiprávných konaní na obeť, čo možno usudzovať aj z nekritických postojov odsúdených k ich trestnej činnosti. Jeden odsúdený bol v minulosti viackrát hospitalizovaný na psychiatrii, a pri polovici odsúdených sa vyskytuje zmienka o neujasnenom postoji v oblasti sexuality.

Verifikácia hypotéz príspevku poukázala na viaceré „mylné úsudky“ autorov. Boli potvrdené predpoklady autorov týkajúce sa pohlavia (výlučne mužské), predchádzajúcej trestnej činnosti (väčšina bez recidívy) a vzťahovej, resp. partnerskej charakteristiky odsúdených (väčšina bez trvalých partnerských vzťahov), na druhej strane je zrejmé, že vekový rozptyl páchatel'ov je širší smerom nadol (najmladší odsúdený mal v čase spáchania skutku len 19 rokov, pričom náš predpoklad bol, že pôjde o odsúdených vo veku od 30 rokov vyššie) a prevažne nešlo ani o odsúdených z rozvrátených rodín.

4 ZÁVER

Príspevok autorov nemá ambíciu poskytnúť vyčerpávajúcu odpoveď na otázku ako vyzerá profil páchatel'fa trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ. S prihliadnutím na použité vedecké metódy (nie úplne štandardne používané v právnom odvetví) a úzku výskumnú vzorku možno konštatovať, že parciálne výstupy z predmetnej kvalitatívnej analýzy nemožno preceňovať a výstupný profil páchatel'fa je nanajvýš indikatívny a má svoje jasné limity. Vzhľadom na uvedené možno uzavrieť, že predmetný výskum sa nachádza v heuristickej fáze. Za najpodstatnejšie zistenie považujeme zhodu vo výskumnej vzorke pri postoji páchatel'ov na ich trestnú činnosť, v ktorej absolútne absentuje vnímanie dopadu na obeť. Cieľom príspevku bolo po medializovanej kauze v Českej republike spôsobiť dokumentom „V sítí“ poukázať na možný výskyt groomingu aj v našich realitách a podnietiť tak záujem o danú tému aj v kruhoch odbornej trestnoprávnej verejnosti.

Použitá literatúra:

- BERSON, I. R.: Grooming Cybervictims: The Psychosocial Effects of Online Exploitation for Youth. 2008. [online; 23.05.2021] Dostupné na: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J202v02n01_02.
- BRENT, E. TURVEY et. Al. 2001. Criminal Profiling. London : Elsevier Academic Press, 2001. 717 s. ISBN 0-12-705041-8.
- BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár – I. diel. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2010. 1130 s. ISBN 978-80-7400-324-0.
- BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár – I. diel. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2011, 1608 s. ISBN 978-80-7400-394-3.
- GREGUSSOVA, M., DROBNÝ, M.: Deti v sieti. Ako chrániť seba a naše deti na internete, 2013, 112 s. [online; 23.05.2021] Dostupné na: <https://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/component/jdownloads/finish/1-knihy-a-prirucky/9-kniha-deti-v-sieti-2013-14?Itemid=0>. 112 s.
- HAJDÚKOVÁ, T., BACIGÁL, I.: Využitie virtuálnej komunikácie cez internet ako prostriedok ku sexuálnemu zneužívaniu detí. In: Mravnosťná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly. Zborník z medzinárodnej virtuálnej vedeckej konferencie, Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2015, [online; 23.05.2020] Dostupné na: <https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KKP/zbornik%20internet%20s%20obrazkom.pdf>.
- HANZEL, I.: Qualitative, or Quantitative Methods in Social Sciences? FILOZOFIA 64, 2009, No 7, p. 646.
- HENDL, J. Kvalitatívny výskum: základní teorie, metody a aplikace. - 3. vyd. - Praha : Portál, 2012. - 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.
- KOŽIŠEK, M., PÍSECKÝ, V.: Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online. Praha: Grada Publishing, 2016. 175 s. ISBN 978-80-247-5595-3.
- KOVÁŘ, P. a kol.: Sexuální agrese. Znásilnení z pohledu medicíny a práva. Praha : MAXDORF s.r.o., 2008. 296 s. ISBN 978-80-7345-161-5.
- KURILOVSKÁ, L., ŠIŠULÁK, S.: Limity sexuálního správania v prostredí internetu. In: Mravnosťná kriminalita ako spoločenský fenomén a možnosti jej kontroly. Zborník z medzinárodnej virtuálnej

vedeckej konferencie, Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2015 [online; 23.05.2020] Dostupné na:

<https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KKP/zbornik%20internet%20s%20obrazkom.pdf> S. 140.

MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol.: Trestné právo hmotné. Osobitná časť. 2. aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín : Heuréka, 2015. 447 s. ISBN 978-80-8173-057-3.

SHELLE, K., TAUCHEN, J. a kol.: Sexuální trestné činy včera a dnes. Ostrava : KEY Publishing s.r.o., 2014. 499 s., ISBN 9788074182136.

VALÚCH, J.: Kybernetické hrozby v kontexte medzinárodného práva a medzinárodnej bezpečnosti. Bratislava: Wolters Kluwe, 2019, 160 s. ISBN 9788057101543.

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje:

JUDr. Jakub Lorko, PhD.

e-mail: jakub.lorko@flaw.uniba.sk

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta UK v Bratislave

Šafárikovo nám. 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

Slovensko

Mgr. Nina Tarabová

e-mail: nina.tarabova@flaw.uniba.sk

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta UK v Bratislave

Šafárikovo nám. 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

Slovensko

ONLINE MANIPULÁCIE NA SOCIÁLNYCH SIEŤACH V ČASE KRÍZY¹

Lucia Kurilovská, Stanislav Šišulák

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstract: The article deals with online manipulations on social networks in times of crisis. It points out the danger of possible manipulation with users of social networks. It describes the collection of data on users of social networks, that are then targeted to influence public opinion. Furthermore, the impact of the crisis on social networks in connection with the waves of the COVID -19 pandemic, the causes and conditions of online manipulation and the crime related to online manipulation. In conclusion, the authors try to propose certain measures aimed at at least partial elimination of online manipulations.

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá online manipuláciami na sociálnych sieťach v čase krízy. Poukazuje na nebezpečenstvo nožnej manipulácie s používateľmi sociálnych sietí. Popisuje zber dát o používateľoch sociálnych sietí, ktoré sú následne cielene zamerané na ovplyvňovanie verejnej mienky. Ďalej autori v príspevku poukazujú na vplyv krízy na sociálne siete v súvislosti s vlnami pandémie COVID19, príčiny a podmienky online manipulácie a trestnú činnosť súvisiacu s online manipuláciami. Záverom sa autori pokúšajú navrhnúť určité opatrenia zamerané aspoň na čiastočnú elimináciu online manipulácií.

Key words: crisis, internet, social network, conspiracy, manipulation, disinformation, hoax, propaganda, a criminal offence, Police force

Kľúčové slová: kríza, internet, sociálna sieť, konšpirácia, manipulácia, dezinformácia, hoax, propaganda, trestný čin, Policajný zbor

1. ÚVOD

Nadradeným termínom pre šírenie poplašnej správy - „hoax“ a šírenie správy nezakladajúcej sa na pravde – „fake news“ sú dezinformácie. Dezinformácie sú fenoménom s tradíciou dlhšou než 2 000 rokov, v minulosti boli bežnou súčasťou vojnových konfliktov, napríklad rozširovanie nepravdivých správ o nepriateľovi (či naopak vlastnej armáde) bolo súčasťou vojenskej taktiky. K skutočne masovému rozširovaniu dezinformácií, hoaxov a konšpirácií však začalo dochádzať až s príchodom internetu, rozvojom sociálnych sietí a (pseudo) anonymných internetových služieb. S demokratizáciou internetu začali vznikať najrôznejšie dezinformačné a konšpiračné weby, ktoré si veľmi rýchlo získali svojich čitateľov. Tí potom boli ochotní zdieľať a rozšíriť akúkoľvek informáciu, ktorá bola na týchto weboch publikovaná medzi veľké množstvo čitateľov. Základným problémom potom zostala mediálna gramotnosť. Veľká časť užívateľov internetu nebola schopná informácie overiť, odhaliť pôvodný zdroj, rozlíšiť, čo je pravda a čo je neverená špekulácia... a mnoho z nich predovšetkým necítilo potrebu si informácie overiť, jednoducho, verili svojmu obľúbenému médiu či autorovi. K čomu však sociálne siete významnou mierou prispeli je určite podstatne rýchlejší prenos týchto informácií a dostupnosť širšiemu okruhu adresátov.

Sociálne siete sa postupne stali veľmi dôležitým zdrojom informácií, napríklad pred prezidentskými voľbami v USA v roku 2016 získavalo vyše 40 % Američanov informácie práve zo

¹ This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under the Contract no. APVV-19-0102.

Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102.

sociálnych sietí (predovšetkým Facebook)². K najčítanejším a najviac zdieľaným správam patrili práve správy nepravdivé, silno manipulatívne, dezinformačné, fake news. Dezinformácie sa nevyhli ani európskemu priestoru, masovo sa tu šírili napríklad dezinformácie spojené s Európskou úniou, dezinformácie spojené s migráciou a pod.

Tu sa ponúka myšlienka, a síce, že v počiatkoch sociálnych sietí neboli tieto zahŕtené nepravdivými či dehonestujúcimi informáciami, pretože taký prenos informácií bol nákladný a komplikovaný. V dnešnej dobe nie je problém „zavesiť“ na sociálne siete takmer čokoľvek bez významnejšieho úsilia. To vedie k tomu, že sú zdieľané aj nepravdivé alebo nepodložené informácie, ktoré vedú k masovému ovládaniu spoločnosti. Zásah do súkromia spočíva v tom, že nepravdivá informácia môže zásadným spôsobom ovplyvniť ľudské správanie. Ako príklad uvádzame vysoko aktuálnu pandémiu vírusového ochorenia COVID19 (ďalej len „kríza“), ktorá ovplyvňuje ľudské správanie na celom svete. Deje sa tak, okrem iného, skrz neobjektívnu mediálnu kampaň. Popri faktických informáciách prúdi sociálnymi sieťami celý rad polemík a nepodložených teórií. Ľudia potom svoje správanie môžu prispôbovať týmto dezinformáciám a v krajnom dôsledku ohroziť zdravie svoje aj svojich blízkych.

Globálna pandémia COVID19 spôsobila tisíce úmrtí na svete. Jej negatívny dosah sa neodzrkadľuje len v oblasti verejného zdravia, ale ovplyvňuje aj iné hospodárske a sociálne oblasti. Súčasná kríza spojená s koronavírusom vedie k veľkému rozšíreniu neoverených informácií o tomto ochorení. Informácie o metódach liečenia a prevencie choroby, o jej následkoch sa rýchlo šíria skrz rôzne médiá a sociálne siete, a nie všetky tieto správy sú pravdivé. Na označenie tohto stavu, Svetová zdravotnícka organizácia (ďalej len „WHO“) začala používať termín „infodemic“ reagujúc tak na nadbytok falošných informácií a ich rýchle šírenie medzi ľuďmi a médiami, na označenie šírenia nepravdivých správ, nepravdivých vyhlásení o pandémii, čo v konečnom dôsledku zvyšuje paniku medzi populáciou. V prípade núdze (pandémia, kríza) môžu dezinformácie ohroziť zdravie miliónom ľudí. Z uvedeného dôvodu je potrebné stanoviť odporúčania, aby sa zabránilo šíreniu nepravdivých informácií.

V čase núdze sa objavujú urgentné otázky, ktoré si vyžadujú okamžitú odpoveď občanom. V súčasnej spoločnosti sa subjektívne názory a neoverené vyhlásenia šíria rýchlejšie prostredníctvom online prostredia - sociálnych médií, než prostredníctvom platných vedeckých a biomedicínskych faktov. Dezinformácie a falošné správy vytvárajú počas tejto krízy paniku a podporujú zneužitie úradnej moci. WhatsApp je jedným z hlavných kanálov šírenia falošného obsahu, pretože je to ideálny priestor pre dezinformácie. WhatsApp nemá externých overovateľov a i napriek tomu funguje. Ľudia zdieľajú to, čo dostávajú od ľudí v ich prostredí a mnohé z príbehov, ktoré zdieľajú, nie sú pravdivé a vedú k nesprávnym rozhodnutiam. Aby sa zabránilo panike, hystérii a strachu z ovládnutia verejnosti dezinformáciami v týchto, už aj tak zložitých časoch, je dôležitejšie ako kedykoľvek predtým, neprestávať kriticky rozmyšľať a vyvarovať sa impulzívnym konaniam.

Práve počas pandémie ochorenia COVID19 sa komunikácia medzi ľuďmi, v spoločnosti, eliminovala. Ľudia začali v oveľa vyššej miere komunikovať v online prostredí. Čoraz väčšia časť našich životov sa začala odohrávať v online svete. Táto skutočnosť ovplyvňuje, samozrejme, aj rozmach počítačovej kriminality a kyberšikany.³

2. KRÍZA A SOCIÁLNE SIETE

Celospoločenský dopad mala na spoločnosť v roku 2020 jednoznačne epidémia koronavírusu. V tomto období kolovali internetom (predovšetkým sociálnymi sieťami) dezinformácie, konšpirácie a neoverené (a neoveriteľné) dezinformácie, ktoré sa týkali vzniku ochorenia, jeho šírenia, liečby a ďalších aspektov, ktoré sú s pandémiou koronavírusu spojené.

Prvá vlna epidémie

² KOPECKÝ K. a kol. 2020. Dezinformace a jejich negativní vlivy v kontextu proměny světa masmédií (se specifickým zaměřením na pandemii COVID19). Olomouc: Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2020. Dostupné na: www.Studie_dezinformace_COVID_1_2.pdf 28 s.

³ KRÁSNÁ, P., ŠÍŠULÁK, S., 2021, *Obet' trestného činu, poškodený a restoratívna justícia v kontinuite*, s. 89.

V jarnej vlne európskej pandémie COVID19 sa objavilo veľké množstvo správ, ktoré tvrdili, že samotný vírus ani ochorenie v skutočnosti neexistujú a že ide o sprisahanie politických elit. Tie mali podľa nich odstrániť ekonomicky neaktívnu časť populácie (predovšetkým seniorov), prípadne zničiť konkrétnu skupinu podnikateľov (malých živnostníkov) na úkor korporácií. Ďalšia konšpirácia tvrdila, že koronavírus pomôže s vytvorením superštátu svetovej republiky⁴. Objavili sa tiež správy o tom, že vírus je rasovo naprogramovaný a zacielený na ázijské obyvateľstvo. Tento spôsob konšpirácií sa v minulosti objavil hneď niekoľkokrát, napríklad pri dezinformáciách spojených s ochorením HIV (aj tu sa masovo šírilo médiami nepodložené tvrdenie o tom, že za epidémiou AIDS v Afrike stojí v skutočnosti sprisahanie západných vedcov, ktorí chcú zničiť africké obyvateľstvo.⁵ Ďalšie varianty konšpirácií a dezinformácií uvádzali, že koronavírus vznikol preto, aby spustil svetovú hospodársku krízu a na jej pozadí údajne stáli finančné skupiny Rockefellerovcov a Rothschildovcov. Bohužiaľ operácia bola podľa tvorcov konšpirácií „prekazená“, pretože Čína kontrovala mohutnú protiakciu a izolovala centrá nákazy⁶. V podobnom duchu potom vznikali ďalšie obdobné teórie o tom, že išlo o selektívnu biologickú zbraň namierenú na Čínu. Napríklad v marci sa objavila správa, že na americkej ambasáde vo Wuchane boli nájdené zakopané boxy s biologicky nebezpečnými materiálmi⁷.

Aj napriek tomu, že odborníci jasne vysvetľujú neexistenciu dôkazov o tom, že by išlo o biologickú zbraň⁸, dezinformácie si žili svojím životom a nekontrolovateľne sa šíria ďalej (napríklad skrz politikov⁹). Jednou z najbizarejších dezinformácií namierených proti USA je správa, že koronavírus prenášajú obrie komáre vychovaní v západnom laboratóriu špeciálne pre prenos ochorenia¹⁰. Podľa ďalších informácií, COVID19 vznikol vďaka farmaceutickému lobby, ktorá profituje zo zvýšeného záujmu o nákup liekov a ďalšieho zdravotníckeho vybavenia. Už tradične potom bola pandémia spájaná s menom Bill Gates, ktorý podľa konšpirátorov a dezinformátorov rozšíril vírus, aby potom mohol na jednej strane profitovať z predaje vakcín, na strane druhej potom údajne chce znížiť populáciu Zeme, prípadne populáciu ovládať pomocou rôznych mikročipov a nanočipov. Tieto dezinformácie sa potom objavili predovšetkým v druhej vlne pandémie, v ktorej dochádzalo k masovému testovaniu populácie. Ku konšpiráciám o COVID19 sa tradične pridružili informácie vychádzajúce z konšpiračného konceptu chemtrails – nad Európou vraj vykonávajú lietadlá podozrivé kobercové nálety a celkom určite táto aktivita súvisí s COVID19 a rozširovaním vírusu. Avšak podľa

⁴ MÁČA, R. 2020. Americká biologická zbraň alebo fiktívna pandémia a „operácie pod falošnou vlajkou“. Aktuálně.cz Online: <http://blog.aktualne.cz/blogy/romanmaca.php?itemid=36145&fbclid=IwAR1ds4iZkIEJiX29uPxx9VXbCcajafwAuL7Pd4bjC1g9gEhW86BSr4xorZ>

⁵ HELLER J. 2015. Rumors and Realities: Making Sense of HIV/AIDS Conspiracy Narratives and Contemporary Legends. American journal of public health, 105(1), e43–e50. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2014.302284>.

⁶ KRUPKA, J. 2020. Internet zahltily bláznivé teorie o koronaviru: je to zbraň, zpackaná operace. Deník.cz. Online: https://www.denik.cz/z_domova/koronavirus-epidemie-nemocfake-news-panika-hoax.html

⁷ NOVÁK, D. 2020. Na americkej ambasáde vo Wu-chane boli po jej evakuácii nájdené zakopané boxy s biologicky nebezpečnými materiálmi. Tie teraz skúmajú vojenski biológovia. Bezpečnostné sily ČLR zakázali ďalšie diplomatické misie USA v krajine!. New World Order Opposition. Online: <http://www.nwoo.org/2020/03/01/sok-tusene-se-stava-realitou-naamericke-ambasade-ve-wu-chanu-byly-po-jej-evakuaci-nalezeny-zakopane-boxy-sbiologicky-nebezpecnymi-materialy-ty-ted-zkoumají-vojensti-biologove-bezpecnostni-sily/>

⁸ SUBRAMANIAM, T. 2020. Fact-checking Tom Cotton's claims about the coronavirus. Fact Check – CNN. Online: <https://edition.cnn.com/2020/02/18/politics/coronavirus-cottonfact-check/index.html>

⁹ FIROZI, P. 2020. Tom Cotton keeps repeating a coronavirus conspiracy theory that was already debunked. The Washington Post. Online: <https://www.washingtonpost.com/politics/2020/02/16/tom-cotton-coronavirusconspiracy/>

¹⁰ První zprávy. (2020). Koronavir roznáší obří komáři, tajná zbraň Číny nebo USA. Online: <https://www.prvnizpravy.cz/zpravy/zpravy/koronavir-roznaseji-obri-komari-tajna-zbranciny-nebo-usa/>

registračných značiek bolo potvrdené, že ide o lietadlá spoločností zaoberajúcich sa geoinformatikou, ktoré realizujú mapovanie terénu pre tvorbu digitálnych máp¹¹.

Je nevyhnutné podotknúť, že počas jari sa objavilo aj niekoľko dezinformácií či misinformácií, ktoré spôsobili všeobecnú paniku z príchodu nového typu vírusu. Vznik a šírenie koronavírusu COVID19 bol rovnako spájaný s nástupom nových technológií, predovšetkým s mobilnými sieťami 5. generácie (5G). Konšpirátori tvrdia, že ochorenie COVID19 priamo spôsobuje frekvencie používané bezdrôtovou technológiou 5G, ktoré zároveň oslabujú imunitu človeka. V súvislosti so šírením tejto dezinformácie potom boli v mnohých krajinách zaznamenané útoky vandalov na telekomunikačné antény¹².

Podľa ďalších teórií sa potom COVID19 prostredníctvom 5G sietí šíri priamo. Aj napriek absurdite tohto tvrdenia, si dotknuté informácie svojich priaznivcov a šíriteľov našli. Medzi ďalšie správy, ktoré sa v spojení s COVID19 v online svete objavili, patria i informácie o tom, že ochorenie úmyselne rozniesli Európou americkí vojaci pri cvičení NATO Defender Europe 20¹³, podľa ďalších konšpirátorov COVID19 priniesli do Európy utečenci a pod. Podľa ďalších správ rovnako koronavírus roznášajú poštové zásielky z Číny, predovšetkým potom z obľúbeného Aliexpressu. Aj predmetné tvrdenie nie je pravda, balíčky putujú z Číny niekoľko týždňov a vírus nemá šancu cestu prežiť, aj keby sa snáď nejako hypoteticky do balíčku či na neho dostal.

„Zaručené“ rady ako sa zbaviť koronavírusu

V jarnej vlne pandémie v Európe sa rovnako zrodilo veľké množstvo správ o tom ako sa COVID19 zbaviť, ako ho liečiť a pod. Jedným zo zaručených receptov proti COVID19 je podľa dezinformácií pravidelná konzumácia horúcej vody¹⁴, vírus totiž podľa dezinformátorov zahynie pri teplote 26-27° Celzia, základom je teda chodiť často na slnko a piť veľa horúcej vody. Ide však o veľakrát vyvrátenú dezinformáciu. Obdobné sú mýty o pití vody každých 15 minút, podľa dezinformátorov vírus, ktorý vstúpi do úst, voda preniesie do žalúdka, kde ho zničia žalúdočné kyseliny.

U Slovákov je obzvlášť obľúbená dezinformácia o tom, že koronavírus zabíja pitie alkoholu, teda pokiaľ budeme pravidelne piť alkohol, ide o zaručene funkčnú prevenciu proti koronavírusu. Aj keď sa alkohol k dezinfekcii vonkajších povrchov používa, jeho pravidelné a časté vnútorné užívanie zabije predovšetkým mozgové bunky – a ani cirhóza pečene nie je pre človeka príjemná. V Iráne, kde je alkohol nelegálny, zomrelo kvôli tejto dezinformácii približne 300 osôb pri otrave metanolom¹⁵. Podľa ďalších zdrojov potom na COVID19 stopercentne zaberá med. Milovníci fajčenia potom určite ocenili dezinformáciu o tom, že fajčenie koronavírus zabíja a je spoľahlivou cestou ako zabrániť, aby nám vírus vnikol do tela. Omyl, fajčenie kontaminácii koronavírusom nezabrániť.

Dezinformácie však veľmi často šíria tiež vrcholní politici, vrátane (už bývalého) prezidenta USA, Donalda Trumpa. Ten na svojej tlačovej konferencii navrhol, či by ľudia nemohli používať na koronavírus dezinfekčný prostriedok typu savo, a to vpichovaním do žíl.¹⁶ Okamžite reagovali experti, ktorí upozorňovali, že akékoľvek odporúčanie vnútrožilovej aplikácie alebo pitie dezinfekčných

¹¹ VINKLOVÁ, J. 2020. Falešné zprávy o koronaviru jako kyberhrozba. Dezinformátoři vydělávají i díky Googlu. iRozhlas. Online: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirusdezinformace-reklama_2004270600_elevVinklova,J.,2020.

¹² FILDES, N. - Stefano Di, M.- Murphy, H. 2020. How a 5G coronavirus conspiracy spread across Europe. Financial Times. Online: <https://www.ft.com/content/1eedb71-d9dc-4b13-9b45-fcb7898ae9e1>

¹³ FARYOVÁ, I. 2020. Jako Molotovův koktejl, říká analytik k dezinformacím o koronaviru v Česku. iDnes.cz. Online: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/koronavirus-konspiracevymysly-manipulace.A200411_110942_domaci_bur

¹⁴ Reality Check team BBC. (2020). Coronavirus: The fake health advice you should ignore. BBC News. Online: <https://www.bbc.com/news/world-51735367>

¹⁵ Associated Press. 2020. False belief that drinking methanol protects from coronavirus leaves 300 people dead and 1,000 more ill in Iran. Daily Mail. Online: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-8159055/False-belief-drinking-methanolprotects-coronavirus-kills-300-people-Iran.html>

¹⁶ CLARK, D. 2020. Trump suggests 'injection' of disinfectant to beat coronavirus and 'clean' the lungs. NBC News. Online: <https://www.nbcnews.com/politics/donald-trump/trumpsuggests-injection-disinfectant-beat-coronavirus-clean-lungs-n1191216>

prostriedkov je nebezpečné. V podobnom duchu potom Trump odporúčal pre boj s koronavírusom chlorochin alebo jeho varianty hydroxychlorochin, ktoré sa v minulosti využívali ako antimalarikum¹⁷. Majú však veľmi silné vedľajšie účinky, môžu spôsobovať srdcovú arytmiu, pokles krvného tlaku, poškodzujú nervy, svaly a pod. Navyše chlorochin je vysoko toxická látka. O tom, že podobné rady môžu byť veľmi nebezpečné, sa presvedčili starší manželia z Arizóny, ktorí boli vo vážnom stave prevezení do nemocnice potom, čo vypili ako prevenciu proti COVID19 čistiaci prípravok, ktorý obsahoval chlorochin, ktorý označil americký prezident ako jeden z potenciálnych hlavných prostriedkov boja proti koronavírusu. Aj napriek rýchlemu prevezeniu do nemocnice vo Phoenixe, muž zomrel na zástavu srdca¹⁸.

Ďalšie správy rovnako radia používať na COVID19 vysoké dávky antibiotík, prípadne pravidelné používanie antibiotík (ako formu prevencie). Antibiotiká však pôsobia proti baktériám, nie proti vírusom. Navyše sa pravidelnou konzumáciou antibiotík znižuje ich účinnosť. Avšak v prípade hospitalizácie môžu byť podané antibiotiká na liečbu ostatných infekcií organizmu¹⁹.

Druhá vlna epidémie

V jesennej vlne pandémie sa objavili v súvislosti s pandemiou dezinformácie iného typu. Veľmi razantne začali byť opäť šírené dezinformácie, ktoré prirovnávajú koronavírus k bežnej chrípke (bez toho, aby vzali do úvahy rozdielnu úmrtnosť, nákazlivosť, dlhodobé dopady na ľudské zdravie a pod.) a vzájomne porovnávajú celkom nekompatibilné počty úmrtí na chrípku za rok (bez epidemiologických opatrení) s úmrtiami na COVID19 za niekoľko mesiacov (s epidemiologickými opatreniami). Podobné správy spájajúce COVID19 a chrípku sa šíрили naprieč Európou, ale tiež napríklad USA²⁰. Veľmi aktívne sa začali šíriť dezinformácie spojené s rúškami. Do verejnej diskusie vstúpili iracionálne spojenia, že „rúška je ako drôtený plot proti komárom“, aj keď dôvod pre aktívne nosenie rúšok je celkom iný, a to spomaliť šírenie vírusu kvapôčkami a chrániť tak ostatných obyvateľov. Súčasne sa objavilo množstvo koláží, ktoré mali upozorniť na to, aký dopad má nosenie rúšok na ľudské zdravie. Na Slovensku napríklad panoval hoax, ktorý obsahoval veľké množstvo fotografií o vplyve nosenia rúšok na kožu človeka, fotografie však boli zozbierané z rôznych internetových galérií a boli na nich zachytené napríklad nepravé kiahne, atopické ekzémy a pod.²¹

Do verejnej diskusie postupne začalo vstupovať veľké množstvo odborníkov (lekárov s najrôznejšími kvalifikáciami), ale tiež celebrit či bývalých politikov a došlo doslova k zahlteniu mediálneho priestoru veľkým množstvom často veľmi protichodných informácií, tvrdení a názorov, ktoré ovplyvnili celospoločenskú debatu. Odlíšiť fakty od nepodložených názorov sa potom stalo značne problematické. Samostatnú časť dezinformačného spektra potom tvorili informácie spojené s testovaním, objavili sa nepravdivé správy z neverených zdrojov o tom, že aj keď osoba nebola otestovaná, dostala správu o pozitívnom výsledku testu. Výrazne sa tiež začali rozširovať konšpiračné správy o tom, že pacienti pri testovaní dostávajú do nosa implantovaný malý počítačový čip (nanočip). Sociálnymi sieťami začali putovať fotografie údajných „čipov“, využitie boli napríklad fotografie najmenej biblie na svete (nahrátej v počítačovom čipe), ktorá bola pripojená k textu, ktorý opisoval ako pri testovaní dochádza súčasne k začipovaniu²².

¹⁷ tamtiež.

¹⁸ EDWARDS, E. - Hillyard, V. 2020. Man dies after taking chloroquine in an attempt to prevent coronavirus. NBC News. Online: <https://www.nbcnews.com/health/health-news/man-dies-after-ingesting-chloroquine-attempt-prevent-coronavirus-n1167166>

¹⁹ WHO. 2020. Managing the COVID-19 infodemic: Promoting healthy behaviours and mitigating the harm from misinformation and disinformation. Online: <https://www.who.int/news/item/23-09-2020-managing-the-covid-19-infodemic-promoting-healthy-behaviours-and-mitigating-the-harm-from-misinformation-and-disinformation>.

²⁰ Reuters. 2018. UK's saving after Brexit even bigger than 350 million pounds, Johnson says. Reuters.com. Online: <https://fr.reuters.com/article/us-britain-eu-johnson-idUSKBN1F50T3>.

²¹ KOPECKÝ, K. 2020. Ze Slovenska k nám doputoval hoax, který má zachycovat výsledky nošení roušek. E - bezpečí. Online: <https://e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-onlinekomunikaci/hoax-fake-news/2003-ze-slovenska-k-nam-doputoval-hoax>.

²² CEMPER, J. 2020. HOAXY: Anglie zakazuje očkování a při testování vakcíny americké firmy Pfizer zemřelo v USA šest testovaných osob. Manipulátoři. Online: <https://manipulatori.cz/hoaxy-anglie>.

Dezinformácie spojené s očkovaním a vakcínami

Obsiahlu dezinformačnou témou bolo tiež očkovanie a vakcíny proti koronavírusu, ktoré sa objavilo pri prvých zmienkach o ich vývoji. Slovenský prieskum prebiehajúci na prelome septembra a októbra 2020 zistil, že 31 % slovenských učiteľov verilo konšpiračnej teórii o čipovaní ľudí pomocou očkovania²³). Ďalej sa rozšírila správa, že očkovanie bude povinné²⁴. Doslova rozmach dezinformácií a konšpiračných teórií zameraných na vakcíny a očkovanie nastal v novembri a v decembri roku 2020. V tej dobe sa totiž v masmédiách objavili prvé správy o dokončovaní klinických testov vakcín rôznych firiem a následnom spustení plošného očkovania. Dezinformátori začali kvôli zrýchlenému vývoju vakcín, spochybňovať ich účinnosť alebo tvrdili, že môže zmeniť DNA. Na popularite tiež získalo americké video, v ktorom autorka na základe informácií z balenia od vakcíny firmy AstraZeneca údajne zistila, že obsahuje bunky z potrateného ľudského plodu²⁵.

Ďalšie dezinformácie sa zameriavali rovno na výsledky očkovania. Často bola zdieľaná manipulatívna správa, že pri „testovaní vakcíny americkej firmy Pfizer zomrelo šesť osôb“²⁶, pričom príčinou smrti nebola vakcína samotná, ale bežné choroby. Ďalej sa v internetovom prostredí objavila klamlivá informácia, že Anglicko túto vakcínu celkom zakázalo²⁷. Téma očkovania sa nevyhla ani klasickej propagande, keď dezinformátori odôvodnili svoje teórie informáciami, že oxfordská vakcína obsahuje upravený adenovírus šimpanza. Začali tak šíriť obrázky a internetový mém²⁸ naznačujúci, že oxfordská vakcína urobí z ľudí opice. Vznikla tak napríklad fotomontáž Borisa Johnsona s opičou hlavou či obrázok, na ktorom sú ľudia, ktorí sa po návšteve stanu s vakcínou premenia na opice. Kampaň bola rozšírená hlavne v krajinách, kde chcela Ruská federácia predávať svoju vakcínu Sputnik V.²⁹

Varovanie o výskyte dezinformácií a hoaxov spojených s pandémiou vydalo množstvo inštitúcií z celej Európy, na šírenie dezinformácií či silne skreslených informácií o COVID19 upozorňovala systematicky tiež Svetová zdravotnícka organizácia³⁰.

zakazuje-ockovani-a-pri-testovani-vakciny-americkefirmy-pfizer-zemrelo-v-usa-sest-testovanych-osob/

²³ Strana Spolu. 2020. Exkluzívny prieskum medzi učiteľmi: Nedôverujú vláde a mnohí si myslia, že sa chystá čipovať ľudí. Online: <https://stranaspolu.sk/exkluzivny-prieskum-medziucitelmi-nedoveruju-vlade-a-mnohi-si-myslia-ze-sa-chysta-cipovat-ludi/>

²⁴ MORKOWITZ, L. 2020. Tkáň z potraveného ľudského plodu není přísadou v nové vakcíně proti onemocnění Covid-19. AFP Česká republika. Online: <https://napravoumiru.afp.com/tkan-zpotraceneho-lidskeho-plodu-neni-prisadou-v-nove-vakcine-proti-onemocneni-covid-19>.

²⁵ FORMÁNEK, D. 2020. Balení vakcíny COVID19 od firmy AstraZeneca. Otevři svou mysl. Online: <https://www.otevrisvoumysl.cz/baleni-vakciny-na-covid-19-od-firmy-astrazeneca/>.

²⁶ Hlavné správy. 2020. Pri testovaní vakcíny americkej firmy Pfizer zomrelo v USA šesť testovaných osôb. Online: <https://www.hlavnespravy.sk/pri-testovani-vakciny-americkejfirmy-pfizer-zomrelo-v-usa-sest-testovanych-sob/2374808?fbclid=IwAR3AmZ2-qe8JPqF38xrzNeC2OuUbGbaQNypU2iuEEFfKmbKQALNXErP-MY4#>

²⁷ CEMPER, J. 2020a. HOAX: FB přítel z Anglie byl na testech na COVID 19, dlouho ho pak bolel nos a z nosu vytáhl nanočip. Manipulátoři. Online: <https://manipulatori.cz/hoax-fbpritel-z-anglie-byl-na-testech-na-covid-19-dlouho-ho-pak-bolel-nos-a-z-nosu-vytahlanocip/>.

²⁸ Známý tiež ako internetové meme alebo internetový fenomén, niekedy označovaný skrátene len ako meme či slangovo memečko). Ide o označenie pre myšlienkový pojem, ktorý sa šíri prostredníctvom internetu.

²⁹ KELLY, H. 2020. Russia spread fake news claiming Oxford coronavirus vaccine turn people into MONKEYS - and portrays Boris Johnson as Bigfoot. Online <https://www.dailymail.co.uk/news/article-8845937/Russia-spreads-fake-news-claimingOxford-coronavirus-vaccine-turn-people-MONKEYS.html>.

³⁰ WHO. 2020a. Are antibiotics effective in preventing and treating the new coronavirus? World Health Organization. Online: https://www.who.int/images/default-source/healthtopics/coronavirus/myth-busters/mythbuster-3.png?sfvrsn=10657e42_8.

3. PRÍČINY A PODMIENKY ONLINE MANIPULÁCIE

Kriminogénne faktory ovplyvňujúce páchanie trestnej činnosti v kybernetickom priestore ale hlavne na sociálnych sieťach predstavujú špecifické príčiny a podmienky jej páchania. Varovanie o výskute dezinformácií a hoaxov spojených s pandémiou vydalo množstvo inštitúcií z celej Európy, na šírenie dezinformácií či silne skreslených informácií o COVID19 upozorňovala systematicky tiež Svetová zdravotnícka organizácia³¹. Vo Veľkej Británii a ďalších krajinách Európy potom WHO naštartovala kampaň „Stop The Spread“, ktorej cieľom bolo upozorniť na riziká spojené s dezinformáciami spojenými s COVID19³². Ako príklad je možné poukázať na nasledovné kauzistiky:

Kauza: „Synovec“

Hoax anonymne odkazuje na „synovca jedného z mojich spolužiakov“, ktorý vyštudoval vysokú školu. Synovec teraz pracuje v nemocnici v Shenzhene a zapojil sa do štúdie vírusovej pneumónie vo Wuchane. Správa pokračuje výpočtom nepravdivých a nepodložených informácií a odporúčaní. Napríklad, že vírus nie je odolný voči teplu a zahynie pri teplote 26 -- 27 ° C. Radí teda ľuďom, aby pili dostatok horúcej vody, vyvarovali sa studených nápojov a zmrzliny. Ideálne je piť niekoľko dúškov každých 15 minút, aby sa vírus z úst dostal do žalúdka a tam bol zneškodnený. Ďalej je v správe uvedené, že v okamihu, keď má človek horúčku alebo kašeľ a dostane sa do nemocnice, je fibróza detekovaná v 50 % pľúc a je „príliš neskoro“. Autor textu ponúka jednoduchý návod na samovyšetrenie, a síce nadýchnuť sa a zadržať dych na dlhšie než 10 sekúnd. Pokiaľ osoba test dokončí bez kašľa a nepohodlia, je preukázané, že v pľúcach nie je žiadna infekcia. Na záver správy je čitateľ nabádaný, aby ju zdieľal so svojou rodinou, priateľmi a všetkými kontaktmi, čo je typickým znakom hoaxu.

Kauza: „Brufen“

Pôvod hoaxu je zrejme v Rakúsku na sociálnej sieti Twitter, a šíri sa v mnohých jazykových mutáciách. Obsah správy začína obdobne ako v prvom prípade, a síce „moja kamarátka je na univerzitnej klinike vo Viedni a dnes mi zavolala, že vykonali výskum, prečo bolo v Taliansku toľko prípadov koronavírusu. Zistili, že ľudia s vážnymi príznakmi doma užili ibuprofén. V laboratóriu spojili vírus a ibuprofén dokopy a existuje veľmi dobrý dôkaz, že ibuprofén urýchľuje množenie vírusu.“ Klinika vo Viedni túto informáciu na sociálnej sieti Twitter zavčas poprela a uviedla, že výskum tohto typu neprebehol. Hoax rovnako ako v prípade „Synovca“ odkazuje na autoritu, ktorou má byť určitá klinika či nemocnica a odkazuje na bližšie neurčený výskum.

Obidve správy sú spôsobilé vyvolať paniku a určitým spôsobom zmeniť správanie užívateľov, ktorí považujú správu za validnú. Ľudia sa môžu po absolvovaní „10 sekundového testu“ a „pití horúcej vody“ falošne domnievať, že sú v poriadku, nedbať na bezpečnostné opatrenia a ohroziť tak zdravie svoje alebo svojich blízkych. Naopak v prípade nákazy a horúčky sa môže prudko zhoršiť ich psychický stav, v tom prípade uveria, že na záchranu je už neskoro.

Poplašné správy sa v dnešnom internetovom svete šíria pomocou sociálnych sietí a e-mailovej komunikácie. V drvivej väčšine je na konci poplačnej správy dodatok, aby sme informáciu zdieľali so svojimi známymi. Nezriedka sa preto deje, že užívateľ správu automaticky prepošle všetkým svojim kontaktom v adresári. V prípade zamýšľaných podpisových akcií alebo petícií požaduje hoax dokonca vyplnenie osobných údajov vrátane adresy a rodného čísla. V tomto okamihu strácame kontrolu nad svojimi osobnými údajmi. V lepšom prípade sa naša e-mailová adresa dostane do adresára tzv. spamerov a pravidelne nám budú zasielané nevyžiadané e-maily. Tiež môže nastať situácia, že sa do nepovoláných rúk konkurencie dostane kompletný zoznam našich zákazníkov s kontaktnými údajmi.

Problematika online manipulácie úzko súvisí so zmenami, ktorými prešli médiá v posledných 30. rokoch 20. storočia. V minulosti bola zodpovednosť za pravdivosť informácií a ich overovanie kladené na vydavateľa konkrétneho média (novín, časopisov a pod.), ktorý musel posudzovať

³¹ WHO. 2020a. Are antibiotics effective in preventing and treating the new coronavirus? World Health Organization. Online: https://www.who.int/images/default-source/healthtopics/coronavirus/myth-busters/mythbuster-3.png?sfvrsn=10657e42_8.

³² WHO. 2020. Managing the COVID-19 infodemic: Promoting healthy behaviours and mitigating the harm from misinformation and disinformation. Online: <https://www.who.int/news/item/23-09-2020-managing-the-covid-19-infodemic-promoting-healthy-behaviours-and-mitigating-the-harm-from-misinformation-anddisinformationWHO, 2020b>).

v súlade s etickými kódexmi tvorcov. Navyše produkcia informácií (časopisov, novín) vyžadovala financie (kapitál). S príchodom informačnej spoločnosti, otvorením sveta internetu a sociálnych sietí odpadli všetky bariéry. Produkovat' obsah môže ktokoľvek, kedykoľvek, bez potreby disponovať financiami, bez požiadavky na overovanie informácií. Len časť informácií je preberaná o overených zdrojov – tlačových agentúr a kancelárií.

Čitateľ je zároveň tvorcom/producentom obsahu (blogy, YouTube kanály, alternatívne weby). Na čitateľa sú kladené vysoké nároky – *mal by posudzovať, ktoré informácie sú pravdivé a ktoré nepravdivé (mediálna gramotnosť)*. Veľká časť populácie však informácie posúdiť nevie a ľahko sa potom nechá ovplyvniť, napríklad nepravdivými informáciami (dezinformáciami, hoaxmi, fake news a pod.).

Termínom „hoax“ označujeme nepravdivú správu, ktorá sa snaží šíriť paniku. Úlohou hoaxy je predovšetkým vystrašiť príjemcu, donútiť ho k unáhleným a často iracionálnym reakciám. Obsahom hoaxy väčšinou býva varovanie pred neexistujúcim nebezpečenstvom, nepravdivé a skreslené informácie napríklad nebezpečné návody na prekonanie ochorenia COVID19 v čase krízy.

Termínom „fake news“ označujeme klamlivé a nepravdivé správy (hoaxy, dezinformácie), niekedy sa termínom fake news označuje tiež samotná žurnalistika, ktorá je založená, práve, na úmyselnom šírení týchto nepravdivých informácií prostredníctvom masmédií, v posledných rokoch predovšetkým sociálnych médií (sociálnych sietí). Fake news sa „tvária“ ako správy pravdivé, ich cieľom je ovplyvniť a zmanipulovať príjemcu. Niekedy sa rozdiely medzi hoaxom a fake news prelínajú.

Problémom je, že pre stále väčšie množstvo užívateľov sa stávajú primárnym zdrojom informácií práve sociálne siete. *Sociálne siete však v súčasnosti neoddeľujú pravdivé a nepravdivé informácie*, na rozdiel od médií serióznych, ktoré si informácie overujú z viacerých zdrojov a uvádzajú ich pri jednotlivých správach. To znamená, že by, sami, čitatelia mali vedieť filtrovať obsah a oddeľovať fakty od nepravdivých informácií. Dezinformácia, klamstvo, hoax, manipulácia a propaganda, to všetko sú fenomény staré stovky rokov. Rôzne varianty propagandy a šírenia nepravdivých, skreslených, informácií bolo súčasťou všetkých svetových vojen, sú súčasťou mnohých politických systémov (napr. KĽDR, Kuba, Čína a pod.), predvolebného aj povolebného boja. Šírenie informácií však prebiehalo pomalšie, než je tomu v súčasnosti. Šírenie prebiehalo tlačou, rozhlasom a televíziou, ku ktorým malo prístup len obmedzené množstvo užívateľov. Prelom nastal v 90. rokoch minulého storočia, keď sa k šíreniu hoaxov začal aktívne využívať e-mail.

S príchodom nových online médií, predovšetkým sociálnych sietí, sa nepravdivé informácie začali šíriť podstatne rýchlejšie a masovejšie, než kedykoľvek v minulosti. Ľahko prenikli medzi pravdivé informácie a dostali sa fakticky k miliónom užívateľov internetových služieb.

Termín „fake news“ sa do povedomia verejnosti dostal predovšetkým v súvislosti s nástupom éry amerického prezidenta Donalda Trumpa, ktorý množstvo informácií, ktoré o ňom publikovali novinári, označil za tzv. fake news, nepravdivé informácie. Trump tiež označil celý rad známych a serióznych médií za šíriteľov fake news. Fake news môžu byť celkom vymyslené (od základu nepravdivé), môžu však byť tiež založené na pravdivom základe, ktorý je doplnený o nepravdivé informácie, ktoré zosilňujú jeho schopnosť penetrovat' médiá a šíriť sa online priestorom. Fake news môžu byť zacielené ako na konkrétnu osobu či inštitúciu, politiku či politickú stranu. Často sa však snažia narušiť dôveru v médium ako také, prípadne celý politický systém či demokraciu. Neraz pracujú s mediálnymi stereotypmi a zjednodušeným výkladom sveta.

Súčasnú komunikáciu v prostredí masmédií charakterizuje určitá premena morálneho správania týkajúca sa zhoršenia ochrany subjektívnych práv v praxi a poklesu úcty k nim. Komunikácia vo svojich počiatkoch bola príkladne slušná a vecná. Bolo to z toho dôvodu, že neslušnosť alebo balast mrhali vzácnou prenosovou kapacitou. V dnešnej dobe sa problémov na sociálnych sieťach vyskytuje celý rad. Vývoj nových technológií – od digitálnej kamery, komunikačných satelitov až po Wi-Fi a smartfóny, to všetko poskytuje v 21. storočí obrovské množstvo nových metód, ktoré môžu uľahčiť prenos propagandistických informácií. Tieto nové formy komunikácie tiež vytvorili nový fenomén dnešnej doby, a to „masové publikum“. Ako uvádza Krásná, spoločnosť na základe komunikácie dosahuje potrebné prostriedky pre jej vývoj a rozvoj. Komunikácia

predstavuje výmenu informácií, ktoré sú dôležité či už pre jedinca alebo pre viac ľudí, ktorí chcú medzi sebou vytvárať určité vzťahy a chcú svoju pôsobnosť a svoje zázemie poznania rozširovať.³³

S rozvojom informačných technológií dostávajú sociálne siete nový rozmer. Vďaka internetu môžu ľudia udržiavať kontakt so svojimi priateľmi, rodinnými príslušníkmi, kolegami či známymi, a to kdekoľvek, kde je možné pripojenie k internetu. *Sociálne siete otvárajú možnosť zdieľania informácií a komunikácie s ostatnými ľuďmi a internetové sociálne siete prenášajú do digitálneho prostredia väzby z reálneho sveta.*³⁴ Boyd a Ellison v *Journal of Computer-Mediated Communication* pomerne jasne definovali termín „sociálnej sieť“, ktorá je založená na webových technológiách. Definovali ju ako „službu založenú na webových technológiách, ktorá ponúka jedincom používajúcim takúto sieť tri základné možnosti.“ V prvom rade vybudovať v rámci tejto siete verejný či poloverejný profil užívateľa. Tiež definovať zoznam ďalších užívateľov v rámci tejto siete, s ktorými je daný jedinec prepojený. Treťou základnou možnosťou je, že sieť umožní užívateľom zobraziť a prechádzať zoznam užívateľov, s ktorými sú v spojení, ale zároveň prechádzať si tieto zoznamy aj u iných užívateľov.³⁵

Sociálne siete sú pre koncového užívateľa takpovediac zdarma. Avšak len v tom zmysle, že spravidla nemusí platiť žiadne poplatky za registráciu. Pojem zdarma je však v tomto prípade zavádzajúci, pretože sociálne siete sú financované pomocou reklám. Tieto reklamy sú na sociálnych sieťach veľmi dobre zacielené, pretože využívajú informácie, ktoré sú zdieľané prostredníctvom profilu jednotlivých užívateľov. Prístup užívateľa na sociálnu sieť je teda zaplatený súhlasom užívateľa s tým, že sieť predá všetky jeho osobné údaje inzerentom.³⁶ Od roku 2003 sa sociálne siete stali už mainstreamovou záležitosťou. Vznikal celý zástup sietí so zameraním buď na zoznamovaciu, záujmovú či podnikateľskú sféru (napr. MyChurch, cieľená na kresťanskú komunitu alebo MySpace), ktoré sú funkčné aj v súčasnosti.

V roku 2004 bol spustený Facebook, v roku 2006 sa do spektra sociálnych sietí pridáva v súčasnosti veľmi používaný Twitter. O dva roky neskôr sa Facebook stáva najväčšou sociálnou sieťou a odsúva do pozadia MySpace, ktorý dovtedy držal prvenstvo. V dnešnej dobe sú sociálne siete už skutočným fenoménom a denne ich navštevuje milión užívateľov. Z prieskumu Eurostatu vyplýva, že 68 % Slovákov navštevuje sociálne siete s cieľom vyhľadávať informácie na rôznych platformách, či už v rámci dennodenného pohybu s mobilom alebo v domácnosti na tablete, desktope a Smart TV.

Očividnou sociálnou jednotkou je Facebook - najnavštevovanejšia webová stránka (na svete). Podľa starších dát z roku 2017 ho už v tom čase používalo vyše 2,5 milióna Slovákov. Twitter na rozdiel od Facebooku stále zostáva verný svojim základom a platí, že zobrazí len obsah, ktorý si užívateľ vyberie, a tak ho s obľubou využívajú aj médiá, či dokonca samotní novinári. Twitch je na tom trochu inak a je až šokujúce, že hoci sa naň denne prihlási až 15 miliónov divákov, pre mnohých mimo komunity je absolútnou neznámou.

Lajkovanie príspevkov nie je samozrejme to isté ako príspevok napísať, vymyslieť a rozšíriť. Lajkom dávame najavo súhlas či páčenie sa, zároveň však tiež možno lajk vnímať ako rýchle a jednoduché prikývnutie. Užívatelia Facebooku často lajkujú napríklad rôzne druhy recesistických a humoristických stránok, to však neznamená, že tento obsah sami tvoria a sú za neho zodpovední.

Dezinformátori sa veľmi často spoliehajú na to, že si príjemca informáciu neoverí a bude jednoducho veriť autorite, ktorá mu správu poskytla. Za najcitlivejší zásah do súkromia človeka je považovaný hoax, ktorého cieľom je určitú osobu poškodiť. V obsahu správy sú uvedené kontaktné údaje na tretiu osobu, napríklad za účelom zamýšľaného predaja či žiadosti o pomoc. Dotknutá osoba o existencii takého hoaxu spravidla nemá tušenie, pokiaľ sa nestane terčom nevyžiadanej telefónnych hovorov. Hoaxy spravidla neobsahujú časové určenie, teda nie je ľahké posúdiť, či je správa „aktuálna“ alebo nie. Postihnutá osoba sa teda môže stretávať s nevyžiadanými hovormi dlhšie než niekoľko mesiacov, pretože správu šíriaci sa sociálnymi sieťami nie je ľahké efektívne zastaviť. Je teda pravdepodobné, že šírením hoaxu môže dôjsť nielen k zásahu do súkromia, ale tiež k neoprávnenému nakladaniu s osobnými údajmi a k poškodeniu dobrého mena. Falošné správy sa mnohokrát zdajú také skutočné, že je ťažké ich identifikovať.

³³ KRÁSNÁ, P., 2017, *Novodobá komunikácia mládeže v on-line svete, jej nástrahy a narastajúce riziká*, s. 337.

³⁴ PAVLÍČEK, A., 2010, *Nová média a sociálna sieť*, s. 126.

³⁵ Tamtiež, s. 125.

³⁶ TRÉDEZ, E., 2018, *Sociálna sieť – a to funguje jak? Všetchno, co vás zajímá, když jste online*, s. 13.

4. TRESTNÁ ČINNOSŤ V SÚVISLOSTI S ONLINE MANIPULÁCIOU

Pandémia COVID19 popretkávaná dezinformáciami rovnako vyvolala vlnu podvodov, v ktorých páchatelia zneužívali pandémiu na páchanie trestnej činnosti. Pred nárastom kyberkriminality spojenej s pandémiou varoval napríklad Europol³⁷, ktorý upozornil na podvodné ponuky zdravotníckych pomôcok spojených s pandémiou (rúška, respirátory), na podvodné ponuky rôznych typov liečebných prostriedkov, ale tiež napríklad nárast malware či ransomware, ktoré tému COVID19 využívajú. Podrobné varovanie zdieľala aj americká FBI³⁸, ktorá v súvislosti s pandémiou COVID19 upozorňuje predovšetkým na to, že:

- A. „Deti, ktoré nie sú v škole a nachádzajú sa doma, trávia viac času v online prostredí – rastie tak riziko, že budú vystavené rôznym druhom útokov.
- B. Vzrastá množstvo útokov hackerov a spamero.
- C. Ochrana ľudských práv a vyšetrovania zločinov z nenávisťi (hate crimes) zostáva pre FBI vysokou prioritou.“

FBI súčasne varuje, že si užívatelia internetu majú dávať pozor na množstvo podvodov, ktoré sú spojené s pandémiou COVID19, napríklad na rôzne podvodné testy, podvodné e-shopy so zdravotníckym materiálom, ponuky zaručenej liečby a pod. V spolupráci s prevádzkovateľmi sociálnych sietí sa tiež FBI aktívne zameriava na boj s dezinformáciami, napríklad na odhaľovanie pôvodných zdrojov dezinformácií, poskytovanie odkazov na dôveryhodné zdroje, označovanie zavádzajúcich príspevkov na sociálnych sieťach a pod.³⁹

Častá je v súvislosti s dezinformáciami distribúcia „ransomware“ (vydieračský vírus, ktorý zablokuje počítač, zašifruje dáta a za odblokovanie požaduje financie), ktorý je prepojený s pandémiou, ale tiež ďalšími dezinformačnými témami (e-mail napríklad vyzýva k otvoreniu infikovanej prílohy, ktorá obsahuje dôležité informácie o liečbe či prevencii pred COVID19. Tiež prílohy, ktoré obsahujú dôležité informácie k ochrane pred sieťami 5. generácie (5G), ponúkajú zaručený liek na rakovinu, poskytujú informácie o celosvetovom sprisahaní a pod.), pričom dôjde k zavírovaniu a zablokovaniu počítača a zašifrovaniu dát. Vydierači, ktorí vírus vytvorili, potom požadujú za sprístupnenie dát zaplatenie finančnej čiastky. Ani po zaplatení však vždy nedôjde k odblokovaniu dát. S predmetnými typmi útokov mali v období pandémie skúsenosť napríklad nemocnice, ale tiež jednotliví užívatelia sietí⁴⁰.

S dezinformáciami všetkého druhu sú tiež spojené rôzne druhy podvodných eshopov, ktoré ponúkajú rýchlu dodávku zdravotníckych pomôcok a po získaní osobných údajov nakupujúcich (spam, phishing), zaplatení zálohy či priamo platby za tovar zmizli (alebo boli odhalené a odstránené). Podľa údajov National Cyber Security Centre bolo v priebehu pandémie vo Veľkej Británii odhalených minimálne 471 falošné online obchody, ktoré predávajú podvodné bezpečnostné zariadenia proti koronavírusu⁴¹. Vo Francúzsku napríklad došlo k zablokovaniu 70 podvodných internetových stránok, ktoré tvrdili, že predávajú chlorochin. V USA spam spojený s pandémiou

³⁷ Napríklad Europol. 2020. COVID-19 sparks upward trend in cybercrime. Europol. Online: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/covid-19-sparks-upward-trend-incybercrime>.

³⁸ FBI (2020). FBI Urges Vigilance During COVID-19 Pandemic. FBI. Online: <https://www.fbi.gov/coronavirus>

³⁹ HOGAN, J. 2020. FBI working with social media companies to stop the spread of misinformation. FOX13. Online: <https://www.fox13now.com/news/technology/fbi-working-with-social-media-companies-to-stop-the-spread-of-misinformation>

⁴⁰ EUROPOL. 2020a. Catching the virus cybercrime, disinformation and the COVID-19 pandemic. Europol. Online: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/catching-virus-cybercrimedisinformation-and-covid-19-pandemic>.

⁴¹ UNODC 2020. COVID-19-related Trafficking of Medical Products as a Threat to Public Health. United Nations Office on Drugs and Crime. Online: http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/covid/COVID19_research_brief_trafficking_medical_products.pdf.

spôsobil od januára do apríla 2020 straty finančných prostriedkov vo výške 13,3 miliónov USD a mal dopad na 18 000 obyvateľov.⁴²

Možno považovať konanie osôb spočívajúce v „online manipulácii“ za trestné?

Sloboda prejavu.

Ústava Slovenskej republiky⁴³ zakotvuje slobodu prejavu ako jednu zo základných slobôd, obsahom ktorej je právo každého vyjadrovať svoje názory slovom, písmom, tlačou, obrazom alebo iným spôsobom, ako aj slobodne vyhľadávať, prijímať a rozširovať idey a informácie bez ohľadu na hranice štátu. Nespochybniteľne ide o jednu z najdôležitejších slobôd jedinca žijúceho v demokratickom a právnom štáte. Demokratický a právny štát totiž neznamená chaos ani anarchiu. Znamená poriadok, súbor pravidiel platných pre každého. Bez výnimiek.

Slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti. Uvedeným obmedzujúcim zákonom je v druhej väčšine prípadov zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“). Rozširovanie myšlienok a názorov nemôže byť v rozpore so záujmami, ktoré Trestný zákon chráni a ktoré predstavujú objekt skutkových podstát trestných činov. Jedným z takýchto chránených objektov je aj záujem štátu na ochrane pokojného občianskeho spoluzitia pred vyvolávaním vážneho znepokojenia v dôsledku rozširovania a oznamovania nepravdivých poplašných správ a pred inými obdobnými konaniami spôsobilými vyvolať nebezpečenstvo vážneho znepokojenia aspoň časti obyvateľstva nejakého miesta či záujem na dodržiavaní verejného poriadku.⁴⁴

Trestný čin je možné spáchať rôznymi formami - konaním či nekonaním, silou alebo „slovom“, otvorene alebo skryto. Za jednu z foriem páchania trestných činov je možné považovať aj ich páchanie prostredníctvom internetu. Trestný čin je spáchaný verejne ak je spáchaný obsahom tlačoviny alebo rozširovaním spisu, filmom, rozhlasom, televíziou, použitím počítačovej siete alebo iným obdobne účinným spôsobom, alebo pred viac ako dvoma súčasne prítomnými osobami.⁴⁵ Medzi trestné činy, ktoré je možné týmto spôsobom spáchať zaraďujeme aj prečin šírenia poplašnej správy a prečin podnecovania.

Šírenie poplašnej správy⁴⁶.

Podľa § 361 Trestného zákona sa prečinu šírenia poplašnej správy dopustí ten, kto úmyselne spôsobí nebezpečenstvo vážneho znepokojenia aspoň časti obyvateľstva nejakého miesta tým, že rozširuje poplašnú správu, ktorá je nepravdivá, alebo sa dopustí iného obdobného konania spôsobilého vyvolať také nebezpečenstvo. Páchateľ sa v prípade preukázania jeho viny potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.

Podľa § 362 sa šírenia poplašnej správy dopustí aj ten, kto za krízovej situácie štátu spôsobí, čo aj z nedbanlivosti, nebezpečenstvo vážneho znepokojenia, malomyselnosti alebo porazeneckej nálady aspoň u časti obyvateľstva nejakého miesta tým, že rozširuje poplašnú správu. V tomto prípade páchatelovi hrozí odňatie slobody na šesť mesiacov až tri roky.

V zmysle dikcie uvedených skutkových podstát prečinu šírenia poplašnej správy, je za trestnoprávne relevantné konanie páchatela možné považovať rozširovanie nepravdivých správ

⁴² LACURCI, G. 2020. Americans have lost \$13.4 million to fraud linked to Covid-19. CNBC. Online: <https://www.cnbc.com/2020/04/15/americans-have-lost-13point4-million-tofraud-linked-to-covid-19.html>.

⁴³ Článok č.26 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších ústavných zákonov.

⁴⁴ BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 1201.

⁴⁵ Uvedené tvrdenie opierame o výkladové ustanovenie § 122 ods. 2 Trestného zákona,

⁴⁶ Poplašnou správou pritom treba rozumieť takú nepravdivú informáciu, ktorá je svojim obsahom spôsobilá vyvolať takéto vážne znepokojenie vo forme strachu, úzkosti alebo paniky, pričom mám za to, že za skupinu obyvateľstva už možno považovať minimálne 3 osoby (§129 ods. 1 trestného zákona). Správa sa môže týkať skutočností minulých, prítomných aj budúcich.

spôsobilých vyvolať vážne znepokojenie aspoň časti obyvateľstva aj prostredníctvom počítačovej siete (internetu).

Vzhľadom na vyhlásenie núdzového stavu⁴⁷, do úvahy pripadá predovšetkým aplikácia § 362 Trestného zákona, pri ktorej sa však na rozdiel od § 361 nevyžaduje len úmysel páchatela, ale postačí aj zavinenie z nebanlivosti⁴⁸. To znamená, že ten, kto šíri nepravdivé informácie (dezinformácie a hoaxy) ktoré je, na základe vyššie uvedeného, možné považovať za poplašnú správu, nemusí priamo chcieť či byť uzročený s následkami jeho protiprávneho konania, ale postačuje, ak si pravdivosť takýchto informácií dostatočne nepreverí a napriek tomu ich šíri ďalej, v čoho dôsledku bude jeho konanie spôsobilé vyvolať vážne znepokojenie medzi spoluobčanmi.

Podnecovanie.

Omnoho nebezpečnejšie sú príspevky objavujúce sa na sociálnych sieťach, v ktorých ich autor priamo vyzýva na neplnenie povinností uložených zákonom, či na jeho základe.

Podľa § 337 Trestného zákona, kto verejne podnecuje na trestný čin alebo verejne vyzýva na hromadné neplnenie dôležitej povinnosti uloženej zákonom alebo na jeho základe, alebo na závažné porušovanie verejného poriadku, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky. Z hľadiska objektívnej stránky, je preto možné považovať facebookové statusy napríklad nabádajúce obyvateľstvo k nerešpektovaniu opatrení Úradu verejného zdravotníctva⁴⁹ a k prejavom „občianskej statočnosti spočívajúcej v neposlušnosti,“ za konanie zakladajúce trestnoprávnu zodpovednosť za prečin podnecovania. Za podnecovanie sa považuje každý prejav, ktorý je spôsobilý vyvolať u iných osôb rozhodnutie spáchať trestný čin, neplniť dôležitú povinnosť uloženú zákonom alebo na jeho základe, alebo závažne porušovať verejný poriadok. Trestný zákon nevyžaduje aby k takémuto neplneniu reálne prišlo, postačí konanie páchatela, ktorý na také neplnenie podnecuje. Podnecovanie musí byť verejné.

Uvedené trestné činy, nie sú jedinými, ktoré je možné takýmto spôsobom spáchať. Ako príklad možno uviesť aj trestný čin nebezpečného vyhrážania podľa § 360 Trestného zákona, trestný čin prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421 Trestného zákona alebo trestný čin hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423 Trestného zákona.

5. NÁVRH OPATRENÍ NA ELIMINÁCIU ONLINE MANIPULÁCIÍ

Pri vyšetrovaní trestnej činnosti spojenej s internetovou kriminalitou sa policajti stretávajú s prípadmi, ktoré zapadajú do jednotlivých pojmov:

a) *Kyberšikana*.⁵⁰

Páchatel sa týmto konaním môže dopúšťať napr. trestného činu ublíženie na zdraví, obmedzovanie osobnej slobody, vydieranie, ohováranie, krádež, podvod, poškodzovanie cudzej veci, násilie proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi a pod.

b) *Kybergrooming*⁵¹.

Pod takéto konanie môžu byť zahrnuté trestné činy napr. obchodovanie s ľuďmi, vydieranie, pohlavné zneužívanie a pod.

⁴⁷ Uznesenie Vlády č. 268/2020 prijaté na základe čl. 5 ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov

⁴⁸ § 15 Trestného zákona.

⁴⁹ Opatrením Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky bola uložená na základe zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov ako aj zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov uložená povinnosť nosiť rúšku pri ohrození verejného zdravia sp. zn: OLP/8323/2020 zo dňa 14. 10. 2020.

⁵⁰ Šikovanie osoby za použitia internetu..

⁵¹ Kybergrooming označuje správanie, keď si páchatel na internete vytipováva obeť, snaží sa získať jej dôveru, vybudovať s ňou blízky vzťah a vylákať ju k osobnej schôdzke. Cieľom je obeť zneužiť..

c) *Sexting*.⁵²

Páchateľ sa môže dopúšťať napr. trestného činu obmedzovania osobnej slobody, znásilnenia, pohlavného zneužitia a pod. Ide o závažný skutok, ktorý môže zanechať vážne následky na obeť.

d) *Zneužitie osobných údajov*.⁵³

V Slovenskej republike pôsobí v boji proti počítačovej kriminalite od 1. júla 2013 odbor počítačovej kriminality úradu kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru, ďalej už len odbor počítačovej kriminality. V súčasnosti je organizačne členený na 3 oddelenia, oddelenie metodickéj pomoci, oddelenie medzinárodnej spolupráce a odborných činností a oddelenie preverovania digitálnych informácií. V štruktúre Policajného zboru je zaradený ako špecializovaný útvar, do ktorého vecnej pôsobnosti patria nasledovné trestné činy uvedené v Trestnom zákone:

- § 201a Sexuálne zneužívanie.
- § 219 Neoprávnené vyrobenie a používanie platobného prostriedku, elektronických peňazí alebo inej platobnej karty.
- § 247 Neoprávnený prístup do počítačového systému.
- § 247a Neoprávnený zásah do počítačového systému.
- § 247b Neoprávnený zásah do počítačového údajov.
- § 247c Neoprávnené zachytávanie počítačových údajov.
- § 247d Výroba a držba prístupového zariadenia, hesla do počítačového systému alebo iných údajov.
- § 283 Porušovanie autorského práva.
- § 368 Výroba detskej pornografie.
- § 369 Rozširovanie detskej pornografie.
- § 370 Prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení

V Slovenskej republike bol schválený akčný plán „Národnej stratégie kybernetickej bezpečnosti na roky 2021 – 2025“⁵⁴, kde jeden zo strategických cieľov je „Efektívne odhaľovanie a objasňovanie počítačovej kriminality“. Odbor počítačovej kriminality aj v nadväznosti na túto stratégiu svoju činnosť a jej smerovanie definuje nasledovne:

- Systematizovanie činnosti formou tvorby a prehodnocovania štandardných postupov a inštruktážnych pomôcok pre bežné činnosti, ktoré zefektívni a zjednotí vykonávanú činnosť a jej výstupy.
- Efektívne využívanie možností Národnej expertnej skupiny na riešenie problémov počítačovej kriminality. Skupina zahŕňa súkromný sektor a štátny sektor (riaditeľ odbor je súčasne predsedom tejto skupiny).
- Rozširovanie schopností zistenia väzby digitálnej identity na identitu fyzickú. Takáto schopnosť je kľúčová pre úspešné riešenie v podstate všetkých druhov trestnej činnosti, ktoré počítačová kriminalita zahŕňa. Je potrebné rozširovať pohľad na možnosti identifikácie a zavádzať spôsoby celkového hodnotenia všetkých dostupných metaúdajov.
- Zavádzanie, rozvíjanie, postupov a riešení, ktoré umožnia prístup k šifrovanému obsahu.
- Rozvíjanie metodickéj a školiacej činnosti ako aj prenos poznatkov z praxe do vzdelávania. Činnosť je potrebné prispôbovať aktuálnym trendom so zameraním sa na špecifické problémy ale aj na celkové pozdvihnutie odbornej úrovne príslušníkov Policajného zboru v oblasti.
- Zvyšovanie dostupnosti potrebných informácií budovaním poznatkových fondov.

⁵² Sexting označuje elektronické rozposielanie textových správ, fotografií či videí so sexuálnym obsahom.

⁵³ Osobné údaje sú veľmi chýlostivá vec. Zverejňovaním na internete a nielen tu sa vystavujeme riziku zneužitia. Osoba, ktorá zneužije osobné údaje, sa môže dopustiť trestného činu napr. vydieranie, neoprávnené nakladanie s osobnými údajmi, poškodzovanie cudzích práv a pod.

⁵⁴ Národná stratégia kybernetickej bezpečnosti na roky 2021 až 2025 Online: <https://www.nbu.gov.sk/wp-content/uploads/kyberneticka-bezpecnost/Narodna-strategia-kybernetickej-bezpecnosti.pdf>.

- Využívanie technológií automatickej analýzy a dokumentovania obsahu ako aj hľadania možných prepojení je s ohľadom na zvyšujúci sa objem analyzovaných údajov je s ohľadom na stúpajúcu veľkosť a komplexnosť údajov kľúčové.
- Aktívna účasť na tvorbe legislatívy, vedená takým spôsobom, ktorý zabezpečí rovnováhu medzi právom na súkromie jednotlivca a súčasne zjednoduší možnosti identifikácie v digitálnom priestore.
- Kladenie dôrazu na zavádzanie systematickej spolupráce s akademickou oblasťou a súkromnou sférou. Bez takejto spolupráce nie je možné udržať trend v rýchlo rozvíjajúcich sa oblastiach.
- Rozvíjanie medzinárodnej spolupráce a v rámci nej vytváranie formálnych ale aj neformálnych vzťahov, čo je s ohľadom cezhraničný charakter jeden z významných predpokladov úspešnej reakcie a riešenia prípadov v oblasti počítačovej kriminality.

Z dôvodu masívneho nárastu online dezinformácií a falošných správ týkajúcich sa koronavírusu je veľmi zložité udržať si prehľad o tom, čo je pravda a čo nie. Niektoré zavádzajúce informácie, ktoré sa masívne šíria prostredníctvom falošných účtov na sociálnych médiách, vrátane tzv. „botov“⁵⁵, ktoré na internete a sociálnych médiách vykonávajú automatizované úlohy môžu byť veľmi škodlivé. Falošné správy sa spoliehajú na to, že sú vnímané ako uveriteľné a preto ich ľudia budú zdieľať, čo ich robí ešte nebezpečnejšími.

Európska únia spolupracuje s online platformami na riešení problému falošných účtov a botov, z ktorých mnohé už boli odstránené. V dobe krízy, keď na všetkých dolieha enormná záťaž, môžu falošné účty a boty napáchať viac škody, než kedykoľvek predtým. Vzhľadom k zložitosti problému a rýchlemu vývoju situácie v prostredí digitálnych médií, musí byť akákoľvek politická reakcia komplexná, musí priebežne vyhodnocovať fenomén dezinformácií a prispôbovať konkrétne ciele s ohľadom na ich evolúciu. Nemožno očakávať, že jedno riešenie by mohlo fungovať na všetky výzvy spojené s dezinformáciami. Zároveň ale nie je možné nerobiť nič.

Činnosti zamerané na riešenie problému online manipulácie by mali byť vedené nasledujúcimi zastrešujúcimi princípmi a cieľmi.

- Zlepšiť transparentnosť procesu, v ktorom informácie vznikajú, sú financované, šírené a zameriavané, aby občania mohli vyhodnotiť online obsah a odhaliť možné pokusy o manipuláciu s ich názormi.
- Podporovať diverzitu informácií, aby sa občania mohli informovane rozhodovať na základe kritického myslenia, prostredníctvom podpory kvalitnej žurnalistiky, mediálnej gramotnosti a obnovenia rovnováhy medzi tvorcami a distribútormi informácií.
- Posilňovať vierohodnosť informácií uvádzaním údajov o ich spoľahlivosti, najmä s pomocou dôveryhodných partnerov označujúcich informácie.
- Presadzovať inkluzívne riešenia.
- Účinné dlhodobé riešenie vyžaduje osvetovú činnosť, vyššiu mediálnu gramotnosť, široké zapojenie zainteresovaných subjektov a spoluprácu verejných orgánov, online platforiem, reklamných agentúr, dôveryhodných oznamovateľov škodlivého obsahu, novinárov a mediálnych skupín.

6. ZÁVER

Na rozdiel od priamejších metód cenzúry, ako je blokovanie webových stránok alebo zatýkanie za aktivity na internete, manipuláciu s online obsahom je veľmi ťažké odhaliť. Boj je oveľa ťažší vzhľadom na jeho rozptýlenosť a vysoký počet ľudí, robotov, zamestnaných na tento účel. Účinky týchto rýchlo sa šíriacich techník útočiacich na demokraciu a občianske aktivity sú potenciálne zničujúce. Vládne politiky pri sociálnych sieťach vytvárajú uzavretý kruh, v ktorom sa tento režim v podstate schvaľuje a ponecháva nezávislé skupiny a bežných občanov svojmu osudu. Vďaka posilneniu falošného vnímania, za ktorým stojí väčšina občanov, sú vládne inštitúcie schopné bez riadnej diskusie ospravedlniť represie proti politickej opozícii a podstúpiť antidemokratické zmeny v zákonoch a inštitúciách. Manipulácia so sociálnymi sieťami je často spojená so spravodajskými

⁵⁵ Internetový bot (skrátka slova robot) je počítačový program, ktorý pre svojho majiteľa opakovane vykonáva nejakú rutinnú činnosť na internete, zvyčajne zbiera dáta, odosiela a spracováva požiadavky na služby vzdialených serverov.

médiami, ktoré bránia prístupu k objektívnym správam a spôsobujú, že spoločnosti sú náchylnejšie na dezinformácie.

Úspešné zvládnutie manipulácie s obsahom a obnovenie dôvery v sociálne médiá - bez narušenia slobody internetu a médií - si bude vyžadovať čas, zdroje a kreativitu. Prvým krokom v tomto úsilí by malo byť verejné vzdelávanie zamerané na vzdelávanie občanov, ako odhaľovanie falošných alebo zavádzajúcich správ a komentárov. Demokratické spoločnosti musia posilniť právne predpisy, aby sa zabezpečilo, že politická reklama bude „online“ rovnako transparentná ako v prípade „offline“. Technologické spoločnosti by mali prispieť tým, že opätovne preskúmajú algoritmy, ktoré stoja za správou noviniek a deaktivujú roboty a falošné účty používateľov, ktoré sa používajú na antidemokratické účely.

V prípade ak by neexistovala komplexná kampaň na riešenie tejto hrozby, mohli by manipulačné a dezinformačné techniky umožniť moderným autoritárskym režimom rozšíriť svoju moc a vplyv pri súčasnom narušení dôvery používateľov v online médiá a internet ako celok.

Na záver je potrebné povedať: „Môžete vedieť o tom, že sociálna sieť dokáže manipulovať, no aj napriek tomu Vás môže ovplyvňovať“. Je to v poriadku, no aj v tomto prípade by mali existovať medze a hranice. Sociálne siete sú výborným spôsobom na ovplyvňovanie myslenia. Dá sa cez ne šíriť takmer hocikajáký obsah a takmer hocikajáký názor. Nemusíte úplne prestať používať sociálne siete na to, aby ste sa proti manipulácii ubránili. Stačí, ak zapojíte svoj vlastný rozum a budete rozmyšľať nad tým, či naozaj veríte všetkému, čo na nich vidíte.

Použitá literatúra:

BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 1201.

CEMPER, J. 2020. HOAXY: Anglie zakazuje očkování a při testování vakcíny americké firmy Pfizer zemřelo v USA šest testovaných osob. Manipulátoři. Online: <https://manipulatori.cz/hoaxy-anglie-zakazuje-ockovani-a-pri-testovani-vakciny-americkefirmy-pfizer-zemrelo-v-usa-sest-testovanych-osob/>.

CEMPER, J. 2020. HOAX: FB přítel z Anglie byl na testech na COVID 19, dlouho ho pak bolel nos a z nosu vytáhl nanočip. Manipulátoři. Online: <https://manipulatori.cz/hoax-fbpritel-z-anglie-byl-na-testech-na-covid-19-dlouho-ho-pak-bolel-nos-a-z-nosu-vytahlnanocip/>.

CLARK, D. 2020. Trump suggests 'injection' of disinfectant to beat coronavirus and 'clean' the lungs. NBC News. Online: <https://www.nbcnews.com/politics/donald-trump/trumpsuggests-injection-disinfectant-beat-coronavirus-clean-lungs-n1191216>.

EDWARDS, E. - HILLYARD, V. 2020. Man dies after taking chloroquine in an attempt to prevent coronavirus. NBC News. Online: <https://www.nbcnews.com/health/health-news/man-diesafter-ingesting-chloroquine-attempt-prevent-coronavirus-n1167166>.

FARYOVÁ, I. 2020. Jako Molotovův koktejl, říká analytik k dezinformacím o koronaviru v Česku. iDnes.cz. Online: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/koronavirus-konspiracevmysly-manipulace.A200411_110942_domaci_bur.

FILDES, N. - STEFANO DI, M.- MURPHY, H. 2020. How a 5G coronavirus conspiracy spread across Europe. Financial Times. Online: <https://www.ft.com/content/1eeedb71-d9dc-4b13-9b45-fcb7898ae9e1>.

FIROZI, P. 2020. Tom Cotton keeps repeating a coronavirus conspiracy theory that was already debunked. The Washington Post. Online: <https://www.washingtonpost.com/politics/2020/02/16/tom-cotton-coronavirusconspiracy/>.

FORMÁNEK, D. 2020. Balení vakcíny COVID19 od firmy AstraZeneca. Otevři svou mysl. Online: <https://www.otevrisvoumysl.cz/balení-vakciny-na-covid-19-od-firmy-astrazeneca/>.

Hlavné správy. 2020. Pri testovaní vakcíny americkej firmy Pfizer zomrelo v USA šesť testovaných osôb. Online: <https://www.hlavnespravy.sk/pri-testovani-vakciny-americkefirmy-pfizer-zomrelo-v-usa-sest-testovanych-sob/2374808?fbclid=IwAR3AmZ2-qe8JPqF38xrzNeC2OuUbGbAQNypU2iuEEFfKmbKQALNXErP-MY4#>.

HELLER J. 2015. Rumors and Realities: Making Sense of HIV/AIDS Conspiracy Narratives and Contemporary Legends. American journal of public health, 105(1), e43–e50. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2014.302284>.

HOGAN, J. 2020. FBI working with social media companies to stop the spread of misinformation. FOX13. Online: <https://www.fox13now.com/news/technology/fbi-working-with-social-media-companies-to-stop-the-spread-of-misinformation>.

MÁČA, R. 2020. Americká biologická zbraň alebo fiktívna pandémia a „operácie pod falošnou vlajkou“. Aktuálně.cz Online: <http://blog.aktualne.cz/blogy/romanmaca.php?itemid=36145&fbclid=IwAR1ds4iZkIEJiX29uPxx9VXbCcJafwAuL7Pd4bjC1g9gEhW86BSr4xorZ>.

KELLY, H. 2020. Russia spread fake news claiming Oxford coronavirus vaccine turn people into MONKEYS - and portrays Boris Johnson as Bigfoot. Online <https://www.dailymail.co.uk/news/article-8845937/Russia-spreads-fake-news-claimingOxford-coronavirus-vaccine-turn-people-MONKEYS.html>.

MOPECKÝ K. a kol. 2020. Dezinformace a jejich negativní vlivy v kontextu proměny světa masmédií (se specifickým zaměřením na pandemii COVID19). Olomouc: Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2020. Dostupné na: www.Studie_dezinformace_COVID_1_2.pdf 28 s.

KOPECKÝ, K. 2020. Ze Slovenska k nám doputoval hoax, který má zachycovat výsledky nošení roušek. E - bezpečí. Online: <https://e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-onlinekomunikaci/hoax-fake-news/2003-ze-slovenska-k-nam-doputoval-hoax>.

KRÁSNÁ, P. 2017. Novodobá komunikácia mládeže v on-line svete, jej nástrahy a narastajúce riziká. In: Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. 5. ročník : zborník príspevkov z 5. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 21. marca 2017, Bratislava / zost. V. Marková. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Katedra trestného práva, 2017, s. 337-343. ISBN 978-80-8054-729-5.

KRÁSNÁ, P., ŠIŠULÁK, S. 2021. Obeť trestného činu, poškodený a restoratívna justícia v kontinuite. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2021, 141 s. ISBN 978-80-8054-882-7.

Krupka, J. 2020. Internet zahltily bláznivé teorie o koronaviru: je to zbraň, zpackaná operace. Deník.cz. Online: https://www.denik.cz/z_domova/koronavirus-epidemie-nemocfake-news-panika-hoax.html.

LACURCI, G. 2020. Americans have lost \$13.4 million to fraud linked to Covid-19. CNBC. Online: <https://www.cnbc.com/2020/04/15/americans-have-lost-13point4-million-to-fraud-linked-to-covid-19.html>.

Morkowitz, L. 2020. Tkáň z potraveného lidského plodu není přísadou v nové vakcíně proti onemocnění Covid-19. AFP Česká republika. Online: <https://napravoumiru.afp.com/tkan-zpotraceného-lidského-plodu-neni-prisadou-v-nove-vaccine-proti-onemocneni-covid-19>.

Novák. D. 2020. Na americkej ambasáde vo Wu-chane boli po jej evakuácii nájdené zakopané boxy s biologicky nebezpečnými materiálmi. Tie teraz skúmajú vojenski biológovia. Bezpečnostné sily ČĽR zakázali ďalšie diplomatické misie USA v krajine!. New World Order Opposition. Online: <http://www.nwoo.org/2020/03/01/sok-tusene-se-stava-realitou-na-americke-ambasade-ve-wu-chanu-byly-po-jej-evakuaci-nalezeny-zakopane-boxy-sbiologicky-nebezpečnymi-materialy-ty-ted-zkoumajivojensti-biologove-bezpečnostni-sily/>.

PAVLÍČEK, A., 2010, Nová média a sociální sítě, s. 126.

Subramaniam, T. 2020. Fact-checking Tom Cotton's claims about the coronavirus. Fact Check – CNN. Online: <https://edition.cnn.com/2020/02/18/politics/coronavirus-cottonfact-check/index.html>.

TRÉDEZ, E., 2018, Sociální sítě – a to funguje jak? Všechno, co vás zajímá, když jste online,

VINKLOVÁ, J. 2020. Falešné zprávy o koronaviru jako kyberhrozba. Dezinformátoři vydělávají i díky Googlu. iRozhlas. Online: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirusdezinformace-reklama_2004270600_elevVinklová, J., 2020.

První zprávy. (2020). Koronavir roznáší obří komáři, tajná zbraň Číny nebo USA. Online: <https://www.prvnizpravy.cz/zpravy/zpravy/koronavir-roznaseji-obri-komari-tajna-zbranciny-nebo-usa/>.

Reality Check team BBC. (2020). Coronavirus: The fake health advice you should ignore. BBC News. Online: <https://www.bbc.com/news/world-51735367>

Associated Press. 2020. False belief that drinking methanol protects from coronavirus leaves 300 people dead and 1,000 more ill in Iran. Daily Mail. Online: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-8159055/False-belief-drinking-methanolprotects-coronavirus-kills-300-people-Iran.html>

WHO. 2020. Managing the COVID-19 infodemic: Promoting healthy behaviours and mitigating the harm from misinformation and disinformation. Online: <https://www.who.int/news/item/23-09-2020>

managing-the-covid-19-infodemicpromoting-healthy-behaviours-and-mitigating-the-harm-from-misinformation-anddisinformation.

Reuters. 2018. UK's saving after Brexit even bigger than 350 million pounds, Johnson says. Reuters.com. Online: <https://fr.reuters.com/article/us-britain-eu-johnson-idUSKBN1F50T3>.

Strana Spolu. 2020. Exkluzívny prieskum medzi učiteľmi: Nedôverujú vláde a mnohí si myslia, že sa chystá čipovať ľudí. Online: <https://stranaspolu.sk/exkluzivny-prieskum-medziucitelmi-nedoveruju-vlade-a-mnohi-si-myslia-ze-sa-chysta-cipovat-ludi/>.

WHO. 2020a. Are antibiotics effective in preventing and treating the new coronavirus? World Health Organization. Online: https://www.who.int/images/default-source/healthtopics/coronavirus/mythbusters/mythbuster-3.png?sfvrsn=10657e42_8.

WHO. 2020. Managing the COVID-19 infodemic: Promoting healthy behaviours and mitigating the harm from misinformation and disinformation. Online: <https://www.who.int/news/item/23-09-2020-managing-the-covid-19-infodemicpromoting-healthy-behaviours-and-mitigating-the-harm-from-misinformation-anddisinformation>WHO, 2020b).

WHO. 2020a. Are antibiotics effective in preventing and treating the new coronavirus? World Health Organization. Online: https://www.who.int/images/default-source/healthtopics/coronavirus/mythbusters/mythbuster-3.png?sfvrsn=10657e42_8.

WHO. 2020. Managing the COVID-19 infodemic: Promoting healthy behaviours and mitigating the harm from misinformation and disinformation. Online: <https://www.who.int/news/item/23-09-2020-managing-the-covid-19-infodemicpromoting-healthy-behaviours-and-mitigating-the-harm-from-misinformation-anddisinformation>WHO, 2020b).

Europol. 2020. COVID-19 sparks upward trend in cybercrime. Europol. Online: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/covid-19-sparks-upward-trend-incybercrime>

FBI (2020). FBI Urges Vigilance During COVID-19 Pandemic. FBI. Online: <https://www.fbi.gov/coronavirus>

Europol. 2020a. Catching the virus cybercrime, disinformation and the COVID-19 pandemic. Europol. Online: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/catching-virus-cybercrimedisinformation-and-covid-19-pandemic>.

Národná stratégia kybernetickej bezpečnosti na roky 2021 až2025, Online: <https://www.nbu.gov.sk/wp-content/uploads/kyberneticka-bezpecnost/Narodna-strategia-kybernetickej-bezpecnosti.pdf>.

UNODC 2020. COVID-19-related Trafficking of Medical Products as a Threat to Public Health. United Nations Office on Drugs and Crime. Online: http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/covid/COVID19_research_brief_trafficking_medical_products.pdf.

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.
e-mail: lucia.kurilovska@flaw.uniba.sk
Právnická fakultaKatedra trestného práva,
kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave
Šafárikovo nám. č.6
810 00 Bratislava

plk. doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.
e-mail: stanislav.sisulak@minv.sk
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská č.1
835 17 Bratislava

PRÁVNICKÁ FAKULTA
Univerzita Komenského
v Bratislave